

NR. 37-39

ÖÐUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 37-39 — 1936.

Sisustik:	Lk.	Sommaire.	Pages
<i>Kindralmajor N. Reek</i> : Mõtteid juhtimisest	901	<i>General de brigade N. Reek</i> : Considérations sur le commandement	901
<i>Kolonel A. Kasekamp</i> : Kõrgem Sõjakool 15-aastane	905	<i>Colonel A. Kasekamp</i> : 15-me anniversaire de l'Ecole supérieure de guerre	905
<i>Kapten H. Onni</i> : Ratsaväe täiendamise vajadusest mootorratturitega ja mootorratturite koostööst ratsaväega	910	<i>Capitaine H. Onni</i> : Nécessité d'un supplément de motocyclistes pour les unités de cavalerie et coopération des motocyclistes avec la cavalerie	910
— <i>e</i> : Öine laskmine kk Madsenist	915	— <i>e</i> : Tir nocturne de F. M. Madsen	915
<i>H. V.</i> : Lasketegevus Kaitseliidus	918	<i>H. V.</i> : Le tir dans la Garde civique	918
<i>E. Anari</i> : Märkmeid laskeandmete ettevalmistamisest kaardita	923	<i>E. Anari</i> : Remarques sur la préparation du tir sans carte	923
<i>Kapten E. Vakkur</i> : Õhukaitse korraldamine sõjaväes Läti vaadete kohaselt	926	<i>Capitaine E. Vakkur</i> : Organisation de la défense antiaérienne militaire d'après les opinions lettonnes	926
<i>V. S.</i> : Km. hobusekasvanduse asutamise puhul	930	<i>V. S.</i> : A propos de la fondation du haras du Ministère de la Guerre	930
<i>E. L.</i> : Rivilaul	934	<i>E. L.</i> : Le chant militaire	934
<i>O. Liiv</i> : Virumaa Põhjasõja eel	936	<i>O. Liiv</i> : Virumaa avant la Guerre du Nord	936
<i>J. Tedersoo</i> : Noorkotkaste laagrielust suvel 1936	942	<i>J. Tedersoo</i> : Le camp des aiglons en été 1936	942
BIBLIOGRAAFIA:			
— <i>V.</i> : Millist lennuväge vajavad väikeriigid?	948	— <i>V.</i> : L'aviation des petits états	948
— <i>K. L.</i> : Motoriseeritud üksuste liiklemine	950	— <i>K. L.</i> : Circulation des unités motorisées	950
— <i>D. B.</i> : Sõjagaaside tarvitamisest itaallaste poolt Abessiinia sõjas	952	— <i>D. B.</i> : Emploi des gaz de combat par les Italiens au cours de la guerre en Ethiopie	952
— — <i>m</i> : Suurtükivägi võitluses vastase tankide ja soomusautodega	954	— — <i>m</i> : Combat de l'artillerie contre les tanks et les autos blindées	954
— <i>Poola</i> : „Bellona“ — sept.—dets 1935	955	— Pologne: „Bellona“, sept.—déc. 1935	955
— „Przeglad Piechoty“ juuni 1936	957	— „Przeglad Piechoty“, juin 1936	957
— <i>Prantsusmaa</i> : „La Revue d'Infanterie“ aprill 1936	959	— France: „La Revue d'Infanterie“ avril — 1936	959
— <i>Leedu</i> : „Musu Zinynas“ — aprill—juuli 1936	961	— Lithuanie: „Musu Zinynas“, avril—juillet 1936	961
KAITSEVÄE ELU:			
— Kaitseväge vormikandmise määrused	967	Vie militaire	967
— Ürgsoo: „Estonjtšik“ poola sõjaväe sanatooriumis	967	Récit d'un soldat du front	972
— <i>T.</i> Inseneriväe ohvitseride täienduskursuse lõpetamise puhul	970	Les sports dans l'Armée	973
— 7. jalaväerügement vabadussõjaaegsetel lahinguväljadel	971	Questions juridiques	978
Rindesõdur jutustab	972	Echecs	980
Sport kaitseväes	973		
Juriidilised küsimused	978		
Male	980		

Vastutav toimetaja kol.-ltm. **J. RAUD.**

Telefon nr. 447-20/40.

Tegevtoimetaja kapten **J. MADISE.**

Telefon nr. 447-20/163.

Väljaandja: „SÕDUR“, Sakala nr. 33, Tallinn.

Tegevtoimetaja kõnetunnid iga päev k. 0800—1200.

Talitus avat. iga päev kella 0800—1500.

Telefon — Kaitseväe 163.

Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsi- kirju alal ei hoita.

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas — kr. 6.00.

Poolaastas — kr. 3.00.

Veerandaastas — kr. 1.50.

Üksiknumber — kr. 0.20.

KUULUTUSTE HINNAD:

Lehekülj — kr. 40.

Tekstis — kr. 60.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

Nr. 37—39

26. 09. 1936

XVIII AASTAKÄIK

Mõtteid juhtimisest.*)

Kindralmajor N. Reek.

Jälgides inimestekoondise teadlikku tegevust ükskõik millisel alal, näeme, et iga teadlik ning kaalutud tegevus algab ja peagu igakord ka lõpeb vastava inimestekoondise tegevust juhtiva isiku otsuse kohaselt. Iga sellise otsuse eel, s. o. enne kui kujuneb kandev, juhtiv mõte, käib otsuse tegija mõistuses kaalumisprotsess. Otsustaja kaalub, kuidas läbi viia kõige kasulikumalt ja kergemalt temale antud või tema enda poolt ülesseatud ülesannet; selleks otsuse tegija peab endale selgelt ette kujutama neid tulemusi, mida tahetakse kätte saada antud ülesandega. Ta kaalub ka läbiviimise tehnilist külge, samuti soodustavate ja takistavate elementide mõju kavatsetavale tegevusele.

Sõjalise tegevuse juhtimises on otsus tähtsaim osa. Sõjalises tegevuses ei ole kahte sarnast olukorda, mispärast otsused sõjalise tegevuse alal peavad olema vabad šabloonist ja skemaatilisusest. Teiselt poolt aga sündmused arenevad kiirelt, mispärast sõjalise tegevuse juhtimiseks tuleb arendada otsustamise kiirust, kusjuures otsused peavad olema painduvad ja kergesti kohandavad muutlikule olukorrale; nad peavad olema konkreetsed, painduvad ja elustatud vankumatust tahtest, olles vabad igasugusest abstraktsusest.

Otsus inimestekoondise teadlikuks tegevuseks, eriti aga sõjaliseks tegevuseks peab olema rajatud realiteedile. Lähtudes antud ülesandest peab realiteedile rajatud otsus viima kavatsetava tegevuse harmoonilisse kokkukõlla olukorra teguritega. Mida

selgemalt, elavamalt ja kiiremalt vastav juht suudab sõjalises tegevuses luua endale realiteedipilti antud olukorrast, seda kõrgemaks tuleb pidada tema andekust ja otsustamisvõimet.

Otsusega selle võtja materialiseerib oma kandva, suunava mõtte; järelikult otsuses kehastub ja väljendub otsustaja isiku intelligenti ja tahe. Sõjalises tegevuses otsuse kandvat, suunavat mõtet määritletakse harilikult sõnadega „manöövri idee“. Seega sõjalises otsuses juhi intelligenti ja tahe kehastub manöövri idees. Manöövri ideed ei tohi segada täitmise viisidega; viimased on manöövri idee tulemused, mitte aga idee ise. Väga tihti esineb aga juhtusid, kus otsustes, korraldustes ja käskudes see kandev, suunav, juhi intelligenti ja tahe kehastav mõte — manöövri idee — kas ei ole leidnud küllalt selget väljendust, on segatud täitmise üksikasjadega või puudub üldse.

Juhtkonna ettevalmistuses tuleb panna suurimat rõhku oskusele väljendada selgesti oma kandvat, suunavat mõtet otsustes ja viimast kehastavates korraldustes ja käskudes. Kui ettevalmistuses pole suudetud seda läbi viia, siis raskeis olukorras, millisteks on sõjaline tegevus, ei suudeta ammugi manöövri ideed küllalt selgelt esile tuua. Sellest areneb juhtimises olukord, mis halvab tegevuse edu suurimat tagatist, juhtkonna moraali tähtsamat komponenti — algatust, ja siit tingitud alluvate juhtide isetegevust kiirelt muutuvates olukordades, eriti tänapäeval.

Kindral Woide oma uurimuses „Võitude ja kokkuvarisemise põhjusi sõjas 1870. a.“ seab üles küsimuse, millest oli tingitud as-

*) Vt. „Sõdur“ nr. 49 — 1935, nr. nr. 1/2 ja 27/28 — 1936. a.

jaolu, et sakslased, olles otsustavatel kohtadel tihti arvuliselt nõrgemad ja vaatamata ka kõrgemate juhataste poolt tehtud vigadele ikka saavutasid rida võite, kuna prantslased üha kaotasid. Mis oli sakslaste tegevuses edu pandiks ja mis puudus prantslastel? Sakslaste juures selle edu pandiks oli alluvate juhtide isetegevuse võime.*)

Mis on siis vajaline selleks, et alluvad juhid suudaksid olla algatusvõimelised ja suutelised isetegevusele? Kas aitab ainult igapäevasest allakriipsutamiset sõnas ja kirjas? Kuidas kasvatada, koolitada ja välja arendada nõudeid, et „hea sõjavägi oleks see, kus iga ohvitser teaks, mis tal tuleb teha igas olukorras; parim sõjavägi aga see, kes seisab lähimal sellele ideaalile“. Üks suur sõjajuht andis lahenduse sellele küsimusele. Ta nõudis, et iga sõdur peab tundma oma manöövrit. Kuidas seda saavutada? Kuidas realiseerida sõjalises tegevuses edu peapanti ja nimelt seda, et osava juhtimise kõrval oleks tagatud ka alluvate juhtide teadlik kaastegevus? See on saavutatav ainult siis, kui vastav juht suudab edasi anda oma alluvatele selgelt, kujukalt ja elavalt oma loomingu tulemust, manöövri ideed. Kui alluvad tunnevad juhi suunavat mõtet ja on kantud tema tahtest, siis nad suudavad sellele juurde lisada oma loomingu, oma intelligentsi ja oma tahet; nii kasvab juhtkonna moraal üheks murdmatuks, vankumatuks aluseks edu saavutamisel. Mitte ainult alalised meeldetuletused, vaid nende mõtete tegelik teostamine kasvatab ja arendab alluvaid juhte algatusele ja isetegevusele, distsiplineerib ja kasvatab isetegevuse arendamist ja esiletoomist. Täheleb kõigis operatiiv-taktikalisis ettevalmistusis tuleb alati nõuda, et igal astmel olev juht omaks ilmtingimata oma tegevuse idee ja oleks suuteline ka seda väljendama.

Milline on tee selleks, et otsustamisel ära tunda olukorra realiteeti, ülesandest lähtudes viia ettevõetavad tegevused kokkukõlla olukorra realiteediga ning saavutada oma kandva, suunava mõtte ja tahte väljendust? Selleks pole olemas mingisuguseid valemeid ega reegleid. Sõda kuulub kunsti ja mitte täpsa teaduse valdkonda. Juhi loomingu peab olema vaba šabloonist ja skemaatilisusest; ta peab olema realiteedi, mitte fantaasia tulemus. On vaid üks abinõu, mis vabastab loomingu šabloonist, annab selgeid etteku-

jutusi realiteedist ning sünteesis võimaldab määritleda tegevuse suunavat mõtet, manöövri ideed. See on analüüsi meetod. Just meetodi puuduse tõttu ongi seletatav paljudes otsustes ja korraldustes manöövri idee puudlik väljendus ja sellest tingitud pahed. Milline oleks see meetod, vaimlise töö tee ja avitavad tähised sellel?

Esimeseks tähiseks on ülesanne. Ülesannet analüüsides tuleb endale seada küsimus: mida pean tegema selleks, et ülesanne oleks täidetud?

Teine tähis on maastik. Tuleb selgitada, milliseid tegevuse tingimusi seab üles maastik, mida tema soodustab ja mida tema takistab ülesande täitmisel.

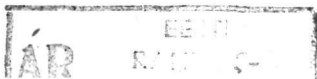
Kolmandaks tähiseks on ülesande täitmiseks antud jõud ja abinõud. Milliseid võimalusi olenevalt maastikust nad pakuvad? Seejuures antud jõud, koondised ja väeosad, ei ole mingisugune matemaatiline element, mida võib arvutada arvelaual, vaid see on elav organism, mis võitleb ja väsis, mis muutub kogu aeg, mis moodustab realiteedi tähtsama komponendi.

Neljäs tähis on vaenlane. Seda elementi tuleb kaaluda küsides endalt, kuidas võib vaenlane olenevalt tema jõudude iseloomust ja maastiku tingimusest takistada ülesande täitmist? Ei tohi aga liigselt kalduda küsimusse, mida vaenlane teeb. Seda, mida vaenlane teeb, võidakse vaadelda vaid maastiku ja tema jõudude iseloomu elementidest tingitult. Ka on see väga delikaatne küsimus ja kui seda läbi viia mitte küllalt hästi, siis võib ta tuua juhtkonnas väärnähte, nagu see ilmnes Vene-Jaapani sõjas venelaste juures. Sellest olgu järgmine näide hoiateks.

Mandžuurias pärast Sandepu lahingut Vene ülemjuhataja staabis koostati kava (30. jaan. 1905. a.), mis ette nägi jaapanlaste võimalikkude tegevuste kohta kuus kombinatsiooni ja kaks erijuhtu, neist üks kahes variandis, s. o. kokku üheksa varianti. Iga variandi kohta oli valmistatud venelaste vastutegevuse viis ühes pataljonide arvu loeteluga (mõlemal poolel), vastutegevuseks ettenähtud vägede äratäheandamisega ja erilise kauguste tabeli juurdelisamisega korpuste liikumiseks ähvardavasse punkti. Kava sisaldas 13 peene kirjaga trükitud lehekülge*). Kaks nädalat pärast kava koostamist jaapanlased ei kasutanud ühtki venelaste üheksast variandist, vaid teotsesid oma

*) Woide. „Die Ursachen der Siege und Niederlagen im Kriege 1870.“ Berlin, 1897, lhk. 4—5; 325—326.

*) Vene-Jaapani sõda, V köide, I osa lisa nr. 7, lhk. 100—113.

kümnenda variandi kohaselt, mistõttu nad ajasid segi kõik venelaste arvestused ja ei annud venelastele isegi võimalust kasutada nende keerukat kauguste tabelit.

Käesolevat näidet tuues tuleb pidada õigeks küsimuse seadmist pinnale, et kuidas vaenlane võib takistada minu tegevust sõltuvalt maastiku ja tema jõudude iseloomu tingimustest. Mida aga vaenlane teeb, see oleneb tema tahtest, mis võib võtta mitmesuguseid kujusid ja suundi. Tähtis on mitte vaenlase tahe, vaid oma ülesanne ja sellest tingitud oma manöövri idee kui oma intelligentsi ja tahte kehastus. Sealjuures hinnates vaenlase jõude tuleb alati meeles pidada, et ka tema jõud on elav organism, kes tahab süüa, magada, kes väsib ja on sama muutlik nagu meie organismgi.

Neist kaalutlusist selgubki juhile, mida teha vaatamata vastase vastutegevusele, et ülesannet täita täies ulatuses. See „mida“ ongi tegevuse kandev, suunav mõte, milles väljendub juhi intelligents. See „mida“ ongi manöövri idee, millises peale intelligentsi peab kehastuma ka juhi tahe. Tähendab, see „mida“ ei tohi olla abstraktne; ta peab olema elav mõte, sealjuures selge ja tahteline. See „mida“ suunabki alluvad juhid loomingle ja isetegevusele.

Sellest „mida teha“ sünnib „kuidas teha“, et ülesanne oleks täidetud. See „kuidas teha“ leiab oma väljenduse ülesannetes alluvatele juhtidele, jõudude jaotuses ja relvliikide töö kokkukõlastamises. Alluvale juhile on tarvis anda manöövri idee, s. t. ta peab teadma, „mida“ vanem juht tahab, peab teadma ülesande ja temale antakse jõud selle täitmiseks. Oma ülesande piirides alluv juht peab ise täitma ülesande.

*

Andekus, selge mõistus ja tahtejõud ei anna oodatud tulemusi, kui kõht funktsioneerib korralt; lakkab aga kõht üldse töötamast, siis variseb kokku kogu inimorganism. Ka parimad meeskonnad varisevad kokku, kui pole laskemoona, pole toitu, lühidalt, kui tagala ei tööta või töötab korralt. Seepärast operatiiv-taktikalises ettevalmistuses tuleb tänapäeval enam kui kunagi varem, rõhku panna tagala korraldusega seotud ülesannete lahendamisele.

Kõht on inimorganismi lahutamatu osa ja kuigi ta oma funktsioonides evib teatava iseseisvuse, jääb ta siiski mõistusele alluvaks, sest viimane juhib inimese välistoi-

minguid. Kuid need inimese välistoimingud on halvasti juhitud, siis on ka kõhu funktsioonid kohe halvatud. Samad vahekorrad peegelduvad ka operatiiv-taktikalises ja tagala juhtimises ning toimingutes. Juhi manöövri idee on suunav kogu jõudude organismile, järelikult ka tagala korraldusele. Sisemisteks toiminguteks vajab aga tagala oma tegevuse ideed, mis on tingitud ja ärarippuv jõudude manöövri ideest. Siit järeldus — ka tagala peab omama tegevuse idee, mis kannaks ja suunaks kogu tagala korraldust. See asjaolu kipub rahuaja ettevalmistuses veel enam varju jääma, kui manöövri idee. Väga harva tuleb selgelt esile tagala korraldusi kandev ja suunav tagala tegevuse idee.

Kes määrab tagala tegevuse idee? Tagala allub nende jõudude juhile, kes määrab jõudude manöövri idee. Seepärast on päris loomulik, et tema määrab ka tagalale üldise kandva ja suunava tegevuse idee. Sellest tagala üldisest tegevuse ideest on sõltuvad nii tagala üldorganisatsioon, kui ka ülesanded tagala eriharudele. Kes juhib tagala üldorganisatsiooni ja jaotab eriharudele ülesandeid? Kas jõudude juht või tema lähim abiline, jõudude staabi ülem? Staabi ülem on ühelt poolt pühendatud juhi kandvate ja suunavate mõtete arengusse ja teiselt poolt tema ülesandeks on ette valmistada juhi idee realiseerimist ja läbiviimist. Seepärast tagala üldorganisatsiooni kujundamine ja tagala eriharudele ülesannete määramine jääb jõudude staabi ülema ülesandeks. Tagala eriharude juhid, lähtudes tagala tegevuse ideest ja saadud ülesannetest, määravad ära omal alal tehnilise läbiviimise viisid.

*

Järgmine väärnähe, mis rahuajases operatiiv-taktikalises ettevalmistuses tihtipeale kipub maad võtma, on korralduste ja käskude ebamäärane pikkus. On juhte ja õppejõude ühes või teises sõjakoolis, kes mõnikord nagu tunnevad head meelt väga üksikajalisest kirjalikust käsust. Kuid ei tohi ära unustada, et kirjaliku käsu peamine voores on lühidus. Rahuajal kooliõppetöö ja mõningate operatiivtaktikaliste harjutuste juures on olukord sageli päris soodus pikkade korralduste lugemiseks ja uurimiseks. Kuid sõjalises tegevuses on see teisiti. Olukorrad arenevad ja muutuvad kiirelt, töötingimused pole kaugeltki soodsad, aeg on enam kui piiratud ja seepärast pikk käsk, pikk korraldus, muutub nuhtluseks. Ta muutub nuhtlu-

seks juhi lähematele abilistele, tema staabile, kes kipub ikka hiljaks jääma oma töö keerukuse tõttu. Eriti suureks nuhtluseks on ta täitjatele, kes töötingimuste mõttes on veelgi halvemas seisukorras ja kellede tegevuse piirides sündmused arenevad veelgi kiiremalt. On vana tõde, et madalamal astmel olija juures otsustamise kiirus omab erilise tähtsuse, kuna kõrgemal astmel seisev juht omab rohkem aega juhtimise tööks. Kuid ei saa ju otsustada, kui pole tähepanelikult läbi uuritud kõrgema juhi pikka korraldust ja teda kaardil või maastikul materialiseeritud.

Pikkade käskude ja korralduste juures ilmneb tihti ka puht psühholoogiline väärnähe. Pikkades korraldustes ja käskudes, kus püütakse kõik üksikasjaliselt maha kirjutada, tumestub ja kaob üksikasjadesse manöövri idee. Sellele seltsib alluvate juhtide psühholoogiline tundmus, et neid küllalt ei usaldata üksikasjades.

Seepärast tuleb kõik mis võimalik kirjalikust käsust üle kanda skeemile, nagu tegevusribad, löögisuunad, märgid ja paigutused ning skeem juurde lisada käsukirjale. Käsu tähtsaimaks osaks jääb manöövri idee, ülesanded alluvatele juhtidele ja jõudude jaotus. Kui on võimalik kasutada käsu lisadena kaarte, siis tuleb seda igal võimalusel teha, sest alluv juht saades manöövri idee, ülesande ja jõud, haarab kaardile kantud tegevusribad, löögisuunad ja paigutused kiirelt ja mis kõige olulisem — täpsalt. See võte kiirendab nii käsu andja kui käsu saaja tööd. Tuleb kujutada käsu saaja tööd, kui kõike püütakse kirjeldada käsu kirjas. Ta peab hakkama halvades töötingimustes ja tihti tule all materialiseerima kaardile kõike seda, mis puutub suundi, märke jne. Kui palju sellest on tekkinud arusaamatusi, eksimisi? On tarvis vaid tuletada meelde sõjakogemusi. Saab aga alluv vanema juhi selge ja lühikese manöövri idee, oma ülesande ja jõud ning juurdelisatud kaardil teised materialiseeritud üksikasjad, kui palju jääb temal siis aega enda jaoks, oma ülesande kaalumiseks. Kuid eriti tähtis on sel juhul see, et alluv haarab täpsalt seda, mida tahetakse. Kui-

võrd aga kergendab see käsku andva juhi abiliste tööd ja tagab käsu väljaandmise õigeaegsust! Puuduvad kaardid, neid on vähe, või rahuaegses ettevalmistuses see võte tekitab suuri kulusid, siis võib tarvitada ja peab tarvitama skeeme; nende täpsaks kasutamiseks on küllaldaselt võtteid.

*

Ka kipub rahuaaja töös ja ettevalmistuses varju jääma juhtimise võime üks tähtsamaid tegureid ja nimelt oskus kiirelt orienteeruda maastikul ja kiirelt haarata maastiku omadusi. Moodsate liiklemis- ja võitlusabinõude kasutamine nõuab eriti sellist kiiret orienteerumist ja kiiret arusaamist maastiku omadustest. Rahuaaja töös unustatakse seda sageli. Mugavuste tagaajamisel minnakse isegi nii kaugele, et eksimiste vältimiseks hakatakse õppeväljadel ja õppeplatsidel püstitada kõige täpsamaid teenäitajaid; jäetakse tähele panemata asjaolu, et liiklemist hõlbustavad teenäitajad jne. ei soodusta orienteerimise võime arendamist. Kord sellest asjast huvitatuna selgus, et selliseid teenäitajaid ühel õppeväljal vajavad eriti supivedajad. Kuid näib nii, et ka sõja korral peavad supivedajad oma üksusi üles leidma! Kuidas siis talitada?

Õppeväli, õppeplats on oma tuba, oma pesa, ja kui omas toas ei teata, mis kus seisab, kuhu siis siirduda ettevalmistusega orienteerimises? Kui kardetakse õppeväljadel eksida, siis olles järjekindel, tuleks ka künkad ära märkida mingisuguste leppemärkidega. Kuid see ei ole õige tee. Orienteerimise võime arenematusel tõttu võivad esile kerkida suured raskused tegevuses ja asjala pingutused ja tihti ka kaotused. Seepärast on tarvis erilist rõhku panna orienteerimise võime arendamisele ja tõstmisele juhtkonnas, sest kaart üksi ei aita. Seda näitab väga ilmekalt asjaolu, et õppeväljakaardid on olemas, kuid siiski on tarvis ka teenäitajaid. Päris selge aga on, et eksimine on see tegur, mis püüdlikkude juhti tiivustab orienteerimise võime väljaarendamisele ja võimaldab kontrollida selle võime taset.

Petseris, 06.09.36.

Kõrgem Sõjakool 15-aastane.

Kolonel A. Kasekamp.

Meie vabadussõjaaegne ohvitseride kaader sai oma ettevalmistuse end. Vene väes. Kui meil Vabadussõjas lahinguohvitseride üldiselt jätkus, siis äärmist puudust tundsi me Kõrgema Sõjakooli haridusega ohvitseridest. End. vene väest kõrgema sõjalise hariduse saanud ohvitseri oli meil Vabadus-

malusi mõelda kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride ettevalmistamisele. See küsimus kerkis üles pärast sõda. Sõja lõppedes riigis tekib sageli niisugune meeleolu, kus riigikaitse küsimused enam muret ei tee ja kus nende lahendustele asumisel ei näi olevat kiiret. Niisugune avalik arvamine tekkis ka

Aktus Kõrgema Sõjakooli 15. aastapäeval.

Esireas: Hr. Rügivanem, kindral Soots — Tallinna linnaepea, kindral Lill — Kaitseminister.

sõjas ainult 7 inimest. Loomulik, et sellest arvust ei jätkunud ka kõige vajalisemaile ametikohtadele, isegi mitte Kaitseväge Ülemjuhataja staapigi. Seal kujunes Kõrgema Sõjakooli haridusega ohvitseride puuduse tagajärjel olukord selliseks, et lugupeetud Kv. Ülemjuhatajal tuli enda käega kirjutada lahingukäske. On täiesti selge, et see ebanormaalne olukord tugevasti raskendas vägede kõrgema juhi loominguulist tööd ja koormas teda ülesandega, mis juhile ei kuulu.

Vabadussõja ajal ei olnud aega ega või-

meil Vabadussõja lõpul. Kui tollaegne Sõjaminister kindral Soots tõstis üles kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride ettevalmistamise küsimuse, siis ei leidnud see mõte kuigi palju poolehoidu meie avaliku arvamise poolt. Kui tollaegsed riigikaitse eest vastutavad juhid oleksid asunud avaliku arvamise sõiduvette, siis oleks kindlasti meie Kõrgema Sõjakooli asutamise mõte mõneks ajaks maha maetud. Õnneks meil seda ei juhtunud ja see annab meie tollaegsete riigikaitse eest vastulavate juhtide kohta väga hea atestatsiooni. Tõeline juht

ei tohi kunagi laskuda avaliku arvamise sõiduvette ja talitada aga nii, kuidas rahvas soovib. Juht peab olema rahvast kaugenägelikum, peab seisma kõrgemal üldisest tasapinnast. Ainult siis jääb tal juhtimise vabadus. Nii sündiski meil 1921. a. Kõrgema Sõjakooli asutamise otsustamisel. Sõjaministri ettepanekut kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride ettevalmistamise asjus toetasid tollaegne Riigivanem K. P ä t s ja riigikaitse komisjoni esimees riigikogus kindral J. L a i d o n e r ja seepärast Sõjaministri poolt algatatud mõte saigi teoks.

Kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride ettevalmistamiseks oli valida kaks teed:

1. kas läkitada ohvitseri välismaa kõrgematesse sõjakoolidesse,
2. või asutada meil endal Kõrgem Sõjakool.

Mitmed Balti riigid valisid esimese tee. Nad alustasid kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride ettevalmistamist välismaa vastavatesse koolidesse läkitamisega, ja Leedu näiteks avas oma kõrgema sõjakooli 10 aastat pärast meid. Meie kaitseväge juhatus valis aga teise tee. Ta jäi oma K. Sõjakooli asutamise mõtte juurde. Hiljem hakati küll ka läkitama üksikuid ohvitseri välismaade k. sõjakoolidesse — sõjaliste teadmiste täiendamise otstarbel, kuid sinna läkitati juba neid ohvitseri, kes meil Kõrgema Sõjakooli olid lõpetanud.

See meie väejuhatuse otsus, alustada nii ruttu kui võimalik kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride ettevalmistamist kodumaal, osutuski täiesti õigeks, sest tänu sellele otsusele omame praegu võrdlemisi hulga Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitseri. Juba põhimõtteliselt iga kõrgema hariduse omandamine peab sündima kodumaal, et nimetatud hariduse omandajail oleksid juured kindlasti oma pinnas ja oksad oma rahva ja riigi küljes. Rohkem kui ühegi teise kõrgema hariduse kohta, käib see sõjalise hariduse kohta. Kuigi sõjateadus on rahvusvaheline, nagu iga teinegi teadus, ja seda rahvusvahelist teadust võib õppida ka mujal, kuid selle teaduse rakendamine võib sündida ainult vastavas konkreetse olustikus. Ja meie olustiku kohaseid lahendusi ei saa anda ükski välismaa. Pealegi suuremal arvul meie ohvitseride koolitamise välismaal oleks läinud liiga kalliks. Ohvitseride läkitamiseks välismaa kõrgematesse sõjakoolidesse tol ajal tegi takistusi veel vastava keele oskus ja rida teisi takistavaid asjaolusid.

Meie Kõrgem Sõjakool avati 12. septembril 1921. a. Ta on seega kõige vanem Kõr-

gem Sõjakool Baltimail, Soome kaasa arvatud.

Nagu ülalpool nägime, Kõrgema Sõjakooli asutamise küsimust otsustada 1920. a. oli väga raske, aga veel raskem oli selle otsuse elluviimine.

Kõrgema Sõjakooli asutamine 1920. a. pörkas kõigepealt kahe takistuse vastu:

- puudusid vajalikud õppejõud,
- puudusid ka kohase ettevalmistusega õpilased — ohvitserid.

Meie ohvitserid oma suures enamikus olid end. vene väes sõjaaegse lühendatud kursuse ettevalmistusega. Nende sõjaline haridus vajab veel täiendamist enne Kõrgemasse Sõjakooli astumist. Oli vaja neile korraldada veel mingisugune eelkursus.

Nii tekivadki Tondil 1920. a. üheaastased ohvitseride täienduskursused. Kui 1921. a. avati K. Sõjakool, siis kõik K. Sõjakooli katsetega sisseastunud ohvitserid olid 1-se ohvitseride täienduskursuse lõpetajad.

K. Sõjakooli komplekteerimine õppejõududega tegi tollaegsele Sõjaministrile palju enam muret kui vastava ettevalmistusega õpilaste leidmine. Neist mõningaist Kõrgema Sõjakooli haridusega ohvitseridest, mis me saime end. vene väest, lahkusid veel ligi pooled 1920. aastal kaitseväeteenistusest ja seepärast meie endi õppejõududega Kõrgemat Sõjakooli käima panna osutus võimatuks. Paratamatult tuli kasutada võõrast abi. Tollaegne olustik võimaldas õppejõudude valikut vene emigrantidest, kelle hulgas oli end. Vene Nikolai Sv. Akadeemia professoreid. Nii kujuneski, et Kõrgema Sõjakooli I lennu 18-st õppejõust pooled ei olnud eesti kodanikud. See oli muidugi üks puudus, kuid vältimatu. Võõra abita poleks meie tolajal K. Sõjakooli käima saanud. Seda puudust pehendas tugevasti see asjaolu, et Kõrgema Sõjakooli juhtimine ei sattunud mitte võõrastesse kättesse, vaid kooli ülemaks määrati Vabadussõja läbi teinud teenetega vanemohvitser, kellest olenes K. Sõjakoolis valitsev vaim, kooli sisemine kord, õppetöö suund ja õppemeetodid.

Hiljem järk-järgult vabanevad võõrad õppejõud. Asemele astuvad meie omad jõud. 1925. a. on vaid veel kaks õppejõudu, kes loevad õppeaineid vene keeles. Alates 1926. a. peale sünnib õpetus meie Kõrgemas Sõjakoolis eesti keeles kõigis õppeainetes.

See esimene 5 aastat meie K. Sõjakooli õppetöös erineb hilisemast ajajärgust sellega, et neil esimestel aastatel on tugevasti rõhutatud õppetöö teoreetiline iseloom. Kooli õppekavad mahutavad endas võrdlemisi suuri teoreetilisi kursusi, mitte ainult pea-

Momente K. S. välisõidust 1936. a.

Ülal: Patškovka ürgorg. — Püsa oru kaldal. Keskel: Äpardusi liiklemisel. — Uljaste järve kaldal. All: Tutvumine maastikuga Irboska oru läänekaldalt.

õppeainetes, vaid ka kõrvalistel aladel. Läbivõetud mahukatele kursustele järgnes hulk repetitsioone ja katseid. Selle süsteemi kohaselt õpilaste tähelepanu oli suurelt osalt koondatud õppeainete päheõppimisele, mis koormas õpilaste mälu, jättis aga sealjuures vähe aega iseseisvateks töödeks ja sõjakirjanduse lugemiseks ja praktilisteks harjutusteks. Selle õppetöö suuna korrigeerimisele asuti 1925. a., kui K. Sõjakooli esimene ülem kindral N. Reek pärast prantsuse Kõrgema Sõjakooli lõpetamist oli asunud kindralstaabi ülema kohale. Kindral Reek oma ettekannetes Sõjaminiistrile rõhutab vajadust Kõrgema Sõjakooli õppetöö ümberkujundamiseks.

See ettepanek leidis aga vastuseisu tolleaegsetelt Kõrgema Sõjakooli õppejõududelt ja nii tekkiski sellel teemal kaunis elav sõnavõtt ajakirja „Sõduri“ veergudel. Vaieldi pikalt ja laialt küsimuste üle, kas kindralstaabi ohvitserile on tähtsam omandada enam teoreetilisi teadmisi Kõrgemas Sõjakoolis, või on vajalisem teoreetiliste teadmiste arvel omandada praktilisi oskusi nende teadmiste praktiliseks rakendamiseks.

On iseendast arusaadav, et Kõrgemas Sõjakoolis, kus õppetöö kannab teadusliku töö ilmet, on ohvitseride teoreetiliste teadmiste omandamine vajalik. Teoreetilise ettevalmistuseta ei saa läbi viia nende alade praktilist rakendamist, kuid teoretiseerimisega ei tohi Kõrgemas Sõjakoolis ka mitte liialdada. Tuleb pidada meeles, et Kõrgema Sõjakool peab kaitseväge andma mitte sõjateoreetikuid, vaid teoinimesi, kes Kõrgemat Sõjakooli lõpetades oskaksid teadlikult ümber käia sõjadistsipliinidega ja suudaksid oma teadmisi rakendada ka tegelikus töös.

Siin tuleb veel meeles pidada ühte asjaolu, et kaitseväge juhi kutse pole mitte kitsas eriala, nagu seda sageli valesti mõistetakse. Kaitseväge juhi kutse nõuab väga mitmekesiseid teadmisi ka väljaspool sõjateaduste erialasid. Kaitseväge juhil on vajalik niisuguste distsipliinide tundmine, nagu: õigusteadus, majandusteadus, sotsiaalteadus, psühholoogia, ajalugu jne.

See mitmekesiste teadmiste vajadus kannab endas teatud universaalsuse pitserit. Universaalsus soodustab aga laialivalgumist ja võib kergesti tekitada pealiskaudsust. Seega õppesüsteem suurte teoreetiliste kursustega Kõrgemas Sõjakoolis võib keskmiste võimetega ohvitseri peale mõjuda laialivalguvalt ja tekitada pealiskaudsust, aga keskmiste võimetega on ju juhtide enamik, kuna

eriti andekad juhid ka selle õppesüsteemi juures suudavad säilitada kontsentreerumist ja süvenemist.

Et seda vältida, õppesüsteem K. Sõjakoolis ei tohi õppeainete hulga ja teoreetiliste kursuste mahukusega mõjuda laialivalguvalt, arvestades keskmiste võimelega õpilaste taset, kuid K. Sõjakooli õppeainestik ei tohi olla ka mitte väga piiratud ja rajatud ainult praktilistele oskustele, sest siis võiks K. Sõjakooli õppetöö kaotada teadusliku ilme ja siis ta ei oleks enam Kõrgem Sõjakool.

Nagu ülalpool öeldud, meie K. Sõjakoolis sündis õppetöö ümberkorraldamine 1926. a. kindralstaabi ülema ettepanekul. Sellest ajast peale sõjaliste ainete õpetamine ideeliselt koondati ühe põhiõppeaine ümber, milleks loomulikult oli üldtaktika.

Seoses sellega suruti kokku tunduvalt nii sõjaasjanduse kui eriõppeainete teoreetilisi kavu ja vähendati loengute arvu. Selle tagajärjel kasvas praktiliste tööde arv ja ohvitseridel jäi rohkem aega iseseisvateks töödeks. Viimaste arv tõusis ka tunduvalt.

„Pour des idées nouveaux il faut des gens nouveaux.“ Nõnda sündis ka siin.

Selle õppesüsteemi ellurakendamine oli seotud mõnede õppejõudude lahkumisega Kõrgemast Sõjakoolist.

1927. a. peale hakkab K. Sõjakooli õpetöid juhtima kolonel A. Jaakson ja viib läbi need ümberkorraldamised K. Sõjakoolis, mis kindralstaabi ülema ettepanekul Sõjaminiistri poolt heaks kiideti. Sellest ajast peale pole K. Sõjakooli õppesüsteemis enam suuremaid muudatusi olnud.

Juba I lennust peale meie K. Sõjakoolil on üks omapärusus, mis mujal puudub. See omapärusus seisab K. Sõjakooli õpilastega komplekteerimise viisis. Juba Kõrgema Sõjakooli ajutine põhikiri seadis üles K. Sõjakoolile kahesuguse eesmärgi:

- a) valmistada ette ohvitseri nooremate kindralstaabi ametite peale,
- b) anda täiendavat sõjalist haridust väeosade ülematele.

Selle eesmärgi kohaselt komplekteeriti juba K. Sõjakooli esimene lend kahel viisil:
— noorematest ohvitseridest — võistluskatsete teel,
— väeosaulemate läkitamisega — võistluskatseteta.

See komplekteerimise viis (välja arvatud II lend) on jäänud meie K. Sõjakoolile oma-seks tänapäevani, olgugi et hilisem K. Sõjakooli põhikiri õppeeesmärki teisiti defineeris. Seni on 21% kõigist K. Sõjakooli lõpe-

tajaist sinna sisse astunud läkitamise teel. Selle komplekteerimise viisi otstarbekuse kohta on meie kaitseväe juhtide arvamusid läinud lahku. Ühed arvavad, et see sobib, teised selle vastu arvavad, et see pole päris normaalne komplekteerimise viis.

See komplekteerimise vajadus on tekkinud sellest, et oleme tahtnud oma vanemate ohvitseride haridust tõsta ja et seks otstarbeks pole tahetud luua erikooli K. Sõjakooli kõrval. Õieti 1923. a. korra tegime selle katsega algust ja asutasime väeosaülemate teadmiste täiendamiseks informatsioonikursuse. See oli aga ainsam sellelaadiline katse, mida hiljem ei korratud.

Kui alul läkitamine K. Sõjakooli sündis ühegi katseta, siis hiljem hakati ka läkitatavaile korraldama katseid, olgugi vähemas ulatuses. Viimasel ajal on läkitatavate katsed piirdunud nelja kirjaliku ja kahe suulise katsega. Täheandab, ka siin on hakatud käima sama selektsiooni põhimõtte järgi nagu sisseastumistel võistluskatsetegagi.

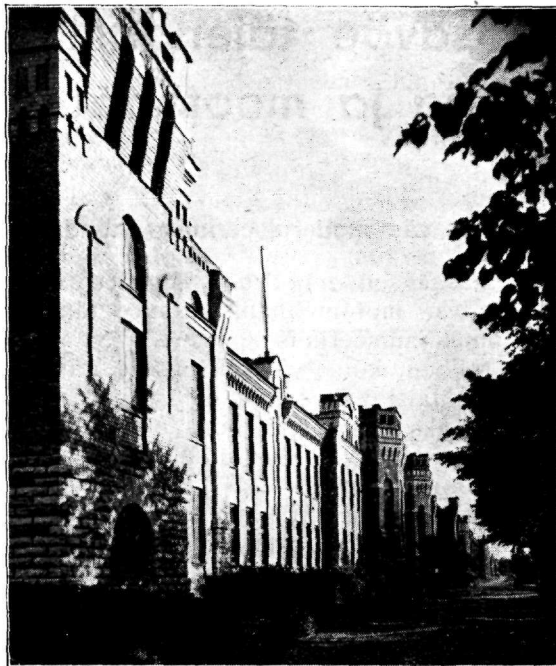
Katsete korraldamine läkitatavaile kõrvaldab selle puuduse, et nõrgad ja Kõrgema Sõjakooli tööks mitteküllaldaselt ettevalmistatud ohvitserid ei pääseks kooli.

Üldiselt tuleb aga Kõrgemasse Sõjakooli läkitamisele vaadata kui ajutisele nähtele. Tulevikus, kui meil vanemate K. S. ohv. arv on küllaldane, kaob läkitamiseks vajadus ja K. Sõjakooli tuleb komplekteerida ainult ühel teel, s. o. võistluskatsetega.

Üks oluline puudus, mis meie K. Sõjakoolil on olnud algusest peale ja on püsinud viimase ajani, on alaliste õppejõudude puudus. On vastuvaidlematult selge, et ajutiste õppejõududega töötades ei saa kätte neid töötulemusi, mida võib saada töötades alaliste õppejõududega.

Teisest küljest aga tuleb alla kriipsutada seda, et meie kitsastes oludes täies ulatuses üleminek alalistele õppejõududele K. Sõjakoolis pole läbiviidav.

Meil on praegu K. Sõjakoolis üle 40 õppejõu, enamikus meie vanemad kaitseväelased ja vastavate õppealade eriteadlased. Üks väikene osa on üldainete lektoreid, viimastest 6 Tartu ülikooli õppejõudu. On täiesti selge, et nii suurt kaadrit alaliste õppejõududena meie oma K. Sõjakoolis pidada ei suuda. Seda ei pea ka teised väikeriigid. K. Sõjakoolis meil tuleb jääda õppejõudude komplekteerimises segasüsteemi juurde, s. o. peamistes õppeainetes komplekteerida Kõrgemat Sõjakooli alaliste õppejõududega ja teistes ainetes kasutada, nagu seni, ajutisi õppejõude. Kõrgema Sõjakooli viimased

Kõrgema Sõjakooli hoone esikülg.

koosseisud ongi selle küsimuse lahendanud. K. Sõjakoolile ongi nende päevade sees määratud ülem ja lähtsamates õppeainetes on koosseisudes ette nähtud alalised õppejõud. Loodud uus olustik tähendab suurt sammu edasi K. Sõjakooli 15-aastases arengus.

Meie K. Sõjakool on 15 aasta jooksul (kaasa arvatud praegune lõpetajate lend) välja lasknud VII lendu K. S. ohvitseri. Meie kaitseväe väikese kaadri juures on see juba tähelepanu vääriv töötajajärg. Võrreldes meie K. Sõjakooli lõpetanud ohvitseride arvu proportsionaalselt kaadri üldarvuga ja kõrvutades seda teiste väikeriikide omadega, peame tunnustama, et me selles mõttes pole mitte teistest maha jäänud, vaid isegi ette jõudnud.

Vaatamata sellele, et K. S. on 15 a. jooksul välja lasknud hulga K. S. ohvitseri, pole suutnud see kaotada põuda K. Sõjakooli haridusega ohvitseride järele. See tähendab, et nõudmise täieliseks rahuldamiseks K. S. peab jätkama kõrgema sõjalise haridusega kaitseväe juhtide ettevalmistamist täie hoo-ga. Praegune riigikaitseiline ettevalmistus nõuab ikka enam ja enam kõrgema sõjalise haridusega juhte ja meie K. Sõjakoolil, astudes oma teise 15-aastakusse, on nende juhtide ettevalmistamisel veel ees väga lai tööpõld.

Ratsaväe täiendamise vajadusest mootorratturitega ja mootorratturite koostööst ratsaväega.

Kapten H. Onni.

Ratsaväe moderniseerimise vajadus.

Kaasaegsed moodsad sõjaväed elavad intensiivse motomehhaniseerimise tähe all. Motomehhaniseerimise protsess haarab järjest rohkem kõiki väeliike nende mitmekesistes eluavaldustes. Selle protsessi üheks tähtsamaks eesmärgiks on tõsta väeosade manööverdamisvabadust liikumise kiiruse ja kestuse võimaluste suurendamisega ning elavjõu värskuse säätmisega. Mootor peab kõiki väeliike tegema senisest tunduvalt painduvamaks.

Olenevalt motomehhaniseerimise ulatusest, on muutumas või juba muutunud üksikute põhiväeliikide senised algomadused ja võimed, eriti liikuvuse ning manöövrivabaduse mõttes. Seega tuleb paratamatult nii mõnegi väeliigi endisesse manöövrivõimesse, tegevusulatusse ja liikumiskiirusesse ning painduvusse sisse viia põhjalikke korrektiive, mis omakord nõuab mitme, motomehhaniseerimist läbiteinud väeliigi omavahelise osatähtsuse ümberhindamist. Üheaegselt mõne väeliigi osatähtsuse tõusmisega motoriseerimise tagajärjel, on kõikumas teiste, eriti motoriseerimise protsessist puutumata, väeliikide positsioonid. Eeskätt maksab see väide ratsaväe suhtes, sest motomehhaniseeritud üksustele on järjest rohkem üle minemas neid omadusi ja ülesandeid, mis kuni motoriseerimise alguseni olid ratsaväe ainuõigusteks. Näib, et ratsavägi endisel kujul ja organisatsiooniil kaotab ikka rohkem ja rohkem tähtsust, loovutades oma sajanditevanuseid eesõigusi motomehhaniseeritud vägedele. Kuid sellest välja lugeda ratsaväe täielikku kadu on liialt ekslik ning varajane. Mida selles mõttes toob kaugem tulevik, on iseküsimus. Praegu aga tuleb ka suurimatel skeptikutel leppida ratsaväe olemasolu vajadusega, eriti Ida-Euroopa sõjateatril ja sõjatingimustes. Ja seda nimelt põhjustel, et praegusajal ja lähemas tulevikus jääb ratsaväe täita rida tähtsaid ülesandeid, millised käivad motomehhaniseeritud vägedele kas osaliselt või täielikult üle jõu.

Et aga hoida ratsaväge võitlusvõimelisenä moodsa sõja tingimustes (anda võimalusi võistelda m. m. osadega) tuleb tema

motoriseerimisele panna tõsist rõhku. Seda teed käivad praegu kõik moodsad sõjaväed, moderniseerides oma ratsaväge motomehhaniseerimise teel. Muidugi on igasugune motoriseerimine kallis ja suuremas ulatuses teostatav kergema vaevaga suurtes ja rikastes riikides. Iseäranis kallis on ratsaväe põhjalik moderniseerimine moodsate kergete soomusmasinatega. Kuid ka väikeriigid peavad paratamatult oma ratsaväe moderniseerimise alal tegema hädavajalikke pingutusi vähemalt olemasolevate võimaluste kohaselt ja piirides. Kui väikeriikidel käib üle jõu ratsaväe löögijõu suurendamine rohkete soomusmasinate abil, tuleks neil seda enam rõhku panna ratsaväe manöövrivõime suurendamisele, mis osaliselt on teostatav ka võrdlemisi väikeste kuludega. Jättes kasutamata igasuguseid võimalusi ratsaväe moderniseerimiseks, talitaksid väikeriigid ebaotstarbekalt, sest niikuinii kuluka kuid ajanõuetelt mahajäänud ratsaväe pidamine poleks õigustatud. Tuleb ju kindlasti arvestada, et eilsepäeva moderniseerimata ratsavägi ei suuda tänapäevalahingus saavutada kuigi nimetusväärset.

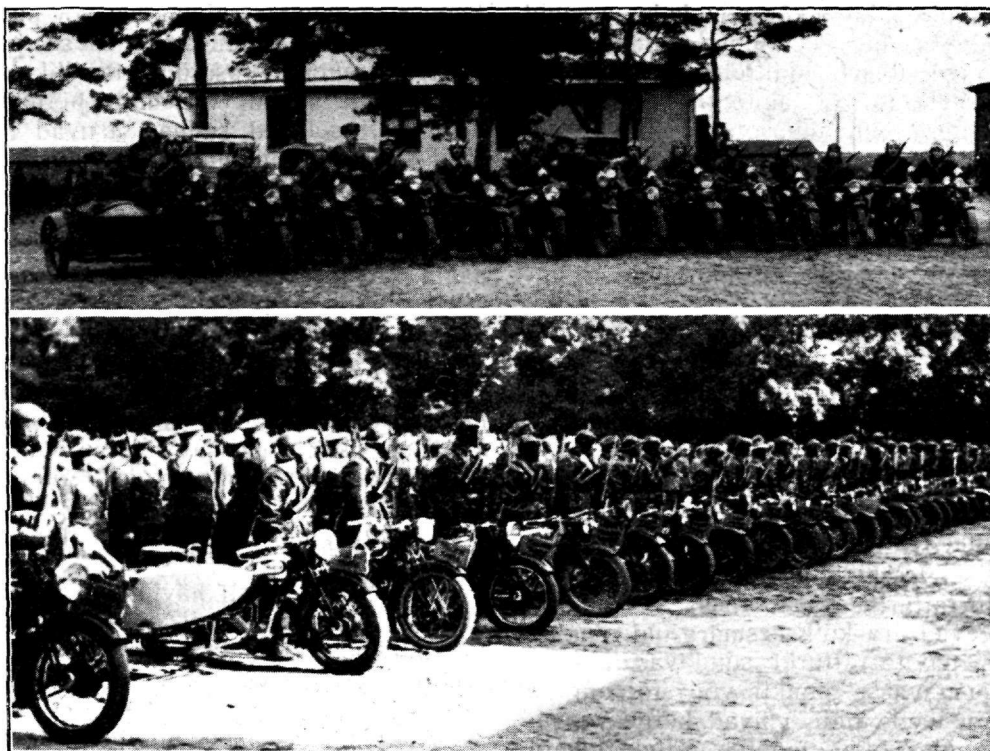
Ratsaväe täiendamise vajadus mootorratturitega.

Jättes kõrvale ratsaväe moderniseerimise (s. t. motomehhaniseerimise) küsimuse tervikus, puudutame tema osalist täiendamist kiiresti liikuvate mehaaniliste vahenditega — mootorrattastega. Ratsaväe täiendamine mootorrattastega oleks selleks osaliseks moderniseerimiseks, mida teiste väikeriikide hulgas suudaksime ka meie teostada võrdlemisi kerge vaeva ja väheste kuludega ja mis oleks esimeseks reaalsammuks ratsaväe moderniseerimisel. Nimelt võib sõja korral selleks otstarbeks suuremas ulatuses ära kasutada elanikkonna käes olevaid rohkeid eramootorrattaid. Seejuures aga mootorratturüksuste juurdeandmine ratsaväele tõstab tunduvalt viimase tegevuskiirust ja võitlusvõimeid moodsal kiiresti areneval lahingutegevusel. Järelikult selle võrdlemisi piiratud motoriseerimise teel saaks ratsavägi kaunis suuresti tagasi seda tegevuskiir-

rust, mis vastasel korral kipub tema käest ära libisema. Erilise tähtsuse omab see muidugi mobiliseeritud ratsaüksuste juures, kelle tegevuse kiirus ja manöövrivõime on kaadriüksuste omast niikuinii väiksem.

Asudes küsimuse üksikasjalisele vaatlusele, tuleb selgusele jõuda ratsaväele juurdeantud mootorratturite eriülesannete ning ratsaväe ja mootorratturite omavahelise koostöö võimaluste kohta. Ratsaüksuste

asuvate luureorganite ja kõrgemate juhtimisinstantside vahel ja omavahelist sidepidamist laial rindel teotsevate luureorganite vahel. On täiesti ilmne, et ka kõige väärtuslikumad teated kaotavad hilineamise korral väärtuse. Kaugluurel aga tuleb teateid edasi saata kümnete ja kümnete kilomeetrite peale, mis ratsavirgatsitelt nõuab tunde, kuna mootorratturid suudaksid sellega hakkama saada kümnekond minutiga.

Mootorratturite rivistusi.

koosseisus teotsevate mootorratturite ülesanneteks oleks: 1) sidepidamine, 2) luuretoimetamine ühes ratsaüksuse julgustamisega kõrvalise tähtsusega kaugemalasuvatel suundadel, 3) kaugelasuvate tähtsate maastikuesemete ja -punktide kiire okupeerimine, 4) kiiresti liikuva varu ülesannete täitmine, eriti luurel ja 5) ratsaüksuste manöövrivõime tõstmine taandumis- ja viivituslahingutes.

Mootorratturid sidepidamisel.

Võrdlemisi aeglane sidepidamine ratsavirgatsite abil pidurdab tunduvalt ratsaüksuste tegevuse üldist kiirust. Iseäranis tuleb see puudus esile kaugluure toimetamisel. Sellisel korral võime sidepidamises eraldada kahte erijuhtu: sidepidamist ees-

Praegusaja kiiresti hargnevas lahingus pole aga lubatav seesugune viivitus, kui silmas pidada, et teatis vajab pärast kättesaamist veel aega ümbertöötamiseks ja rakendamiseks. Muidugi võib olukorda selles mõttes parandada raadiojaamade kasutamine. Kuid olgu siinkohal ära märgitud, et raadiot pole võimalik kasutada igas olukorras (raadiojaamade puudumine vähematel luureorganitel, raadiosideme õrnus ning kerge rikkinemine, aegaviitev šifreerimine, pikemate teatiste edasiandmise raskus, skeemide edasiandmise võimaluste puudumine, kindlate töötundide vajadus raadioühenduse pidamisel jne.).

Veel raskemaks osutub luure-allorganite omavaheline sidepidamine rinnetpidi hüppejoontel, mis ratsa osutub mõnikord isegi võimatuks või vähemalt aeglustab asjatult

kogu luureüksuse edasijõudmist. Teatavasti nõuab luuretoimetamise teooria üksikutel suundadel teotsevatelt luureorganitelt omavahelist sidepidamist ning kindla ühenduse loomist nii omavahel kui ka luureüksuse ülemaga vähemalt tähtsamatel hüppejoontel. Kuid praktikas ei jõu kõik luureorganid üheaegselt või mõnikord koguni üldse mitte teatavale, varem kindlaksmääratud hüppejoonele. Pealegi ei seo hüppejooni alati rokaatteeid. Ratsavirgatsitel tuleb sellistel kordadel liikuda kõrvalisi ja kaugemaid teid kaudu ja mis veel halvem, hüppejooneilt vastava üksuse mitteleidmisel, alata otsimist kas ees- või tagapool hüppejoont. Kuna seesugune ühenduseotsimine on seotud pikemate kaugustega ning sünnib ratsa ikkagi võrdlemisi aeglaselt, ei suuda väljasaadetud virgatsid alati luuagi nõuetavat sidet. Seega luuretoimetamisel laial rindel muutub problemaatiliseks luureüksuse kavakindel ja sirgjooneline ning kiire juhtimine ratsaüksuse ülema poolt.

Üldiselt esineb ratsavirgatsitega sidepidamisel veel see pahe, et kord väljasaadetud virgatsid ei tule tagasi oma allüksuse juurde, mis kestvamal tegevusel nõrgestab tunduvalt ratsaüksuste jõudu. Seda eriti veel asjaolul, et vähegi pikema kauguse ja tähtsama teatise juures tuleb virgatsiteks saata korraga vähemalt kaks ratsanikku.

Mootorratturite kasutamisel sidepidamiseks langevad ära kõik eesmärgitud puudused, sest mootorratturid suudavad kiiresti jõuda nõuetavasse punkti või rajooni ka kaugemate teede pidi, võivad kerge vaevaga otsida üles hüppejoontel mitteleiduvaid üksusi ja suudavad uuesti ning kiiresti tagasi tulla neid väljasaatnud ülema või allüksuse juurde. Seega mootorratturite kasutamisel sidepidamiseks tõuseb ratsaluure üldine kiirus ning painduvus ja leiab säästmist aktiivsete võitlejate arv ja hobuste jõud.

Mootorratturid luurel.

Et mootorratturid võivad edukalt aidata keskmisi ja suuremaid ratsaüksusi laiemate ribade kaugeluurel, eriti ratsaüksuste julgestamise mõttes, näeme alljärgnevalt. Teatavasti juba luureeskadroni luureriba laius ulatub vähemalt 7—10 kilomeetrini, tõustes erakordsetes tingimustes (iseäranis meie oludes) kuni 15 kilomeetrini. Suuremate üksuste luureribade laius võib suurenedagi mitte ainult proportsionaalselt, vaid veelgi rohkem. On päris loomulik, et sellises olukorras kipuvad alati väheseks jääma kae-

päraltolevad jõud. Juhul, kui luureriba on rikas taktikaliste suundade ja teede poolest, osutub raskeks määrata kõikidele suundadele või teedele luureorganeid, eriti kui arvestada vajadust välja saata tähtsamatele suundadele suuremakoosseisulisi ning tugevamaid üksusi. Seega jäävad tihti luuramata konkreetse ülesande vaatepunktilt vähemtähtsamad suunad. Kuid siiski võivad need suunad üldiselt omada küllaltki tähtsust, kui mitte oma terves ulatuses, siis vähemalt teatavates rajoonides või punktides. Pealegi võib luureüksuse enese julgestamise seisukohalt osutada tarvilikuks vaadelda neid suundi vähemalt perioodiliselt. Tavaliselt sellised suunad asuvad luureorgani südamikul liikumisteest kaugel. Mõnikord aga viivad nad ajutiselt välja luureribast. Järelikult on tehniliselt väga raske nende perioodiliseks vaatlemiseks välja saata ratsaosi, kui jõudude vähesuse tõttu tuleb loobuda nende suundade pidevast luurest. Peaksid ju sellistel puhkudel perioodiliselt kaugematesse rajoonidesse väljasaadetavad ratsaosad läbistama suuri distantse nii edasi- kui ka tagasisõidul, mis omakord kas pidurdaks terve luureüksuse edasijõudmist või jätkaks neid eraldi teotsemaid väikseid gruppe pikemaks ajaks teotsema täiesti omaette ja eraldatult. Viimasel juhul võivad sellised nõrgad piilkonnad ja patrullid kergesti hävineda, kuna tõsisema ohu üleskerkimisel on luureorgani südamikul peagu võimatu neid toetada ja nad ise ei jõua enam ära taanduda südamikul juurde.

Hoopis kergemaks muutub kõneall oleva probleemi lahendamine, kui selleks kasutada mootorrattureid. Mootorratturite kiire liikuvus ja võime ületada kerge vaevaga suuri kaugusi, võimaldavad neid perioodiliselt välja saata kaugematele suundadele, ilma et selle all kannataks luureüksuse üldine tegevuskiirus või satuks ohtu kaugemale saadetud luurepiilkond ise. Ka võimaldab selline mootorratturite väikeste gruppide kasutamine säästa ratsanikke ning alal hoida hobuste jõudu, mida palju kasulikult võib ära kasutada mujal.

Mootorratturid maastiku kaugesemete okupeerimisel.

Läheneda perioodil püüavad vastased võimalikult kiiresti oma kätte kiskuda kaugelasuvaid, taktikaliselt tähtsaid, maastiku esemeid. Selleks kasutavad nad kiiresti liikuvaid kergeid osi, eeskätt motomehhaniseeritud väeosi ja ratsaväge. On päris

ilmne, et vastastikusel võidujooksul, kui kasutada vähegi soodus teedevõrk, ei suuda ratsavägi võistelda motomehhaniseeritud osadega ning jääb hiljaks isegi suurema pingutuse juures. Kui aga kumbki pool rakendab eelosadena tegevusse ainult ratsaväe, jõuab ette see ratsavägi, kes suudab teotseda kiiremalt, julgemalt ning energilisemalt. Sellel juhul kaldub esimene edu loomulikult mehhaniseeritud ratsaväe kätte, kuna kiiresti liikuvate vahendite olemasolu loob selleks kõik eeldused.

Kõvendades ratsaväge mootorratturitega, lootsime soodsamaid võimalusi tema kiiremaks tegevuseks lähenemise perioodil. Nimelt võib siis ratsavägi liikumise peasuundades välja saata kaugete eelosadena mootorratturite patrulle ja piilkondi. Liikudes kiiresti, suudavad need patrullid ja piilkonnad varakult okupeerida kaugelasuvaid maastikupunkte ja -esemeid. Seega asuksid järeleliikuva ratsaväe ees vähemalt vaatlejad. Kui aga mootorratturitel on kaasas kuulipildujad, siis suudavad nad avaldada vastase nõrgematele eelosadele ka teatavat vastupanu ning võita aega ratsaväeüksuste kohalejõudmiseks. Igal juhul tõuseb ratsaväe liikumiskiirus, kui tähtsamatel teedel asuvad ees kas või nõrgemadki grupid, kes oma alla võtnud maastiku eriti tähtsaid ning ka nõrkade jõududega vastupanu soodustavaid jooni või rajoone, nagu: sildu, valitsevaid kõrgendikke, teederiste, kitsustikke, jõgesid, soode servi jne. Võivad ju ratsaüksused sellisel korral liikuda tunduvalt julgemalt ning kiiremini, vähendades aeganõudvat julgestusluuret miinimumini. Igatahes järeleliikuvate ratsaüksuste julgestusluure võib teostuda pealiskaudsemalt kui vastasel korral, mil otsese julgestusluure ees ei asu ühtki üksust. Samal ajal ka nõrgad mootorratturite patrullid ja piilkonnad suudavad iseseisvalt aeglustada vastase üleolevate eelosade edasijõudmise kiirust, avaldades järkjärgulist vastupanu, purustades sildasid ja valmistades teedele kiirtõkkeid. Seega näeme, et mootorratturid võivad suuresti ning mõjuvalt abistada ratsaväge lähenemise perioodil, eriti kaugelasuvate punktide okupeerimisel.

Mootorratturite rivistusi.

Mootorratturid ratsaväeüksuste varuna.

Asudes vaatlema mootorratturite teotsemise võimalusi ratsaväe varuna, märgime ära, et ratsaväe manöövri- ja lahingutegevus toimub kiiresti. Eriti kiiresti hargneb tegevus ratsarivis läbiviidava manöövri juures ja kombineeritud lahingus. Kui sellele kiirusele veel juurde lisada manöövri- ja lahinguvälja laius ja sügavus, mis meie oludes (laiade rinate olemasolul) on võrdlemisi suur, selgub vajadus ratsaväel omada kiiresti liikuvaid varuüksusi.

Selliste varude juures pole alati oluline nende arvuline suurus, vaid painduvus, kiire liikuvus ja tulejõud. Iseäranis tihti tõuseb vajadus niisuguste väga kiirete ja tugeva tulejõuga varude järgi luureeskadronide ja -salkade tegevusel, eduarendamisel, jälitamisel ja kätte teostamisel laial rindel. Kui tegevus iseenesest hargneb kiiresti ja rinded on laiad, kipub sageli ratsaüksuse vanemal juhil raskeks muutuma lahingukäigu mõjutamine kaugemal varus asuvate ratsaüksustega, kelle liikumiskiirus võib võrreldes tegevuse iseloomuga osutada ikkagi võrdlemisi väheseks. See selgub piltlikult konkreetsest näitest, kui luureeskadronil tuleb teotseda 10—15 km laiusel rindel. Kui varu (sellel puhul südamik) asub paremal juhul rinde keskkohas 3—5 km sügavuses, tuleks temal tiibadele väljajõudmiseks läbisõita ümmarguselt 7—10 km, mis ikkagi nõuab aega kuni 1 tund. See aeg võib aga tunduvalt tõusta, kui kohaleliikumiseks pole kasutada kõige lähemat otseühenduse teed, vaid tuleb liikuda kas kaudsel või kõrvalisel teel või isegi murdmaastikul. Hilinemise

võimalusi suurendab iseenesest veelgi asjaolu, et tiivalasuva allüksuse abipalve nõuab kohalejõudmiseks ka aega (kui sidepidamiseks pole kasutada raadiot), mis mõnikord venitab varuüksuse kohalejõudmise 1 tunnilt isegi kuni 2 tunnini. Seega võib põhjendatult karta, et nii ühel kui ka teisel juhul jääb südamikust väljasaadetav ratsaüksus hiljaks. Kui aga sellise võimaliku hilinemisega leppida kui paratamatusega, muutub meie oludes üldse problemaatiliseks ratsaväe luureüksuste tegevuse edukus laiematel rinnetel, sest patrullide ja piilkondade edasijõudmise võimaluse üheks eeltingimuseks on õigeaegne toetuse saamine luureüksuse südamikust. See eeltingimus on väga oluline praegusaja lahingutegevusel, sest raske on eeldada, et ratsaüksused saaksid kuigi kestvalt teotseda ilma lahinguliste kokkupõrgeteta. Samasugune olukord kerkitab esile ka eesmärgitud jälitamisel ja kattegevusel laial rindel.

Rohkete kergekuulipildujatega varustatud mootorratturi-allüksuste rakendamine ratsaväe varu ülesannete täitmisele toob kõneall olevasse küsimusse tunduvald paremusi ja soodustusi ning võimaldab seda rasket probleemi lahendada rahuldavalt. Suudavad ju mootorratturid hiljemalt mõnekümne minutiga jõuda vajalikule kohale ka kaugemate teede kasutamisel. Pealegi võivad nad kas külgorvides või tagumistel istmetel kaasa võtta lisaõdureid ning juurde viia täiendavaid kergekuulipildujaid ja laskemoona. Olles abivajaval kohal täitnud oma ülesande, suudavad mootorratturid kiiresti tagasi jõuda ratsaüksuse peajõudude (südamiku) juurde, et vajaduse korral uuesti astuda tegevusse mõnes teises rajoonis, kus tõuseb vajadus abijõudude järgi. Muidugi peab niisugusel korral kasutada olema hädavajalik teedevõrk. Kuid teotsemisel laiadel rinnetel vajab ka ratsavägi ise teatavat teedevõrku ja vähemalt rühmasuurused ratsaüksused teotsevad peamiselt ikkagi teede suundadel. Olgu siinkohal märgitud, et mootorratturid suudavad liikuda ka viletsamatel külavaheteedel, kui nad kasutavad tugevajõulisi korvita mootorrattaid.

Mootorratturid taandumis- ja viivituslahingutes.

Mis puutub ratsaväele juurdeantud mootorratturite tegevusse taandumis- ja viivituslahingutes, siis tulevad nendes lahingutes markantselt esile juba eeskirjeldatud tegevuste üksikasjadele sarnanevad momendid, kusjuures seltsib veel võimalus mootorrat-

tureid ära kasutada kontakti- või katteosadena. Kasutades kiirestiliikuvaid mootorrattureid katte- ja kontaktiosadena, eriti kui nad rohkearvuliselt varustatud kergete kuulipildujatega, avaneb võimalus avaldada pikemaajalist vastupanu ühel või teisel joonel, viivitades lahtikiskumist kuni viimse silmapilguni. Suudavad ju mahajäänud mootorratturid kiiresti lahkuda kontaktijoonelt ning isegi hilisemal lahtikiskumisel ära libiseda kallaletungiva vastase käest. Seda muidugi eeltingimusel, kui seljataguse tee lahtihoidmise eest on õigeaegselt hoolitse tud. Igatahes mootorratturite olemasolul tõuseb tunduvalt ratsaüksuste manöövrivõime taandumis- ja viivituslahingute läbi viimisel.

Mootorratturi-allüksuste organisatsiooni üldisi põhialuseid.

Olles selgitanud selle kasu, mida ratsavägi saab mootorratturite juurdeandmisest, jääb üle vaadelda küsimust, milline koosseis peaks olema ratsaväele juurdeantud mootorratturi-allüksustel ja milliste mootorrattastega tuleks neid varustada.

Enesest mõistetavalt oleneb ratsaväele juurdeantavate mootorratturi-allüksuste koosseis eeskätt riigi reaalmajanduslikest võimalustest ja ratsaväeüksuse enese suurusest. Kuid igal juhul peaks see olema nii suur, et mootorratturi-allüksus oleks elujõuline ning suudaks täita temale ettenähtud ülesandeid. Arvestades mootorratturite mitmekesiste ülesannete iseloomu ja täitmise võimalusi ning viise, tuleb asuda seisukohale, et luureeskadroni koosseisus olev mootorratturi-allüksus peaks suutma enesest moodustada vähemalt ühe keskmise patrulli, omades 12—15 mootorrattast. Ratsarügemendile juurdeantav üksus peaks olema muidugi suurem, et avaneks võimalus mõõgaeskadronidele juurde anda üksikuid patrulle ja et rügemendiülema käsutusse jääks pärast seda veelgi teatud grupp mootorrattaid. Seega rügemendi mootorratturiüksus peaks koosnema vähemalt 30—50 mootorrattast. Toodud koosseisud on mõeldud sõjaajaks. Sõjakorral võiks mootorratturiüksuste komplekteerimiseks eeskätt ära kasutada eraisikutelt rekvireeritavaid mootorrattaid, milliseid praegusel tehnika- ja spordiajajärgul leidub igas riigis küllaldaselt. Rahuajal võivad ratsaüksuste juures olla ainult mootorratturite nõrgad kaadrid, kuid sellise koosseisuga, et taktikalistel õppustel ja manöövritel oleks võimalik nende peale panna minimaalseid iseseisvaid

ülesandeid ja neist eraldada üksikuid masinaid mõõgaeskadronide käsutusse.

Mis puutub relvastust, siis tuleks pooldada mootorratturite varustamist kergekuulipildujatega võimalikult suuremal arvul. Kuna neil ei tule iseseisvalt pidada kestvamaid lahinguid ja kuulipildujate ning padrunite juurdetoimetamise küsimus on kergesti lahendatav külgorvide abil, võiksid kuulipildurimeeskonnad olla minimaalses koosseisus, s. o. 3—4 sõdurit. Seega 10—15 masinaline allüksus peaks omama 3—4 kuulipildujat, milliseid võib vedada kas korvide külge kinnitatult või meeste seljas, eriti kui mootorrattureid varustada kergemate klp. tüüpidega. (Erakordse vajadusel, et kergendada mootorrattureid, võib osa kuulipildujaid ajutiselt paigutada mootorratturite baasiautole.)

Mootorrattaste tüüpidest tuleks eelistada tugevajõulisi masinaid, kusjuures üksuste koosseisus peaksid olema nii korviga kui ka korvita mootorrattad. Korviga ja korvita mootorrattaste arvu kindlaksmääramisel võiks meie oludes pooldada suhet 1:3, korvita mootorrattaste kasuks. Seejuures peavad korvita mootorrattad omama tagumisi lisaistmeid, et vajaduse korral ja heade teede juures võimaldada jalastatud ratsaväelaste või käepäralt olevate jalaväelaste kaasavõtmist. Korvita mootorrattaste oamist suuremal arvul tingib asjaolu, et selli-

sed tugevajõulised masinad suudavad teotsesta igasugustel teedel, isegi jalgradadel ja põllupeenardel, ja ka halvemates ilmastikutingimustes. Mõningad taliõppused näiteks on tõendanud, et sügavama lumekatte juures jäävad kinni korviga mootorrattad, kuna korvita masinad suudavad siiski läbi pääseda, liikudes teedele tallatud jalgradadel. Pealegi eriti viiltsatel külavaheteedel on korviga mootorrattaste liikumine tunduvalt takistatud, iseäranis teelagunemise ajajärgul, sest võrdlemisi madalalt istuv korv jääb kinni sügavamatesse aukudesse. Korviga mootorrattastes tuleks eeskätt vedada kuulipildujaid, laskemoona, hädavajalikke tagavaraosi jne. Headel teedel võib seesugusel masinal asetseda kuni 3 sõdurit, kusjuures üks neist istub tagumisel istmel. Seega võib 10—15 masina suurune patrull headel teedel koosneda 25—35 sõdurist ühes 3—4 kuulipildujaga, mis on küllaltki nimetusväärne jõud.

Lõppkokkuvõttes tuleks veel kord soovitada ratsaväe moderniseerimist mootorratturite juurdeandmisega, et tõsta ratsaväe manöövrivõimet, tegevuskiirust, painduvust ja osalt ka tulejõudu. Mõni riik on seda teed juba käinud, omades isegi eskadroni- ja pataljonisuurusi kas iseseisvaid või ratsaväe koosseisus teotsevaid mootorratturüksusi.

Õine laskmine kk Madsenist.

Sissejuhatus.

Maksvates eeskirjades lahingutegevuse ja laske aladel leiame juhiseid õiseks tegevuseks üldsõnaliselt ja piiratult. Kuid üldine mulje eeskirjade põhjal on seesugune, et õist tegevust tuleb arvestada. Eriti peaks ööd kasutama jõuliselt nõrgem pool. Järelikult meie tegevus peab olema öösi pealetungi-iseloomuline, kuid ühtlasi peame oskama ka öösi kaitsta. Kaitsetegevusel öösi on olulise tähtsusega oma tulede kasutamise oskus.

L. E. II vaade õisele laskmisele kk Madsenist.

Alljärgnevas vaatame üht teemat õisest tegevusest ja nimelt kk Madseni ettevalmistamist õiseks tulistamiseks. L. E. II § 33 „I“ põhjal seatakse nor-

maalseks tulistamisviisiks öösi punktitulistamine rakettide valgustusel. Ainult kõige lähematel kaugustel (10—15 m) võib tulistada umbkaudse sihtimisega raua ümbriku järgi. Tegelikult aga rahuaegseil õppusil tarvitataivate signaalrakettide valgustusel tulistamine on õige raske, kuna raketid valgustavad vägagi ebamääraselt ja piiratult.

Rööbiti rakettidele näeb L. E. II § 33 „I“ ette ka tulistamise sihtlaterna abil. Seejuures sihtlaterna kohta eeskiri annab väga üldsõnalise ülevaate. Sihtlaterna kaugus kk-st peaks olema 10 m ja laterna pikkus kogu tuleruumi ulatus. Kui pikk seejuures absoluutsetes mõõtudes on latern? Kuidas seda valmistada, paigale asetada, valgustada jne. — need on küsimused, milliste detailisel lahendamisel peatumine peaks olema õigustatud.

Jäame esialgu sihtlaterna kauguse juur-

de 10 m, siis 0,001 D on 1 cm ja vihusüdami-
 miku laius laterna valgustatud seinal 3 cm.
 Võttes aluseks „Jalaväe relvade tuleomadused“
 lhk. 178–180 toodud analüüsi kk kuulide
 vihu kohta laskmisel sihik 2, saame,
 et kuulidevihk 90% ulatuses ei tõuse üle
 40 cm ja seejuures suletud ala on kuni 350
 m kaugusel. Suletava või tõkestatava ala
 laiuse leiame, kui jagame kahe rauavahetuse
 vahel väljalastud kuulide arvust (200) ta-
 bavalt mõjuvate (90%) kuulide arvu

$$\left(\frac{200 \cdot 90}{100} = 180\right)$$

ühe m² sulgemiseks vajaliku kuulide ar-
 vuga (jal. relvade tuleomadused lhk. 86 põh-
 jal 4) s. o. $\frac{180}{4} = 45$ m. Sellega on meil ilmselt

selge, et kk võib kasutada teatud maa-ala
 sulgemiseks vaid flankeerivalt, sest
 iga 45 m peale pole võimalik asetada auto-
 maatrelva. Edasi jõuame selgusele, kui
 suur on kaugustuhandikkudes sulgemisele
 kuuluv maa-ala. Võtame kahe kõrvuti töö-
 tava kk vahe keskmiselt 200 m. Sel juhul
 võivad kuulipildujad tule avada sihik 2
 maksimum 350 m pealt. See on aga flan-
 keeriv kaugus, mis arvestatud ümber peale-
 tungikauguseks teeb välja 285 m. Kuid ar-
 vestades vastase pealetungi likvideerimist
 vastupanupositsiooni eelserva ees ja teisalt,
 et oma kuulid ei tabaks naaber kk pesa —
 peame valima tulistamisala sisemiseks pii-
 riks sirge, mis asub u. 50 m eespool naabri
 kk pesa.

Seega tõkestatava ala laius naabrijao ees
 on 235 m. Piirikaugused sel juhul: väli-
 mine 350 m ja sisemine 210 m. Keskmine
 kaugus $350 + 210 = 280$ m. Sel juhul 0,001 D
 võrdub 28 cm ja kogu rinde laius 235 m :
 28 cm = 840 kaugustuhandikku või 840:17
 = 50°.

Tekib küsimus, milleks märkida naabri
 kk eelne kogu ala tõkestavaks, kui tegelik
 ühekordne tõkke laius on 45 m. Selleks
 näib olevat küllalt kaaluvaid põhjendusi.
 Esiteks pole meie millegagi 100% tagatud,
 et igal juhul vastane avastatakse 285 m
 kaugusel. Jäädes eelduse juurde, et jul-
 gestusosade lömbumisel tõkestatava ala ta-
 ha avame tõkketule ja hoiame seda pide-
 valt, kontrollides vaid järkjärgulistel tule
 vaheaegadel, kas vastane asub veel tõkke-
 ruumi ees. See on seotud suure laskemoo-
 na kuluga, sest 285 m kaugusel rakettidega
 vaatlusi teha on raske. Teiseks töötavad meie
 kk-d senise olukorra (mitte tõkspidamiste!)
 tõttu üksikult ja siin on alati võimalused
 tõkke katkestamiseks a) rauavahetuse, b)

takistuste ja rikete ning, c) muude ettenä-
 gematute juhtude tõttu. Kolmandaks võib
 ka maastiku iseloom põhjustada mitme sü-
 gavusse järgustatud tõkkeala ettevalmis-
 tamist.)*

Igal juhul kogu naabri kk pesa eelse
 maa-ala ettevalmistamine tõkestatavaks tu-
 lega annab kaitsjale suurema tagalise ja
 painduvuse öise pealetungi likvideerimiseks
 vastupanupositsiooni eelserva ees. Eeskir-
 jad siin konkreetseid juhiseid ei anna ja
 seepärast edaspidise arutluse aluseks valin
 eespool mainitud tõlgenduse.

Asetades L. E. II § 33 „I“ mainitud 10 m
 kaugusele sihtlaterna ja kattes 840 kaugus-
 tuhandikku laia ala (235 m) saame laterna
 pikkuse 840 cm. Valides tõkestamiseks vaid
 45 m laiuse ala, on sihtlaterna pikkus 129
 cm. Arvudest on selge, et 840 cm laterna
 kasutamine pole kaugeltki mitte hõlpus, õi-
 gemini ta pole kasutatav.

Kuid sihtlaternat võime sama hästi ase-
 tada ühe m kaugusele kk-st ja siis tema
 laius on vaid 84 cm 840 kaugustuhandikku
 laia ala sulgemiseks. Seesugune pikkus on
 aga hõlpsasti kasutatav, nagu selgub all-
 pool. Olgu siinjuures mainitud, et 1 m
 kaugusele asetatud sihtlaternaga käesoleva
 kirjutise autor on sooritanud praktilisi lask-
 misi väga edukalt.

Sihtlaterna ehitus.

Sihtlaterna ehitamiseks on vaja kaht
 asja: 1) läbipaistvat ja jaotustega esiseina
 ning 2) valguseallikat. Läbipaistvaks esi-
 seinaks võib kasutada läbipaistvat ja kõva
 massi (näit. tselluloidi) või riidekalki, milli-
 ne ilmastikumõjudele vastupidav. Kasuta-
 des kõva massi, tuleb arvestada selle trans-
 pordi halbusi, kuid seejuures on ta alati
 selge; riidekalk aga kortsus ja seetõttu lah-
 tisirutamisel väikesed sissejäävad voldike-
 sed võivad tekitada mõningaid vigu külva-
 misel.

Kas tuleb igal maastikul valmistada eri-
 sugune laterna esisein? Näib, et selleks po-
 le vajadust. Eestoodud kalkulatsioon näi-

*) Lõppeks lihtis kalkulatsioon näitab, et
 väga energiline vastane võib läbida tõkketule
 ruumi. Rauavahetuste vahel väljalastud 200
 padruni tulistamiseks kulub u. 2–2,5 minutit
 (L. E. II § 28). Kuna ka rauavahetus reamees-
 tele eeskirja järgi kestab 30 sek. + 1,5 sek. +
 5 sek. (rauavahetus + laadimine + sihtpanek
 päratoe abil) = 36,5 sek. Selle aja kestel suu-
 dab iga mees läbi joosta 45-meetrilise tõkke-
 ala, milles puudub tuli. Muidugi peab tule
 puudumist pehmemdama, sest mitte kõik kuuli-
 pildujad ei vaiki korraga, kuid siinkohal arves-
 tame halvemat juhtu.

tas, et maksimaalne nurk tulistamiseks võib olla 50° ja laternat asetades 1 m kaugusele on selle pikkus 84 cm. Järelikult valime standartse pikkuse u. 90 cm valgustatud esiseinaks, mida võime kasutada igas olukorras. Seejuures on seinale joonestatud horisontaalne joon, milline omakorda jaotatud 1 cm osadeks. Jaotuste lugemise hõlbustamiseks tõsta välja pikema kriipsuga viiendad ja kümnendad jaotused. Üks cm pikkune jaotus vastab u. kolme vihusüdamikule laiusele (üks vihusüdamik on 0,003 D või 3 mm).

Laternat rahuajal võib valmistada oma maitse ja soovide kohaselt, nagu näeme juuresolevalt illustratsioonilt. Kuid tegelikus lahinguolukorras seesuguste laternate iga on lühike. Seepärast tuleb laternad valmistada improviseeritult, käepärast olevast materjalist, nagu padrunikastidest, lauats-test kokkulöödud kastid jne. Kuigi seejuures jäävad kastidesse valgust läbilaskvad praod, siis neid võib kinni toppida.

Kk Madsen sihikuga 14 suunatud sihtlaternale.

Et sihtlaterna esikülge oleks näha ka öösi, selleks vaja laterna sisemus valgustada. Seda kõige lihtsamalt ja praktilisemalt võiks teha taskulaterna abil, asetades taskulaterna lambid sihtlaterna põhja, ühendades neid kaevikus oleva patareiga traadi abil. Praktiline külg seisab selles, et laterna valgustamine teostatakse soovi järgi, mis võimaldab patarei ökonoomset kasutamist ja teisalt patarei on alati kaasaskantav ühes mõne meetri traadiga.

See on üks abinõu öiseks sihtimiseks, nn sihtlatern.

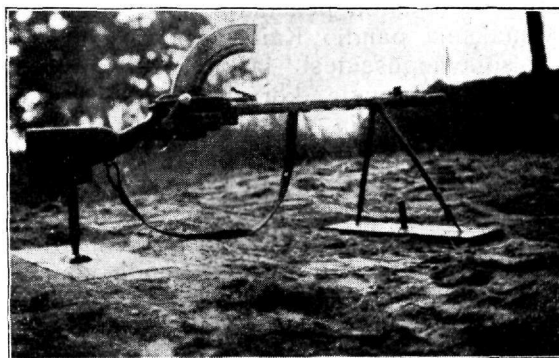
Abinõud pāratoe kasutamiseks.

Edasi on vaja öise laskmise juures pāratugi, relvale stabiilsuse andmiseks. Kuid ühtlasi on vaja ka alused kk jalgadele ja pāratoele, et vältida relva vajumist. Selleks kasutatakse juhuslikke lauatiükke. Jalgade tugi peab olema pōrlev. Asetades maasse

vaia ja sellele tugeva raudnaela või poldi abil laua, milles on asemed kk jalgade tarvis — ongi valmis pōrlev alus, mille kõrgus on pūisiv. Pāratoe alla, väikestele vaiadele asetatud lauatiük võimaldab pūisiva kõrguse ja võimaldab pāratoe liigutamist horisontaalpinnas külvamise eesmärgil.

Kk valmispanek öiseks laskmiseks.

Kk asetatud eeskirjeldatud viisil valmistatud alusele, sihitakse sih. 2 tõkkeala piiride suunas sihtlaterna asukoha äramärgimiseks 1 m kaugusel. Edasi liigutatakse sihtipandud kk ühelt tõkkeala piirilt teisele ja selgitatakse, kas maastikul on segavaid kõrgendikke, lohke jne. esemeid. Seejärgi asetatakse kohale sihtlatern 1 m kaugusele nii, et a) laterna ülemine äär ei segaks ega lõikaks sihtipandud kk sihtjoont ja b) latern tuleks horisontaalne. See tehtud (muidugi ka valgus sisse viidud) otsitakse sihiku tõstmisega niisugune sihiku aste, mille abil sihtjoon oleks suunatud laterna valgustatud esikülje horisontaaljoonele. Liigutades kk ühelt tõkkeala piirilt teisele peab sihtjoon jääma kogu aeg mustale horisontaaljoonele. See on ühtlasi laterna horisontaalasetuse kontrolliks. Vajaduse korral parandatakse laterna asetust ja märgitakse üles need jaotused, mille vahel on tuld segavad esemed maastikul ning fikseeritakse abisihtpunkti sihtimiseks sihikuaste.*) Seeviisi sihtipandud kk kõrguses ja külgsuuna kohalt liigutades või hästi ja kindlalt valmistatud aluse juures kohalt ära võttes, võidakse öösi ikka ja alati relv uuesti tõkettulele seada. Selleks vaid panna märgitud sihikuaste ja sellega sihtida horisontaaljoonele.

KK Madsen asetatud positsioonile öiseks laskmiseks.

*) Tuld takistavad esemed flankeeritakse naabri kk-lt või neile koondatakse laskejagude pūssituli.

Seejuures on vaja ka sihtlatern moon-
dada, ümbritsedes teda liivavalliga tagant
ja külgedelt laterna ülemise ääre kõrguseks.
Nagu praktilised katsed on näidanud, ka
väga pimedal ööl 50—60 m kauguselt pole
näha laterna põlemist.

Praktilised laskmised ja nende tulemused.

Sihtlaterna abil tehtud laskmised on an-
nud väga häid tulemusi. Laskesuund ette
valmistatud ja sihtlatern päeval üles seatud,
viidi kk ühes meeskonnaga positsioonilt ära.
Vahepeal seati üles märgid 175—250 m kau-
gusele. Kui ilm oli muutunud täitsa pi-
medaks, toodi kk ühes meeskonnaga uuesti
positsioonile. Ees varjendeis asuvate eel-
vaatlejate poolt lasti tavalisi valgeid signaal-
rakette, mille valgusel väga ebamääraselt
võidi kindlaks määrata märkide asetus siht-
laterna jaotuste suhtes. Vastavalt sellele
avati tuli. Osav sihtur esimesed valangud
suunas sihtlaterna jaotuste abil tähelepan-
dud märkidele ja seejärgi asus märgi pind-
ala külvamisele. Saavutatud tulemuste
kohta võin käesolevas esitada kaks väljavõt-
tet laskeraamatust.

18. 10. 34. a. lasti 75 lasku aheliku pihta
10 püstkujust. Tabatud 4 kaju või 40% ja
pihtamisi 17 kuuli või 22,6%.

16./17. 05. 35. a. laskis jalaväe rühm kol-
me kujudegrupi pihta flankeerivalt. Kaju-

sid gruppides oli: I gr. — 9 püst- ja 3 rinna-
kuju; tabatud 7 püstkuju 18 kuuliga. II gr
— 1 kk + 4 püst- + rinnakuju; tabatud
1 kk ja 3 rinnakuju 7 kuuliga. III gr —
1 kk + 1 kolmandik + 3 rinnakuju; tabatud
1 kk + rinnakuju 4 kuuliga. Kokku oli
kujusid — 24, neist tabatud 13 või ca 54%.

Laskemoona kulutati:

1. jagu — 100 padr.; 2. jagu 75 padr.;
3. jagu — 70 padr. ja 4. jagu 75 padr., kokku
— 340 padr. Tabanud kuule kokku oli 29
või ca 8,5%.

Toodud kahe öise laskmise tulemused,
lahingulaskmise vaatekohast hinnatuna on
uskumatult head. Kuid ühtlasi see on tõen-
duseks, et öisele laskmisele tähelepanu pü-
hendamine on õigustatud.

Kokkuvõte.

Toodud mõtted ja katsed öise laskmise
alal on pärit rivist. Asjaosalised jäid tu-
lemustega kõigiti rahule ja öiseks laskmi-
seks ettevalmistus ningle katsed kestavad.
Tehtud katsed ja saavutatud tulemused
tõestavad üha selgemini, et kk flankeeriv ja
varjatud positsioon on õigustatud, sest kui
tahame vältida asjatuid töid öö-
seks, siis peavad juba päeval rel-
vad asuma nii, et poleks vaja öö-
seks erilisi ettevalmistusi.

—e.

Lasketegevus Kaitseliidus.

Kaitseliidu laialdasimaks ja haaravai-
maks tegevusalaks on olnud laskeala. Ka-
vakindel laskeala areng algas 1928. aastast,
millal Kaitseliidu peastaabi poolt välja anti
ja maksa pandi „Kaitseliidu laskemäärus-
sed sõjaväepüssidest“ laskmises. Kuni selle
ajani laskeõppuste korraldamisel kohtadel
puudus ühtlus ja laskeharjutuste läbivõt-
mine kandis juhuslikku ilmet. Laskemää-
ruste maksmapanemisega algab intensiivne
töö malevates laskurmasside ettevalmista-
mises laskeosavuses. 1928. a. laskemääruste
kohaselt kõik kaitseliitlased nende võimete
ja oskuste kohaselt jagatakse kategooria-
tesse ja klassidesse. Laskurite esialgne
klassidesse liigitamine sündis klassikatsete
põhjal, kusjuures arvestati katsealuse seni-
seid tagajärgi ja tema isiklikku sooviaval-
dust, kui see oli kokkukõlas tema üldise
laskeosavuse tasapinnaga. Seni puudus
kokkukõla laskeharjutuste korraldamises
kaitseväes ja kaitseliidus, mis halvavalt mõ-

jus laskeosavuse arenemisele ja palju-
des riisus hoopis huvi selle ala vastu.

Nüüd on see pahe kõrvaldatud kaitse-
väe ja kaitseliidu laskesüsteemi ühtlusta-
mise tõttu. Üle minnes ühest organisatsioo-
nist teise, kui kodanik esitab dokumendid
oma lasketagajärgede kohta ja täidab vas-
tavad kontrollharjutused, — tunnustatakse
tema senised saavutused ning teda viiakse
otsekohe vastavasse klassi.

Kaitseväe ja Kaitseliidu klassid on väi-
keste eranditega järgmises vahekorras:

Kaitseliidu algaj. klass	vastab	kaitsev. algkl-le;
„ II laskurklass „	„	„ III kl-le;
„ esilaskuriteklass „	„	„ } II „
„ II küttide „	„	„
„ I „ „	„	„ } I „
„ I „ „	„	„
„ esiküttide „	„	„ meisterkl.

Õppelaskeharjutused igas klassis olid
koostatud nii, et edasiminekuks sündis järk-
järgult — kergemalt raskemale üle minnes.

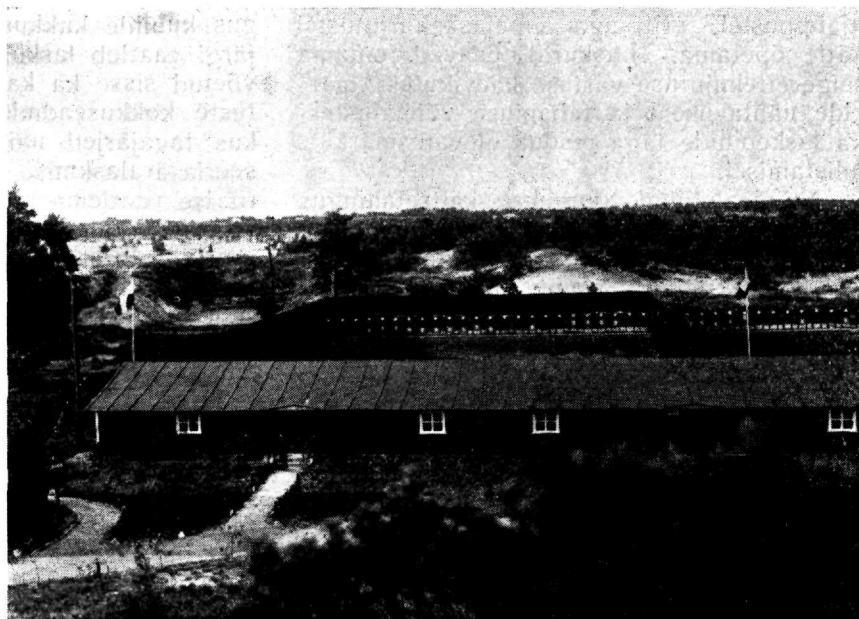
Laskeharjutused olid rõhuvas enamikus punkti laskeharjutused — sportliku iseloomuga, ei puudunud ka harjutused lahingumärkide pihta, kuid need moodustasid vaevalt ühe neljandiku üldisest laskeharjutuste seeriast. Laskmine lahingukujude pihta oli ette nähtud peamiselt kõrgemate klasside (kütide) laskeharjutuste tabelites.

1928. a. alates kuni käesoleva ajani võime tähele panna ja konstateerida lasketase üldist ja järjekindlat tõusu Kaitseliidu rohkearvulises laskurite peres. Lasketegevuse edusammudest annab tunnustust klassilaskurite ja kütide hoogus juurdekasv arvuliselt kui ka suhteliselt üldisele kaitseliitlaste arvule. Kui 1928. a. pärast esimest klassifitseerimist oli klassilaskureid ja kütte 3,6% üldisest kaitseliidu tegevliikmete arvust, siis järgmistel aastatel moodustavad klassilaskurid ja kütid järgmise %: 1929. a. — 6,4%, 1930. a. — 9,4%, 1931. a. — 12,3, 1932. a. — 16,4%, 1933. a. — 23,2%, 1934. a. — 35,3% ja 1935. a. — 45,5% üldisest kaitseliitlaste arvust.

Ekh küll 1928. a. maksmapandud laskekool kaitseliitlaste lasketaset tunduvalt on edasi viinud, ei ole Kaitseliit seni saavutatud edule seisma jäänud, vaid 1935. a. pandi maksuma uued laskeharjutused ja seda järgmistel kaalutlustel ja seni omandatud kogemustel.

Kogemused on näidanud, et kõrgete võimetega punktilaskur kümneringiliste ja teiste sportlike märkide pihta laskmisel ei ole alati hea lahingulaskur. Kaitseliidu peastaabi poolt on korraldatud iga aasta üleriiklikud võistlused lahinglaskmises. Lahinglaskmise võistlustest on nii mõnigi kord osa võtnud kaitseliidu nimekad laskesportlased, kuid esikohtadele lahinglaskmises on tulnud ikka mehed, kes on saanud korraliku põhikooli küll punktilaskmises, kuid peamiselt harrastavad laskmist lahingumärkide pihta.

Punktilaskmised kümneringiliste pihta, kui eel- ja kontrollharjutused laskuri välja-

Väikekaliibri 50 m laskerada Tondil.

õpetamises relva käsitamises ja oma relva tuleomaduste tundmaõppimiseks on algaajale laskureile vastuvaidlemata tarvilikud, kuid laskuri põhiväljaõpe laskmises peab sündima võimalikult mitmesugustes lahingus ettetulevates olukordades.

Kaitseliidu eesmärk on: iga Kaitseliidu klassilaskur olgu ka hea lahingulaskur, ta peab vähemalt kahest lasust ühega iga lahingumärgi kuni 300 m kauguseni tabama; küt aga peab lahingumärgid tabama kuni 600 m kauguseni.

Järelikult uue laskekooli ülesandeks on: välja õpetada laskureid ja kütte osavateks lahingulaskuriteks, et nad oskaksid teotseda lahingu igasuguses olukorras. Kaitselahingu läbiviimiseks laskur peab omama selge ettekujutuse kaeviku ehitamisest, selle kasutamisest laskmiseks ja enda varjamiseks; laskur peab saama selge ettekujutuse pealetungiva vastase tegevusest, kus märgid ilmuvad ainult lühikeseks ajaks ja jälle kaovad, omama teadmised ja oskused liikuva märgi tulistamiseks. Selle kõige juures omab tuletagejärgede vaatlemine erilise tähtsuse. Vaatluseta ei saa olla lahingus tagajärjekast tuld. Pealetungilahingus üksik võitleja laskekoha valikus ja oma tulirelva kasutamiseks kasutab mitmesuguseid maastikul leiduvaid varjeid, nagu kraave, maastiku volt, auke, kände, põllupeenraid jne. Nende kasutamist peab rahu-

ajaõppustel, eriti aga õppelaskeharjutustel kätte õpetama. Laskurid peavad omama selge ettekujutuse vastase kaevikutest, märkide nähtavusest ja tabamuse võimalustest ka laskepilude taga peidus olevate märkide tulistamisel.

Nii pealetungi- kui ka kaitselahingus tõuseb veel esikohale kiirus ilmuvate ja peatselt kaduvate märkide tabamiseks. Kõike seda kunsti peame omama rahuaegsetel õppelaskeharjutustel.

Kõigi nende ülaltoodud lahingus vajalikkude oskuste kätteõpetamine peab algama kohe pärast seda, kui laskurile on selged relva käsitamise oskused ja laskur praktiliselt on näinud ja tunneb oma relva tuleomadusi. Igapäevane laskekool peab võimalikult lähedane olema lahingolukordadele. Paljudgi olulisi lahinguelemente ka kõige paremini organiseeritud laskeõppuste juures jäävad välja, näiteks: vastase tule mõju laskurile, laskuri enese hingeline ja füüsiline elamus lahingus jne. Kuid mida rohkem lahingulist igapäevastesse laskeharjutustesse sisse põimime — seda parem.

Lahingusisuliste õppelaskeharjutuste sisestoomine kaitseliidu laskekooli tõstis päevakorradele praeguste laskeradade „tulejoonte“ täiendamise. Praegused tulejooned tulevad ka uues laskekoolis osaliselt kasutamisele, kuid juurde tuleb ehitada kaevikud, mis annavad võimaluse välja õpetada teotsemist kaitselahingus, ja künkad, põllukraavid jne., mis võimaldavad kätte õpetada nende kasutamist pealetungil.

Teiseks oluliseks vajaduseks uue laskekooli sisestoomisega on seniste märkide joone täiendamine. Märkide jooned peavad kujutama vastase lahtisi ja varjatud laskekohti, märkide joon peab võimaldama lahingumärkide ilmutamist, liikumapanemist, kukkuvate kujude ülesseadmist jne. Lahin-

Rk võistluskõikmine Valdeki laskeväljal.

gus kuulide kukkumist ja üldse tuletagejäksi vaatleb laskur ise, sama põhimõte on võetud sisse ka kaitseliidu õppelaskeharjutuste kokkuseadmisel lahingukujude pihta, kus tagajärjed näidatakse peamiselt terve seeria äralaksmise järele, mis sunnib laskurit ise vaatlema oma tule tagajäksi. Sellest tingituna tulevad märkide jooned organiseerida nii, et laskuril oleks võimalus tarbekorral vaadelda oma tule tagajäksi. Et selle juures rikošetid ümbruskonnale ohtlikud ei oleks, tulevad ehitada rikošetide püüdmiseks katted.

Käesoleval aastal on kaitseliidu üksustes kiibe töö käimas laskeradade täiendamise alal. Seda suurt tööd paljudes kohtades ei ole võimalik läbi viia ühe suvega. Laskeradade täiendamise ja väljaehitamise tööd on üksused suure innuga kinni haaranud teades, et selle töö labiviimine garanteerib tegelikkudele elunõuetele vastavate lahingusisuliste laskeharjutuste läbivõtmise ja seega ühtlasi vajaliku lahingulise meeste väljaõpetamise.

Kaitseliit on võtnud endale ülesandeks kaitsevääteenistusest lahkuvate parimate laskurite (I ja meisterklass, kütid ja snai-perid) edasiarendamise ja kaitseväes omandatud oskuste alalhoidmise. Et neid mehi kaitseliidus edasi arendada, on kaitseliidul tarvis teada nende meeste nimed, nende saavutused kaitseväes ja kuhu nad pärast kaitsevääteenistusest vabastamist elama asuvad. Selleks on Kaitseväge Ülemjuhataja poolt maksma pandud määrus, et diviisiülema teatavad Kaitseliidu peastaabile pärast noorte kursuse lõppu nimed laskurite kohta, kes diviisis noorte kursuse lõpul sooritanud I või meistriklassi katse (täis- või väikekaliibrilisest püssist).

Kaitseväes sundaja ärateeninud parimad laskurid esitavad kirjaliku sooviavalduse kaitseliidu selle üksuse (rühma, komando, kompani, patarei, eskadroni, malevkonna) pealikule, kelle piirkonnas elatakse ja kelle liikmeks soovitakse astuda. Vastuvõtmine kaitseliitu sünnib kaitseliidu kodukorra alusel. Lasketegevust niisugune mees algab kaitseliidus sealt edasi, kuhu tema kaitsevääteenistuses on jõudnud. Kaitseväes omandatud laskurklass arvestatakse ümber kaitseliidu klassiks, nagu eespool tähendatud.

Lõpuks toon lühikese ülevaate käesoleval aastal kaitseliidus korraldatud suurimaist laskevõistlusist.

28. kuni 30. augustini s. a. korraldati kaitseliidu peastaabi poolt Tallinnas üle-

maalised laskemeistervõistlused, millest võttis osa 402 kaitseliitlast-laskurit võistlejat.

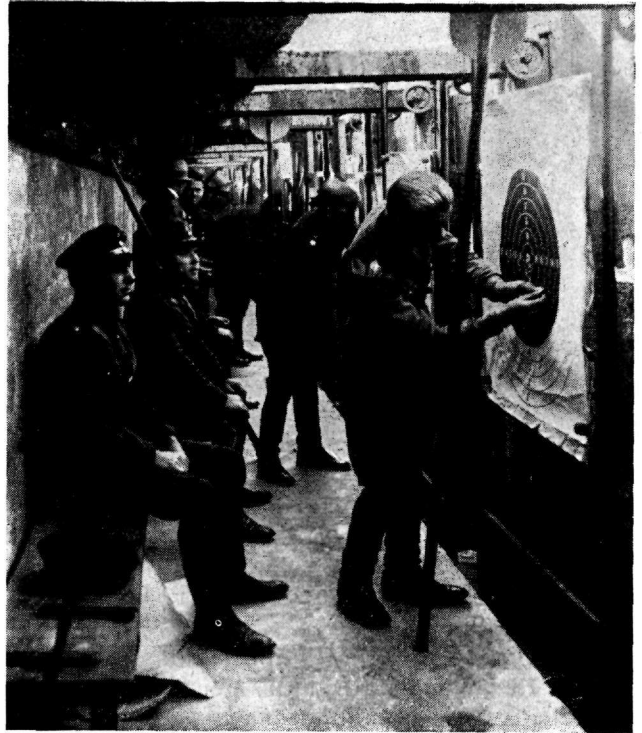
Kaitseliidu meistervõistlusi peeti järgmistel aladel: 1. Kütide meistervõistlus. Sellest malevad võtsid osa kas üksikute kütidega või kümne meheline meeskondadega. Laskmine sündis 300 m kaugusele 300 m kümneringilise normaalmärklehe pihta. Laskeasend: püsti, põlvelt, lamades — võistleja poolt valitud järjekorras. Laskude arv 60 — igast asendist 20 lasku, peale selle võis lasta iga asendi ees kuni 5 proovilasku. Aeg laskmiseks 150 minutit (kaasa arvatud proovilasud, näitamine, märklehete vahetamine). Võistlusrelv — sõjaväe täpsuspüss, kuid võis lasta ka muutmata sõjaväepüssist, mille tulemustele arvati 5% silmi juurde.

2. Laskurite meistervõistlus: osavõtt nagu kütide meistervõistlusest. Laskekaugus 300 m, märkleht 300 m kümneringiline; laskeasend — lamades ikäelt; aeg laskmiseks 40 min., võistluslasku 20 ja proovilasku 5. Lasti muutmata sõjaväepüssiga.

3. Väikekalibrilise enipüssi meistervõistlus — osavõtt nagu kütide meistervõistlusest. Lasti kolmest asendist à 20 lasku, proovilasku iga asendi ees kuni 5; laskekaugus 50 m. Võistlusrelv — väikekal. püss vaba valik; aega laskmiseks 150 minutit.

4. Väikekalibrilise püssi meistervõistlus — osavõtt nagu p. 1. Laskekaugus 50 m, lasti kolmest asendist à 10 võistluslasku, iga asendi ees võis lasta kuni 4 proovilasku; aeg kogu laskmiseks 90 minutit; võistlusrelv: v.-kal. püss, mille raskus alla 4 kg, keelatud on kiirpäästmine, öla- ja käetoed. Võis kasutada kas lahtisi sihikuid või dioptersihikuid ja rõngaskirpe. Lahtiste sihtimisrahenditega püssidele anti lisasilmi 3% väljalöödud puhtast silmade summast.

5. Lahinglaskevõistlus. Võistlusest võis igast malevast võtta osa 5-meheline grupp. Laskmine viidi läbi Valdeki laskeväljal. Võistluslaskmiseks oli igale võistlejale üles seatud kolm püsivat lahingumärki 450 m peal (püstkujud) ja ilmutatavad kolmandikkujud 350 m peal. Aeg laskmiseks 90 sek., padrunite arv — piiramata. Paremusel hindamine sündis üheks tabamuseks kulutatud keskmise aja väljaarvutamise teel, kusjuures oli tingimuseks, et laskmine kuulub hindamisele ainult siis, kui on tabatud kõik püsivad (450 m peal olevad püstkujud) ja vähemalt üks ilmutatud kuju.

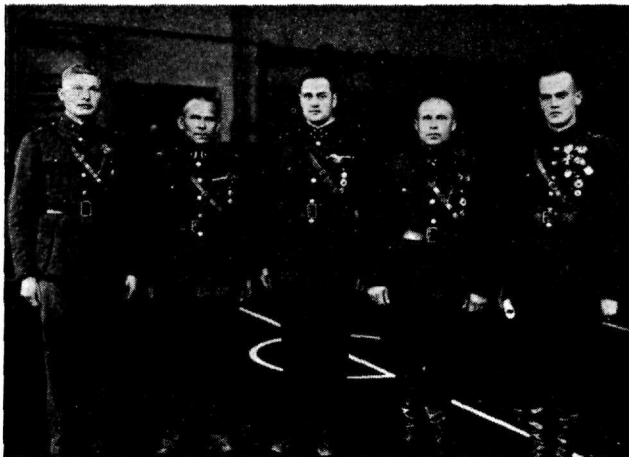

Näitemeeskond töötab täiskalibrilise laskeraja varjendis.

6. Raskekuulipildujate meistervõistlus. Võistlusest võtsid osa 6-mehelised rükketoimkonnad. Laskekaugus laskuritele tundmata (tegelikult 550 m). Märkideks 8 võokuju, mis asetatud 4—6 m vahele; laskude arv 50, laskmise aeg piiramatu. Paremust hinnati üksiku kuju tabamuskääruse järgi, mis saadi laskmisele kulutatud aja (sekundid) jagamisega tabatud kujude arvule. Parimaks osutus seega mees, kelle aeg ühe kuju tabamiseks oli vähim.

Võistluse tulemused: 1. Kütide meistervõistlustest võttis osa 143 kütiti. Kütide klassis võistlesid kõik kaitseliidu parimad laskurid ja konkurents oli pinev. Parimaks kütiks neil võistlustel tuli Karl Jürgens — Tallinna malevast, 535 silmaga. Kütide klassi meistergrupiks tuli Tallinna maleva grupp 5047 silmaga (10 meest). 500 ja enam silma väljalasknud mehi oli 40, (1935. a. meistervõistlustel 500 ja enam silma mehi oli 16) 143 kütiti keskmine saavutus oli 475,8 silma — 1935. a. 448,7 silma vastu.

2. Laskurite klassis võistles 131 meest. Laskurite klassis meistriks tuli Johannes Kruut — Narva malevast — 181 silmaga. Meistergrupp — Järva maleva 10-meheline grupp saavutas 1688 silma. Keskmine saavutus laskurite klassis 157,9 silma, 1935. a.

Kaitseliidu 1935. a. parimad kütid. Paremtal vasakule: A. Liivik, J. Kärner, H. Tedersoo, E. Rull ja E. Rikand.

keskmise saavutus iga laskuri kohta oli 148,4 silma.

3. V.-kaliibrilise eripüssi klassis võistles 73 meest. Kaitseliidu meistriks tuli Endel Rikand — Tallinna malevast 567 silmaga; meistergrupiks Tallinna maleva meeskond (10 laskurit) — 541 silmaga. Keskmise saavutus selles klassis oli 533 silma.

4. Väikekaliibrilise püssi klassis võistles 130 meest. Meistriks tuli Karl Kübar — Tartu malevast — 282 silmaga. Meistergrupiks — Tartu maleva meeskond 2578 silmaga. Keskmise saavutus iga võistleja kohta oli 248,4 silma.

5. Raskekuulipildujast laskmises võistles 14 meeskonda 84 kuulipilduriga. Meistriks rk-st laskmises tuli Herbert Jaanson — Pärnu malevast, keskmise tabamuse kiirusega 7,13 sekundit. Meistermeeskonnaks rk-st laskmises tuli Võrumaa maleva rk toimkond, keskmise tabamuse kiirusega 11,63 sekundit. 1936. a. rk meistervõistlustel keskmiseks tabamuse kiiruseks kõigi võistlejate kohta saadi 26,35 sekundit.

6. Lahinglaskmises võistles 71 meest. Parimaks lahingulaskuriks tuli Aleksander Raavik — Tallinna malevast, kes saavutas 90 sek. kestes 14 tabamust, seega keskmiseks tabamuse kiiruseks 6,43 sekundit. Parimaks meeskonnaks lahinglaskmises tuli Tallinna maleva meeskond, kes saavutas

keskmiseks tabamuse kiiruseks 10,23 sekundit.

Üheaegselt kaitseliidu meistervõistlustega toimus ka korrespondentslaskevõistlus Poola kütideliiduga. Võisteldi sõjapüssist (täpsus) ja väikekaliibrilisest püssist laskmises.

Laskmises sv. püssist 300 m kolmest asendist à 10 lasku kaitseliidu 12-meheline meeskond saavutas tagajärgi: 1. Liivik, August — Järva mal. — 272 silma; 2. Tedersoo, Hugo — Sakalamaa mal. — 271 s.; 3. Rikand, Endel — Tallinna mal. — 265 s.; 4. Jürgens, Karl — Tallinna mal. — 263 s.; 5. Pakk, Jaan — Järva mal. 261 s.; 6. Kärner, Jaak — Sakalamaa mal. — 261 s.; 7. Lellep, Olev — Narva mal. — 260 s.; 8. Rull, Ernst — Järva mal. — 260 s.; 9. Kult, Nikolai — Narva mal. — 259 s.; 10. Raadik, Bernhard — Järva mal. — 256 s.; 11. Pürn, Johannes — Järva mal. — 253 s. ja 12. Silber, Heinrich — Tallinna mal. — 252 silma. Kokku 3133 silma. Väikekaliibrilisest püssist laskmises 50 m kaugusel kolmest asendist à 10 lasku kaitseliidu 12-meheline meeskond saavutas: 1. Liivik, August — Järva mal. — 286 s.; 2. Rull, Ernst — Järva mal. — 283 s.; 3. Rikand, Endel — Tallinna mal. — 282 s.; 4. Pärn, Johannes — Järva mal. — 281 s.; 5. Tedersoo, Hugo — Sakalamaa mal. — 279 s.; 6. Kärner, Jaak — Sakalamaa mal. — 279 s.; 7. Lellep, Olev — Narva mal. — 279 s.; 8. Seren, Eduard — Tartumaa mal. — 276 s.; 9. Jürgens, Karl — Tallinna mal. — 273 s.; 10. Roorand, Mart — Tartu mal. — 272 s.; 11. Ende, Nikolai — Tallinna mal. — 265 s. ja 12. Kütt, Nikolai — Narva mal. — 262 silma. Kokku 3317 silma.

Poola meeskond võistleb oma laskeradadel septembrikuu lõpul. 1935. a. samade korrespondentslaskevõistluste tagajärjed olid: sv. püssist laskmises — Poola meeskond — 2879 silma; kaitseliidu meeskond — 3053 silma; väikekaliibrilisest püssist laskmises: Poola meeskond 3206 silma ja kaitseliidu meeskond 3277 silma. Seega kaitseliidu meeskonna käesoleva aasta võistlustulemused võrreldes 1935. a. on paranenud sv. püssist 60 silma ja v.-kal. püssist 40 silma võrra.

H. V.

Märkmeid laskeandmete ettevalmistamisest kaardita.

E. Anari.

Juhend suurtükiväe laskeharjutuste teostamiseks näeb ette kuni 40 mitmesugust laskeharjutust, kus kõik õppeülesanded ja nõuded on täpsalt reglementeeritud, kuid välilaskmiste osas haarav eellaskmine jätab vabaduse tulejuhile valida ettevalmistamisviisi. Tulejuht võib lähteandmed ette valmistada kas kaardiga või kaardita. Nagu kogemused näitavad, suurem osa tulejuhtidest valib ettevalmistusviisiks „kiire ettevalmistus kaardiga“. Selle peamiseks põhjuseks on, et polügoon on tuntud, ja et polügoonil on võrdlemisi palju markantseid punkte, mis võimaldavad märki kaardile kanda võrdlemisi kiiresti ja täpsalt, hindamata märgi suunakallangut ja kaugust vaatluspunkti. Seetõttu võivad esineda ka niisugused nähted, et tulejuhi töötempo on suhteliselt suurem kui ettevalmistusaeg. Kahjuks puuduvad andmed, kuid võib kindlasti ütelda, et plus-punkte kaardiga ettevalmistamisel „aja eest“ on summas rohkem kui „tulejuhi töötempo“ eest.

Niisugune harjumus rippuda kaardi küljes võib saada saatuslikuks tundmatul maastikul, kus on vähe markantseid punkte ja tulejuht on sunnitud vaatluskaugust hindama silma järele. Siin on mõlemad viisid, s. o. ettevalmistus kaardiga ja ettevalmistus kaardita enamvähem ühesuguse täpsusega, kuid viimane on igal juhul 5–6 korda kiirem.

Sv. E. V § 141 mainib: „Haaravat eellaskmist toimetatakse harilikult elavmärkide pihta, seepärast on laskmise kiirusel siin esmajärguline tähtsus.“ Kuid ka kiire ja õigeaegne tule avamine omab veel suurema tähtsuse, eriti liikuvate märkide suhtes. Seepärast peame oskama ka laskeettevalmistust kaardita teha kiiresti ja täpsalt.

Sv. E. V § 55–59 annavad juhendeid ettevalmistamiseks kaardita, kuid ainult üleviimisenurga leidmiseks. Muude eellaskmise andmete ettevalmistamist, näiteks i , φ ja ω leidmist kaardita laskmisel eeskiri ei puuduta.

Sv. E. V § 56 toodud parallaksi p_2 tabel võimaldab leida u_1 suuruse võrdlemisi kiirelt, kuid väiksema täienduse juures u_1 leidmine ja tabeli kasutamine lihtsustuks

veelgi. Teiseks u_1 valemid on raske meelles pidada.

Omalt poolt tooksin allpool täiendatud tabeli ja selle praktilise kasutamise viisi, mis ei nõua mingisuguste valemite meelespidamist ja baseerub $\frac{\varphi}{k}$ põhimõttel.

Parallakside tabeli peaks valmistama lahingolukorras laskealohvitser tulejuhilt saadud andmete järele, seepärast peaks tabeli valmistamine ja kasutamine sisse võetama reserv-allohvitseride õppekavadesse.

Tabeli valmistamine peaks sündima järgmiselt: jõudes vaatluspunkti, tulejuht kannab kaardile oma vaatluspunkti, algpunkti ja patarei algsuuna, annab laskealohvitserile d ,*) D ja baasi (Sv. E. V § 56) suurused meetrites ja vaatluspunkti asukohta algsuuna suhtes. Sel ajal kui laskealohvitser arvutab ja valmistab tabeli, tulejuht uurib vaatlusvälja. Tabel peaks valmis olema side valmisaamisel.

Laskealohvitseri poolt koostatud tabel peaks oma järgmised andmed alljärgneval kujul.

Näide: Tulejuhilt antud $d=2900$ m.; $D=3500$ m. baas 260; vp — paremal. (Andmed Sv. E. V § 56).

d sih.	D sih.	P_2	U_2 täiendav parandus	$\frac{d}{D}$	Märkmed
3000/70	3600/84	86	v. 3	0,83	
2900/68	3500/82	89	0		
2800/66	3400/80	93	p. 4	0,8	
2600/61	3200/75	100	p. 11		
2400/56	3000/70	108	p. 19		
2200/52	2800/66	118	p. 29		
2000/47	2600/61	130	p. 41	0,7	
1800/42	2400/56	144	p. 55		
1600/38	2200/52	162	p. 73		

Tabeli valmistamine sünnib Sv. E. V § 56 järele. Sihiku võtab tabelist või arvutab, u_2 täiendav parandus on p_1 ja p_2 vahe. Täht arvu ees „paremale“ või „vasakule“ oleneb sellest, missuguse suuna paranduse tuleb teha lõhkemise toomiseks vaatlusjoonele kauguse muutusel. Käesoleval juhul on vp paremal, seepärast kau-

*) d on vaatluspunkti algsuunale lastud perpendikulaari (baasi) ja algpunkti vaheline kaugus algsuunal.

guse (d ja D) vähenemisel on u_2 täiendav parandus paremale ja kauguse suurenemisel on M_2 täiendav parandus vasakule.

Näide I:

Märk M_2 asub paremal 1-20 d = 2000
 $u_1 = p. 1-20 + p. 0-41 = p. 1-61 \times 0,75 = 1-20$; sihik 61.

Näide II:

Märk M_2 asub vasakul 1-20 d = 2000
 $u_1 = v. 1-20 + p. 0-41 = v. 0-79 \times 0,75 = v. 0-60$ sihik 61.

Tabel annab suuna paranduse ja sihiku, kuid eellaskmise läbiviimiseks on veel tarvis teada φ ja ω suurused. Selleks peab teadma M_2 vaatlusnurga i suurust.

Uue märgi M_2 vaatlusnurk oleneb algpunkti vaatlusnurgast $i = p_1 \pm u_2$ ja $\pm u_1$ suurustest.

- kui uus märk asub vaatlusjoonest patarei poole, siis nurk i (algpunkti vaatlusnurk) algsuunal suureneb u_2 võrra;
- kui aga uus märk asub vaatlusjoonest patareile vastaspoole, siis nurk i algsuunal väheneb u_2 võrra. Mõnikord nurk i muutub negatiivseks.

Peale patareile suunaparanduse (u_1) tegemist algsuunast vaatluspunkti poole, uus nurk i suureneb u_1 võrra, kui aga patarei suunaparandus (u_1) on tehtud algsuunast vaatluspunktile vastaspoole, uus nurk i väheneb u_1 võrra. Kui summas saame negatiivse arvu, tähendab see seda, et vaatluse iseloom on muutunud, s. o. vaatluspunkt asub teiselpool laskesuunda.

Kokkuvõttes nurgad u_2 ja u_1 mõjutavad i suurust, suurendades seda siis, kui: 1) märk asub vaatlusjoonest patarei poole ja 2) kui patarei teeb paranduse vaatluspunkti poole.

— Vähendades seda siis kui: 1) märk asub vaatlusjoonest patareile vastaspoole ja 2) kui patarei teeb paranduse vaatluspunktile vastaspoole.

Näide I: $p_1 = i = 1-00$. vp. — paremal.
 $u_2 =$ vasakule 2-00 $u_1 =$ vasakule 0-50
 $i = 1-00 + 2-00 - 0-50 = 2-50$

Näide II: $p_1 = i = 1-00$ vp. — paremal
 $u_2 =$ paremale 3-00; $u_1 =$ paremale 1-50
 $i = 1-00 - 3-00 + 1-50 = -0-50$, s. o. vaatlus on vasakult.

Teiseks tulejuht on seotud tabelitega ka lihtsamate andmete hankimisel, näiteks sihiku, φ ja ω leidmine.

76 v. kahurile võib täislaengu sihiku täpsalt määrata alljärgnevalt:

Kaugus sadades meetrites korrutada kahele ja juurde lisada $\frac{1}{6}$ korrutisest. Näiteks: $D = 3050$.*)

$$30 \times 2 = 60 + \frac{60}{6} = 70 + 1 = 71.$$

Vähendatud laengu sihiku leiame järgmiselt:

Kaugustel	1000	kuni	1500	m	$S = \frac{D}{30} + 18$
„	1500	„	2000	„	$S = \frac{D}{30} + 16$
„	2000	„	3000	„	$S = \frac{D}{30} + 14$
			üle 3000	„	$S = \frac{D}{30} + 11$

Näide:

$D = 2700$; $2700 : 30 = 90 + 14 =$ sihik 104
 $D = 1850$; $1850 : 30 = 62 + 16 =$ sihik 78

114 i haubitsa sihiku määramiseks on vaja teada ainult laengute koefitsiente, missugused on:

Laeng nr.	1	—	2,25
„	2	—	1,8
„	3	—	1,5
„	4	—	1,1
„	5	—	0,8

Näide: $D = 2000$.

Kauguse meetrites korrutame laengule vastava koefitsiendiga — saame sihiku jaod:

Sihik	Ig. nr.	1	—	4500	(tabelist 4475)
„	„	2	—	3600	„ 3650)
„	„	3	—	3000	„ 3000)
„	„	4	—	2200	„ 2275)
„	„	5	—	1600	„ 1600)

Siit näeme, et tabelleid kasutamata saame sihiku küllaldase täpsusega.

Laskmisel kaardita φ ja ω võib leida küllaldase täpsusega ja kiiresti alljärgneval viisil.

Jagades nurk i suuruse tuhandikkudes sihiku jagudele — saame φ ehk ω suuruse ühe sihiku jaole.

Näide: 114 i. haubits; $D = 1800$ m
lg. nr. 1; sihik = $18 \times 2,25 = 40-50$; $i = 3-20$
 $\varphi = \frac{320}{40} = 8t$, missugune viis on niisama läppis kui tabelist otsides, kuid mitu korda kiirem, sest saame kohe φ suuruse ühele sihiku jaole.

Eellaskmisel 114 i. haubitsaga võime igasuguse laengu juures kahvlikks lugeda ühe sihiku jao, sest kõikide laengute juures üks sihiku jagu vastab umbes 4 Tp —

*) Kui D on antud täpsusega kümnetes m, siis lugeda 25—50 m 1 sihiku jagu ja 75 m — 2 sihiku jagu.

Riigivanema käsukiri kaitsevägedele

Nr. 29.

27. augustil 1936. a.

§ 1.

Viin üle ja määrän teenistuse huvides arva-
tes 1. septembrist s. a.:

— 1. diviisi ülema kindral-majoor Jaan
Kruus'i VR II/3 2. diviisi ülemaks.

K. Päts,
Peaminister
Riigivanema ülesannetes.

J. Laidoner, P. Lill,
kindralleitnant, kindralmajoor,
Kaitsevägede Ülemjuhataja. Kaitseminister.

Kindralmajoor J. Kruus VR II/3.

mille tõttu eellaskmine lihtsustub ja eel-
laskmist võib toimetada tabeleid kasuta-
mata.

Ülaloodud parallaxside tabeli kasuta-
misel suuna ja sihikuseade käsklused järg-
nevad 15—30 sekundi järele pärast märgi
suunakallangu mõõtmist ja kauguse hinda-
mist ning φ ja ω suurused on kindlaks
tehtud igal juhul lasu ajaks.

Tekib küsimus, kuidas saab kogemusi
ettevalmistamiseks kaardita ja kas on vaja
korraldada maastikul eriõppusi silmamõõ-
duliseks kauguste hindamiseks. Minu ar-
vates, eriti kätteosade kaadrile ei ole vaja
eriõppusi, sest neid kogemusi saab igal lask-
misel. Seni olid igal laagriperioodil kõik
vabad ohvitserid laskmiste jälgijad, kusjuu-
res nad pidid ka paralleelselt tulejuhile kaasa
tegema kõik tulejuhi toimingud, laskeette-
valmistuse jne.

Lähteandmete ettevalmistamise oskust
kaardiga võib omada ka klassis, kuid kaar-
dita ettevalmistust ainult maastikul, seepä-
rast arvan, et jälgijad peaksid igal juhul
tulejuhiga tema ettevalmistusviisi peale
vaatamata, paralleelselt kaasa tegema ette-
valmistuse kaardita. Parallaxside tabeli
puudumine ei või siin olla takistuseks, sest

parallaxside tabeli käsitamine on niivõrd
lihtis, et teda võib mõne minutiga selgeks
õppida — pearõhk on kauguse hindamisel,
uue märgi (M_2) vaatlusnurga, φ ja ω leid-
misel.

Nende kogemuste saamiseks jälgijal ei
ole vaja rohkem teada kui algpunkti vaat-
lusnurga (i) suuruse ja vaatluse iseloomu,
s. o. kus pool asub vp.

Oletame niisuguse olukorra. Jälgija
tuleb vp. momendil kui tulejuhile juhata-
takse märk kätte. Vp. blindaaš nr. 1. Alg-
punkt — suur kivi. Uus märk (bl. nr. 3)
vasakul 4-80, kaugus umbes 700—800 m.

Tulejuht teeb ettevalmistuse kaardiga,
tulepositsioon Ubari veski.

Juurde tulnud jälgija küsib algpunkti
vaatlusnurga ja vaatluse iseloomu algpunkti
suhtes.

Algpunkti $i = 0-80$, vaatlus vasakult.

Jälgijal puudub parallaxside tabel, see-
pärast u_1 ja sihiku suuruse peab võtma tu-
lejuhilt antud käsklusest.

Algpunkti vaatlusnurk ($i = p.$) = 0-80.
Uus märk vasakul 4-80, s. o. vaatlusjoonest
patarei vastaspoole, sellega nurk i väheneb
4-80 võrra, s. o. $0-80 - 4-80 = -4-00$. Hin-
dab vaatluskauguse 800 m — sihiku jagudes

$8 \times 2 = 16 + \frac{16}{6} = 19$. Tulejuhi käsklus: „Algsuund nr. 1 vasakule 1-70, s. o. patarei tegi paranduse (u_1) vaatluspunkti poole, sellega i suureneb 1-70 võrra. M_2 vaatlusnurk on $-4-00 + 1-70 = -2-30$ ja et nurk i saime negatiivse, tähendab see seda, et vaatluse iseloom on muutunud, s. o. vaatlus on nüüd paremalt.

Tulejuht annab sihiku seade „Sihik 63“ (76 v.) Jälgija arvutab φ ja ω suuruse ühe sihiku jaole.

$$\omega = \frac{230 t}{19 \text{ (sih. jagu)}} = 12 t$$

$$\varphi = \frac{230 t}{63 \text{ (sih. jagu)}} = 4 t$$

Kontrollimiseks:

Kaardilt mõõdetud M_2 vaatlusnurk $= 2-30$, vaatlus paremalt, $d = 800$ m $D = 2700$.

Tabelist võetud φ ja ω suurused 100 m $\omega = 28$ $\varphi = 9$, sellega 1 sihiku jaole

$$\omega = \frac{28 \cdot 42}{100} = 11,7 \text{ ehk } 12 t. \text{ ja}$$

$$\varphi = \frac{9 \cdot 42}{100} = 3,8 \text{ ehk } 4 t.$$

Käesoleval juhul on võetud, et jälgija hindas kaugust õieti, mille tõttu tema nurk i on aga igal juhul täpsam kui kaardilt mõõdetud.

Siit näeme, et minimaalsed andmed, s. o. algpunkti nurk i ja vaatluse iseloomu teadmine võimaldab jälgijal, kasutades ülaltoodud reegleid, alati olla eellaskmisega kursis ja harjutada ettevalmistamist kaardita. Tabeli käsitlemine on niivõrd lihtis, et tema alaline kasutamine harjutuseks ettevalmistamises kaardita ei ole oluline. Olulise tähtsuse omab kauguse hinne ja kiire uue vaatlusnurga leidmine, mis aga nõuab alalist harjutamist ning paremat võimalust selleks ei ole, kui teha seda ülaltoodud viisil laskurite jälgimisel, sest kaader on juba niikuinii koormatud eriõppustega ja mõne tunni sissevõtmine talise õppeperioodi kavasse ei anna küllaldaselt tagajärgi — tunni organiseerimine maastikul talvel on tülikas. Tabeli käsitlemist võib aga eduga harjutada ka klassis.

Õhukaitse korraldamine sõjaväes Läti vaadete kohaselt.

Kapten E. Vakkur.

1. Õhukaitse ülesanded.

Läti ametlikud vaated sõjaväelise õhukaitse korraldamise kohta on avaldatud suurtükiväe inspektuuri poolt 1935. a. väljaantud „Juhendites vägede õhukaitseks“ (Instrukcija karaspeka gaiša aizsardzībai), mille järgi õk. üldine ülesanne on julgestada sõjaväge ja sõjaliselt tähtsate punktide julgeolekut õhust nii rindel kui ka tagalas.

Selle eesmärgi saavutamiseks kasutatakse: a) aktiivseid ja passiivseid õk. vahendeid ja b) õhuvaatlust.

2. Aktiivsed õhukaitsevahendid.

Aktiivsetest õk. vahenditest on läti kaitseväes kasutamisel hävitamislennuvägi, õk. suurtükivägi, kuulipildujad ja v-püssid.

Tähtsaimaks aktiivsetest õk. vahenditest loevad lätlased hävitamislennuväge, kes lakkamatute kallaletungidega võivad suuresti takistada vastase õhukallaletunge ja

õhuluuret, kuid ainult siis, kui ta on ülekaalus võrreldes nende vastase jõududega, kellele ta kallale tungib.

Hävitamislennuväe tegevusviisidest kasutatakse nii valvet õhus kaitstava eseme kohal, kui ka valvet aerodroomil, kusjuures viimast moodust loetakse erakorraliseks, ning seda tarvitatakse vaid siis, kui hävitajad jõuavad, arvestades tõusu aega ja kaitstava objekti kaugust aerodroomist, enne vastast kohale.

Organisatsiooniliselt hävitamislennuvägi kuulub ülemjuhataja lennukäe koosseisu, kust teda tarbekorral antakse ajutiselt diviiside grupi või diviiside käsutusse. Läti diviisi koosseisu kuulub lahinguüksustena 3 jalaväerügementi ja 1 kolmegrupiline kergesuurtükiväe rügement, kuna diviiside grupp koosneb 2 kuni 4 diviisist.

Teiseks tähtsamaks aktiivseks õhukaitsevahendiks loetakse õhukaitse suurtükiväge, milline võitleb õhuvastasega kõrgustel 800 meetrist kuni 5000 meetrini.

Kaitsevägede Ülemjuhataja käsukiri

Nr. 157.

Tallinnas, 1. septembril 1936.

(Kaitsevägede staap.)

Riigivanema käsukirjaga kaitsevägedele 20. augustist s. a. nr. 28 2. diviisi ülema ametikohalt vabastatud ja Riigivanema otsusega 20. augustist s. a. nr. 537 erakorraliseks saadikuks ja täievoliliseks ministriks Nõukogude Sotsialistlikude Vabariikide Liidu Valitsuse juurde nimetatud kolonel August Traksmaa VR 1/3, II/3 kustutada 2. diviisi juhatuse ohvitseride nimekirjast ja võtta kaitsevägede staabi ohvitseride nimekirja 1. septembrist s. a. ja lugeda läkituks Välisministri käsutusse arvates 26. augustist 1936. a.

Alus: O. T. S. § 226.

J. Laidoner,
kindralleitnant,
Kaitsevägede Ülemjuhataja.

Kolonel A. Traksmaa VR I/3 ja II/3.

Käesoleval ajal on Lätis kasutamisel 13-naelalised inglise auto-õhukaitse suurtükke ja 3" vene statsioonarseid ja poolstatsioonarseid õhukaitse suurtükke, millised sõja ajal on koondatud patareidesse ja gruppidesse. Normaalselt patareisse kuulub kaks suurtükki ühes vastavate tulejuhtimise aparaatidega, kuna gruppi 2 kuni 3 patareid.

Auto-õhukaitse suurtükivägi on peasjalikult ette nähtud rinde rajooni õhukaitseks, milleks teda antakse üksikute patareidena diviiside käsutusse. Seevastu statsioonarset ja poolstatsioonarset õhukaitse suurtükiväge kavatakse kasutada peasjalikult sisemaal asuvate tähtsamate punktide kaitseks, kuid on ette nähtud ka üksikute poolstatsioonarsete õhukaitsepatareide kasutamine rinde rajoonis — tähtsamate, eeslinnist vähemalt 30 kilomeetrit eemal asuvate punktide kaitseks.

Õhukaitse suurtükiväe tulistamisüksus on patareid, mida asetatakse ühisele positsioonile. Grupp on taktikaline üksus, ja see, asudes positsioonile, asetab oma patareid harilikult kolmnurgana või ühele jonele, olenevalt kaitstava eseme kujust.

Üksiku objekti kaitset loetakse küllaldateks, kui õhukaitse grupp suudab koondtulega katta kaitstavat eset, kui ka lähiseid viimasele 3—5 kilomeetri kauguselt. Enamail juhtumel aga praktikas kasutatakse õhukaitse suurtükke üksikute patareidena.

Kuulipildujad on ette nähtud võitluseks vastase lennukitega kuni 1000 meetri kõrguseni. Selleks osa raskekuulipildujaid ja igas laskurikompanis 2—3 k-kuulipildujat on varustatud õk.-sihikute ja -alustega.

V-püsse kasutatakse erandjuhtumitel võitluseks alla 500 meetrit lendavate vastase lennukitega. Selleks määratakse laskuriüksusi mitte vähem kui jao koosseisus. Üksikuli on lubatud vaid täpsusküttidele.

3. Passiivsed õhukaitsevahendid.

Passiivsete õhukaitsevahendite hulka kuulub moondamine, kindlustamine ja gaasikaitse. Nende vahendite kasutamise põhimõtted sarnanevad üldiselt sel alal meil maksvate põhimõtetega.

4. Ohuvaatlus.

Ohuvaatluse üldine ülesanne on: a) õigeaegselt hoiatada sõjaväge ja riigi territooriumi tähtsamaid punkte vastase lennukite lähenemisest, ja b) koguda andmeid vastase õhujõudude tegevusest.

Ohuvaatlus jaguneb üldiseks ja vahetuks ohuvaatluseks.

Üldise ohuvaatluse ülesanne on: a) tagada suuremate väeüksuste ja riigi territooriumi tähtsamate punktide õhukaitsevahendite õigeaegset hoiatamist, ja b) anda andmeid õhuvastase tegevusest vastavatele teadetekogumise organitele.

Üldine ohuvaatlusteenistus töötab katkestamatult.

Rinde rajoonis üldist ohuvaatlusteenistust täidavad: a) jalaväe ratturipataljonid ja ratsadivisjonid; b) õhukaitse suurtükiväe üksused, ja d) eri-ohuvaatluspostid.

Rügementides ja suuremates üksustes üldist ohuvaatlusteenistust juhivad vastavad staabid, kuna ohuvaatlusteenistust teostavad lennukite signaallinade meeskonnad. Eri-ohuvaatluspostide võrku organiseerivad rajoonide õhukaitseülemad.

Koostööd väeosade ja rajoonide ohuvaatluspostide vahel organiseerib õhukaitseülem.

Tagalaja rajoonis üldist ohuvaatlust juhib õhukaitseülem ja seda ohuvaatlusteenistust täidavad: a) eri-ohuvaatluspostid, b) õhukaitse suurtükiväe üksused, d) merevaatluspostid, ja e) piirivalve üksused.

Vahetu ohuvaatluse ülesanne on: tagada vahetult selle väeüksuse või tagalaasutise, kes ohuvaatlust korraldanud, õigeaegset hoiatamist õhuvastase lähenemisest.

Väeosade ja tagalaasutiste vahetut ohuvaatlust täidavad: a) väeosade ja tagala organite eri-ohuvaatlejad, kus need ette nähtud, b) aktiivseks õhukaitseks määratud relvade meeskonnad, ja d) eriti selleks määratud ohuvaatluspostid, milliseid pannakse välja vajaduse korral.

Vahetut ohuvaatlust püütakse organiseerida põhimõttel, et üksus suudaks enne õhuvastase kohalejõudmist võtta tarvitusele vastavaid ettevaatusabinõusid, s. o. moondada ja seada relvad laskevalmis. Seepärast ohuvaatlejaid (v. a. vahetult õhukaitserelvade juures asuvaid) vajaduse korral saadetakse teatavale kaugusele kaitstavast üksusest, õhuvastase tõenäolikkudele lähenemissuundadele.

Kui ohuvaatluseks määratud sõdurid pole sellele ülesandele ette valmistatud, siis neilt ei nõuta lennuki kuuluvuse kindlaksmäära-

mist; sel juhtumil nad hoiatavad oma üksust iga lennuki lähenemisest, kuna lennuki kuuluvuse teeb kindlaks kas üksuse ülem või aktiivse õhukaitse ülem.

Käsku tule avamiseks võivad anda vaid ohvitserid.

5. Ohukaitse organisatsioon.

Rinde rajoonis vägede õhukaitset organiseerib ja juhib üksuse ülem. Tema jagab vastavaid vahendeid ja määrab kindlaks nende kasutamise korra.

Suuremate üksuste ülemad, organiseerides õhukaitset, koostavad õhukaitseplaani, mis endas sisaldab:

- a) milliseid üksusi ja punkte kaitstakse aktiivsete vahenditega;
- b) aktiivsete vahendite jaotus ja ülesanded;
- d) millistele passiivsetele õhukaitsevahenditele tuleb pöörda erilist tähelepanu ja, ühenduses sellega, milliseid korraldusi tuleb teha üksustele;
- e) lennukiväe, õhukaitse suurtükiväe, koolipildujate, helgiheitjate ja ohuvaatlusteenistuse koostöö;
- f) ohuvaatluse organisatsioon;
- g) arstiabi ja tuletõrje organisatsioon.

Aktiivsete õhukaitsevahendite jaotus ja ülesanded paigutatakse operatiivkäsku, kuna muud plaanis ettenähtud korraldused ja näpunäited korraldatakse üksikkäskudega.

Tähtsamates, tagalajasuvates punktides (linnades, sõlmjaamades jne.), kus asub väeosi või asutisi, õhukaitset juhivad kohalik garnisoni ülem, kohalik õhukaitse ülem, kui see on määratud.

Õhukaitse ülem, organiseerides õhukaitset, koostab ja realiseerib punkti õhukaitseplaani, mis endas sisaldab:

- a) milliseid esemeid tuleb kaitsta;
- b) aktiivsete õhukaitsevahendite jaotus ja ülesanded;
- d) ohuvaatluse organisatsioon;
- e) passiivsete õhukaitsevahendite kasutamine: tulede kustutamise kord, väeosade ja asutiste varjatud paigutamine, varjendite sisseadmine, g-luure ja degaseerimistööde organisatsioon, järelevalve moondamisdistsipliini järele;
- f) korralvalveteenistus;
- g) tuletõrje;
- h) tehnilise abi korraldamine;
- i) arstiabi;
- j) tuletõrjujate, sanitaride, degaseerijate ja teiste komandode organiseerimine vabatahtlikkudest.

Kolonel Aleksander Pulk VR I/2 50-aastane.

29. septembril s. a. saab 1. diviisi ülema kohustetäitja kolonel Aleksander Pulk 50-aastaseks.

Juubilar on pärit Tartust, sündinud 29. septembril 1886. Alghariduse omandas kohalikus linnakoolis. Hiljem sooritas Pihkva junkrukooli juures II järgu vaba-tahtliku katsed. Augustis 1906 astus Tifliisi sõjakooli, mille lõpetades juunis 1909, ülendati noorem-leitnandiks ja määrati teenistusse 152. Vladikaukaasia jalaväepolku nooremaks ohvitseriks. Märtsis 1913 viidi üle teenistusse 64. Kaasani jalaväepolku. Tähendatud polgu koosseisus võttis osa Maailmasõjast algul nooremohvitserina, hiljem rooduülemana, võideldes paljudes lahingutes sakslaste vastu Ida-Preismaal ja Varssavi ümbruses Bsura jõe joonel sõja algpäevist kuni 7. jaanuarini 1915, mil langes sõjavangi sakslaste kätte. Maailmasõja lõppedes vabanes sõjaväest ja siirdus kodumaale.

Eesti kaitseväge astus 2. detsembril 1918. Vabadussõjast võttis osa 1. jalaväerügemendi pataljoniülemana, sama rügemendiülema abina ja oktoobrist 1919 peale rügemendi ülemana, millisel ametkohal teenis pidevalt kuni määramiseni Pärnu-Viljandi kaitseringkonna ülemaks 1. aprillil 1934. Praegusele ametkohale — 1. diviisi ülema kohustetäitjaks — määrati 1. septembrist 1936.

Juubilar kuulas läbi 1923/24. õppeaastal informatsiooni kursused vanematele kaitsevälastele. Vene väes välja teeninud staabikapteni auastme, eesti väes ülendati kapteniks 16. 11. 1919; kolonel-leitnandiks 12. 03. 1920. ja koloneliks 24. 02. 1923.

Vabadussõjas ülesnäidatud teenete eest on kolonel Pulgale annetatud I liigi 2. järgu Vabaduserist ja normaaltalu. Peale selle omab ta kaitseleidi III kl. Kotkaristi, kaitseleidi III klassi Valgeristi, Läti Kolmetähe ordu III klassi aumärgi, Poola Polonia Restituta ordu III klassi aumärgi ja Rootsi Kuningliku Mõõgaordu komanderi II klassi aumärgi.

On märkimisväärne, et juubilar ligi 14 aastat on edukalt juhtinud üht meie suure-

Kolonel A. Pulk. VR I/2.

mat ja riigipiiri katvat rügementi. Selle aja kestes on ta kahtlemata suutnud palju korda saata meie kaitseväge sõjalise kasvatuse ja lahinguvõime tasapinna tõstmiseks. Tema saavutised tähendatud alal on leidnud täiel määral tunnustamist sellega, et juubilar juhatuses alla äsja usaldati ajalooliselt kuulsat Narva rinnet valvav 1. diviis.

Soovime tublile ja väsimatule töömehele tema juubelipäeva puhul pikka iga, tugevat tervist ja head õnne tulevikus ning loodame, et tal veel kauaks jätkub jõudu ja tahet rakendada oma mitmekülgeid teadmisi ja rikkalikke kogemusi sõjaasjanduse alal meie isamaa ja rahva heaks käekäiguks.

Km. hobusekasvanduse asutamise puhul.

Riigivanema dekreediga on asutatud kaitseministeeriumi hobusekasvatus Vorkuses Tartumaal, mille ülesandeks ratsahobuste aretamine.

Selle asutuse ellukutsumine on rõõmuga tervitatud kõigi kaitseväelaste poolt, kes oma teenistuskohustelt on seotud sõjamehe igivana abimehega — hobusega. See soe poolehoid uuele ettevõttele ei piirdu küll ainult nimetatutega, vaid kajastub ka palju laialisemais kihtides, kus ollakse huvitatud hobusest kui elavast jõuallikast, nii liiklemise kui ka igapäevase töö otstarbel.

Selle ettevõtte tarvilikkusest ja suunast arusaamiseks on mõeldud järgnevad read.

Ratsahobuse töö erineb kahes suunas veo- või sõiduhobuse tööst ja nimelt rakenduse viisilt ja töötempolt.

1. Veo- ja sõiduhobune veab raskust enda järel, ratsahobune aga kannab seda oma seljas. Üldiselt on hobuse kandejõud suurem tema veojõust $\frac{1}{5}$ võrra ja võrdub umbes $\frac{2}{5}$ oma kehakaalust (kehakaal u. 550 kg.) See arv on muidugi ainult vormalise tähtsusega ja muutub vastavalt töötempole. Töötempoks nimetan töövaledust ja -kestvust. Hobune üldiselt on kehaehituselt kohasem liikuvusele ja väledusele, mispärast töö juures võib eeskätt neid suurendada kantava või veetava raskuse arvel.

2. Ratsahobune on liiklemise hobune ja seepärast on temalt nõutav väledus. Kui silmas pidada veel asjaolu, et ratsahobuseid tarvitab peamiselt kaitseväge, siis peame arvestama töötempo küsimuses sõjaväe rihobuse nõudeid. Iseloomustavaks on siin peamiselt kolm asjaolu: a) hobune peab suutma kiirekäiguga galoppi läbida 3—4 km, maa-ala väljaspool teed. b) ta peab vastu pidama pikka aega kestvale tööle, mis vältab sageli öö-päeva ja veel rohkemgi ühtejärgi, ja c) ta peab olema standarttüüp, s. o., ta peab omadusilt ja töövoimelt sobima täpsalt koos töötama mitte ainult paarikaupa, nagu see sõidu- ja tööhobuste juures esineb, vaid isegi 100 kaupa ja veel suuremaarvulistes üksusteski.

Ei ole ka tähtsuseta nõue, et sõjaväehobune peab küllaldaselt nõustuma ka ajutiste väga halbade toidu- ja tallioludega ning tema töövoime peab kestma kõrge vanaduseni.

Eestoodud nõudeile vastav hobune peab kõigepealt oma kehaehituselt olema laitma-

tu, s. o. kõik kehaosad peavad olema proportsionaalsed ja tasakaalustatud. Sadula kandmiseks on vaja enam-vähem keskmise pikkusega selga ja head, s. o. keskmise kõrgusega tüsedat turja. Kael ei või olla lühike ja lihav, s. o. paendumatu, sest väledatel käikudel on kaelal täita suur ülesanne kogu hobuse keha tasakaalustamisel. Tagumik, kui hobuse jõuallikas, peab olema tugev. Eriti tähtsad on jalad, millised peavad olema õiges asendis ja vastupidavad. Üldiselt peab hobune olema lihaseline, s. o. luustiku ja lihaste kokkukõlastatud ehitusega.

Siseorganitest tähtsamad on süda ja kops, mis peavad küllaldaselt suutma töötada kiirel käigul. Närvikava peab olema arenenud ja ergas, mis võimaldab hobusel läbida maastikku ebatasasel pinnal, samuti kergendab see ka juhtimist.

Üks tähtsamaid nõudeid on toidu otsustarbekohane ärakasutamine. Seda eeldab hea kehaehitus, mis ärasöödud toidust kõige vähema osa kulutab iseenese keha liigutamiseks.

Ratsatõugu hobuseid on mitmeid, kuid tähtsamad on Inglise ja Araabia. Esimest nimetatakse täisverd hobuseks.

Mis on täisverd hobune?

Täisverd hobune on äärmiselt plaanikindla aretuse ja kasvatus saadus, mis hobuse põlvest-põlve kestnud kibedate võistluste kaudu avalikkudel võistlusplatsidel katsetamise varal on saavutatud. Täisverd hobuste kultiveerimise algades astusid nad võistlusplatsile juba kaheaastastena lühimaalistele võiduajamistele kerge raskuse all. Ükski hobune, kellel viimane kui kehaosa ja siseelund ei ole täiuslikult terve, ei suuda vastu pidada sellele pinevale tööle, mis tuleb läbi teha enne võistlusplatsi ilmumist. See töö, treening, kestab vahetpidamata kogu aja, et siis mõneminutilise jooksus näidata oma võimeid. Nii põlvest-põlve kestnud töövalikus aretatigi täisverd hobune. Nad kõik on märgitud tõuraamatusse kogu suguvõsaga ja väärtuse hinnatega. Nii võib küsimusele, mis on Inglise täisverd hobune, vastata lühidalt: see on hobune, kes kantud sisse Inglise täisverd hobuste tõuraamatusse. Teist tunnusemärki ei ole. Välimuse järele võib otsustada vaid enam-vähem, kuna nende väärus ei seisa mitte niivõrd välimuses, kui hobuse sisemistes omadustes ja võimete-

Kolonel Paul Borkman †

In memoriam.

14. septembril s. a. lahkus pärast lühikest kuid rasket haigust surma läbi oma paremates eluaastates Pärnu - Viljandi Kaitseringkonna ülema k. t. kolonel Paul Borkman, jättes leinama abikaasa pojaga ja arvuka kogu kaasteenijaid ning sõpru.

Kolonel Borkman'i surmaga on kaitseväge, eriti suurtükiväge, kaotanud ühe laialdase silmaringiga ja kogemusrikka juhi. Teenistuses kohusetruu ja alati korrektne, jättis kadunu kõigile unustamatu mälestuse. Visaduse ja järjekindlusega võitis ta kõik raskused, milleks aitas kaasa temale omane huumoriküllus. Iseloomult tasakaalukas, õiglane ja heasüdamlik, oli kadunu suures lugupidamises oma kaasteenijate ja sõprade keskel. Oma otsekohese töö kõrval leidis kadunu võimalusi osa võtta mitmesugustest seltskondlikkudest organisatsioonidest. Eriti valusas leinas mälestab teda, kui oma andekamat ja õiglast juhti ja armastatud kaasteenijat suurtükiväelaste pere, kellega kadunu oli ühte kasvanud ihu ja hingega.

Olgu sinule kerge sinu kaasabil võidetud kodumaa muld!

*

Kol. Paul Borkman sündis 15. apr. 1891. aastal Vana-Kuuste vallas Tartumaal. Üldhariduse sai Tartu reaalkoolis ja Riia politehnikumi kaubandusteaduskonnas, kust 1914. aastal üliõpilasena vabatahtlikult astus sõjaväkke. Õiendas kindluse-suurtükiväe lipniku eksami ja ülendati 12. mail 1915. 1924. a. lõpetas alalisväe ohvitseride kursuse ja 1927. a. kõrgema sõjakooli. Vabadussõjast võttis osa patareülemana kindluse raskesuurtükiväe divisjonis, muuseas ka Tartu kaitsmisest 1919. a. jaanuaris, pärast Tartu vabastamist meie vägede poolt. Teenete eest Vabadussõjas annetati kolonel Borkmanile I liigi 3. järgu Vabadus-

Kolonel P. Borkman VR I/3 †

rist ja autasuna 400 krooni ning tasuta maa normaaltalu suurus.

Rahu ajal, pärast pikemat teenistust 1. diviisi koosseisus, määrati kol. Borkman 1927. a. 2. diviisi suurtükiväkke, alul 3. suurtükiväegrupi ülemaks ja 1928. a. 2. diviisi suurtükiväe ülemaks, millisel ametikohal teenis kuni k. a. septembrikuuni, mil määrati Viljandi-Pärnu Kaitseringkonna ülema k. t. Just ärasõidu päeval uude ametikohta tabas teda haigusehoog, mille järele toimetati Tartu Eesti Arstide Ühingu era-kliinikusse, kus suri 14. sept. s. a.

väärtuses. Tema tervis, väledus, närvikava, vastupidavus üksikus töös kõrge vanaduseni ja kuivus, on omadused, mis teda kõigist teistest hobusetõugudest kõrgemale

asetab. Tema süda on suurem, luud tihedamad, kõvemad ja vastupidavamad, lihased ja kõõlused sitkema kui ühelgi teisel hobusel. Üldiselt sedasama võib

öelda ka Araabia hobuse kohta, kes on ju inglise täisverd hobuse esivanemaid.

Kuid täisverd hobuse kasvatus, aretus, ei ole mitte eesmärk iseenese ette, vaid abinõu eesmärgi saavutamiseks. Iga teisele hobusetõule, kui temalt tahetakse väledust ja vastupidavust saada, peab aeg-ajalt täisverd juurde andma. Kõikide kultuurmaade riigivõimud toetavad mõnesugusel määral täisverd hobuse kasvatamist nimetatud eesmärgil. Sest tööhobuse peale, iseäranis põllumajanduses, ei või vaadata kui ainult raskuseveo loomale, vaid ta peab ka liiklemise nõudeid täitma. Alati ei ole ka põllumajanduses mõõduandev suurte raskuste vedu, vaid töö täitmise kiirus.

Kari koplis.

Inglise täisverd ja Araabia hobune on täiel määral kasutatavad ainult ratsahobuseks. Seepärast kutsutakse neid ka ratsatõugu hobusteks, kuigi see nimetus ei ole õige, sest ratsateenistuse ülesanneteks on sobiv ja kaitsevääs isegi sobivam, nn. soojaverene hobune. Täisverd hobune on tahtejõuline, isemeelik, mis üsna vastand sammu (*equus robustus*) hobuse iseloomule, kes alistuv ja ilma „minata“. Täisverd hobune on nagu iga täiuslik masinigi täpsat ja õppinud käsitamist ja hooldamist nõudev, kuna tegelik elu seda alati ei võimalda. Seepärast on täisverese ja teiste hobuste ristpaarituse abil aretatud segaverene hobune, mida kutsutakse soojavereseks. Siia kuuluvad Traaken, Hunter, meie Tori ja palju teisi.

Soojaverese hobuse omadused on traavi ja galopi võime ja teataval määral täisverese hobuse omadusi, kas enam või vähem. olenedes sellest, missuguseid tõugusid on paaritatud ja missuguses vahekorras. Nii, näit., on traavlitest arendatud peamiselt traavi omadust, kuna jälle hunteris — galopi omadust ja jooksu väljaspool teid. Nii on soojaverestest hobustest igal maal oma tüübid, mis kohandatud ka rat-

sateenistuseks. Tähtsamaid neist oleks nimetada inglase Hunter, sakslaste Traaken ehk Ida-Preisi ja Honnoveri, venelastel Doni ja nüüd kerkiv Ahal-Tekinets.

Meil puudub soojaverese hobuse tüüp, mis oleks kohane sõjaväe ratsahobuseks. Niinimetatud Tori B kaldub sinna poole oma välimuselt, kuid jätab väga palju soovida seesmistelt omadustelt.

See oleks hobuste üksikuhinde seisukohalt.

Kui vaadelda aga meie ratsahobuste üldpilti, siis selgub pahe, mis tundubalt kisub alla ka üksikute, väga harva leiduvate heade hobuste väärtuse: iga hobune on ise tüüpi ja iseväimeline, mille tagajärjel ei ole võimalik koostada isegi väikse-

mat üksust ühejõulisena. Samuti ei võrdu nad toidustamise ja hooldamise nõuetes. Selle tulemuseks on üksuse hobuste kokkuliitumatus töös ja tallikorras. Ühe sõnaga — meil puudub sõjaväehobuse tüüp ja ühes sellega ka omadused, mis sõjaväehobusel peavad olema ja mis eespool mainitud.

Selle küsimuse lahendamisele on kaitseministeerium asunud juba aastaid tagasi välismaalt väärtuslike soojavereste täkkude sissetoomisega (Ida-Preisi) — kuid, ratsahobuste aretamiseks vajalikkude eeltingimuste puudumisel ei ole see abinõu suutnud palju anda.

Need täkkud, paigutatuna avalikkusesse sugutuspunktidesse, olid tarvitavad juhulike märade omanike poolt ja, olles ise segaverelised, ei suutnud meie väga kirjus ja segaverelises hobumaterjalis parandada seda, mida sooviti — tüüpi ja seesmisi väärtusi.

Ilmnes selgelt vana tõde, et teatav arv „kvintessentsi“ ja selle aretamist peab olema koondatud kindlasse kohta ja ruumi, teadlikkusesse kätte. Ja see on — kõigi reeglite kohaselt asutatud hobusekasvandus. Siin aretatud kohalikele oludele vas-

tavad tüübid ja väärtused lähevad siis talundihobusekasvatavate tarviduseks sugu- materjalina, peamiselt muidugi sugutä- kude näol.

Eestodu on mob. puhuks tarvilise hobu- materjali loomise seisukohalt vaadatuna.

Kuid ka rahuaeg nõuab väärtuslikku ho- bumaterjali ja osalt kõrgeväärtuslikumat kui sõja aeg, muidugi mõista vähesemal arvul. Siia kuuluvad peamiselt juhtkonna hobused. Need peavad omama kõrgema % täisverd kui seda vajab mob. tagavara ja suudab kasvatada talundi hobusekasva- tus. Ka selle küsimuse lahendamine nõuab korraldatud ja teadlikku hobusekasvatust, resp. kasvandust.

Riikliku hobusekasvanduse ükskõikse ja isegi eitava suhtumise tõttu ratsatüüpi sõ- javäehobuse aretamisse, ei leidnud teist teed, kui Km. oma hobusekasvanduse asu- tamine. Ja tänu sellele, on see küsimus leidnud meie oludes ideaalsema lahenduse.

Nimelt ei seisa hobusearetamise probleem kaugeltki mitte ainult hobuste pal- jundamises. Peamine ülesanne on tõuma- terjali valik. Seda aga on võimalik ainult katsetamise teel. Meil ei ole aga võimalusi asja kalliduse tõttu korraldada katsevõist- lusi, mis eeldaks pikka aega kestvaid trec- ninguid.

Km., kui suure arvu hobuste omanik, on suuteline välja noppima mitmeaastases teenistuses näidanud omaduste põhjal kõi- ge paremaid loomi suguloomadeks oma ho-

busekasvandusele aluse panemiseks. Nii on võimalus, tõumaterjali valikuks erilisi kulutusi tegemata, saavutada mitmekordselt odavamalt tagajärgi soovitavas suunas. Ja see asjaolu ja kaalutlus ongi km. oma ho- busekasvanduse asutamist õigustavaks alu- seks. Väärtuslik ja vastupidav hobune ta- sub töö kvaliteediga ja pika teenistuseajaga kuhjaga need kulud, mis tema aretusel on tehtud.

Lõppeks ei saa mööda minna ka küsi- musest, mis üles tõstetud asjale eitavalt suhtuvate ringkondade poolt ja nimelt, kui- võrd ratsatüüpi hobune on kõlvuline meie põllumajanduses, sest eesti hobusekasvatus on talundihobusekasvatus ja seepärast peavad kasvatatavad hobused olema kõlvuli- sed ka kõikidele talutöödele. Sellele küsi- musele võiks vastuseks olla tõsiolu, et meil on põllumajanduses laialt tarvitusel ratsa- tüüpi hobune (Tori B) ja sõjaväe ratsa- hobuste aretamise eesmärgiks km. hobuse- kasvanduse kaudu on selle hobuse väärtuse tõstmine. Ei ole mõeldav, et olemasoleva hobuse väärtuse tõstmine oleks kahjulik, küll aga tõstab see ka põl- lumehe poolt oma liikuvasse jõuallikasse, hobusesse, investeeritud kapitali tasuvust ja on sellega väga suure rahvamajandus- liku tähtsusega.

Hobusekasvatus, aretamine, on loov töö, mille tagajärjed paranduvad järgnevatele põlvedele jõukuse ja rikkuse näol ja see- pärast kuulub see rahvuslikkudesse üles- annetesse igal maal, kus põllumajandus omab tähtsust.

Kaitsevägi, ostes põl- lumeestelt kõige pare- mad hobused, ei tar- vita neid mitte ära jäljetult, vaid oma ho- busekasvanduse kaudu annab põllumeestele tagasi parima kvali- teedi edaspidiseks kas- vatamiseks ja areta- miseks. Sellest koos- tööst võib kahtlemata loota mõlema poole rahuldamist tarvidu- ses hobuse, kui põlise truu teenri järele sõ- durile ja põllumehele.

V. S.

Täkk „Sildur“i“ paarikuine poeg ja tütar.

Rivilaul.

Kuigi rivilaul meie kaitseväes on peagu kõigi väljaastumiste saatjaks igapäev, omistatakse sellele siiski võrdlemisi vähe tähelepanu. Tavaliselt rivilaulu õpetamine jääb üleajateenija rühmavanema või jaoülema hooleks, ilma et temale selleks antaks lähemaid juhiseid või ta omaks selleks nimetamisväärsel ettevalmistust. Üleajateenija sooritab oma ülesande kulunud šablooni järele, oma juhuslike oskuste ja maitse kohaselt. Nii saavutatakse küll enamvähem kindel rütm marssimise juurde, kuid rivilaulu teine, mitte vähem tähtis, külg — p s ü ü h i l i n e m õ j u, jääb tavaliselt vaeselapse ossa.

Viimasel ajal koguni meil mõnedes väeosades on asunud katsetama marssimisel rütmi andjana trumme, väites, et trummilöök annab teravamalt rütmi ja trummurite esinemine on efektsam. Siin aga unustatakse need eelised, mida rivilaul omab trummidega võrreldes. Olgu siinkohal märgitud järgmised:

- rivilaul sooritatakse kõigi marsšijate koostööna, mis soodustab ühtekuuluvustunnet,
- rivilaulmisel toimub sügavam hingamine, mis hajutab norutunde ja loob elevuse.
- hea laul sobiva viisiga ja tekstiga mõjustab psüühiliselt nii marsšijaid kui ka juhuslikke pealtkuulajaid,
- soov hästi laulda ergutab väeüksusi omavahelisele võistlusele,
- tegevteenistusest lahkudes kannavad kaitsevälased rohkesti patriootilist ja kaitseväge elu ülistavat lauluvara laimatesse hulkadesse.

Siia võiks lisandada muidki olulisi argumente rivilaulu kasuks, — eriti aga tuleks rõhutada veel asjaolu, et rivilaul on palju mitmekesisem ja huvitavam kui monotoonne trummipõrin. Teatavasti aga monotoonsus mõjub igavastavalt, koguni suigutavalt ja väsitavalt. Teame näit. võõrasteleegioni sõdurite jutustustest, kuidas marssimisel läbi kõrvelagendike trummide saatel pikkamisi sellest monotoonsest põrinast sugeneb rõhutud, lootusetu meeololu. Kuid kliimalised olud ei võimalda seal kasutada muid rütmivahendeid.

Kahtlematult rivilaulu eelised on saavutatud vaid kahel tingimusel: 1. kui lauldakse hästi ja 2. kui lauldakse häid laule.

Mis puutub esimesse tingimusse, siis meil on küllalt rohkesti loomulikke eeldusi

selle täitmiseks. Umbes 90%, nagu näitab statistika, eestlasest on muusikalised, suudavad tabada õieti viisi ja pidada seda meeles. Kahjuks puuduvad võrdlevad materjalid teiste rahvuste kohta, kuid teadaolevalt meie muusikalisuse protsent on tublisti kõrgem meie naabreist lätlasest ja soomlasest. Olgu veel tähendatud, et meil iga 60-nes kodanik on laulukoori liige, mis tähistab eestlase suurt lauluarmastust.

Tekib küsimus, kuidas rakendada see soodus materjal heaks rivilauluks kaitseväes. Siin põrgatakse kõigepealt rivilaulu õpetaja küsimusele. On küllalt küsitav, kas igas kompanis ja igas rühmas leidub üleajateenija, kes on võimeline õpetama rivilaulu? Kiiduväärselt viimasel ajal on tekkinud mõnedes garnisonides üleajateenijate meeskoorid. Seal üleajateenijad võivad tutvuda lauluõpetamise meetoditega ja ka reperluaariga. Neist kooridest osavõtt aga ei ole veel kuigi arvukas. Tuleks soovitada väeüksuste ülematel mitte ainult soodustada üleajateenijate laulukooride tekkimist ja neist osavõttu, vaid ka ergutada ja abistada seda. Seejuures aga tuleks teha selliste meeskooride juhtidele (muidugi eeldusel, et juht on selleks küllalt kompetentne) ülesandeks, käsitada kooris ka rivilaulu õpetamist ja vastava lauluvara valimist.

Aegajalt korraldatakse meil üleajateenijale kordamisõppusi ja kursusi. Ei tohiks olla ülearune, kui nende puhul omistatakse ka rivilaulule mõni tund. Samuti tuleks näha ette üleajateenijaid jao- ja rühmaülemaid ettevalmistavate õppeasutiste kavades lühike kuid asjalik kursus rivilauluks.

Peale loomuliku muusikalisuse ja edasiandmise oskuse tuleks nõuda rivilaulu õpetajalt tingimata noodioskust. On täiesti lubamatu, et rivilaulud õpetatakse sõduritele kätte valesti. Eriti olgu juhitud tähelepanu sellele, et sageli õpetatavaid laule sõdurid tunnevad juba varemini, on neid laulnud kooris või koolis. Kui nüüd kaitseväes neile sõduritele õpetatakse laul kätte teisiti kui ta tõepoolest on, siis tekitab see sedamaid igas muusikasõbras protestivaimu ja kaotab usalduse rivilaulu õpetaja vastu.

Meie noorsugu enamuses tänapäeval on õppinud koolis nooditundmist. Seetõttu on tingimata vajalik, et õpetatav laul kirjutatakse üles nootides seinatahlile, mis peaks leiduma ju iga väeüksuse õpperuumis. Ühtlasi soodustab see tunduvalt laulu kätte-

õppimist. Kui õppivas rühmas leidub ka kümme sõdurit, kellel on aimu noodikirjast, siis need kümme omandavad laulu kümme korda kiiremini kui teised ning saavad nõnda laulu kandjateks nii õppimisel kui hiljem laulmisel.

On ju soovitatav, kui lauluõpetaja valdaks mõnda pilli, millega õpetada laulu. Kuid viimasel ajal isegi suurte ja eliitkooride juhid eelistavad instrumendi abile oma häält laulu õpetamisel, kuna esiteks instrumendi tämbr on laulu tämbrist erinev ning vähemarenenutel on raske tabada instrumendi järele õiget häält, teiseks ei ole ühegi instrumendi häälestus täiesti puhas, mistõttu instrumendi järele viisi õppides hiljem instrumendi abita lauldes tihtigi satutakse vajumisele või tõusmisele, n. ü. „viisist väljaminekule“.

Peale puhtpraktiliste eelduste aga tuleb rivilaulu õpetajalt tingimata nõuda maitsekust ja laulurõõmu. Peatudes enim viimasel argumendil, olgu lühidalt märgitud, et laul, mida õpetatakse tuimalt, koguni sunniviisiliselt, kuivalt ja karedalt, ei sütita ega meelita laulma. Ning sõduritele selline laul jääb vastumeelseks kogu teenistuse vältel.

Asudes aga maitsekuse küsimuse juurde, tuleme tagasi teise hea rivilaulu eeltingimuse selgitamisele, nimelt: hea rivilaul peab olema sobiv nii viisilt kui sõnadelt. Sobivate rivilaulude puudus meil aga on suurem kui see tohiks olla. Nende ridade kirjutaja teades meil seni on ilmunud kaks rivilaulikut (nootidega), 1. A. Sepa koostatud „Rivilaulik“ ja 2. Kaitsevägegede staabi VI osakonna välja antud „Kaitseväge rivilaulud“. Neist esimene on ilmunud 1930 ja nüüd juba trükist lõppenud. See vihuke, mis sisaldab 36 laulu, on nii trükitehniliselt kui laulude valikult ja seadelt igatahes alla keskmist. Eriti rohkesti leidub selles trükivigu, mida küll mõnes eksemplaris on püütud käsitsi parandada, kuid milliseid parandamatuid lokkab kaugele rohkem.

Teine väljaanne, nimelt „Kaitseväge rivilaulik“, sisaldab 40 laulu. Vihk on trükitud heale paberile ja välimuselt kõigiti korralik. Kahjuks aga sisult see ei ole palju parem kui eelmainitu. Tervenisti 14 laulu on mõlemas kogus ühised, sellele lisaks on paigutatud viimatimärgitud kogusse kolm koraali, neli välisriikide hümnid, 10 külalaulu sõna tõsisemas mõttes, paar vana isamaalist laulu ja mõni laul, mis ei kuulu õieti ei siia ega sinna (näit. Rameau

„Kivilõhkuja laul“, čehhi rahvaviis „Tantsi, tantsi“).

Jättes nüüd kõrvale esimese kogu kui aegunu ja juhusliku väljaande, peatume lühidalt veel teise juures.

„Kaitseväge rivilaulikus“ jagunevad laulud: isamaalisi 14, lõbusaid — 19, hümnid 4 ja koraale 3. Autorite järele: eesti autorite laule — 11, eesti rahvaviise — 5, välisautorite viise — 14, välisrahvuste viise 6 ja autorit märkimata — 4. „Higivanu“ laule — 23, uuemaid — 3, vähetuntuid — 4, peale selle hümnid ja koraalid.

Kui laulude sisulise jagunemise järele asjad väliselt näivad olevat korras, siis lähemal vaatlusel tuleb küll tunnustada, et nii isamaaliste kui lõbusate laulude hulgas enamuse on kas tüütuseni leierdatud või siis koguni maitsevaesed. Esimeste hulka tahaksime eeskätt paigutada: J. V. Jannseni „On hädaohus isamaa“, K. A. Hermannini „Kui Kungla rahvas kuldsel aal“, „Süda tuksub“, Fr. Abti „Magus õhk, lille lõhn“ (originaalis oli koguni „lõhn“ asemel „lehk“!), F. A. Schultzi „Eestimaa, mu isamaa“, „Isamaa hiilgava pinnala paistab“, L. Spohri „Nagu linnutiivul“ j. m. Need laulunud kahtlematult on muutunud traditsioonilisiks, nende paigutamise vastu rivilaulikusse ei võiks ka ju midagi olla, kuid kui neid leidub terves kogus kolmveerand, siis igatahes on see liialdamine. Eriti kohutav aga on lugu nende laulude tekstidega. Sõna tõsisemas mõttes enamuses nende laulude tekstid on armetud „keelevägistamine“, kus riimi või värsimõõdu huvides on lükatud kokku selliseid väljendusi, mida tänapäeval ükski trükiladujagi ei sõandaks enam „kokku lükata“. Vähemalt niigipalju oleks tohitud nõuda respekti eesti keele vastu, et kõige jõhkramad keelevead neis lauludes oleks pidanud tulema parandamisele.

Labaste laulude hulka asetaksime „Meid oli kokku kolm“ operetist „Lõbus talupoeg“, Gebhardi „Jahimees metsa sees“, „Kui ükskord käisin“ j. m. Sõdurilaul ei ole lastetoa hällilaul, — kui aga siin on räägitud labasusest, siis see avaldub labases viisis, labastes, konarlistes väljendustes tekstis ja — eelkõige — nalja puudumises.

Koguni kurb on kõnealoleva kogu koostis autorite järele. Rohkem kui pooled kõigist lauludest kuuluvad välisautoritele. Meie rahvalaulude varasalvest, mis teatavasti on suur kümnetesse tuhandetesse, ei ole leitud rohkem sobivat materjali kui ainult viis, ja sedagi vaid nimeliselt. Neist

„Naabri Mari“ on soome rahvaviis, „Süda tuksub“ K. A. Hermannini kohendus mingi slaavi rahvaviisi järele, „Kord elas meie veski peal“ on hilisem „simmanilooming“, järelejäänud „Õissa, õissa!“ ja „Kui ükskord käisin“ meenutavad vahest kõige enam rahvaviise, kuid et nad meie huvitavat rahvaloomingut just kõige paremini esindaksid, seda küll ei või ütelda!

Meie usume, et raamatut koostanud toimkond, kuhu kuulusid: orkestrijuhut G. Reeder, klaveriprofessor A. Lemba ja dirigent R. Kull, püüdsid anda parimat, kuid olgu märgitud, et ühelgi neist kolmest muusikamehest ei ole olnud lähemat kokkupuudet meie kooriliteratuuriga, veel vähem rahvamuusikaga. Meie teame, et koorilaul on meie muusika enamarenenud osa ning meil algupäraseid laule leidub kaugelt üle paarituhande. Kas neist valik rivilaulmiseks oli tõesti nii väike?

Kuid möönakem, et meil peagu täiesti puudub spetsiaal-rivilaul. Kui seda meil seni ei ole viljeldatud, siis siin küll tuleb märkida eeskätt kaitsevää enda vähest huvi asja vastu. Vaevalt kusagilt mujalt aga võiks tulla algatus muutusteks.

Kui asuda otse praktiliste ettepanekutega asja juurde, siis olgu juhitud asjaosaliste tähelepanu sellele, et meil hiljuti lõppes riikliku propagandatalituse poolt korraldatud isamaaliste ja peolaulude võistlus, millest võttis osa umbes 400 uut laulu. Oleks tingimata vajalik, et moodustataks toimkond, kes selle materjali vaataks läbi sobivate rivilaulude leidmiseks. Tuleb ole-

tada, et ka valjema kriitika puhul sealt peaks leitama vähemalt paarkümmend uut ja sobivat rivilaulu.

Kuid sellest on veel vähe. Meil peaks olema igal väeosal oma rivilaul, oma „hümn“. Enamus meie väeosi on moodustatud Vabadussõja ajal ning teinud selle läbi võidukalt. Kas see ei ole küllalt väärtuslik materjal väeosa hümnide loomiseks? Kas meie kangelaste vägiteod ei vääri jäädvustamist laulus?

Tuleks soovitada väeosade ülemail kasutada säästsummasid ka rivilaulude soetamiseks, oma väeosa „hümnide“ hankimiseks. Kui siin võistluste korraldamine oleks kulukas, siis niipalju peaks ikkagi suudetama, et saadaks anda kindel tellimus nii luuletajaile kui heliloojaile. Meil leidub mõlemate hulgas küllalt usaldatavaid jõude, et ei tarvitseks karta ettevõtte ebaõnnestumist.

Kuid veelgi tuleks hankida meil lõbusaid sõdurielu käsitlevaid laule. Omalajal lauldi tihtigi kuulsat „Sõdurid“, mille arvatavasti oli koostanud keegi külalaulik, kuid milles ei puudunud tubli huumorimeel ja vaimukus. Kahju ainult, et tubliks ei võinud nimetada selle laulu maitsekust ja värsitehnikat!

Need oleksid möödaminevad ja juhuslikud märged meie rivilaulu kohta, mis olid mõeldud selleks, et tuletada meelde selle ala unustushõlmas viibimist. Ärgu unustatagu, et meie noorte sõdurite intelligentsi tase on küllalt kõrge, et nõuda sobivust ja väarikust ka rivilaulust. E. L.

Virumaa Põhjasõja eel.

O. Liiv.

Rootsi aja lõpul Virumaa ei omanud erilist omaette administratiivset korraldust, vaid allus Tallinnas asuvalle Eestimaa kindralkubernerile koos selle abilistega, rootsi kõrgemate ametnikega. Ainult õigusemõistmise alal oli Virumaa jaoks alaminstanti kohtuna Viru-Järva Meeskohus ning kohalikeks politseiliste funktsioonide täitjaks ametnikeks olid adraakotunikud, kuna muud asjad allusid kas Tallinna linnusekohtule või Eestimaa Ülemmaakohtule.

Üksikasjalikum halduslik jaostus kiriku- ja usuelu alal oli kihelkondade kau-

pa korraldatud, kuna majandusliku elu üksusteks maal olid juba ammu kujunenud mõisaalad. Isegi tolleaegne Rakvere oli alluvuses Rakvere mõisahärrale, omades ainult erilise kohtuvogti ja kohtu. Kohtuvogt oli ka muude asjade õiendajaks, sest eriline linnavalitsus pürjermeisteri ja rae näol puudus linnas tol ajal. Ainult Narval oli täiesti välja kujunenud omavalitsuse aparaat, kuid Narva oli sel ajal Ingerimaa alla kuuluv.

Maakonna looduslik pilt oli siis mõneski suhtes erinev praegusest, kuigi tähtsamaid üldisemaid iseloomu-jooni

maastikus ei ole suutnud muuta ka aeg. Kõigepealt mainitagu suuri metsade komplekse, mis katsid kogu praegusest raudteest lõunapool asetseva Alutaguse ja suure ala Viru-Jaagupi ning Simuna kihelkondadest. Aga ka põhja pool raudteed olevais kihelkondades asus veel rohkesti metsi. Ürgmetsad asusid samuti Kadrina kihelkonnas, kus Ilumäe lähedalt algas suur metsadekompleks, kattes kaugele lõunapoole Harju- ja Virumaa piiri ning ühinedes Harjumaal Kuusalu kihelk. Kolga suurte metsadega. Neid metsi loeti nii juurdepääsmatuiks, et Põhjasõja algaastail Eestimaa kindralkuberner peab talupoegadele soovitavaks põgeneda sissetungiva ja rõõviva vaenlase eest Kolga metsadesse ja varjata end seal. Et praeguse Tallinna—Narva maantee piirkonnas oli rohkesti metsi, kus praegu juba ammu on põlised legendikud ja paepealsed, tõendavad rohked kirjeldusedki kas või Karl XII marsi kohta Narva alla. Virumaa metsarohkusele vastas ka soode ja rabade rohkus. Siin oli suurepäraseid pelgupaiku vaenlase sissetungi puhul ja sellistena leidsidki nad kasutamist. Ja veelgi ei ole kustunud rahvamälestuses nende kohtade omaaegne kasutamine sõjaohu eest põgenike poolt.

Põllumajanduslikult tähtsam ala Virumaal koondus esijoones Pandivere kõrgustiku ümbrusesse; põllumaaderikkamad kihelkonnad olid siin Rakvere, Väike-Maarja, Kadrina ja Viru-Jaagupi. Suuremad põllumajanduslikud alad olid veel Kunda ja Purtse jõe ääres ning Jõhvi merepoolses osas. Vaivara merepoolne kant ning praeguse Iisaku kihelkonna see osa, mis asub Jõhvist Tartu siirduva maantee läheduses, omas samuti, kuigi vähemal määral kui mujal, mitmeid suuremaid põldudekomplekse.

Virumaal oli 1696. a. 142 kroonu- ja aadlimõisa, arv, mida ületas Põhja-Eestis ainult Harjumaa.¹⁾ Põllumajanduslikult viljatootvamad olid neist mõisadest Püssi, Purtse, Kunda, Vohnja, Porkuni, Roela ja mõned teised.

Vaatamata rohkele metsa- ja soodealale, oli Virumaa selgi ajal esijoones põllumajandusest elatuv maakond. Kuid peale põldehariva talupojaskonna oli Virumaal veel rohkesti rannatalupoegi, kes elatusid peamiselt kalastamisest (Viru rannikul ja Peipsi kaldail, samuti Narva jõe ääres). Olenedes aga maastiku iseloomust, oli asustuse tihedus Virumaal väga ebaühtlane. Kui arvestada maal asuvat talurahvast, kalu-

reid, käsitöölisi, aadlikke ja mõisarentnikke koos naiste ja lastega, samuti Narva ja Rakvere elanikke, võib Virumaa elanike arv seeaeg tõusta umbkaudsel 45 000 inimesele. See oli küllalt suur arv, arvestades selleaegseid asumistingimusi.

Oma rahvuslikult koosseisult oli Virumaa tol ajal täidetud võrdlemisi ühtlaselt eesti asustusega. Ainult Alutagusel, eriti selle lõuna osas, elas rohkesti venelaste järeltulijaid. Venelased olid asunud Peipsi eestipoolsele kallastikule juba ammu, kuid vähemal määral. Nende juurdevool suurenes XVI sajandil Veneliivi sõdadeajastul, eriti aga vanausuliste tagakiusamise tagajärjel Venemaal XVII s. II poolel.²⁾ Osa neist venelastest, eriti need, kes asusid maa seespoole, võõrdusid peagi omast usust ja said luterlasteks, sulades aga ainult pikkamööda eesti rahvastikusse ja omandades selle keelt. Vanausulised jäid seevastu oma vanade usukommete juurde, säilitades enamasti ka oma rahvuse. Ainult need raskolnikud, kes asusid elama mere lähedusse Vaivara kihelkonda, on jäljetult kadunud eesti elanikkonna sekka. Meile on mõistetavad Eestimaa kuberner vürst Š a h h o v s k o i lootused eesti rahvastiku venestamiseks, kui ta rajas Kurmälle naiskloostri 1890. a. paiku, sest ümbruse rahvas pidi selleks tema arvates küllalt kohane olema. Tema katse teatavasti äpardus täielikult, tunnustades eesti elemendi läbilöövust ja vitaalsust.

Alutagusele oli kuningas Johan III asustanud peale Vene-Liivi sõja esimese verise järgu lõpu rohkesti soome perekondi, nimelt Jõhvi ja Lüganuse kihelkondadesse. Aga ka need soomlased on kadunud jäljetult eesti rahva sekka.

Mujal, peamiselt Viru rannikul elas üksikult eestlaste keskel soomlasi, kes olid põgenenud omalt maalt, samuti kui Soome rannikul ja saartel asus rohkesti põgenikke-eestlasi, kes seal moodustasid koguni omad külad. Nii on mõlemad rahvad vastastikku andnud teineteisele elujõudu. Samuti üksikuid perekondi rootslasi ja sakslasi asus maal, kuna omal ajal Liivimaale tulnud poola väeosadest põgenenud sõdurite järeltulijad olid juba täiesti eestistunud. Linnade kõikide õigustega kodanikkonna moodustasid valdavas enamuses sakslased, kuid siiagi oli segunenud rootsi, eriti aga Rakveres, eestlaste elemente. Linnade

¹⁾ O. Liiv, Die wirtschaftliche Lage des estnischen Gebietes am Ausgang des XVII Jahrhunderts, Õpetatud Eesti Seltsi Toimetused XXVII, Tartu 1935, (tsiteeritud O. Liiv), lk. 41—42.

²⁾ O. Liiv, Vene asustusest Alutagusel. Tartu 1929.

n. n. elanikud või eeslinnades elavad perekonnad olid valdavalt eestlased, Narvas osalt ka venelased. Maal elavatest käsitöölisest oli suur hulk eestlasi, samuti nagu neid oli rohkel arvul mõisavalitsejateks, köstriteks ja koolmeistriteks. Mõisaomanike- ja rentnike hulgas peaosa oli sakslasi, kuid leidis ka rootslasi, jah ka eestlasi, kes olid jõudnud paremale majanduslikule järjele.

Kaubandus selles toleaegses Eestis Virumaale langeb suur osatähtsus. Seda näitab üksi juba asjaolu, et Tallinna ja Tartu kodanikud olid ägedas võitluses Narva ja Rakvere kodanikega Virumaa haaramiseks oma linna majanduslikku tagamaasse. Kõige tugevamini ristlesid siin Tallinna ja Narva majanduslikud huvid, mis olid vastakuses juba Venemaaga kaubitsemise esikoha saavutamiseks. Üldiselt ulatus Narva tagamaa, mis peamiselt rajanes aga Venemaaga kaubandusele, Virumaa suunas umbes Lüganuse kihelkonnani, kuna sealt läänepoolne ala kuni Harjumaani oli Tallinna ja Narva kodanikele ühiseks tagamaaks.³⁾ Kuna see jõukam Virumaa osa andis turule rohkesti rukkeid, siis aja jooksul hakkasid Rakvere kodanikud ikka enam ise kaubitsema oma lähema ümbruskonna produktidega. Selleks ka soodsaid väljavaateid pakkus Toolse sadam, kus oli juba Rootsi ajal oma tollipunkt ja kust peamiselt vilja välja viidi Soome, Tallinna, Rootsi ja isegi välismaale.⁴⁾ Tartu, kelle kaubanduse üheks elustamissihiks oli vabakaubanduse-õiguste saavutamine mõnes merelinnas, juhtis osa oma kaupu Rakvere kaudu Toolse, kuna Tallinn ja Narva talle ei võimaldanud soodsail tingimustel seal oma kaupu eksporteerida. Üldiselt Rakvere oli sel ajal tihedamas läbikäimises Tallinnaga kui Narvaga ja Rakvere kodanikest mitmel oli kinnisvarasid ja kapitale Tallinnas.

Narva kaubandus oli sel ajal tõusuhoos. Narvat külastas iga aasta suur arv laeva välismailt, Rootsist, Soomest, Eesti- ja Liivimaalt: näiteks 1691 — 159, 1692 — 126, 1694 — 154, 1695 — 169; 1699. a. tuli koos soomlaste laevadega Narva 213 laeva, väljus 203 laeva. Linn sai 1691. a. ainult oma osana portooriumist (sadamaks) 21 501 hõbetaalrit, sama suur summa läks kroonule; 1692. a. langes linna osaks portooriumi sissetulekutest 19 656 hõbetaalrit.⁵⁾ Narva linna sissetulekud sajan-di lõpuolele näitasid tõusutendentsi. Nii saadi 1696. a. tulu linna mõisadest 2 297

hõbet., portooriumist 16 360, aktsiisist 5 452, kaalukojast 4 716 riigit. Kuigi kulud suured olid, näiteks samal aastal kulus linnaametnike ja teenijate tasuks 10 921 hõbet., ehituste peale 9 895, koolide ja kirikute jaoks 1500 hõbet., võidi nende sissetulekute juures teha ka suuremaid kulutusi⁶⁾. Ei ole ime, et Narva võib isegi raskel näljaajastul mõelda suurejoonelisele ehituspoliitikale, mida ta osaliselt ka teostas (Narva börsihoone, raekoda, suur toetus linna poolt kindlustuste ehitamisel). Sel ajastul tõusevad Narva tulud kaubandusest mitmekordselt kõrgemale kui Tallinna omad, kuigi Narvas mitmekordselt vähem oli elanikke. Näiteks 1697. a. sai Tallinn portooriumi-sissetulekuid 3 065 riigit., Narva aga 16 204 hõbet. või 8 102 riigit., nii siis kaugelt üle kahe korra rohkem.⁷⁾

Narva kaubanduse peatähtsus, nagu öeldud, rajanes kaubandusele Venemaaga. Sellele seltsis kaubitsemine ainetega, mis toodi kaugelt idamaalt. Teatavasti oli Rootsi valitsuse sihiks moodustada Narvas keskkohat kaubitsemises Pärsiaga.⁸⁾ Aga oluliselt võrratult tähtsamad olid tehingud, mida Narva kaupmehed tegid lina ja metsasaaduste alal Novgorodi ja Pihkva aladega, samuti Ingerimaaga, Peipsi järveäärse alaga ja Ida-Virumaaga. Venelased toimetasid suuri palgiarvesid Alutaguse metsadest ja Peipsi idakaldalt Peipsi järve ja Narva jõe kaudu Narva, Luuga ja Rosona jõe kaudu toodi metsamaterjali kaugemalt Venest.⁹⁾ Lina toodi venelaste või Narva kaupmeeste poolt Novgorodist ja Pihkvast; eesti talupojad, kes suurejooneliselt kaubitsesid, tõid oma lotjadel kokkuostetud lina Vastseliina ja Röpina kandist Peipsi kaudu Kulgule, kus asus linnale tähtis sadam. Niisama tähtsad sadamad asusid linnas allpool praegust puusilda ja eriti metsamaterjali jaoks Magerburgis, Narva jõesuus (Joansuh's või Hungerburgis oli 1698. a. 25 kalurite elamut).¹⁰⁾ Siin oli

³⁾ O. Liiv. kaart III.

⁴⁾ F. R., Tolsburg in Ehistland, W. S. Stavenhagen, Album baltischer Ansichten, Mitau 1867.

⁵⁾ Narva Linnaarhiiv I, 135, nr. 112; Narva's Handel 1690—1722, Das Inland 1860, lk. 186—188.

⁶⁾ Narva Linnaarhiiv (=NLA) I, nr. 125.

⁷⁾ O. Liiv, Der wirtschaftliche Niedergang Tallinns im Jahre 1697. Öpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat 1932, Tartu 1935, lk. 212.

⁸⁾ K. R. Melander, Ruotsin neuvottelija Persian ja Krimin kaanikunnan kanssa 1660 — luvulla kauppayhteydestä ja liitosta, Historiallinen Arkisto XXXIV, Helsinki 1925, nr. 3.

⁹⁾ Näiteks pidi 1695. a. suve jooksul Gubna külast Artemey Afremoff toimetama Luuga jõe kaudu Narva 65 silda puid ja mitmed partiid või parved (à 1000 ja 2000 tükki) palke. NLA, I, nr. 197.

¹⁰⁾ Nii kirjutab 4. oktoobril 1697 J. Hake Narvast kapten Gustaff Jean Tunderfeldt'ile Turgu peale mitmesuguste poliitiliste teadete (keisri, Prantsusmaa, Hollandi ja Inglismaa politika, türklaste Viini all viibimise, prints Conti

kümneid tuhandeid laudu ladudes, mida kohalikud saeveskid olid valmistanud. Suurt kaubanduslikku aktiivsust tõendavad senini alalhoidunud Narva tollaegsete kaupmeeste kirjad, mis aga tunnistavad ka nende kirjutajate orienteerumist riigi- ja maailmapoliitikas, sest tähtsamadki poliitilised sündmused leiavad neis kajastust niisama kui nad nii või teisiti mõjustasid kaubandust. Vilja ja teiste toitude väljavedu oli Narvast suhteliselt väike.

Sisseveo alal omavad tähtsuse eriti sool ja tubakas, mida transporteeriti edasi Venemaale. Tubakakaubanduse ja lina ning kanepi alal tegid suurimaid tehinguid inglased, kelle kaubitsevaist kodanikest kujuneb siin sel ajal omaette koloonia. Nende kõrval leiame rea hollandlasi. Osa inglise ja hollandi sugukondi jäidki püsima Narva. Huvitava sisseveoainena Narvas tol ajal mainitagu ka kahvelkivisid Hollandist, Delfti linnast.¹¹⁾

Narval oli aga Rootsi riigi võimupoliitika peale kaubandusliku osa veel teine suur ülesanne, teostada idapiiri kaitset Vene vastu. Narva kindluse korraldamisele ohverdati Rootsi poolt palju, ja linn aitas siin ise rohkesti kaasa. Nii oli Narva ette nähtud sõja puhul tähtsaks kaitsepunktiks ja see osutuski tõeks, kui tsaar Peeter Põhjasõja lahtipuhkemisel asus kõigepealt Narvat piirama. Siin siis löödi lahing, mis on teinud nii Narva kui Karl XII ja Rootsi riigi nime maailmakuulsaks.

Peale linnade kaubanduse on kõigiti märkimisväärne Virumaa majanduslikus elus ka maa-kaubanduse osa.¹²⁾ Maa-kaubandust toimetasid linnakodanike kõrval, kes tegid maal ülesostusid, aadlikud, mõisaomanikud ja -rentnikud, talurahvas ja isegi üksikud vaimulikud. Müüdi põllusaadusi, peamiselt rukkeid, edasi loomi, võid, käsitöösaadusi j. m., osteti majapidamise tarbeks rannikult silku, soola, linnadest rauda, tubakat ja muid tarbe- ja luksusesemeid, mida ise ei saanud valmistada. Kui ostjad või müüjad linnakodanike, aadlike ja rändvenelaste näol ei tulnud ise talupoja juurde, või kui viimasele näis ebakasulik olevat pakutud hinna eest neile müüa, viis talupoeg oma kauba ise linnadesse turule või oma kaupmehe juurde, kellega tal olid juba ammu sidemed. Rannikul müüdas ta soomlastele või rannameestele vilja soola ja silkude eest. Ranniku talupojad ostsid vilja üles ja käisid seda müümas omakord Soome rannikul, ühtlasi püüdes ka kalu Soome vetes, kui

oma rannikul seda vähevõitu juhtus olema. See oli vahetuskaubandus ja põhines suurel määral vastastikusel usaldusel.

Seesugust kaubandust oli meie rannarahvas soomlastega toimetanud juba vanaast ajast peale, nagu tõendavad seda sellekohased säilinud teated, see leidis suureviisiliselt aset ka Rootsi aja lõpul ning on väheneval määral kohati säilinud tänapäevani. Siin on ühendus kahe rahva vahel toimunud mõlemalt poolt aktiivselt sajanudeid ja on palju reaalsemal ja sõbralikul pinnal olnud, kui seda suudavad saavutada praegused hõimuromantilised harrastused. Kuigi kehtivad seadused keelasid minevikuski seesugust kaubandust, lugedes seda salakaubanduseks ja ainult majanduslikudel kriisiaegadel tunnistasid ta lubatule, on ta toimunud kiuste kõikidele keeldudele, muutudes rannarahva meeltes tavaõiguslikult lubatavaks toiminguks, nagu seda oli ka n. n. rannaõigus. Võib-olla sellest juba ammu minevikus toimunud keelatud Soome-Eesti vahelisest kaubandusest väljudes on psühholoogiliselt kergemini selgitatavad ka praegugi veel rannarahva hulgas valitsevad vaated salakaubitsemisele kui täiesti mehisele ja iseenesest arusaadavale elatisalale, kuigi praegune piiritusega kaubitsemine oma iseloomult hoopis erineb tollaegsest vahetuskaubandusest.

Viru rannikul seesugusteks vahetuskaubanduse-punktideks Rootsi aja lõpul kujunesid Võsu, Vergi, Rutja, Vainupää, eriti aga Toolse, Mahu ja Puritse. Teisalt käisid siinsed elanikud oma paatide ja kaljastega kaubakäikudel Tallinnas, Narvas, Soome saartel ja rannikul, seal eriti Viiburis ja Porvoos.

Üldiselt avaldub maakaubanduses suurel määral talupoja aktiivne osavõtt mitte siis ainult viljatootlemisest, vaid ka selle müügist. Ettevõtlikkus sellises kaubitsemises võimaldas suuremat majanduslikku tulu, tõstes kogusummas osa talupojaskonna majanduslikku jõukust, ühtlasi arendades teda iseseisvamaks oma suhtlemises mõisnikule ja avardades tema ilmavaadet, mis ei piirdunud enam ainult oma kihelkonnaga. Meil on tõepoolest paljusid tõendusid suurenevast jõukusest talupojaskonnas Rootsi aja lõpul, võrreldes

Danzigi saabumise ja muu üle) ka sellest, et Magarburgis olevat veel müümata 30000 lauda. Eesti Riigi Keskarhiiv (= ERKA), NLA osa, 1697 a. kimp; Jõesuu suuruse üle vt. ERKA, Eesti Konsistooriumi Arhiiv (=EKA), Acta visit. 1698, Virumaa, lk. 109-a-b.

¹¹⁾ Leideni linnamuuseumi kiri 22.I 1928. Tallinna apteeker N. Vaasile.

¹²⁾ O. Liiv, Maakaubandusest ja ülesostust Eestis rootsi aja lõpul, Ajalooline Ajakiri 1934, lk. 1-16.

XVII sajandi algupoolega. Talupoegade liikuv inventar mitmekesisust, loomade arv tõuseb, raha, ehtesju ja rõivu leidub paljudel rahuldaval määral. Nii tõuseb talupoegade arv, kes end suudavad juba iseseisvamaks teha mõisatööst, muretseda endale vabamehe tunnistuse,¹³⁾ võttes end Tallinna või Rakvere kodanikuks või ostes endale maad. Vabade talupoegade arv suureneb eriti Kadrina ja Haljala kihelkondades. Paljud neist hakkavad käsitöölisteks, tehes tunduvat konkurentsi tsunftikäsitöölistele linnades, mille üle viimased korduvalt kaebavad.¹⁴⁾ Paljud jõukamad talupojad, kuigi nad polegi isiklikult vabad, hakkavad mõldriteks, kõrtsmikeks, suurendades sellega oma tulu maast. Talupoeg, kes alati on võidelnud oma maa eest ja kelle äratundmise alaline tööde ja õigus oli, et maa, mida ta harib, peab kuuluma talle ja ta järeltulijaile, katsub nüüd ikka selgemalt seda nõuet seaduslikult fikseerida lasta. Selleks püüab ta kasutada reduktsiooni, ja Põhjasõja ajal leiavad sel pinnal aset rida talurahva rahutusi.

Suhtumine mõisnikule oli talupojaskonnas vaenulik alati eeskätt maaküsimuse tõttu, millele seltsis vaen liigsete töönormide nõudmiste pärast mõisade poolt. Nendel alustel näeme puhkevat rahutusi Kundas 1702. aastal¹⁵⁾, samade küsimuste pärast protsessivad paljud Virumaa talunikud mõisnikega. Üks senitundmatu, kuid arhiivimaterjali põhjal üksikasjadeni valgustatud seesugune võitlus leiab aset 1695. aastal Narva kodaniku, ühtlasi Hermamäe ja Tündriküla mõisapidaja Werner Pöppelmanni ning ta talupoegade vahel, kus eriti üks Tündriküla talupoeg Mihkel Hansupoeg, ametilt lihunik, agaralt astub välja oma õiguste eest ja Eestimaa kindralkubernerile oma teguviisi õigustamiseks ja Pöppelmanni käitluse iseloomustamiseks esitab koguni tunnistused Vaivara õpetajalt Jacob Gnospeliu-selt ja Narva haigeravitsejalt B. Mendeniilt.¹⁶⁾ Talupoegade vastuhakust on teateid: 1698. a. Vohnjast¹⁷⁾, samal aastal Udrikust¹⁸⁾, 1695. a. Koogust¹⁹⁾, 1699. a. Vihulast.²⁰⁾ Kuna neid vastuhakkamisi seni kirjanduses pole käsitletud, pole nad ka tuntud, kuid nad iseloomustavad hästi talurahva meeoleolu.

Talupoegade ühe osa keskel esinevast jõukusest annab seegi tunnistust, et näiteks XVII sajandi lõpul rentis üks talupoeg Vasknarva kalapüügi kohad enda kätte, tases selle eest kroonule aastas rendi näol

800 riigitaalrit²¹⁾. Sellest muidugi ei saa järeldada veel rahvastiku kõikide kihtide jõukust, kuid mida võime tähele panna, see on maaühiskonnas ikka selgemalt eralduvaid kihistusi, modernselt öeldes klassivaheid. Juba sajandeid, osalt põliselt vanad olid vabade talupoegade, maa- ja rannatalupoegade, mõldrite, küttide²²⁾, vabadike ja sulasrahva seisused, siia tekib aga järjest rohkem juurde Rootsi ajal käsitööliste, mõisateenijate (kubjaste, valitsejate, kiltrite), aga ka köstrite ja koolmeistrite seisused. Maa ühiskondlik pale muutub mitmekesisemaks.

Tähelepanuväärt on ka hariduslik tase, mis valitses Virumaal Rootsi rahuaja lõpul ja mida tuleb hinnata Rootsi riigivalitsuse hariduspoliitika saavutustena meie maal. Nii nagu mujal, on juba Virumaal XVII sajandi keskel kirikute juures köstrid ametis, kes küll vaevaliselt, aga ikkagi hoolitsevad lugemisoskuse levitamise eest talurahva hulgas.²³⁾ Peetagu silmis näitena Heinrich Stahli käsiraamatu trüki suurt levimist rahva keskel, mis selgitab juba tol ajal rahva lugemisoskuse võrdlemisi kõrget taset.²⁴⁾ Sajandi lõpupoolel on enamikus Virumaa kihelkondades asutatud ka koolid ja neis õpetavad osalt köstrid, osalt eriliselt ametisse pandud koolmeistrid. Nii köstrid kui koolmeistrid olid enamalt jaolt eestlased. Paljud talupojad saadavad oma lapsi isegi linnakoolidesse, eriti tuleb rõhutada ses suhtes Rakvere koole.²⁵⁾

On õigus, et köstrid ja koolmeistrid ei saanud väga palju ära teha neis võimatult halvades majanduslikes tingimustes,

¹³⁾ Huvitav on märkida, et vabatalupoegade vabaduse tunnistused registreeriti Tallinnas kubermangu kantsleis. Vt. näiteks ERKA, ERKKA, end. nr. B — 168, Jürgen Rehbaser palve 15.VI 1696. a. kindralkubernerilt.

¹⁴⁾ Et eestlaste käsitööoskust aadlikud ja linnakodanikud väga kõrgelt hindasid, tõendavad paljud näited. Näiteks töötasid 1691. a. 20 ja 1692. a. 8 talupoega järjestikku mitu kuud Riias ehitustöölistena, pärinedes ise Viru-Jaagupi khl. asuvast Põlula mõisast. ERKA, ERKKA, end. nr. 53,2, Põlula mõisa inventar 29.VIII — I.IX 1692.

¹⁵⁾ G. Vilberg. Talupoegade vastuhakkamisi Kundas Rootsi aja lõpul, „Vaba Maa“ 1933, nr. 172—178.

¹⁶⁾ ERKA, ERKKA, B — 167 a., Ingerimaa kuberner O. W. Fersen Narvast Eestimaa kindralkuberner A. J. de la Gardie'le Tallinna 17.X 1695, koos lisadega.

¹⁷⁾ ERKA, ERKKA, reg. 1698, lk. 294 a—b, rittmeister DeHloff Johan Sommer k.-kub:le 10.X 1698.

¹⁸⁾ ERKA, ERKKA, end. nr. B — 170-b, maanõunik Otto Rehbinder k.-kub:le 1.VI 1698.

¹⁹⁾ ERKA, ERKKA, end. nr. B — 50/51, Koogu talupojad k.-kub:le 12.XI 1695.

²⁰⁾ ERKA, ERKKA, end. nr. B — 169b, Vihula talupoeg Winger Jürgen k.-kub:le 6.III 1699.

²¹⁾ ERKA, EKA, Acta 1699, lk. 414a—415a ja 481 a—b.

²²⁾ Liivimaal võis Rootsi aja lõpul olla igal mõisaalal ainult 2 kütti. Umbes samane korraldus oli maksev Eestimaaal. Liefländische Landes-Ordnungen, Riia 1707, lk. 350—352.

²³⁾ ERKA, EKA, visitatsioonimaterjalid 1609:st asataist.

²⁴⁾ O. Liiv, Rootsi aja kirjaoskuse kaundne mõju rahva elus, eriti suhtumises kirikusse, koguteos „Raamatu osa Eesti arengus“, Tartu 1935, lk. 41 j.

²⁵⁾ O. Liiv, Lisandeid Eesti rahvakooli ajaloole 17. sajandi lõpul. Aratrikk „Eesti Kirjandusest“ 1934, nr. 5—7, Tartu 1934, lk. 13—14 ja 38—41.

milles nad asusid, sest enamikul neist puudusid elumajad või olid need väga viletsad. Näiteks peab Väike-Maarja köster elama muu sobivama eluruumi puudusel kõrtsis.²⁶⁾ Aga seegi tehtav töö kandis mõjuvat vilja. Talupojad muutuvad nõudlikumaks ümbritseva elu vastu, ühtlasi muutub nagu auasjaks hoolitsemine oma kihelkonna kiriku eest. Kirikule kingitakse lühtreid, nõusid, altarikatteid, ehitatakse endale erilised istekohad kirikuisse, ostetakse matusepaigad kirikusse jne. (näit. Kadrinas). Surnuaedadele ikka enam püstitatakse korralikke riste, mille pärast koguni Rakvere kodanikel näib olevat talupoegade peale nagu kade meel.²⁷⁾ Kirikute parandamisel aitavad talupojad kaasa, nende seas on vilunud ehitusmeistreid ja isegi kunstnikke, kes valmistavad kirikukantsleid ja pilte, teevad katuseid jne.²⁸⁾ Õpetaja skond Virumaal sel ajal omab mitmeid tublisid kogudusejuhte, nagu tuntud kroonikakirjutaja Christian Kelch Viru-Jaagupis, pastor Martin Closius Lüganusel ja teised. Õpetajaskond moodustus sel ajal saksa ja rootsi rahvustest.

Ei puudu siingi oma suured ebakohad. Mitmed kirikuõpetajad kirjutavad sel ajal konsistooriumile, et kirikud (näiteks Rakveres, Jõhvis, Vaivaras) on lagunened või kiriklad korratuses. Üheks sagedaseks nähtuseks oli Virumaal kõikides kihelkondades kalmudesse matmine, väga sagedasti kaevatakse ka ohvrikohtade üle;²⁹⁾ kalmudesse matmise tugevat kasvu põhjendavad õpetajad suure näljaaja (1695—1697) tiheda surevusega ja rahva vaesumisega. Kihelkonna teed, kirikuteed ja mõisavahelised teed olid halvast korras; seevastu kandis riigivõim ja rüütelkond talupoegade poolt tegeliku töö teostamisel hoolt suurte sõja- ja maanteede eest. Postikorraldus oli läbi viidud linnade ja kihelkonna keskuste — kirikute vahel, kusjuures õige tihti postiühenduse pidajateks maal olid teiste kõrval ka köstrid. Mille üle talupojaskond sel ajal õigusega rohkesti kurdab, olid sagedased küüdid. Näiteks 7. jaanuaril 1698 teeb Eestimaa kindralkuberner korralduse, et relvade ja muu sõjavarustuse Narvast Tartu transportimiseks on tarvis 1000 hobust; selle arvu pidid pooleks andma Virumaa ja Järvamaa.³⁰⁾ Sagedased olid ka kohustused mõisa jaoks vooris käia Tallinas, Narvas, Tartus või isegi Riias.

Talupoegade käsitöö, nagu öeldud, leidis üldist tunnustamist. Paljud neist olid õppinud ametit linnades. Seepärast kasutati nende tööd ka laialt. Mõisniku loal käi-

sid mehed tööl linnades, kord saadab, nagu eelpool tähendatud, Põlula (Viru-Jaagupis) mõisapidaja kümmekond oma mõisa meest ehitustööle Riiga. Talupoeg harjus nägema niiviisi muid maid oma kaubakäikudel kui ka mõisavoorides olles. Veel laiemalt maailma näha oli võimalus madrustena teenivail rannatalupoegadel. Ei ole siin harva juhtunud, et kui mõisatöö liigne koormus ei meeldinud, mehed kadusid, mõnikord koos perekondadega, kes Soome, kes Venemaale, kes Liivimaale. Minki ka vabatahtlikult sõduriks, Saksamaalegi on niiviisi sattunud Virumaa mehi. Suurel näljaajal, kui loodeti, et mujal on parem, tekib võrdlemisi suur põgene mine Venemaale Jõhvi kihelkonnast, nagu kaebab seda õpetaja Thomas Kniper 1696. a. konsistooriumile Tallinna.³¹⁾

Ümberkäimine relvadega tõstis iseteadvust. Kroonik Kelch kirjeldab — ja meil on põhjust arvata, et Virumaa kohta see samuti käib — et eesti sepad on väga osavad püsside, eriti rootsi püsside valmistamisel. Ka püssirohtu valmistati muretsetud ainetest, laskurid olid eestlased juba siis väga osavad.³²⁾

Ei ole siis ime, et 1700. a. sügisel Vene vägede sissetungil Virumaale, kus isegi osa Rootsi regulaarvägedest taandus kiiresti vaenlase eest, Tallinna ja Rakvere mõned kodanikud erisalgas ja Viru-Jaagupi, Kadrina ja Haljala talupojad, kokku kutsutud õpetaja Kelchi õhutusel, omaette salgas Rõgteng von Tiesenhause ni juhatusel venelastele julgelt vastu astusid ja selle edasitungi kinni pidasid Sämisilla jõel.³³⁾ Hiljem Põhja sõja kestel on Virumaa mehed olnud küllalt vahvad sõdurid, andes koguni ohvitseri oma hulgast Rootsi regulaarvägedele (Toomas ja Johan Jõeristid Kadrinast³⁴⁾, ja võideldes mitte üksi Eesti, vaid ka Poola ja Saksamaa pinnal kestvalt aastaid. Kui Karl XII oma vägedega Narva talurde tõttas, oli tal kaasas palju Virumaa talupoegi, kes siis peale venelaste löömist asusid koos rootsi

²⁶⁾ ERKA, EKA, Acta 1693, lk. 362a—365a.

²⁷⁾ ERKA, EKA, Acta visit. 1698, Virumaa, lk. 45a—47b ja 48a—50b.

²⁸⁾ Iseäranis tublid koolmeistrid on Kadrinas, Haljalas ja Lüganuses.

²⁹⁾ ERKA, EKA, visitatsiooni materjalid 1690-st aastaist. Nii on 1698. a. Kadrinas, Haljalas, Rakveres, Lüganuses, Viru-Nigulas, Jõhvis, Vaivaras, Viru-Jaagupis, V.-Maarjas ja Simunas leitud kalmusid enam kui palju, nii siis üle terve Virumaa. Ohvrikohtadest, kus ebausukombeid harrastati, olid Virumaal eriti tuntud Toolse rannik, Kuremägi, V.-Jaagupis Rannapungerja lähedal, Peipsi rannikul ja Peterristi kiriku juures.

³⁰⁾ ERKA, ERKka, reg. 1698, lk. 7a.

³¹⁾ ERKA, EKA, Acta eccles. 1691—1701, lk. 345a—347a.

³²⁾ Chr. Kelch, Liefländische Historia, Rudolstadt 1695, lk. 22—23.

³³⁾ Chr. Kelch, Liefländische Historia, Continuation 1690 bis 1707. Dorpat 1875, lk. 136.

³⁴⁾ Jõerristide või Joeristide üle vt. O. L (iiv) Eesti Biograafilises Leksikonis, Tartu 1926—1929.

vägedega venelaste sõjaleeri kallale ja end väga rohkel arvul varustasid tulirelvadega, milliseid hiljem Eestimaa kindralkuberner kirja teel taga otsis.

Eespool kirjeldatud üldpilti Virumaa üle Rootsi rahuaja lõpul tumestas suur näljaeag. Rohkesti rahvast suri, ta arv vähenes umbes ühe viiendiku võrra. Paljud lahkusid oma kohtadelt, paljud sattusid lootusetuisse võlgadesse, ainult osa, kellel oli varusid, suutis rasketele aastatele vastu panna. Narva suri nälga, külma ja haigustesse selle aja jooksul 849 inimest.³⁵⁾ See nõrgendas maa vastupanu jõudu peatselt lahtipuhkenud Põhja sõja raskustele.

Niisugune oli üldjoonis Virumaa Põhja sõja eel. Virumaa ajaloolise arengutase vaatlus sel ajastul ei erine väga tunduvalt teiste maakondade olukorrast ja peegeldab seega tuntuval määral terve Eesti ala olundit. Meie näeme rahva erikihtide sitket võitlust oma olemasolu, majanduslike ja sotsiaalsete suhete õiglasemaks muutmise eest. See ei vasta muidugi ettekujutusele „heast

Rootsi ajast“, milline rahvaarvamus tekkis rahva seas hiljem, pärast kurnavat Põhja sõda ja Vene võimu algusel maksvusele pääsenud olude karmuse all. Ta ei põhjusta otsima kullatündreid iga künka alt, nagu tänapäevalgi leidub veel naiivseid kullaotsijaid. Need leitavad mündid, mis on ilmsiks tulnud siin-seal, ei ole rahaliselt väärt, et tasuks otsimisvaevagi, ainult muistse aja mälestusena ja traagiliste sündmuste aimatalaskjatena, mil tingimusel peitmine sündis, pälvivad nad ajaloolaste tähelepanu.

Age sellele vaatamata avastab nende möödunud aegade tundmaõppimine meile palju, mis on juba siis olnud rahva poolt ta eluvõitluses kasutamisel ja mis on jäänud tänaseni rahvale omaseks. Ta annab ettekujutuse meie esivanemate igapäevasest elust rahuliku arenemise ajastul ja õpetab meid lugu pidama ta vastupanu võimest katsumisaegadel. Ja see tohiks meilegi jõudu anda.

³⁵⁾ J. Hansen. Die Hungersnot in Liv- und Estland 1695—1697, Das Inland 1860, lk. 420—424.

Noorkotkaste laagrielust suvel 1936.

Johann Tedersoo, Kaitsel iidu noorteosakonna pealik.

„Meie käisime skautide laagris.“ Sellist lauset võib väga sageli kuulda ... noorkotkaste laagrist lahkuja linlase suus.

Lõppude lõpuks ei olegi see vahe väga märgatav, kui kõrvaltvaataja välist tunnistust — noorkotka sinakas-halli vormirõivastust — ei tunne. Sisuliselt võttes on võhikule ka raske tõmmata käegakatsutavat piirjoont. Et noorkotkad töötavad vahest kindlama kava kohaselt, kuna noorkotklusse on tõmmatud kaasa palju rohkem vanemaid juhte, kes kava väljatöötamisel suureks abiks — seda ainult laagrite välises vaatlemises on raske märgata. Et noorkotkad laagris peavad rohkem tööd tegema — kuid lõpuks on ka skautidel hulk tööd laagris...

Skautide kaudu on Eestisse kandunud ka lause „Viiskümmend nädalat ootamist ja siis kaks nädalat laagrielu“. Kuid meie skautide endigi juures ei pea see paika, noorkotkad aga peavad sellise vaate täitsa kõrvale heitma, kuna isa-ema jutule suvel keset kõige pingutavamast tööaegast minna palvega laagriluba saamiseks kaheks nädalaks — see on mõeldamatu asi suuremale

enamusele — maapoistele. Unistada võivad sellest vaid linnapoised ja sedagi üsna vähesed.

Ent vaatamata noorkotkaste laagrite piiratud arvule päevade arvult, tuleb neilgi enam-vähem kõik sama läbi teha, mida pikem laager võimaldab. Sellele vastavalt tuleb laagris korraldada tööhulk, tuleb rohkem kuhjata ja vähem aega kulutada ilutsemiseks. Ja hea tahte juures on see võimalik!

Ometi jääb ka kolmepäevane laager, mis noorkotkastele tavaliseks laagriajaks, küllaltki veetlevaks oma elamustelt, nii et poisid heidavad nurka raskelt teostuvad seiklusplaanid salajasest põgenemisest Ameerikasse, Aafrikasse või Amsterdamigi ja ... tulevad parem laagrisse. Sest siin on mängud (kuigi mitte indiaanlaste omad), „sõjad“, elatakse telkides, ollakse „iseseisvad“ nagu mehed kunagi, ja kuigi mõnele on toiduvalmistamine raske ja igas laagris seda kahjuks ei tee naiskodukaitsjad, on ka selles oma võlu. Pannkoogid on armastatuimad, suurepäraseimad, kuigi küllaltki keerukad valmistamiselt, toidupalad. Ja tööd, mida pealikud sulle laagris leiuta-

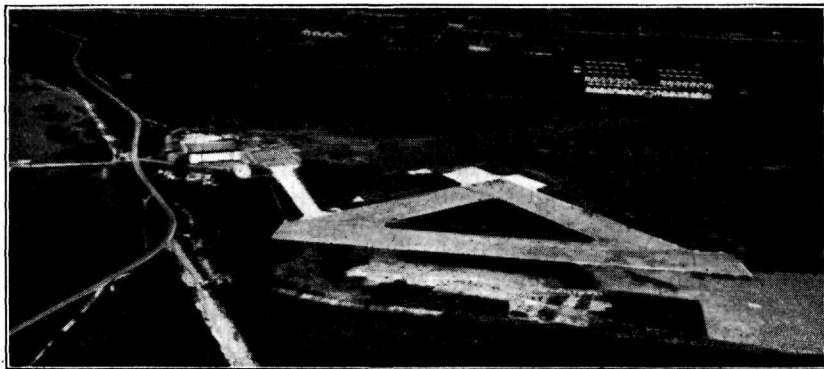
Tallinna-Ülemiste lennujaamas

startimis-maandumisteede avamine ja uue lennuki ristsed.

20. septembril teostus Ülemiste lennujaamas osaliselt valminud startimis-maandumisteede avamine. Hr. Teedeminister päevasündmust käsitlevas kõnes tõi ette need motiivid, millised sunnivad Tallinna lennujaama moderniseerima. Tallinn, asudes õhuliiklemise ristpunktis, peab 1) võimaldama ja soodustama rahvusvahelistel õhuliinidel töötavate masinate maandumistõusu ja 2) moodne lennuväli peab looma eeldusi

sid vastavalt ettevalmistatud inimesed. Head tahet oli aga olemas. Esimese lennuki ehitas 1926. a. kadunud k.-v. lendur major Matvei. Lennuk tehti n.-õ. silma järgi ja varustati 11 HJ „Harley Dawidsoni“ mootoriga. Tagajärg oli see, et mööda maad lennuk jooksis kõigiti korralikult, kuid õhku ei tõusnud. Küll katsetas konstruktor, mütsi, kuube ja lõpuks saapaid maha võttes — kuid lendu ei pääsenud.

20 kg kergem sõber suutis küll maast lahti pääseda, kuid oli sunnitud Lasnamäe all olevas mererannas madalas vees sooritama hädamaandumise. Need olid esimesed sammud lennuki-ehituse alal. Ilmusid esimesed välismaal ettevalmistatud inimesed ja vastavalt sellele algas ka ehitustööde areng. Esialgu teostati kaitseväe aviotöökojas ühe inglise õppelennuki ehitus praeguse lennuinspektori hr. Oru juhatusel, mis

Tallinn-Ülemiste lennujaamas 20.09. avatud start-maandumisteed.

oma lennuflinide arenguks ning isiklike lennukite soetamiseks. Neist asjaoludest lähtudes tuleb arvestada lennuasjanduse tuleviku suunda, milline kõigi eelduste kohaselt areneb rataslennukite ja seejuures suure raskusega masinate väljakujundamisele. Teiseks oluliseks teguriks uute startimis-maandumisteede arendamiseks on meie kliimalised olud, eriti sügis ja talv, mil tugevapinnalised siledad teed regulaarseks ja ohutuks liiklemiseks osutuvad hädavajalikeks. Praegu väljaarendatud 40 m laiused maandumisteed kolmnurgana (u. 300 m. pikkuste külgedega) võimaldavad kuues suunas tõusu ja maandumist ning on esimeseks etapiks üldises startimis-maandumisteede kavas. Lõplik lennujaama väljaarendamine teostatakse 1940. a. Järgneb avamistseremoonia sini-must-valge lindi läbilõikamisega startimis-maandumisteedel.

Päeva teine sündmus oli meie lennuinseneride kavade kohaselt vastvalminud monoplaani ristimine. Ülevaate meie lennutööstuse arengust ja ristilapse „ES—EPP“ valmimisest andis üks konstruktoreid-ehitajaid lennuinsener major V. Post. Lennukite ehitus kodumal on õige noor ala juba seepärast, et seni puudu-

vaks. Järgnesid ehitused saksa plaanide järele litsentsi alusel, kuid rööbiti töötati oma arvestuste ja kavandite juures. Kodumaa plaanide järgi ehitatud lennukid on tunnustuse leidnud juba sellega, et valikpakkumisel Lätile — valis Läti endale meie konstruktsiooni ja omandas litsentsi, jätkates praegugi ehitustöid. Samuti meie kaitseväge ehitab endale treeninglennukid kodumaa plaanide järgi.

Kogusummas on kodumaa lennutööstus valmistanud 14 lennukit, millised seni edukalt lennanud sadasid tunde. See on tõenduseks, et suudame sammu pidada kultuurrahvastega ka tehnika alal, kui jätkub usku oma võimisse ja küllaldaselt head tahet.

Järgneb uue lennuki ES—EPP ristsetoiming ristiema pr. Sternbecki poolt. Värske ja painduv ristilaps pakkus naudingut pealtvaatajatele ja külalistele, kelledest osa tegi kaasa koos ristilapsiga esimesi samme õhus.

Tallinn-Ülemiste lennujaamas 20.09 ristitud ja rivisse astunud uus, eesti inseneride plaanide järgi valmistatud lennuk ES-EPP.

v a d, on ju mõnigikord küllalt rasked, ent huvitavad. Ikka jälle valmib mõni „priske“ torn, kuhu nii mõnus ronida, või keerukas sild. Kahju on tavaliselt lahkuda kolmandal päeval, kus mõni ese ehk alles hommikupoolel valmis sai ja nüüd juba tuleb lõhkuda. Kuid ei ole muidu laager täielik, kui pole püstitatud lipuvarras, ja veel hästi kõrge, kui pole laagri väravat, kui pole laagri ümbruskond korraldatud ja koristatud, kui pole telkides voodid, laudad, toolid ja riulid sees. Ja kui ei ehitata kööki, siis pole korralikust, pidevast ja õigeaegsest toiduvalmistamisest juttugi. Kõik tuleb laagris e n d a jaoks teha, või muidu tuleb ju e n e s e l kõigest ilma olla. Kui aga üks on ilma, siis on laagris ka kõik ilma — siin on ju omaette ühiskond, kus vastastikku üksteist abistatakse, kus ollakse sõbrad.

Laagrid pakuvad aga noorkotkaste juhtidele võimalusi oma üksuse liikmeid tundma õppida — selleks on eriti sobivad rühmade korraldatud laagrid. Poisi iseloom tuleb laagris toimuvates ettevõtetes paremini avalikuks ja vastavalt sellele saab ka juht poisile anda neid ülesandeid ja neid töid, mida poisile tema arendamiseks kõige rohkem vaja. Nii on laagrite tähtsus, mitmepoolne — poisse ta köidab organisatsiooni juurde ja arendab neid meesteks ja töömeesteks, juhte õpetab oma poisse tundma ja annab neile kätte juhised poiste õigeks õpetamiseks. Üldiselt aga karastav elu ja hulk elamusi värskendavad osavõtjaid ning kujundavad neid ülesseatud sihtide kohaselt meesteks meeste ridadesse.

*

Tavaliselt kujuneb päevakava laagris järgmiselt:

- kell 0700 — äratus, võimlemine, pesemine, laagri korrastamine,
- „ 0745 — hommikueine ja telkide korrastamine,
- „ 0900 — lipu heiskamine,
- „ 0930 — tegevus erikava järele,
- „ 1300 — suplemine, elupääste harjutused,
- „ 1400 — lõuna,
- „ 1500 — vaikusminutid (10 min.) ja puhkus,
- „ 1600 — tegevus erikava järele,
- „ 1830 — pesemine ja vaba aeg,
- „ 2000 — õhtusöök,
- „ 2100 — lipu langetamine,
- „ 2115 — ettevalmistused lõkkeks,
- „ 2200 — lõkkeõhtu (vabad koosviibimised),
- „ 2300 — õhtune palvelokk, vaikne rännak,
- „ 2315 — vaikussignaal.

Loomulikult varieerub ülaltoodud kava vastavalt laagri koosseisu vanadusele — noorematele rohkem öörahu ja päevast puhkust, samuti kergemat tegevust erikavades. Viimased varieeruvad loomulikult vastavalt laagri iseloomule. Õppelaagrid pakuvad selle all rohkesti noorkotkaliku töö võtteid ja tarkusi, õppelaagri iseloomu mittekandvates laagrites antakse neil tundidel noorkotkalikus programmis ettenähtud poisse arendavat tegevust. Selle kõige lisaks on vastavalt laagrit korraldava üksuse vajadusile sageli siin leida kas pioner, side, esmaabi, topograafia jne. alaliste tööde rõhutamist.

Süvenedes laagri kava vaatlemisse, näeme, et eritegevuse kõrval kulub hulk aega iga päev muuks otstarbeks. Järelikult võiks küsida — õppetegevus laagrites polegi kuigi intensiivne? Kuid ei tohi unustada, et iga samm on siin nagnüi õppetegevuseks. Juba poisi asumine laagris — väljaspool tavalist isa-ema hoolitsuspiirkonda — peab teda arendama iseseisvaks. Kui poiss on laisk, jääb laagrielu talle ebamugavaks. Pole voodit ega tooli-lauda, kuniks ta seda endale ise ei valmista. Pole ka mõnusat ümbrust, kus oleks meeldiv liikuda — kuniks see oma hoole ja vaevaga luuakse. Köht on tühi, kui toitu ei valmista. Kõige selle juures on laagri vanema juhi sõbralik nõuanne alati poisil käepärast, milline aitab poisse üle esinevatest raskematest olukordadest. Ja võistlus — see peab kõiki kihutama vabahtlikult endale töökoormat võtma, mida ta muidu ehk ei teeks.

Igapäevased tseremooniad, liikumised sööma, õppetegevusele jne. — need annavad rivi. Õhtused lõkked ja nendele valmistamine — see võimaldab palju vaimuteravuse arendamist, võimaldab laulu ja nalja. Puhutus enda riietuses, korralikkus telgis ja selle ümbruses toob noorkotkale need omadused pikapeale kaasa ellu. Telgiümbruse ja kogu laagriplatsi kaunistamine ja korrastamine — see ju esimesi nõudeid igas laagris — on kodukaunistamise praktiline õppimine.

Korralik laager ei tule toime ilma kindla distsipliinitundeta. Väline distsipliin võib ju saavutatav olla käsu ja üleastumiste karistamise korras, ent laagrielu võimaldab igale noorkotkale distsipliinitunde ka sügavalt hinge istutada. Vaadeldagu vaid: hommikune täppis tõusmine ja sellele järgnevad tegevused, puhkustunni alguse eripärasus (kell 1500 — vaikusminutid ja puhkus), siis õhtune lõke sellele järgneva palvelokuga ja n-n. „v a i k s e r ä n n a k u g a“. Vaikusminutid toovad laagrisse absoluutse vaikimise, kus igasugune kära, ka vaikne jutlemine, ei tohi toimuda. Puhke-

tunnil võivad aga need, kes just ei maga, jutelda, kuid tõelist puhkust, und vajavad poisid siis juba magavad ja nendele ei tohi mingisugune ärkvelolijate tegevus rahu se-gajaks olla. Veelgi haaravam on õhtune palvelokk. See lõikab oma rahulikkude, väga vaiksete löögihelidega tavaliselt suure poistepere kõige hoogsamaks paisutatud lõ-busa koosviibimise sõna pealt katki, asetab nad lühikesse palvehardumusse ja siis tuleb peale laagrijuhi „head ööd“ liikuda vaikselt ja rahulikult telkidesse. Veerand tundi hil-jem manitseb signaalpasun kõiki lõpetama ka selle vaikse jutlemise, milline võib aset leida pärast vaiksel rännakul telkidesse jõudmist.

Tööhulk ja sellised järsud piiramused võivad ju pikapeale kujuneda ebameeldi-vaiks ning noori laagrist peletada. Kuid — hea laagrikava ei tee seda, sest alati jääb poistele suur hulk laagri võluvaid külgi tõm-bejõuks — neid võib mängude kõrval ka rõõm tehtud tööst, õnnestunud ehitustest, korrastatud ümbrusest, võidetud võistlus-test. Väikese tähtsusega pole ka kiituse ja imetlemise osa, milline osaks langeb laagri-küllastajailt. Selle tõttu ongi õieti laager oma õppeülesannete kõrval vajalik töö-demonstratsioonina asetada laiemal selts-konna hindamise alla.

*

Möödunud suvel on noored kotkad olnud kaunis intensiivsed laagrite korraldamises. Kuigi Noorte Kotkaste Peastaabi poolt korraldati kolm üleriiklikku laagrit, millised tavaliselt on küllaltki takistavaks malevate ja vähemate üksuste omade laagrite korraldamisele, pidid üksused oma kooseisudele laagreid korraldama, et võimaldada oma liikmetele edasijõudmist. Ei saa ju kõik tulla üleriiklikesse laagritesse ja ei mahukski sinna kuigi palju noorte kotkaste ligi 15000-pealisest perest. Peastaabile saabu-nud andmetest kokkuvõtet tehes saame üle-vaate — kuigi need andmed pole lõplikud, vaid neid tuleb mõnikümmend protsenti vähemaks arvestada kui laagrid tegelikult toimunud.

Võttes aluseks iga maleva laagrid, näeme järgnevaid arve:

Peastaabi korraldusel:	Laagri-päeva.
üleriiklik võistlejate laager (5 päeva, 300 osavõtjat) Viljandis	1500
II juhtide harjutuslaager Viljandis	650
III juhtide harjutuslaager Viljandis	649
Harju malevas:	
Maleva juhtide õppelaager	910
Juuru malevkonna laager	100

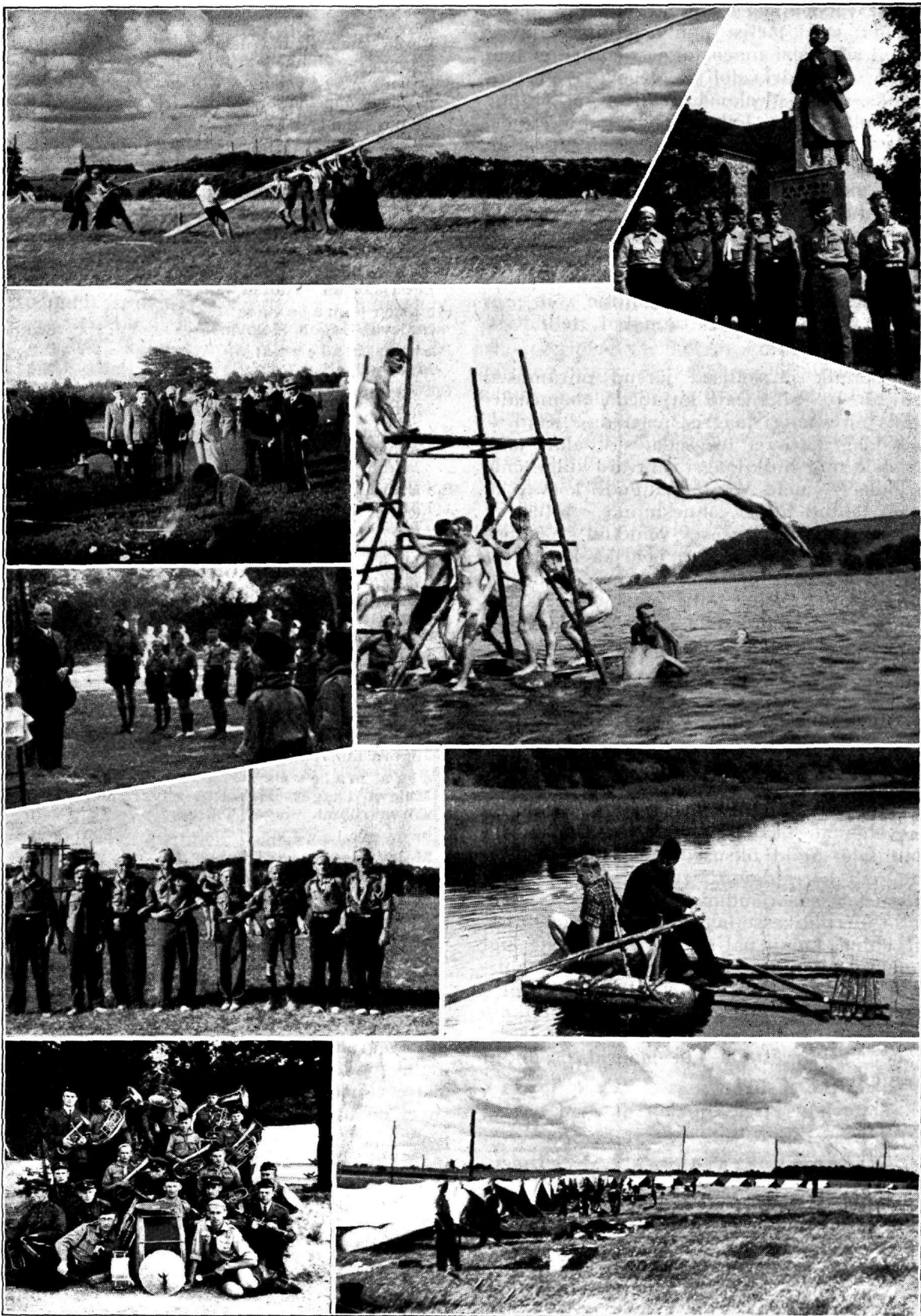
	Laagri-päeva.
Rapla malevkonna laager	660
Habersti rühma laager	85
Järva malevas:	
Maleva õppelaager Mündis	240
Lääne malevas:	
Juhtide õppelaager Paliveres	300
Märjamaa malevk. laager Vigalas	180
Hiumaa malevk. laager Kassaarel	45
Kullamaa malevk. laager Teenusel	126
Risti malevk. laager Taeblass	147
Narva malevas:	
„Kulli“ rühma laager	336
Narva-Jõesuu rühma laager	51
„Põhjakotka“ rühma laager	36
Petseri malevas:	
Maleva laager Kolovinos	560
Pärnu malevas:	
Maleva laager Reius	756
Pärnumaa malevas:	
Maleva laager Reius	680
Saaremaa malevas:	
Vanemate juhtide õppelaager Kuu-sikul	183
Sakalamaa malevas:	
Põltsamaa malevk. laager	360
Tarvastu malevk. laager	280
S.-Jaani malevk. laager Lõhaveres	120
Tallinna malevas:	
Nooremate juhtide õppelaager Leetses	480
Kalevi malevk. laager Lohu Linnamäel	490
Lõuna malevk. laager Nehatus	64
Lõuna malevk. Siderühma laager Kei-la-Joal	410
Tartu malevas:	
Maleva laager Rannapungerjal	588
Tartumaa malevas:	
Maleva üldlaager Elvas	2170
Jõgeva malevk. laager Kuremaa järvel	120
Valga malevas:	
Maleva laager Helme lossivaremeis	688
Tõrva rühma laager Tikstes	75
Viru malevas:	
Maleva laager Aa rannas	800
Väike-Maarja malevk. laager Porkunis	90
Võru malevas:	
Kanepi malevkonna laager	123
Antsia malevkonna laager	186
Linnatübruse malevk. laager	150

Kõik teadaolevad laagrid kokku annavad 16.088

Kui arvesse võtta, et rühmade korralda-tud laagreid on nimetatud vaid üksikuid ja malevkondadegi laagreid võib veel olla registreerimata, võib julgesti öelda, et 1936. a. suvel on noorkotkad laagris töötanud 20000 päeva.

Mida need andnud juhtidele ja poistele, seda kajastagu ühe koolivalitsuse tegelase muljed tema laagri-kirjelduse lõpust:

„Laagri viimasel päeval, pühapäeval, 19. juulil, jagati välja auhinnad, koristati ehitused ja muuseas tehti tasa võlg — korraldati laagritele ühissuplus meres, mida kuigi laagri kestel oli takistanud külm ja

vihm. Järgnes lõpp, mis kõigi arvates tuli liiga vara...

Hakkasid alles tekkima südamlük-sõbralikud isiklikud sidemed. Puisse hakkas kogunema juhtide ümber, tekkis vestlusi, arutlusi, vallatusi... Ja nüüd korruga lõpp... Aga et selles askelduses ja töös need sidemed siiski olid tekinud, see ilmnas lipu langetamise järele, mil väikesed poisid kui sipelgad kätel „lennutasid“ suurt laagrivanemat, siis pealikut, instruktorit ja siis eht sõjakisaga laviinina kõõki tormasid ja ka toilituspealiku, kes kogu perega ööd-päevad väljas oli, poolde männi latva paiskasid...

Kahju oli lahkuda, raske oli lausuda lahkumissõnu...

Peagi muutus laagriplats jällegi lagedaks, jäi nukralt õõtsuma vana mänd lõkkeaseme kohal, meie aga istusime omnibustesse ja laulu saatel siirdusime Pärnu poole, rongidele ja omnibuseliinidele, kodus ootavaile isadele-emadele lähemale...

Nüüd alles mõistsin, et olin elanud üle oma elu huvitavamad ja omapärasemad päevad. Et ma oleks olnud hulga vaesem nende elamusteta. Et ma poleks iialgi andestanud endale laagrist eemalejäämist.

Nüüd mõistsin, et olen saanud noorte sõbraks — tuules, tormis, vihmas, ühises töös, rõõmus ja askeldusis. Nüüd oskan ka oma isamaad paremini armastada, sest olen õppinud armastama üht väikest lappi luitteid Reiu rannal ja hulka, ei — kõiki Pärnumaa, kogu Eesti noorkotkaid!

Nüüd kogesin tões: noorkotkluse alal on vaja head tahet ja julgust pealehakkamiseks, sest armastus ja oskus tuleb iseendast!

Töö õpetab ja õhutab!

Kes selles kahtleb, mingi noorkotkastega laagrisse!

*

Kõrvalolevad pildid ülevalt alla: vasakul: Laagri esimene üldtoimkond — lipuvarde püstitamine. — Peavanem kindral J. Laidoner ja minister O. Kask Viru noorkotkaste võistlusi jälgimas. — Teedeminister O. Sternbeck avab laagrivanemana Tallinna noorkotkaste laagri Keila-Joal. — Võidukas Valga noorkotkaste meeskond pärast 30 km võistlusrännakut — saavutas ümmarguselt 8 km tunnis. — Tartumaa noorkotkaste juhtide laagriorkester — komplekteeritakse pillidega varustatud juhtidest. Paremalt: Noorkotkaste juhte Viljandi tutvumispäeval kapt. A. Irve mälestussambal. — Juhtide harjutuslaagri pionertundides ujukatele ehitatud hüppetorn. — Ujukatele ehitatud sõiduk — laagrikeeles „luksusjaht“. — Läänetiib noorkotkaste võistluslaagrist Viljandi „Männimüel“.

Loetletud laagrite hulgas omavad peastaabi korraldatud laagrid niivõrd eriselloomu, et nendele paar erimärkust vajalik pühendada.

Esmakordselt toimus üleriiklik noorkotkaste võistluslaager. Üleriiklikus ulatuses toimub noorkotkastel hulk võistlusi. Teatud võistluste läbiviimine tingib meeskondade kokkusõitu ja ühises tingimustes toimuvaid jõukatsumisi. Nendest suurem osa oli pühendatud sportlikele aladele, kus ka mitmeid häid tulemusi ilmutati, kuid kus mõndagi vääratust ilmnas, mille parandamisele ja kõrvaldamisele nüüd võimalik asuda. Kuid tähelepandavamad olid siiski üksikud noorkotkalikud võistlused, nende hulgas ka noorkotkalik rännakvõistlus. See toimub malevates ja lisaks sellele tulevad esindusmeeskonnad kokku ühiseks rännakvõistluseks. Poisid saavutasid ootamatu kiiruse. Ümmarguselt 30-km teekond kerges koormatuses, ent täielikus vormis palava ilmaga kaeti vähem kui 4 tunniga. Selle juures oli pooltel teel sunduslik puhkus. Seega ikkagi 15 km vähema kui 2 tunniga — paneb pead raputama, aga on tõsi. Suured matkajad — suurlinna poisid — olid märksa vähemad vastu pidama. Selle vastu aga andsid linnapoisid paremaid tagajärgi vibulaskmises — pole maapoistel aega vibu-nooltega mängimiseks...

Juhtide harjutuslaagreid peeti kaks. Nendest esimene nooremale koosseisule, 18—22 a., teine aga üle 20 a. vanustele härradele. Nendest väärib erilist tunnustust küll viimane — nii oma koosseisu erilise, selle valitsenud tööinnu ja -tagajärgede kui ka valitsenud sõbraliku vaimu poolest. Kui nooremad juhid näitasid palju töötajajärjekust ja suurt osavust laagri tavalises elus, siis vanemad härrad trumpasid neid üle agaruses, millega neid laagrielu tarkusi omandati ja selle tulemusel ka suuremaidki töötajajärgi võidi näidata.

Noorkotkluses rakendunud juhid ei ole ju suuremas enamuses vastavat „eelharridust“ saanud. Ent juht saab vaid siis hästi juhtida, kui ta tunneb oma tööd kõigis peensustes. Nii siis ongi need juhtide laagrid noorkotkaliku tegevuse „staažil“ olekuks. Nii vanad kui nooremad osutuvad järsku poisteks — kuivõrd see neile vajalik, et laagrit ja poisi hinge ligemalt tunda. Õpetegevus, mis sisaldab sõlmede õppimist ja ühenduste tegemist pioneralal, morse õppimist ja signalisatsioonilampide, telefoniaparaadi käsitamist sidealal, topograafilise kaardi tundmaõppimist ja palju muud, on nendes laagrites kavas. Samuti kui noor-

telgi, vahest suuremas ulatuses. Ja siis võib kuulda telgis, kus elavad neli kooliõpetajat, või kapten ja loomaarst ja kaks ametnikku, vabal ajal: „Tut-tut-tuuu, tuuu-tuuu-tuuu“ jne. Signalisatsioon... Ravis liikudes annab järsku üks reservlane käskluse, mis esile kutsub naerupuhangu — jalaväe eeskiri endisest ajast on liialt pähe kulunud ja uus on ikkagi veel uus ja veel harjumatu — tagajärjeks mingi kombineeritud käsk, mida ei osata täita enne kui see viimase eeskirja järele õieti välja öeldud.

Ümmarguselt 150 juhti on neid laagreid läbi teinud. Ja kuna nende laagrite juures võimaldatud ka katsete sooritamine vanematele tegelastele, siis tõuseb siit teadlik juhtkond noorkotkaste perele. Ongi juba tunda tagajärgi — möödunud aasta laager on toonud malevatele jõude, kes juba julgelt kohalikke nooremate juhtide laagreid hästi korraldavad, kuid ka neid, kes on oma tüsedä juhtimise tööga sammumas noorkotkaste juhtide kõrgemas järku — noortemagistreiks. Kui vaid püsivamalt saaks neid töös hoida, ent sedagi aitab suuresti tihe sõprusside kaaslastega, milline neid kõiki laagripäevilt teiste omasugustega ühendab.

Nende harjutuslaagrite võrdlemist kaitsevälise õppetsentrumi tööga tuleks õigeks pidada. Kuid nende harjutuslaagrite korraldamine vajaks samaselt püsivat juhtkonda ja püsivat asupaika, sest eriti viimase puudumine toob palju raskusi ja sekeldusi praegusele juhtkonnale. Juba ammu on noorkotkaste juhtide ridades harutatud alalise laagriplatsi omandamise ja korraldamise mõtet. Kuid senikaua pole sobiva koha puudumine seda võimaldanud. Loode-tavasti siiski kord leidub plats, leiduvad

selleks sobivad juhid ja siis leidub sellel platsil võimalusi ka alaliseks juhtide väljaõppe ja kordlusõppuste korraldamiseks. Peale paljude majanduslike hüvede tooks see ka õppetegevuses palju täiuslikumat, kuna siis, näiteks, vanematele juhtidele saaks anda teatud ajaks kätte otseselt poisse, keda nad siis õpetaksid ja kelle õpetamisel otseseid kogemusi oma tööle saaksid — instruktori järelvalvel. Ent kui palju võiks sellisel alalisel laagril mitmekesistada tegevust õppeabinõude ja tarvilike ehituste kohalemuretsemisega. Palju meeolehärma jääks tundmata, kui oled ühe tõesti väärtusliku silla või muu ehituse püstitanud, ent kohe valmis saades pead selle jälle lammutama, kuna laagriplats vajalik koristada ja laagri-elu jäljed kaotada...

Lubatagu siinkohal väljendada ka tänu kaitsevääsustutele ja nende juhtidele lahke vastutuleku ja suure olulise abi eest, mida need noorkotkastele üles näitavad. Kuna noorkotkad ise vaevalt oleksid suutelised ligemal ajal saama mitmet luku ehitusabinõusid, sisseseadeid, aparaate ja muud hädavajalikku oma õppetegevuse läbiviimiseks, siis on kaitseväge olnud ikka abistajaks. Panne, taldrikuid, kirveid, saage, tekke ja kotte, telefone ja lampe, sageli aga ka palju väärtuslikumaid aparaate ja abinõusid on usaldatud noortele kotkastele nende ettevõtete läbiviimiseks. Ka juhte ja lektoreid nii ohvitseride kui allohvitseride hulgast tuleb abiks sinna, kus noortel endil jõudu ei jätku.

Peaks noorkotkad juba kõige lähemal ajal kõigile neile aitajaile kaitsevärke ilmudes omalt poolt seda abi hästi tasuma eeskujuliku teenistuse ja suure kaitsevälasele vajaliku oskuste hulgaga.

Bibliograafia.

Millist lennuväge vajavad väikeriigid?

Kapten Rucel. (Militarais Apskats Nr. 5 — 1936. a.)

Et hinnata, milline lennuvägi on vajalik väikestele riikidele, tuleb selgitada: 1) milliste ülesannete täitmist nõuab tulevikusõda väikeriigi lennuväelt; 2) millised peavad olema neid ülesandeid täitvate lennukite võimed, ja 3) missuguses olukorras tuleb ülesandeid täita.

Tulevikusõjas lennuväele antavad ülesanded pole suurtes ja väikestes riikides ühtlased. Ei tule unustada, et Euroopa juhtivad suurriigid on suuremal või vähemal määral omaks võtnud Itaalia kindrali Douhet doktriini. Kõikide suurriikide relativastumine on koondatud väga jõuliste ja

iseseisvate õhujõudude loomisele, milline sõja algades peab ootamatult kallale tungima vastase eluliste keskuste, peab takistama vastase mobilisatsiooni, koondamist ja hargnemist lahingusse.

Rööbiti sellisele iseseisvale õhuväele kõikides suurriikides on maa- ja mereväele vahetult alluv lennugägi, kes abistab nende vägede tegevust, sooritades õhuluuret, lahinguvälja vaatlust, suurtükitle juhtimist, tähtsate rajoonide kaitset rindel ja tagalas, rünnakutegevust, sidepidamist ja teiste analoogiliste ülesannete täitmist.

Ka väikeriigi lennugäel tuleb täita kõiki viimati loetletud ülesandeid, selle vahega, et õhuluure teostamine, lahinguvälja vaatlus, suurtükitle juhtimine, tähtsamate rinde ja tagala rajoonide kaitsmine on alati sed ülesanded, kuna pommitamine, ründamine ja sidepidamine on võrdlemisi harva ettetulevad ülesanded, milliseid täidetakse erandjuhtumeil.

Üldiselt valitseb arvamine, et ülesannet, milline ta ka ei oleks, kõige paremini täidavad eriülesanneteks kohandatud lennukid ühes spetsiaalselt ettevalmistatud meeskonnaga.

Suurriikidele spetsiaal-eskadrillide loomise protsess on jõukohane, kuid seda ei saa öelda väikeriikide kohta; kuigi väikeriigid püüaksid selliseid eskadrille luua, siis iga liiki lennukeid oleks nii väike arv, et nad nii-kui-nii ei suudaks oma ülesannet täita. Seepärast on arusaadav, et väikeriigid püüavad lennukite soetamisel universaalsuse poole; nii harilikult ei eraldata luurelennukeid suurtükitle juhtijatest ja jalaväe saatelennukitest, vaid kõik need ülesanded on usaldatud diviisi õhuluure eskadrillile. Samuti ei eraldata hävitajaid. Pole ka spetsiaalseid pommituslennukeid, vaid neid ülesandeid täidavad samuti luurelennukid.

Tänapäeva relvastuse võidujooksus suur- kui ka väikeriigid püüavad tugevdada end sõjaliselt, kusjuures nad on sunnitud tugevdama ja uuendama oma lennugäge. Ühenduses sellega kerkib küsimus, milliseid lennuki tüüpe osta lennugäele assigneeritud summade arvel. Et sellele küsimusele vastata, peab selgusele jõudma, millises olukorras tuleb töötada väikeriigi lennugäel tuleviku sõjas.

Euroopa poliitiline olukord on praegu selline, et tulevikus tuleb arvestada koalitsioonisõdasid. Arusaadav, et siis ka mõni väikeriikidest kistakse sõtta ning ta kuulub

koalitsiooni, kus jõudude vahekorid on enam-vähem võrdne. Kõigi asjasthuvitatud riikide sõjaliselt staabid valmistavad ette operatsiooniplaane tuleviku sõja mitmesugustele variantidele. Need plaanid näevad ka muu seas ette esimesi ülesandeid lennugäele. Nende riikide sõjaväelised staabid, kellel on ette näha koostöö tuleviku relvastatud jõudude kokkupõrgetes, teevad otsuse ühiseks aktsiooniks, kusjuures nad üksteisele seavad üles ka teatud nõudmisi. Mõningaid nõudmisi seatakse üles ka väikeriigile ja tema lennugäele.

Arvatavasti väikeriigid ei või nõuda, et nende tuleviku sõja liitlased peaksid üleval kallist lennugäge enda ja ka oma väikeste liitlaste kaitseks. Väikeriigid ei või nõuda, et võõraste rahvaste eskadrillid tuleviku sõjas töötaksid koos tema maa-jõududega. Koostöö nõuab rahuaegset harjutamist, ühist keelt ja ühiseid eeskirju. Seepärast väikeriikide diviisi luurelennugägi peab olema esmajärjekorras niivõrd tugev, et sõja algades ei tuleks paluda luurelennugäge suurtelt liitlastelt.

Teine küsimus on ülemjuhataja lennugäe, pommitus-, kaugeluuure- ja hävituslennugäe kasutamise kohta. Neid jõude peamiselt kasutatakse seal, kus on rinde raskuspunkt, teiste sõnadega — peamistes operatsioonisuundades. Ülemjuhataja lennugäe koostöö küsimus maapealsete jõududega ei ole nii akuutne kui diviisi luurelennukite juures: siin ühisel keelel, ühistel eeskirjadel ja ühisel rahuaegsel väljaõppel on väiksem tähtsus. Liitlaste hävitajad võivad kaitsta väikeriigi elulisi keskusi, nende pommitajad võivad rünnata väikeriigi vastutulusel oleva rinde vastas asuva vaenlase tagalat jne., kuid vähe on usutav, et sõja esimestel päevadel konfliktit kaasa kistud väikeriigi territooriumi tuleb kaitsma tema suurliitlane. Seda võib loota vaid pärast ühise rinde loomist, kui koalitsiooniriikide ühine ülemjuhataja enam ei eralda rahvaid ja riike, vaid teotseb nii, kuidas nõuab ühine olukord.

Seepärast väikeriigil peavad olema sõja algades hävitajad selle sõna otseses mõttes — kiired, hea tõusuvõimega ja tugeva relvastusega.

Oleme jõudnud nõiareringini: väikeriigil peab olema tugev diviisi luurelennugägi, hävitamislennugägi ja isegi on soovitatav murtseda oma ülesannetele vastavaid kaugeluuure lennukeid. Krooni nendele raskustele paneb peale veel asjaolu, et on vajalikud ka õised hävitajad, sest suurriikide õine

pommituslennuvägi on arenenud kõrgele tasemele.

Näib, et oleks ideaalne, kui väikeriigi käsutuses oleks selline universaalne lennuvägi, mis edukalt suudaks täita lähiluure- ja hävitamisülesandeid. Praegu kasutamisel olevad luurelennukid ei suuda täita hävitamisülesandeid. Teine küsimus on hävitajate kasutamine luureülesanneteks. Näib, et see ei ole võimatu, kuid tuleb kohe tähendada, et vaade hävitajate universaalseks kasutamiseks on veel väga uus ja kogemused sel alal väikesed.

On arusaadav, et ükski väikeriik ei riskeeri eksperimenteerida sellises tähtsas küsimuses ning pimedast peast haarata kinni uuest ideest. Seepärast väikeriigil on vajalikud nii luurelennukid kui ka hävitamislennukid.

Kuid kas väikestel riikidel ei tule järgneda mõne Lääne-Euroopa riigi vaatele, ning ei tule suuremat tähelepanu pöörda luureülesannete täitmisele lenduri poolt? Maailmasõja kogemused on tõestanud, et vaatlaja luurelennukil on üle koormatud õhuruumi vaatlusega ja vastase kallaletungide tagasilöömisega, mistõttu tal vähe aega jääb üle oma otsese ülesande — õhuluure teostamiseks; seepärast viimasel ajal asetatakse luurelennukitesse, tagumisele istmele alkohvitseri-kuulipildureid, kuna vaatlaja ülesandeid täidab lendur. Ka väikeriikide lenduritele tuleks hakata andma luureülesandeid. Tuleb arvata, et nad seda suudavad, sest mõned riigid (Inglismaa ja Prantsusmaa) on ses suhtes saavutanud rahuldavaid tagajärgi.

Kui vaatlaja, juhtides lennukit, suudab täita oma funktsioone, siis tuleks katsuda, kas ta ei võiks seda ülesannet täita lennates üheistmelisel hävitamislennukil. Katsetamistagajärjed näitavad, kas see uus tee ei anna suuremaid võimalusi väiksemate abinõudega sooritada suuremat ja mitmekesisemat tööd.

Kuid olgu kuidas on, lennukite tegevuse laiendamine on veel tulevikuküsimus ning praegu väikeriikidel tuleb normaalselt kinni pidada järgmisest programmist: 1) on vajalikud diviisi luurelennukid sellisel hulgal, et nemad suudaksid sõja alguses sooritada diviisile lähiluuret, lahinguvälja vaatlust ja suurtükitele juhtimist. Et need luurelennukid ei langeks vastase hävitajate ohvriks, seepärast nende võimed ja relvastus peab vastama modernsetele nõuetele; 2) on vajalikud hävitajad, rinde tähtsamate lõikude, raudtee sõlmpunktide, baasaerodroomide ja pealinna kaitseks, 3) kui väikeriik ei taha, et vastase õised pommitajad korduvalt ja peagu karistamatult pääseks hävitama tema elulisi keskusi, eriti aga pealinna, siis väikeriigil on vajalik vähemalt üks kaheistmeliste õiste hävitajate eskadrill.

Et juba eestoodud programm väikeriigi eelarvet koormab, siis pommitus-, ründesidelennuväe vormeerimisest tuleb loobuda. Nendel tüüpidel on tähtsust vaid siis, kui nad on kasutamisel suurel arvul, mitte aga üksikute masinatena. Sideks väikeriik võib kasutada eraspordilennukeid.

Motoriseeritud üksuste liiklemine.*)

(Bewegungen motorisierter Verbände).

Välismaa sõjakirjandust jälgides selgub, et suurt tähelepanu on pöördud suurriikides motoriseeritud üksuste organiseerimisele ja arendamisele ning motomehosade liiklemise korraldamisele.

Kasutada olevail andmeil kokkuvõtet tehakse selgub, et möödunud 1935. a. lõpul oli suurriikide sõjavägedes motomeh üksusi järgmiselt:

1. N. Venemaa. 1935. a. sügisel — kolm kaadri- ja seitse territoriaal-motoriseeritud diviisi, peale selle on kavatsatud ette organiseerida üks täielikult moto-

riseeritud kattearmee. Samuti on organiseeritud õpiste saamiseks mehhaniseeritud katsebrigaadid. Peale ülaltähendatud üksuste oli N. Venes samal ajal viis soomusrügementi ja kaksteist üksikut soomuspataljoni, kogusummas 3000 lahinguvankrit.

2. Saksamaa. Täpsamad andmed Saksamaa kohta puuduvad. Et seal suure innuga ollakse moto-meh osade organiseerimisel, on kindel. Saadavail andmeil on Saksamaal käesoleval ajal kolm soomusdiviisi. Andmed moto-mehdiviiside ja brigaadi üle puuduvad.

3. Inglismaa. Ümbervormeerimisel üks ratsadiviis mehdiviisiks. Peale selle on

*) „Militärwissenschaftliche Mitteilungen“, september 1936, lehek. 746.

Egiptuses asuv briti ratsadiviis ümbervormeerimisel „kõrgemaks mehhaniseeritud üksuseks“, kolmerügemendilises koosseisus (üks motratsarügement, üks kerge ratsatangirügement ja üks lahinguvankrite rügement),

4. Itaalia omab ühe motdiviisi (asub ajutiselt Ida-Aafrikas) ja kolm suuremalt osalt motoriseeritud kiirelt liikuvat diviisi.

5. Prantsusmaa omab ühe mehtratsadiviisi ja vähemalt seitse motjalaväe diviisi.

Maailmasõda näitas, iseäranis prantslaste juures, kui suure tähtsuse omab vägede massiline transport operatiivseteks ümberpaigutamisteks jõuvankrite abil. Maailmasõja ajal ei olnud aga veel ei keskriikide ega liitriikide sõjavägedes kasutamisel motdiviise ega soomusdiviise ja brigaade, nagu tänapäeval. Tulevikusõda nõuab suurt arvu jõuvankreid mitte ainult armeede varustuse ja lahingumoona juurde ja äraveoks, vaid nõuab operatiivseteks ja taktikalisteks ümberpaigutamisteks motomehhaniseeritud väeüksusi. Kaasaja sõjakirjandus tegeleb üha sagedamini nende küsimuste lahendamiselega. Tähelepanu vääril sel alal prantsuse kindrali Pichon'i kirjutis „Organisation générale de la manoeuvre motorisée“. (*Revue Militaire Française*, Avril. 1936.)

Kindral Pichon omas kirjutises teeb kindlad ettepanekud selleks, missugused organisatorlikud sõjalised ettevalmistused tuleks teha juba rahuajal jõuvankrite liiklemiseks riigi piiriäärses maaribas, iseäranis motoriseeritud väeüksuste operatiivseteks ümberpaigutamisteks. Selleks on vaja, ütleb kindral Pichon, juba rahuajal valmistada ette riigipiiriäärne maa-ala kuni 100 km sügavuseni riigi sisemaale järgmiselt:

1. Kõik posti ja telegraafiasutised peavad olema kohandatud sõjaliste käskude ja teadaannete edasiandmiseks. Tähtsamatesse posti- ja telegraafiasutistesse tulevad määrata ametisse ohvitserid või allohvitserid vastava arvu sõduritega territoriaalosadest.
2. Tähtsamate jõgede ja raudteesildade valvaks tuleb määrata territoriaalosadest vastavad valvepostid, koosseisus kuni 10 meest. Valvepostid peavad olema varustatud vastavate abinõudega ja materjalidega, mis võimaldavad korraldada ja reguleerida valvepostile lähenevate jõuvankrite liikumiskiirust, samuti vahendi-

tega ja materjalidega, millest tarbekorral liiklemisele võiks barrikaade moodustada vastase jõuvankrite liiklemise takistamiseks.

Automaatrelvad ja tarvisminevad purustus- ja süüteained, samuti telefoni- ja signaalabinõud peavad olema igal valvepostil kasutamiseks valmis.

Samuti, Pichon'i järgi, tuleks piiriäärsel maa-alal piirata äärmiselt tsiviilautoliiklemist, et säästa põletisaineid ja hoida teed vabad sõjaväeautode liiklemiseks. Tsiviilautode liiklemise piiramine aitaks osalt lõkestada ja raskendada piiriäärses ribas ka välisriikide spioonide tegevust.

Sellisel rahuajal ettevalmistatud 100 km sügavune piiriäärne maa-ala, kui selle organisatsioonitüüpideks ära kasutatakse ka liiklemisteede ülevaatus- ja korrashoiutsiviilametkond, võimaldaks kindral Pichon'i arvates mõningate tundide jooksul pärast häire teostamist:

1. Piiriäärses ribas liikuvatele sõjaväeosadele kiiret käskude ja teadaannete edasiandmist.
2. Tähtsamate kohtade kaitset väikeste ootamatute kallaletungide puhul, samuti tarviduse korral kiiret sildade ja ülekäikude õhkimist.
3. Alatist valmisolekut kohapealse liiklemise korraldamiseks.

Originaalselt lahendab kindral Pichon vaenlase rinde läheduses asuva piiriäärses riba märkimiseks. Kõik posti-, telegraafi- ja telefoniasutised, mis on vaenlase läheduses, omavad punastvärvi signaalmärgid, kuna piiririba sisemaa poolses osas asuvad — rohelistvärvi signaalmärgid, arvatavasti punane (roheline) valgus öösel ja punane (roheline) lipp päeva ajal.

Mõistetavalt peavad neid signaale kasutama ka rajoonis asuvad kohalikud kaitseosad sildade ja ülekäikude juures, ja kohalikud liiklemispostid.

Punaste signaalmärkidega tähistatud piiriäärne rajoon (kontakt vaenlasega) küüniks kuni 15 km sügavuseni sisemaale, siit edasi läheks umbes 15 km sügavuseni roheline rajoon.

Selliselt ettevalmistatud piiriäärne rajoon ühes tiheda sidevõrguga ja kaitsepunktidega, hästikorraldatud liiklemisteedega võimaldab motomehdiviisi ülemale, kindral Pichon'i arvates, saada kiirelt teateid olukorra üle. Ta võib seda arvestada, et vastase riigipiirisse sissetungil temale kiirelt teatatakse ja et vastane paljudes punktides kohaliku vastupanu leiab.

K. L.

Sg-de tarvitamisest itaallaste poolt Abessiinia sõjas.

Seda küsimust valgustatakse saksa ajakirjas „Gasschutz und Luftschutz“ maikuus ilmunud numbris. Selle artikli järgi valitses Itaalia sõjaväes veel 1935. a. lõpul arvamine, et sg-de tarvitamine abessiinlaste vastu ei peaks mõjuma sõjakäigule, kuna maastik, kliima ja muud olud selleks on ebasoodsad. Kuid samal ajal hakkasid Itaalias ilmuma väited, mis nõudsid ka sg-de tarvitamist abessiinlaste vastu kättemaksuks abessiinlastele Itaalia lennukivõimele Tito jõleda tapmise eest, kes 26. dets. 1935. a. Dagaburi juures langes vangi. Küsitav aga on, kas itaallased ainult kättemaksu eesmärgiga võtsid tarvitusele sg-d. 5. jaanuaril teatati Port Said sadama valitsusest, et ajavahemikul 20. dets. — 5. jaanuarini on itaallased saatnud rindele sõjamootori, muuseas ka ligi 53 t. gaasipomme.

Sg-de tarvitamisest toob autor järgmised andmed:

2. jaanuaril 1936. a. neegus saatis rahvasteliidule protestitelegrammi, milles teatas, et itaallaste lennukid on tarvitanud abessiinlaste lõuna-armee vastu gaasipomme. Peagu samal ajal viskasid ka itaalia lennukid Makalle piirkonnas ühe nädala jooksul ligi 3000 pommi abessiinlaste põhjarmeele. Siinjuures on brisantpommide seas olnud ka rohkesti gaasipomme. Abessiinia teadete kohaselt on tolleaegne tugev vihm ruttu hävitanud ja kahjutuks teinud sg-d. 2. jaanuaril on Itaalia lennukid maha heitnud Debenati ja Debre Tabori asulatele, lõuna poole Makallet, gaasi- ja süütepomme. 8. jaanuaril teatas Ras-Desta lõunarindelt, et Itaalia lennukid on tema sõjaväe vastu tarvitanud gaasipomme, kuid pommide mõjust ei ole midagi teada. „News Chronicle“ kirjasaatja Abessiinia peakorteris Dessies, teatab 12. jaanuaril, et Itaalia lennukid on tarvitanud põhjarindel Wollo maakonna linna Sakota vastu gaasi- ja süütepomme. Viimaste pommide mõjul on linn maha põlenud. Linna elanikud, kes pealetungi ajal linnast põgenesid ja pärast tagasi tulid, on saanud raskelt kannatada sõjagaasidest. Ligi 10 on jäänud täitsa pimedaks ja teistel on naha peale tekkinud väga raskel kujul haavu. Samuti tarvitanud Itaalia lennukid Ogadeni rajoonis Amele linna vastu gaasipomme samasuguse tagajärjega. Abessiinia poolt mainitakse koguni, et Itaalia lennukid on meeeldi tarvitanud gaasipomme kohtadel, kus on tähele pannud rahvakogunemisi.

Pärast seda tekib vaheaeg sg-de tarvitamises itaallaste poolt.

17. märtsil teatab „Völkischer Beobachter“ kirjasaatja Zimmermann, et mõned päevad enne seda on Itaalia lennukid pommitanud gaasipommidega Kworami linna. Hollandi haigemajas Dessies lamavad ainult sg-dest mürgistatud abessiinlased. Mürgituste tunnuste kohaselt on itaallaste poolt tarvitatud fosgeeni ja yperiiti.

18. märtsil kirjeldab sama kirjasaatja „Völkischer Beobachter“is“ Ameerika sõjaväe atašee kapt. Meade isiklike muljeid Abessiinia põhjarindelt. Nende järgi on Abessiinia sõjavägi iseäranis kannatanud Itaallaste suurtükiväe ja sg-de all; lugemata rohkelt mürgistatud, kes masendava mulje jätab, on igalpool näha.

3. aprillil annab Timesi kirjasaatja kirjelduse oma isiklikest kogemustest g-pommide tarvitamisest itaallaste poolt. 1. märtsil 1936. a. Kirjasaatja on asunud 10 miili lõunapool Kworamist, kus maastik on kaetud tiheda võsastikuga. Sinna olid itaallaste pommilennukid maha visanud mitu sinepigaasi nõu (mustard gas containers), mille sisaldus kohe täitis kogu õhu terava ja kibeda lõhnaga. Kirjasaatja, kes ise on keemik, annab siis sg-de mõju kirjelduse, mis ta isiklikult on võinud kindlaks teha veel samal päeval ühes inglise haigemajas Alomanta juures, ja mis olid „barbaarsed“. Sõjagaas peatus võsastikuga kaetud maastikul 2—3 päeva ja takistas tunduvalt abessiinlaste luuretegevust, mis pärast viimased olid sunnitud tagasi tõmbuma. Abessiinlastel, kes selle maastiku olid ületanud, olid raskel kujul haavad tekkinud, peamiselt jalgadel.

Üks mittelõhkenud gaasipomm, mille pikkus oli 1,2 m, olid Ameerika sõjaväe atašee poolt pildistatud ja uuritud.

Ka järgnevatel päevadel on sama isik võinud näha Kworami läheduses itaallaste pommilennukite tegevust, kus abessiinlastel, mitte ainult sõduritel, vaid samuti ka naistel ja lastel, on tekkinud rasked haavad peas ja õlgadel. Ühes haigemajas on 2 tunni jooksul tulnud üle 100 mürgistatu haavatute seas, mis evakueeriti rindelt. Tembieni suunas on olnud rohkesti mürgitatuid, nende seas palju lootusetu haigeid.

Abessiinia esindaja teadaande järgi Rahvasteliidule 12. aprillil 1936. a. on itaallased aja vahemikul 22. dets. kuni 7. aprillini teostanud 19 pealetungi sg-dega. Pea-

letungi! Kworami linnale 4.—7. aprillini on viimane yperiidiga üle valatud. 8. aprillil teatab kirjasaatja Zimmermann, et ühe abessiinia asutise informatsiooni järgi, on itaallaste edu lahingus Ashangi järve piirkonnas seletatav nende poolt tarvitusele võetud uue, tänini veel tundmata sg-i tõttu, mille läbi on abessiinlastel olnud rängalt suured kaotused. Uus sg, mida tarvitati lennukite pommides ja suurtükimürskudes, on vabalt tunginud läbi abessiinlaste g-torbikute, mis olid inglise, taani ja prantsuse päritoluga. Uue sg-i mõju on olnud kohutav: pimestamine, pea paistetamine ja pidalitõve taoliste valgete plekkide ilmumine nahal. Itaallased on gaasitanud abessiinlaste positsioone selle gaasiga, kuni kõik elu oli seal kadunud ja mingit vastupanu enam ei olnud märgata. Samal päeval oli Genfis teatatud, et lahingutes Kworami juures olevat itaallased lennukitelt maha valanud vedelat sg-i. Üks teine kirjasaatja kirjeldab „Völkischer Beobachter'is“ 17. aprillil itaallaste pommilennukite pealetungi termiit-süütepommidega põhjarindel. Selle järgi on termiit-pommid süüdanud 40 km pikkusel joonel kuiva metsa, sellega soetades abessiinlastele läbipääsmatu tulebarrikaadi ja võttes neilt taandumisvõimaluse.

Oletatakse, et Abessiinia kaotused kuni 20. aprillini tõusevad 50 000 inimeseni, kellest järeleli vähemalt $\frac{1}{3}$, s. o. ligi 15 000 on surma saanud sg-de mõjul, neist ligi 10 000 sõdurid ja 5000 eraisikud. Sellega lõpevad artiklis toodud andmed itaallaste poolt tarvitatud sg-dest.

Kõige huvitavam on siinjuures teade, et itaallased on tarvitanud uut tundmata sg-i. Kuid ollakse kindlal arvamisel, et siin on tegemist ebaõige oletusega ja et itaallased oma lennukite kallaletungidel on tarvitanud ikkagi yperiiti. Kirjeldatud mürgituste tundemärgid lähevad ka täitsa kokku yperiidi omadega — ka yperiit mõjub silmadele, tekitab nahale paised ja villid ja vedela yperiidi või yperiidi tilkade mõjul tekivad ka nahal pidalitõve taolised plekid, kusjuures nahk kortsudes muutub kõvaks, surnud kollakasvalgeks plekiiks. Küsitav on veel,

kuivõrd abessiinlased oskasid juba käsitada g-torbikuid ja kas üldse g-torbikud kõigile olid välja antud. G-torbik on igatahes väärtusetu abinõu, kui ei osata teda käsitada. Yperiidi tugevat mõju abessiinlastele tuleb veel seletada kliimaliste oludega, sest Abessiinia troopilises kliimas yperiidi koondus õhus on äärmiselt suur ja selle tõttu temast tekkinud g-pilved äärmiselt mõjuvad.

Yperiidi lenduvus tõuseb kiirelt temperatuuri tõusuga; nii 1 m³ õhuruumalas 15° C juures on ligi 400 mg yperiidi auru, 20° C juba 625 mg ja 30° C koguni 1145 mg, tähendab 30° õhu temperatuuril on yperiidi koondus peagu 3 korda suurem kui temperatuuril 15°. On ju teada, et g-torbik üksinda yperiidi vastu ei kaitse, selleks on veel vaja g-kindlad ülikonnad ja dega-seerimisvahendid ning ained. Kas abessiinlased nendega olid varustatud küllaldaselt, sellest puuduvad andmed.

Võttes eitava seisukoha uue, tundmatu sg-i suhtes, võib ka oletada, et yperiit läbi torbiku mõjus silmadele. Yperiit lahustub inimese higis, aines, mis rohkesti sisaldab rasvaollusi. Higi lahus ta nõrises otsaesisel näokatte ääre vahelt torbiku alla ja sattus sel teel silmadesse. Peale selle võib olla, et abessiinlased, võttes näolt ära g-torbikuid, pühkisid silmi mürgistatud kätega või käistega.

Teine huvitav küsimus on, kuivõrd sg-de tarvitamine on kaasa mõjunud itaallaste võidule. Toodud lühikeste andmete põhjal teha mingit kindlamat otsust on võimatu, kuid oletada võib, et sg-de mõju sõjakäigule oli väga suur. Algul oli abessiinlaste vastupanu itaallastele, vaatamata viimaste tankide, suurtükkide ja lennukite intensiivsele tegevusele, väga kindel ja sitke, olgugi et oleks võinud oletada, et tundmata relva tegevuse mõju abessiinlastele sõja algul oleks pidanud olema iseäranis suur. Mispärast abessiinlaste rinne varises kokku täitsa ootamata ja äkiliselt? Kas siin ei ole mõõduandev itaallaste hulgaline sg-de (yperiidi) tarvitamine, mis abessiinlaste sõjaväes suutis täielikult murda morali ja distsipliini.

D. B.

Suurtükivägi võitluses vastase tankidega ja soomusautodega.

(„Voennõi Zarubežnik“. Nr. 7 (24) 1936. a.)

Prantsuse kolltn. De Mazonod poolt „Revue militaire francaise“ s. a. märtsikuu numbris avaldatud kirjutise kokkuvõte, mis sisaldab mõningaid huvitavaid mõtteid, eriti suurtükiväe enesekaitse alal.

Tulevikusõjas kasutatakse suuremal või vähemal määral ja arvul soomusmasinaid. Seetõttu lahingutegevus omab teatud erinevusi. Kaitsja positsiooni ründavate vastase soomusmasinatega võitlemiseks on vaja kasutada mitut tuleešeloni. Ühte tuleešeloni juhib jalavägi, kuna teist — suurtükivägi.

Tangitõrjeks jalavägi (prantsuse jalavägi — ref.) kasutab kuulipildujaid erikuuliga, 25 mm tangitõrje-kahureid, mille mürsk omab küllaldase läbilöögi jõu väikestel kaugustel, ja 37 mm kahureid, millel on väga hea lasketäpsus ja väikestele kaugustele küllalt võimas mürsk. Kumeral lendjoone tõttu miinipildujatega ei saa edukalt soomusmasinaid tulistada.

Autori arvates tähtsaimaks relvaks vastase soomusjõudude pealetungi tõkestamiseks on kiirlaskja kahur. Need kahurid peavad hävitama vastase soomusmasinad, kes mõödudes tõketest ja püünistest, püüavad murda meie vastupanu. Otsetoetuse-suurtükiväele langeb määratu suur ülesanne, murda vastase soomusjõudude rünnak veel enne, kui tangid jõuavad meie jalaväe juurde.

Oma iseloomult vastase tankide hävitamiseks antav suurtükituli on kaht liiki: lahitud tulepositsioonil asuva üksiku suurtüki tuli ja varjatud tulepositsioonil asuva otsetoetuse-patarei tuli. Üksikute suurtükide tuli on vähem mõjuv mitte ainult seepärast, et arvude seaduse põhjal 4 suurtükki omavad rohkem väljavaateid tabada märki, vaid ka seetõttu, et üksikud esijoonel või selle lähedusse (kuni 500 m kaugusele) asetatud kahurid, mis ei oma mingisugust varjet, hävitatakse vastase poolt kiiresti.

Väga heaks tankidevastaseks relvaks on kirlaskja patarei, sest ta omab üheaegselt võimsa ja liikuva (painduva) tule, millela pole mõeldav edukas võitlus kiirestiliikuvate soomusmasinatega. On vaja, et patareiülemaks oleks eeskujulik tulejuht, kes on eriliselt treeneeritud tulistama nähtavaid liikuvaid märke ja kes oskab täiuslikult ära kasutada oma suurtükide tulepainduvust.

Hea väljaõppega patareid, kes omavad sääraseid juhte, suudavad paralüüsida meie jalaväe pihta suunatud kõiksugused soomusjõudude kui ka muud rünnakud.

Kuni vastase rünnaku alguseni, s. o. takistus- ja vastulöögitulede ajal, suurtükiväe juhtimine peab olema tsentraliseeritud. Üldtegevuse- ja otsetoetuse-suurtükiväe grupid või rühmitused suunavad oma tule sinna, kus juht tahab tulekoondistega vastasele anda tunda oma vastutegevust, oma tahet. Alates vastase osade liikumise algusest tuleavamise ja -juhtimise initsiatiiv läheb patareiülemate kätte. Iga patareiülem algab omas ribas võitlust vastase tankidega, võttes nad tule alla nende liikumise alguses ja hävitades nad veel enne, kui nad suudavad tungida meie vastupanupositsiooni sügavusse.

Patareiülem peab omama hea vaatluse ja side ning tegema täpsa laskeettevalmistuse kohalikkude esemete pihta, nii et ta suudab kiiresti tabada iga märki, mis ilmub patarei vastutavloiku. Loomulik, et sõjas see teostub libedasti ja edukalt ainult siis, kui rahua ajal tehakse küllaldasel määral vastavaid laskeharjutusi.

Sel ajal kui otsetoetuse-patareid tulistavad detsentraliseeritud vastase tanke ja ründavaid jalaväeosi, üldtegevuse-suurtükivägi tulistab tulekoondistega vastase asetuse sügavuses olevaid märke ja võitleb vastase patareidega, kes alates rünnaku algusest püüavad hävitada meie tangitõrjekahureid ja otsetoetusepatareid.

Järgnevalt autor käsitleb suurtükiväe endakaitset vastase mehhaniseeritud jõudude rünnakute vastu. Suurtükiväe lahingukorra tundelisemateks kohtadeks on komandopunktid ja suurtükid ühes meeskonnaga.

KP kaitseks kasutatakse automaatrelvi, mis saadakse sellelt väeosalt või väekoondiselt, kelle juures suurtükivägi teotseb. (Kui suurtükiväejuhi KP asub üld- või jalaväejuhi KP juures, siis KP kaitset teostab vastav üld- või jalaväejuht). Need automaatrelvad asetatakse sääraselt, et nad saaksid hästi tulistada lähiseid, mida mööda vastase soomusjõud liiguvad KP juurde. Ühtlasi need relvad peavad tulistama ka vastase lennukeid, mis lendavad KP kohal madalal.

Patarei tulepositsiooni kaitstakse patarei koosseisus olevate kuulipildujatega, milledega tulistatakse nii vastase motoriseeritud osi kui ka madalalt lendavaid lennukeid. Kuulipildujatega vaha tulistada ka patareid ründavaid vastase jalaväe ja ratsaväe osi, sest tiivalt lähenevaid vastase osi on suurtükkidest raske tulistada. Selleks soovitakse patarei mõlemale tiivale teha kaevikuid, kus harilikult asuvad klp. ja mõnikord ka suurtükimeeskond karabiinidega.

Siiski patarei peamiseks kaitserelvaks oli, on ja jääb suurtükk, vähemalt neis patareides, mis omavad kiirlaskjaid lameda lendjoonega kahureid. Energiliselt juhitud patarei on rindelt täiesti kaitstud siis, kui omatakse küllaldane laskeväli. Patarei nõrkadeks kohtadeks on tiivad ning nende kaitseks asetatakse kuulipildujad.

Tulepositsiooni valimisel vaha arvestada kaitsevõimalusi vastase soomusjõudude vastu. Kergekahur võib lähedatele kaugustele lasta vaid siis, kui tulepositsiooni ümbruse maastik on hästi nähtav. Kui tulepositsiooni läheduses on varje ehk kate, siis vastase soomusmasinad lähenedes selle varje tagant võivad ootamatult patarei peale sõita. Tuld saab avada ainult siis, kui soomusmasinad tulevad kätte tagant välja, s. o. kui nad iga moment on patarei juurde jõudmas.

Kui aga patareil või ühikul on küllaldane laskeväli nii rindel kui ka tiibadel, vaatlejad töötavad korralikult ja meeskond säilitab külmavere — vastase soomusjõudude rünnaku puhul tal pole midagi karta. Asetades tiibadel olevad suurtükid perpendikulaarselt rindele, patarei moodustab tulekaree, mis võib 2 min. vältel vastase pihta lasta 100 kg lõhkeainet. Missugused masinad suudavad läbistada sellise põrgu? Seni kui patarei omab korrasolevaid suurtükke, vastavat laskemoona ja väljaõpetatud ning külmavereliselt teotsevat meeskonda, vastase ükski tank, jala- ega ratsamees ei pääse ta juurde.

Vastase soomusautode retkede tagasilöömiseks patarei peab olema õpetatud kiiresti avama tuld ja laskma väikestele kaugustele. Juhtiv koosseis peab omama vastavaid reflekse selleks, et tule all olles patarei teeks oma töö kiiresti ja korralikult. Lahingus ei saa loota improvisatsioonile, sest seal täidetakse ainult seda, mida on hästi ja põhjalikult ette valmistatud.

— m.

POOLA.

„BELLONA“, september-detsember 1935. a.

1. Major dipl. V. Popiel. Soomusevastane relv ja selle organisatsioon. Autor resümeerib viimasel ajal ilmunud sellesisulist kirjandust ja teeb siit küsimuse kohta järeldusi. Tema arvates tank oma tänapäevasel arenemisteel on välja jõudnud kindlakujuliste tüüpideni, tasakaal tähendatud võitlusvahendi liikumiskiiruse, soomuskatte ja raskuse vahel on surutud teatavatesse kindlatesse raamidesse ja erilisi üllatusi sellel alal ei ole praegu ette näha, mispärast on ka paras aeg mõningate kokkuvõtete tegemiseks soomusmasinate küsimuse alal üldse — lõpueesmärgiga jõuda selgusele, kuis kõige tõhusamalt võidelda selle moodsa ja kardetava relva vastu lahingus. Tanki võib edukalt tulistada ainult kuni 1000 m-ni. Sellest suurematele kaugustele suurtükituli tangi pihta võib anda ainult siis tagajärgi, kui on küllalt laskemoona, või jälle tulistamine toimub kitsandikkude pihta, kust tangid peavad läbi minema. Teistel juhtudel on tule tagajärjed küsitavad. Ka tankide kogumiskohtade tulistamine lahinguks harilikult ei tee neile erilist kahju, ainult soodsates tingimustes läbiviidud pommitamised õhust võiksid sünnitada koondatud tankidele tõsisemaid kaotusi. Sobivate tangitõrje relvade valik on keerukamaid probleeme, kuna selle lahendamine on seotud veel paljude teiste küsimustega. Maapealt ja õhust teotsevat masin saab tulevikusõjas etendama kahtlematult tähtsat osa; samuti on selge, et ka jalavägi vajab erilist saaterelva. Siit tekib autoril küsimus, kas ei saa ehk praeguse väljasuurtükiga võidelda lennuki ja tangi vastu, ühtlasi kasutades teda ka jalaväe saateks? Vastus antakse eitav: ka moodsamad väljasuurtükid ei kõlba selleks, sest lennukite tulistamiseks omavad nad liialt väikesed tõste- ja pöördenurgad (60° ja 45°—60° vastavalt), kuna jälle tangitõrjeks ja samuti ka jalaväe saateks ta on ülearu kogukas moondamise mõttes. Seega siis tuleks konstrueerida hoopis uus relv. Kas see on mõeldav universaalne, s. o. kohandatav kõigi kolme eespoolloetletud ülesande täitmiseks? Ka see polevat hästi võimalik. Moodne õhukaitsesuurtükk — peale suure mürsu algkiiruse — omab tõstenurga kuni 90° ja pöördenurga 360°, tema sihtimisabinõud on keerukad, alus — kõrge ja stabiilne ning kaalult raske, mistõttu seda tüüpi suurtükk pole sobiv käsitamiseks väliloludes — võitluseks tankide vastu ning

saateks jalaväele; samuti on selline relv võrdlemisi kallis, mis ei luba teda muretse- da suuremal arvul. Tangitõrje suurtükilt nõutakse küll ka suurt mürsu algkiirust, kuid ühes sellega ta peab olema hästi lii- kuv, kogult väike ning hõlpsasti moonda- tav, olles võimeline teotsema võitleva jala- väe esimestes ridades. Nii siis — v. a. mürsu algkiirus — on õhukaitse ja tangi- tõrje relvadele esitatavad konstruktiivsed nõuded erinevad, mispärast praktiliselt pole ka mõeldav niisuguse relva valmistamine, mida saaks kasutada ühesuguse eduga lennukite kui ka tankide vastu, seda enam, et esimese ülesande täitmiseks on vaja automaattuld, kuna teise tarvis ei ole see tarvilik; pealegi muutuks automaattule sea- disega tangitõrje relv liialt raskeks ja selle varustamine tarvilise arvu laskemoonaga läheks keerukaks, eriti veel, kui silmas pi- dada, et relva kaliiber peaks ikkagi olema 37—47 mm, mistõttu ka mürsk oleks küllalt- ki kaalukas. Lõppeks ka automaatselt tangi- tõrje relva laskemoon olevat tunduvalt kal- lim kui samasugune üksiklaskudega tööta- va relva tarvis. Autor nõuab tangitõrje rel- valt, et see suudaks kaugustel kuni 1000 m läbi puurida kerge ja keskmise tangi soo- muse. Seda ülesannet võivad kõige eduka- malt täita kal. 47 mm, mürsu algkiirusega 700—800 m/sek., missugune relv aga ei saaks olla automaatselt töötav, sest et niisugusel korral ta oleks, ühes laskemoona- ga, liigselt raske ning ebasobiv käsitami- seks. Paraja kaalu saavutamiseks tuleks vähendada kaliibrit (20 mm klp.), kuid sää- rase relva kuul ei oleks jälle võimeline läbi tungima soomusest kaugustele üle 500 m. Selle vähemaa moodne lahingumasin läbis- tab 2—3 min. vältusel, jättes seega relva meeskonnale hoopis vähe aega tulistami- seks (1—2 min.), seda enam veel, et tangi lähenedes 200 m kauguseni tuleb asuda positsiooni vahetamisele. Nii siis peaks relva juures teotsema väga kiiresti, et saa- da tabamusi kallaletungiva tangi pihta, mis aga nõuab meeskonnalt eeskujulikku koos- töötamist ja ka raudseid närve. Seega väi- ke kaliiber ei ole tangitõrjeks vastuvõetav. Ka 37 mm kaliiber ei olevat kohane, sest et 1000 m kaugusel ta võib läbistada ainult kuni 15 mm soomuse nõutava 20—25 ase- mel. Jäeb järele 47 mm. See kaliiber ra- huldab autorit, tingimusel, et relval oleks madal, ratastega alus, mis võimaldab kiiret suunamuutmist 45°—60° all, lubaks tulista- da tõstenurgaga kuni 25° ja omaks kilbid meeskonna kaitseks vastase kuulide eest; relv peaks olema varustatud poolautomaat- selt töötava lukuga, optilise, kuid lihtsa sih-

timisvahendiga, kaaluma 300—350 kg ja teda peab võima lahtistada kandmiseks osadena. Selline relv olevat kohane ka jalaväe saateks — tingimusel, et ta omab kaks vahetatavat rauda, millistest üks — vähema kaliibriga ning suurema mürsu alg- kiirusega — oleks määratud teotsemiseks tankide vastu, ja teine — suurema kaliib- riga, raskema mürsu ja vähema algkiiru- sega — jalaväe toetuseks. Niisuguse tüübi parimaks esindajaks praegu olevate relva- de hulgast loeb autor Bofors'i suurtükki (81/37 mm Minenwerfer Begleitkanone) las- kekaugusega: 81 mm — 6000 m ja 37 mm — 7000 m (algkiirus 800 m/sek.) ja kaaluga 450 kg. Kuid paremaks sellest loeb autor suur- tükki, mis laseb kahte liiki mürskudega, missugustest üks kergem ning suurema alg- kiirusega, kuna teine raskem, omades vä- hema algkiiruse (jalaväe saateks). Seda liiki suurtükkidest olevat parimaks helveet- sia oma, kal. 47 mm, mürsu kaal 1,5 ja 2,6 kg, laskekaugus 5000 m, üldine raskus 290 kg, veetakse ühel hobusel, kolmes pakis või haagitult auto taha. Mis puutub tangi- tõrje relvade organisatsioonisse, siis on ne- b see suurel määral võimalikul vastasel ka- sutada olevate tankide arvust. Olevat töö- näoline, et kaasaja lahingus (Lääne-Euroo- pa oludes. Ref.) kallaletungija paneb tege- vusse 1-km rindel keskmiselt 25 tanki ja eriti tähtsates rindeosades kuni 50 masinat. Üks tangitõrje suurtükk suudab rivist välja viia heal juhul kuni 3 tanki, seega siis lä- heks 1 km peale tarvis vähemalt 8 relva, mis teeks — kaasaja tavalisi rindepikkusi arvestades — diviisi peale 64 suurtükki. Nende alluvuse suhtes autor esitab kaks varianti: 1. kõik tangitõrje relvad, organi- seeritud gruppidesse, patareidesse jne., on diviisiülema vahetus käsutuses; 2. nad alluvad vastavate eriuksustena pataljoni- ülematele ja ainult väike osa neist jääb di- viisiülema käsutusse varuna. Esimene moo- dus võimaldab tangitõrje relvade otstarbe- kamat ja hõlpsamat kasutamist seal, kus seda kõige rohkem tarvis peaks olema, kuid ta halvaks küljeks on, et olles niiviisi tsentraliseeritud, need relvad ei jõua õigeaks ajaks soovitavale kohale. Autor pooldab teist moodust, sest et siin on relvad jala- väeosade juures ning alati kättesaadaval, missugusel asjaolul ei olevat mitte väike moraalne tähtsus sõdurite võitlusvõime säi- litamisel. Selline organisatsioon ei loovat ka mingeid takistusi tangitõrje relvade koondamiseks, kui seda tarvis peaks olema.

2. Kpt. dipl. I. Kirchmager. 1919.—20. a. sõja mõju passiivse kaitse evo-

lutsioonile. Küsimust käsitledes tuleb autor otsusele, et see mõju on olnud koguni negatiivne ja võiks suunata kaitse organiseerimise mõttes valeradadele, kui teda mitte tühistada uute tervemate aluste loomisega, mis baseeruksid tervel ja loogiliselt arutleval mõistusel.

3. Kol.-lt. dipl. K. Matkovski. Oper-grupi „Bug“ tegevus Ida-Galiit-sias 1919. a. Sõjaajaloolisi andmeid.

4. Kol. dipl. B. Krzyzanovski. Eraldi teotsevad osad kaitse korraldamisel laial rindel. Kogemusi Poola 1919.—20. a. vabadussõjast.

„Przegląd Pichoty” juuni 1936. a.

1. Kol.-lt. dipl. R. Volikovski. Lahinguvälja realismist väikeste üksuste ettevalmistamisel. Rahuaajal olevat märgatav kalduvus viia lahinguõppused läbi kindlakujulise šablooni järgi ja ebanormaalselt kiires tempos, nagu oleks nende õppuste ainsaks eesmärgiks õnneliku lõpu (happy end) saavutamine, mitte aga võitlejate ettevalmistamine otstarbekohaseks teotsemiseks lahinguolukorras. Selle tagajärjeks olevat halb maastiku kasutamine, puudulik moondamine, ebaõiged tuleülesanded, või lühidalt öeldud: võitlejate mittelahinguline ülespidamine lahingulises olukorras. Autori arvates soodustavat seda kõigepealt lahinguõppuste organiseerijad ise, andes pooltele liialt üksikasjalikke teateid vastase kohta ja seega hõlbustades ülesannete täitmist, selle asemel et seda just raskendada, mis nõuaks lahendajailt intensiivsemat mõtte- ja jõupingutust, niiviisi harjutades neid tööle raske-mates, tõelisele sõjaolukorrale vastavates tingimustes. Ka peaksid väiksemate üksuste lahinguõppused olema kahepoolsed ja sisaldama võimalikult vähe valmis andmeid vastase kohta, jättes nende hankimise poolte hooleks. Vastavatele juhtidele peab jätma täielise vabaduse teotsemiseks. Hoiduda igasuguste teadete andmisest (näiteks: harutuse koht, aeg jne.), milliste järele pooled võiksid saada aimduse õppuste juhataja kavatsustest õppuse käigu kohta ajas ja ruumis. Pooled peavad alati olema täisjõulised: mõne mehega markeeritud vastane loob teotsejale ebaõige ettekujutuse lahingust ja harjutab nõrga vastupanuga. Vastaspoolle (ka siis kui see on markeeritud ainult väheste jõududega) luureosade koosseis ja tegevus peab vastama antud ülesandele ja olukorrale, sest ainult see annab

oma luurajatele tõsisemat praktikat ja õpetab neid teotsema tõelisele lähedas lahinguolukorras. Samadel alustel tuleb korraldada ka vaatlusteenistust, millisel alal ei ole võimalusi tõsisemaks harjutamiseks praegustes tingimustes, kus vastaspool üldiselt moondub halvasti ja tema juhid ning vahekohtunikud tavaliselt vabalt liiguvad oma üksuste rinnetpidi edasitagasi paljastades niiviisi laskurite ja relvade asetuse. Rünakud tavaliselt sooritatakse imekiiresti, nagu oleks nende läbiviimine õppuse lõpu eesmärgiks. Muidugi soodustab seda tulepuudumine — kujul, nagu see esineb tõelises lahingus; kuid vahekohtunikud peaksid siin reguleerima sündmuste käiku, otsustades osade paigalejäämise või edaliikumise võimaluste üle mitte üksnes laskurite ning relvade arvu, vaid ka tulesuuna, pinevuse ja võimalikkude kaotuste järele laskurite hulgas. See nõuab vahekohtult pinevamat tööd, kuid teeb õppuse huvitavamaks ning tagajärjekamaks. Õppuse organiseerija peab tegevust pidevalt jälgima ja vastavalt olukorrale reageerima poolte tegevusele. Lõpuks juhib autor veel tähelepanu õhukaitsele ja tangitõrjele, milliseid alasid ei võetavat ikka veel vääriva tõsidusega. Eespool märgitud vigu vältides loodab autor saada senisest hoopis paremaid tagajärgi lahinguõppe teotstamisel.

2. Kol.-lt. dipl. B. Prugar-Ketling. Kasvatada, õpetada, kuid kõigepealt juhtida. Rahuaegsel tööol on sõdurite kasvatamine ja õpetamine küll tähtsamaid ülesandeid, kuid veelgi suurema tähtsuse omab juhtimisoskus. Praegustes oludes seda harjutatakse n. ö. episoodiliselt. Peamine tähelepanu on pööratud ajateenijatele, eriti noortele, kellede juures tavaliselt on ametis kõik viimastest kapralist või ka reamehest kuni väeosaülemani. Tagajärg: lihti liialdusteni mineva tuupimise ja drilli tõttu noored mõne nädala vältel pärast sõjaväkke astumist kaotavad üldse huvi teenistuse vastu, kuna jälle juhid — sukeldunud õppetöö pisimatusse üksikasjadesse ja igapäevase argielu tühja-tühja — pikapeale kaotavad algatusvõime, iseloomu ja muutuvad pealiskaudseks, töötades rohkem välise efekti saavutamiseks kui asja enese sisulistes huvides. Autor nõuab siin radikaalseid uuendusi selles mõttes, et iga juht peab eeskätt tegelema tema kompetentsi kuuluvate asjadega, pühendades peamist tähelepanu põhimõttelise iseloomuga küsimustele ja jättes igasuguse teenistusliku kribu-krabu teisele plaanile. Rügemendiülem kasvatab

ja õpetab sõdureid mitte vahetult vaid alluvate juhtide kaudu; tema tähtsamaks ülesandeks on oma ohvitseride korpuse ettevalmistamine sõjaks ja teenistuseks rahuajal. Seda teostab ta kõigepealt isikliku eeskujuga ja ohvitseride õppuste vahetu juhtimisega ja nende tegevuse kontrollimisega. Pealiskaudsus selles rügemendiülema töös võib tõsiselt halvata väeosa kui terviku lahingulist ettevalmistamist. Enda igapäevane näitamine õppeplatsidel sõduritele on väeosaülemale üleliigne. Samane on ka pataljoniülema tegevus — selle vahega, et käsualuste ohvitseride ettevalmistamisel ta tungib veelgi sügavamalt asja sisusse, olles ühtlasi oma kompaniülematele lähemaks nõuandjaks kõikides käsualuste kasvatamise, õpetamise ja juhtimise küsimustes. Kompaniülem on kõigepealt sõdurite kasvataja ja õpetaja, milleks ülemus peab temale andma küllalt iseseisvust ja võimalust initsiatiivi ülesnäitamiseks, ka temalt ei või nõuda, et ta igapäev varahommikust hiljaõhtuni viibiks õppeplatsil ja tungiks kõikidesse väljaõppe töö tehnilistesse peensus-tesse. Kompaniülem juhib ka noorte ohvitseride esimesi samme teenistuses, viib neid välja rinde ette, õpetab enesekindlust, julget esinemist, õiget käitumist sõduritega ja — mis eriti tähtis — loob neis kindla aluse kohuse- ja autundeks. Selleks nõutakse kompülit endalt iseloomu ja autoriteeti. Noorte ohvitseride kasvatamine ja õpetamine ei ole igatahes jõukohane tahtjõuetule ja vastutust kartvale juhile. Kompaniülem valmistab ette ka allohvitseri; seda ta teeb mitte niipalju nende tegevuse pideva, samm-sammult jälgimisega, kui just lühidalt väljendatud, kategooriliste ja plaanipäraselt allohvitseridele täitmiseks antud ülesannete läbi, milliste täitmist ta valjusti kontrollib. Kogu selles kaadri kasvatuse ja väljaõppe töös ei tohi kompaniülemat piirata ei ajas ega tegevuses, vaid ülemus peab temale alati abiks olema ja tema autoriteeti ülal hoidma. Ohvitseril ei või nõuda, et ta vahetpidamata tegeleks sõdurite ettevalmistamisega. Rida ülesandeid sellel alal tuleb jätta allohvitseridele iseseisvaks lahendamiseks ilma ohvitseride juuresolekuta; see kõvendab allohvitserides kohuse- ning vastutustunnet ja harjutab neid teostama iseseisvalt, omal algatusel, millised omadused on kaasaja lahingus juhile väga tähtsad. Ohvitser peab suutma imponeerida käsualustele oma mõistusega; kutsealaliste teadmistega, iseloomuga, teenistuse tundmisega ja juhtimisoskusega. Allohvitseri tähtsamaks omaduseks on praktilise teenistuse

põhjalik tundmine; esimese peamiseks ülesandeks on sõdurite kasvatamine vaimselt ja nende ettevalmistamine taktikaliselt, kuna viimane õpetab neile kätte tarvilikud sõjatehnilised oskused. Sellise tööjaotuse juures ohvitseril jääb ka vaba aega, mida rügemendi ülem võib ja peabki ära kasutama nende vaimsete, intellektuaalsete ja kehaliste võimete tõstmiseks, kujundades neist juhte, milliseid nõuab tänapäeva sõda ja lahing.

3. Kol. dipl. S. Sosabovski. Võitlusinstinkt ja selle arendamine. Kõige paremini lahinguliselt ettevalmistatud ja kaasaja nõuete kohaselt relvastatud ning varustatud sõdur ei oma mingit lahinguväärtust, kui tal puudub võitlustahe. Seda peab olema kõikidel, alates ülemjuhatajast kuni viimse reameheni, eriti aga just jalaväelastel, kuna see relvaliik mängib ikka veel kaaluvat osa võidu saavutamisel lahingus. Võitlustahe on instinktiivne ning idus enamal või vähemal määral igäühel olemas; vaja seda ainult arendada kõikide võimalikkude abinõudega, sisendades sõduris usku oma võimetesse ja mõjutades teda selliselt, et ta mitte ainult ei hoiduks võitlusest, vaid koguni otsiks seda, niiviisi ammutades kogemusi teotsemiseks lahingus. Parimateks abinõudeks võitlustahte arendamisel on lahingõpe, täagivõitlus, käsigranaatide kasutamine ja kehalised harjutused. Kaitse mõjub halvavalt võitlustahtele, seepärast tuleb sellesisulisi harjutusi harilikult lõpetada kallaletungiga. Taandumist võib harjutada ainult nende sõduritega, kes omavad juba küllalt kindla võitlustahte. Pealetung ja seda krooniv käsitsivõitlus on parimateks vahenditeks võitlustahte arendamisel; võitlust täagiga tuleb isäranis hoollega harjutada, kuigi sealjuures mõnikord vastastikku ninad veriseks lüüakse. Niisama hea on poksimine ja teised sellesarnased kehalised harjutused. Õeldakse, et see on toores, kuid sõda, mille tarvis seda kõike õpitakse, pole ju ka delikaatne asi, vaid on sisult puhtal kujul jõu- ning vägivalla akt.

4. H. Sedziroy. Tulevastest sõjaväelütseumidest. Mõtteid ja soovivaldusi. Autori arvates ei tohtival neid õppeasutusi luua ainult selleks, et kergendada mõnede lastekasvatamist ning õpetamist. Selleks olevat nad liialt kulukad. Lütseumide ellukutsumisel tulevat eeskätt silmas pidada riigikaitse eesmärke.

5. Kol. dipl. B. Schwarzenberg-Czerny. Väärnähteid luuretegevusel ja väljaõppe küsimusi. Vastavate ees-

kirjade (Poola) paragrahvide selgitamine. Autori arvates tulevat luure võtta õppekavasse omaette ainena ja selle õpetamist toimetada ohvitseride abil, kes luureteenistust põhjalikult tunnevad. Niisugust meetodit tulevat kasutada nii väeosades kui ka õppeüksustes ja asutistes. Samuti tulevat pöörata erilist tähelepanu luurele tagavara-väelaste õppustel.

6. Major J. Novak. Võitlus soomusmasinate vastu 75 mm, 1902/26. süst. suurtükiga. Kirjulis ei sisalda meile midagi erilist tähelepanuväärset.

7. T. Saksa sõjaväe väljaõpe purustamistöödeks ja tõkete loomiseks. „Deutsche Wehr“ (nr. 32 ja 34 1932) ilmunud sellesisulise kirjutise re-sümeerimine.

8. Ltn. A. Pavlus. Teadlik sõdur.

9. Ltn. S. Drzevecki. Distsipliin ja kasvatus. Mõlemaid küsimusi käsitletakse peamiselt Poola olude kohaselt.

PRANTSUSMAA.

„LA REVUE D'INFANTERIE“

nr. 523 — 1. apr. 1936.

Prantsuse tankide esimene lahing. (Kolonelleitnant Perré.) 16. aprillil 1917. a. Juvincourti kindlustatud positsioonidel prantsuse tankidele sai osaks esimene ristimine tulega. Tankide esimene lahinguline esinemine oli seotud suurte kaotustega nii tangimaterjalis kui inimestes. 16. aprillil on Prantsuse tankistidele leinapäevaks. 2. aprilli s. a. suri „tankide isa“ kindral Estienne. Seega käesolev aprilli Revue number leiab eriti põhjuse olevat tankide esimest lahingulist debüüti pikemalt kirjeldada. Meile paljudest artiklistest väga osava sõjakirjanikuna tuntud kol.-ltn. Perré 68-leheküljelise kirjutise ja skeemidega toob elavalt silmade ette Prantsuse tankide esimesed rasked lahingusammud 17. aprillil 1917. a. Kolonel Perré ei ole päri Saksa kindralilt (end. suurtükiväe inspektor) Marx'ilt „Militär-Wochenblatt“is“ avaldatud mõttega, nagu oleks sõjaväe juhtide autoriteedi säilitamiseks mõnikord kasulik nende lahingulises tegevuses märgatud eksisamme varjata:

„Selline mõistuse ravi võib-olla on veel kuidagi vastuvõetav (kahtleme siingi) Nietzsche kaasmaalastele, kuid täiesti kõlbmatu Descartes'i kaasmaalastele,“ kirjutab Perré. Vigade varjamine sünnitaks prantslase analüseerivas mõistuses kibedat ironiat ja skepsist, seepärast tulevat ka

eksisamme sõjalises tegevuses, nagu seda oli tankide rünnak 17. aprillil 1917, valgustada täies ulatuses, sest lahingu vigadest õpitakse rohkem kui paraadi meenutavast edust. Ka tankide esimene lahinguline esinemine olevat andnud vahetult rikkalikku materjali nii tangikonstruktiivses kui taktikalises mõttes.

1916. a. lõpul liitlaste ülemjuhatused tulid ühisele otsusele 1917. a. läbi murda sakslaste rinne ja sõda viia lõpule. Detsembri keskpaiku 1916. a. nimetati Prantsuse põhja ja kirde rinde ülemjuhatajaks kindral Nivelle, kellelt loodeti suurt aktiivsust ja edukust. Suured pealetungilahingud liitlaste poolt algasid 9. ja 17. aprilli vahel, kusjuures pealöökk anti Laffaux ja Reims'i vahel kindral Micheler juhtimisel 6., 5. ja 10. armeedega. Prantsuse 5. armeele, mis pidihaarama Craonne'i kõrgendikke vasakult ja edasi tungima kirde suunas, anti juurde suur (ca 130 tanki) tankide rühmitus, ülesandega teotseda armee tsentrumis Craonne'i ja Aisne'i jõe vahelises ribas ja siin rinne läbi murda. Maastik ribas, kus teotsesid tangid, on edelast kirdesse suunduv 8—9 km laiune koridor; lainetav; tõus kirdesse (vaenlase poole); metsatukad jaotavad riba kaheks sektoriks; pinnaseks on savi, mis võib põhjustada vihma puhul tankide libisemist. Üldiselt maastik tankidele edasiliikumiseks soodus, kuid ebasoodus selles mõttes, et tankide liikumine on hästi nähtav vastase vaatepunktidest. Vaenlane oli 16. apr. täiesti alarmeeritud prantslaste ettevalmistuse tõttu ja omi kaitsejõude 5. armee vastu tunduvalt suurendanud; nii oli 5. armee läbimurde ribas vastasel 1. märtsiks 53 patareid, aga 15. aprilliks juba 392 patareid; lennuvägi neljakordistati; jalaväge eellinis kahekordistati ja varru toodi 12—15 diviisi; kaitsepositsioon, mis koosnes kolmest alapositsioonist (joonest) 2—3 km distantsidel leidis erilist tugevdamist; lisaks esimesele kaitsepositsioonile umbes 9 km sügavusse ehitati teine kaitsepositsioon. Põikpositsioonide ja jooksukraavide süsteem oli kohastatud vastulööki sooritamiseks. Suurtükiväe peajõud asetsesid nii, et nende tuli oli kergesti kontsentreeritav tulelööki-deks tankide vastu. Üksikud suurtükid olid asetatud kaitsepositsiooni esiserva tangitõrjeks otsetulistamisega. Omad jõud (5. armee) 16. aprilli hommikul, rünnaku eel, koosnesid 15 jalaväe- ja 1 territoriaaldiviisist, 2 vene kaherügemendilisest brigaadist ja 1 ratsadiviisist. Kõik need jõud moodus-

tasid 5 korpust. Iga diviisi rinne lähtealusel ulatas keskmiselt 2000 m-ni. Suurtükivägi sai täiendust suurtükiväe üldreservist. 16. aprilli hommikul 5. armee rindel oli 800 kerget toru, mis andis igale torule 23 m rinnet; 1100 rasket (raskeimad tüübid juurde arvatud) toru, s. o. igale torule 21 m rinnet; 1050 kaevikkahurit, s. o. igale torule 21 m rinnet, ja 21 õhukaitse kahurit. Vaatlusteks ja tulejuhtimiseks oli suurtükiväe juhatusel käsutada 19 eskadrilli. Tangid, millistele selles lahingus pandi suured lootused, olid Schneideri tüüpi, kaaludes 13,5 tonni, maksimaalse kiirusega 7 km/tund, keskmine kiirus 2—3 km/t., ületab süvised kuni 1,5 m laiuses, tegevuse raadius 6 tunni liikumise piirides, soomus 5—17 mm, relvastuseks üks 75 mm kahur ja 2 kuulipildujat, meeskonnaks — 1 ohvitser, 1 allohvitser ja 4 reameest; liiklemist lülikutel peetakse tarvilikuks redutseerida miinimumini. Tankide taktikaliseks ja administratiivseks ühikuks on grupp, mis koosneb 4 patareist à 4 tanki ja mida juhib kapten või major (commandant). Grupid ühendati operatiivseks tegutsemiseks grupementideks. 16. aprillil oli tanke 8 gruppi, koostatud kahte grupementi, üldarvuga 132. Tankistide moraal olevat olnud kõrge, tänu „tankide apostli“ kindral Estienne'i õhutamisele. Kuigi inglased kasutasid tanke väikeste rühmitustena (2—48 tanki) juba septembrist 1916, oldi tankide lahingukogemustes vähe arenenud.

Tankide taktikalise kasutamise ideed 16. aprilliks 1917 olid üldjoontes järgmised:

Kindral Estienne, alustades 1915. a. tankide valmistamist, tahtis neis näha soomustatud vankreid, mis oleks suutelised jalaväge üle kandma tõketest jalaväele vajaliku relvastise (kerge kahur juurde arvatud) ja varustisega. 1916. a. lõpul vaadati tankidele kui tulemasinatele, mis võimelised suurtüki tuld pikendama vaenlase positsioonidesse ja seega kui relvadele, mis soodustavad jalaväe edasiliikumist katkestamatu tule toetusel. Viimase vaate kohaselt olid konstrueeritud ka tankide kasutamise eeskirjad, mis rõhutasid tõketest läbimurdmist, katkestamatut edasiliikumist vaatamata sellele, kas jalavägi järele liigub või mitte; abistamist nõuti vaid siis, kui üks väeliikidest on vastase poolt ilmselt peatatud. Lahinguformatsioonid olid tihedad: patarei (4 tanki) liikus kas kolonnis üheltangilise distantsiga, või joonel 40—50 m intervalliga. Grupp (16 tanki) tegutses patareide kolonnis, kusjuures kolonnide intervallid tõusid 150—200 m, seega ühe grupi

rünnakurinne tõusis 800—1000 meetrini. Iga le tankide grupile anti juurde 1 jalaväekompani tankide vahetuks toetuseks (abistamine tõkete ületamisel, tangi rikkel jne.). Juhitumise ja koostöö suhtes tankide koondivised allutati väekoondiste juhatustele.

Sellises organisatsioonis ja selliste taktikaliste tõekspidamistega asusid tangid 17. aprillil 1917 oma ülesannet täitma. Viienda armee 3. osakond juba 23. märtsil 1917, arvestades sakslase kaitse visadust, andis tankide jaoks uue juhendi, milles nõuti, et tangid kõikjal arvestaks olukorda ja oma tegevust kokkukõlastaks jalaväe lahingu arenguga. Kuid selle eeskirja mõistlik nõue ei leidnud tankistidest ohvitseride, keda kandis võitlusihha ja tagalas omatud tegevusdoktriin, küllaldast tähelepanu.

Kolonelleitnant Perré, olles andnud (eespool lühidalt refereeritud) ülevaate olukorrast, oma kirjutise teises osas jälgib üksikasjaliselt 16. aprilli lahingu käiku. Selle operatsiooni üldine vaim väljendas kõikjalt võimsat lööki. Käskudes nõuti „rünnak olgu järsk, brutaalne ja viidud lõpuni...“ Teostamiseks anti aega 24—48 tundi. Jalavägi pidi marssima märgilt märgini... „end laskmata peatada ühestki tokkest“. Tangid olid neiks faktoreiks, mis pidid õigustama ülemusel esitada jalaväele selliseid nõudeid. Kol. Perré toob ära tanküksuste lahingulise jaotuse, ülesanded ja tegevuse rajoonid ühes vastavate skeemidega. Kõik sünnib ülaltoodud põhimõtete kohaselt. Tangid tuuakse ootepositsioonidele, et astuda tegevusse pärast suurtükiväelist ettevalmistust. Operatsiooni plaani kohaselt pidi suurtükiväeline ettevalmistus kestma 10 päeva ja jagunema 2 perioodi à 5 päeva: I-sel perioodil nõuti vastase patareide hävitamist ja tulede ettevalmistamist, II-sel — patareide hävitamise jätkamist ja jalaväe tulede neutraliseerimist.

Ilmastu olud aprilli esimesel poolel ei olnud prantslastele soodsad. Suurtükiväeline ettevalmistus seetõttu venis kuni 14 päevani ja hävituse resultaadid ei olnud nii suured kui loodeti. Sakslaste kaitsepositsiooni 1. ja 2. liin oli küll hävitatud, kuid mujal vaid osalised purustused. Sakslased, olles alarmeeritud, asusid vastutegevusele, hävitades prantslaste patareisid ja neutraliseerides vaatepunkte. Saksa hävituslennukid said õhus ülekaalu ja halvastasid prantslaste suurtükiväe juhtimist lennukite abil. Sakslased võtavad ette julgeid väikeseulatusega pealetunge. Üks sellistest Sapi-

neuli piirkonnas 4,5-km rindel, pärast 2,5-tunnilist ägedat suurtükiväelist ettevalmistust, annab sakslastele 4. aprillil edu. Sakslastelt vallutatud ala Sapigneuli juures nõuab prantslastelt pingutusi tagasivõtmiseks. Sakslased võtavad vangi ühe zuaavist-seersantmajori, kes annab sakslastele teateid prantslaste pealetungi kavatsustest...

Tankide tegevust lahingus 16. aprillil, alates kella 0630, mil tangid lahkuvad ootepositsioonilt, kirjeldab kolonel Perré suure meisterlikkusega, peatudes iga tankide grupi juures. Tangid lähevad lahingusse suure entusiasmiga. Tankide ühe grupemendi juht commendant (major) Bossut saab kindral Estienne'ilt erilise loa liikuda oma tangiga kõige ees. Liikumine oma vägede asetuspriirkonnas teeb juba raskusi, sest positsioonid on inimesi ja relvi täis, kuid siit saadakse oma vahetultsaatvate jalaväe kompanite ja üldse oma vägede abistamisel läbi. Vastase positsioonidele lähenedes, avatakse sakslaste poolt tõkkelüü, mis oma võimsuses on vähenõrgem kui harilikult, ja seda prantslaste ettevalmistustulede tõttu. Tangid tormavad edasi. Esimesed pihtamised. Commandant Bossut hakkab koos oma tangiga. Jalavägi ei järgne. Tankide hulgaline rivist väljalöömine vastase tulega. Üksikud tangid peatuvad rikete tõttu veomehhanismis või haavata saanud meeskonna teovõime kaotamise tõttu. Kella 14 paiku tankide 2. ja 6. grupist nähakse viit-kuut tanki „hulkuvat“ vaenlase positsioonidel, ilma et nad taotleksid mõnd kindlat eesmärki. Samasugune saatus on osaks saanud ka teistele tangigruppidele, vaatamata, et tankistid tahtsid sel päeval anda lahingutegevuses oma parimat.

Ebaõnnestunud rünnak jõuab lõpule. Tangid on kaotanud oma meeskonnast umbes 25%, kuna nendega ühel ajal teotseva jalaväe kaotused tõusevad kuni 40%-ni. Seega tangid esinesid masinatena, mis suudavad ära hoida kaotusi inimeludes. Kaotused tankide arvus olid suured: 121 tangist, mis läksid lahingusse ootepositsioonilt 16. aprillil, sama päeva kella 1800-ks olid väljaspool võitlust 81 (67%) järgmistel põhjustel:

- 28 tanki peatusid teel;
- 17 tanki said rikked mürsust või kildudest;
- 35 tanki põlesid ära.

Otsesihimisega tabasid sakslased 37 tanki. See arv kõneleb väga ilusat keelt tangitõrje kasuks selleks määratud üksikute kahuritega.

Mis võimaldas sakslastel nii edukalt võidelda tankide vastu? Peale hästi organiseeritud ja visalt teostatud kaitse, tuli neile veel kasuks:

- prantsuse tangid plahvatasid ja põlesid ära ka mürskudest, mis vahetult ei tabanud tanki;
- head vaatlusetingimused; prantslased ei neutraliseerinud küllaldaselt vaatlust;
- prantslased ei neutraliseerinud küllaldaselt vastase patareisid;
- tankide tihedad formatsioonid ja aeglane liikumine pakkusid eneses häid tulistamismärke.

Esimene ülaltoodud põhjustest olenes tankide konstruktsioonist, kuna teised tuleb panna juhtimise arvele.

16. aprilli lahingust võis õppida: 1. et tank ei olnud suuteline vallutama kaevikut, mida visalt kaitses jalaväe üksus, küll suutis ta laiali ajada liikumisel olevaid (vastulöökisid teotsevaid) sakslaste jalaväe üksusi; 2. tangid peavad tihedalt koos töötama teiste väeliikidega, eriti aga jalaväe ja suurtükiväega.

Uurimusi ja märkmeid meie eeskirjade kohta. Sellise pealkirja all on avatud pikk seeria artiklitest, mis käsitlevad lahingueeskirja mitmekesiseid, peamiselt organisatsioonilisi ja õppeprobleeme ning küsimusi. Revue toimetuse põhjendab seda oma sammu kindral Lewal'i (Prantsuse armee reorganiseerija pärast 1870./1871. a. sõja kaotust) põhimõttega: „Muutmatu eeskiri, kui kõik liigub ja progresseerub, see on surm.“ Käesolevas Revue numbris avaldatud artiklitest nähtub, et Prantsuse Jalaväe eeskirja II osa (lahing) nõuab muutmist ja esmakorras rühma organisatsioonis. Tehakse ettepanekuid uue rühma jaoks, kuid ettepanekutel puudub ühine keel; huvitavaid mõtteid tuuakse aga hoogsalt esile.

Ke.

LEEDU.

„Musu Žinynas“ nr. 133 — aprill 1936.

Senine toimetaja koltn. Steponaitis, kes 15 aasta kestel juhtis „Musu Žinynase“ toimetust, on oma kohused üle annud uuele toimetajale koltn. A. Šimkus'ele.

Koltn. Jasulaitis. Lühikeste baaside meetod ja selle kasutamine. Autor ei eita vaatlusvõimalusi suurtükiväe VP VP-dest ja lennukelt, kuid kahtlemata muutub sõjalises olukorras vaatlus raskendatuks. Seepärast on vaja suurtükitulede topograafiline ettevalmistus. Järgneb lühi-

keste baaside aluste analüüs ja nende universaalse iseloomu ning Leedu oludes kasutamise võimaluste selgitus. Autor jõuab veendumusele, et on vaja luua vähemalt ühe suurtükiväe rügemendi juurde topograafiline rühm, kes kujuneb kaadriks ja eoks, millest järkjärgult kujunevad vajalised spetsid.

Kolonel KS dipl. Musteikis. Laagriperioodi eel. Autor pakub ülevaate õppuste meetodist koondlaagris. Eriti rõhutades vanemate juhtide aegajalist viibimist õppustel, väeliikide koostöö harjutusi, uemate tehniliste vahendite demonstreerimise vajadust ja õppuste arutluse käiku.

Kapten Molukas. Autotranspordi g- ja õhukaitse. Käsitletakse autotranspordile kallaletungi vahendeid: löök- ja distantspomme, keemiliste vahenditega ülevalamist jne. Kaitse raskuspunkti moodustavad: vaatlusteenistus, luure, liikumistehnika, individuaalsed ja kollektiivsed kaitsevahendid.

„Musu Žinynas“ nr. 134 — mai 1936.

K. Gabriunas. Õk suurtükiväe tulistamisest. Autor polemiseerib kolltn. Jasulaitis'ega jaanuarikuu numbris (130) ilmunud samanimelise artikli üle. Kasutatud on Ameerika vastavat literatuuri ja toodud rida illustratsioone õk suurtükide sihtabinõudest.

Leitnant Zablockis. Laskmine lennuki abil suurtükiväes. Autor tõlgendab Leedu aj. juhendit laskmise korraldamise kohta lennukite abil. Soovitab vältida signaaljaama asetamist patarei positsiooni rajooni ja laskmise läbiviimine jätta vanemohvitseride hoolde. Nemad peavad andmed vahetult saama laskmise juhatajalt. Illustratsiooniks 4 skeemi.

Leitnant Jngaunis. Ratsaväe koostöö moto-meh osadega. Koostatud N. Vene vastava literatuuri alusel.

Kapten Šalkauskas'e tõlge kol. Grasseti tööst „Kuidas kirjutada lahingumonograafiat“. Töö kokkuvõttes on esitatud järgmised juhtmõtted. Et teha lahingukirjeldusi üldkasulikeks teosteks, tuleb end ja kogu oma aega pühendada tõe otsimisele. Tuleb suhtuda sündmusile kriitiliselt ja peab vältima igasuguseid „elustamisi“ ja „ilustamisi“. Seega koguneb dokumentide kaust, mille kirjutamisel võib kergesti sattuda kirgliku juhtumusteromaani rajale. Kuid tuleb silmas pidada tõe ja ainult tõe. Ajaloolisi töid võivad kirjutada ainult vabatahtlikud, inimesed, kes armastavad oma tööd. Ei ole mõeldav, et selline ajaloo teose

autor, kes ise pole huvitatud asjast, võiks kuidagi kõita lugejat.

„Musu Žinynas“ nr. 135 — juuni 1936.

Insener kapten Vaivoda. Meteoroloogiline julgestusteenistus lennuväes. Autor lähtub nii era- kui kaitseväe lennukite julgestusteenistusest. Kesk- ja Lääne-Euroopas on loodud rahvusvaheline koostöö meteoroloogilise julgestusteenistuse alal. Artikkel annab ülevaate loodud organisatsioonest ja lennukitele antavaist andmeist. Ühtlasi esitatakse rida kaalutlusi meteoroloogilise teenistuse korraldamise kohta Leedus. Praegune met. teenistuse võrk oma kohapealsete (provintsi) postidega ei vasta elementaarsetele nõudeile lennukite julgestamise alal. Kogu võrk vajab põhjalikku reformi.

Intendant kolltn. Šliogeris. Autor on kohandanud Leedu oludele prantsuse intendanteenistuse eeskirja (Instruction sur l'organisation et le fonctionnement du service de l'Intendance en campagne) põhimõtted.

N. leitn. Pečiura. Tankide klassifitseerimine. Autor jaotab tangid järgmiselt:

- spetsiaaltangid — staabi, pioneri, side ja transpordi;
- luuretangid — tugevavõimelised (5—7 tn), väikesevõimelised (2—5 tn);
- hävitustangid — tugevavõimelised (10—20 tn), väiksemavõimelised (7—10 tn);
- läbimurdetangid — tugevavõimelised (40 tn ja enam), väikesevõimelised (20—40 tn).

Kolm esimest gruppi on nelja liiki: lülilikutel, lülirikattail, rattail ja pontoonel (ujuvad); neljas liik on ainult lülilikuil.

Seesugune klassifitseerimine autori andmeil on ka N. Venes.

N. leitn. Aniuolauskas. Lennukmudelite tulistamine. Juba paar aastat sooritatakse sellesisulisi harjutusi, kuid nad ei rahulda ei instruktoreid ega laskureid. Autor näitab seadete mitteotstarbekust ja soovitab võtta ette vajalisi parandusi.

Inimese organismi vastupanupiirid kõrglennul. Tõlge dr. S. Ruffi tööst. Ilma kunstlike abinõudeta hingamiseks inimene suudab tõusta 6000—7000 m kõrgusele. Hingamist soodustavate abinõude kaasabil aga teoreetiliselt 13 000—15 000 m, kuid praktiliselt 10 000—11 000 m kõrgusele. Hermeetiliselt suletavas kabiinis maksimaalne tõusuvõimalus on veel kindlaks tegemata.

Kolltn. Lesauškis. Jalaväe relvastumise probleem. Viimaste aastate kestel on Leedus võetud tähtsaid ja kaugleulatavaid otsuseid jalaväe relvastumise alal. Autor arvestab püsside, granaadipildujate j. t. relvade ostu. Oma artiklis lühidalt võtab kokku uute relvade omadused, analüüsides v. püssi, automaatpüssi, püstolit, tangivastast püssi, käsigranaati, püssigranaati ja tääki. Seejärgi käsitleb abirelvi: raske- ja kergekuulipildujat, tangivastast suurtükki, õk suurtükki, jalaväe haubitsat, ja granaadipildujat. Autor, olles ise relvastusosakonna ülemaks — soovib ohvitseridel avaldada mõtteid jalaväkke sissetoodud ühe või teise relva, kuid samuti teiste lahingutarvete, nagu gaasitorbiku, teraskiivri, binokli, kaugusmõõtja, suitsuküünla j. m. kohta.

Kolltn. KS dipl. Reklaitis. Motoriseerimine ja mehhaniseerimine. Autor lähtub Maailmasõjast, kus autovedusid teostati 1) transpordi eesmärgil ja 2) lahingu eesmärgil. Sellest ajajärgust ongi pärit mõisted motoriseerimine ja mehhaniseerimine.

Motoriseerimise eesmärgiks on ja jääb transpordiolude parandamine. Esimeses järjekorras on kasutamisel veoautod liikumiseks headel teedel. Erioludes rakendatakse tegevusse ka maastikumasinad. Üldiselt motoriseerimine ei muuda taktikalise tegevuse iseloomu.

Mehhaniseerimise all tuleb mõista osade varustamist seesuguste iseliikuvate ja relvastatud masinatega, millised on suutelised tungima vastase asetusse. Selliste võitlusvahendite kasutamine mõjutab taktikat, mõjutab võitlusviise.

Edaspidisel analüüsil autor selgitab motoriseerimist ja mehhaniseerimist mõjutavaid tegureid: finantsseisukorda, põletismäärainete tagavarasid, teede seisukorda, aktiivseid vastuteotsemise abinõusid — lennuväge ja tangitõrje relvi.

Järgneb riikide grupeerimine: täielikku motoriseerimist ja mehhaniseerimist pooldavad — Inglismaa, N. Vene ja viimasel ajal ka Poola; teine grupp — riigid (Prantsusmaa ja ta liitlased ning Itaalia), kes jälgivad mm käiku, kuid ei vii seda enda sõjaväkke täiuslikult.

Autor jõuab veendumusele, et siseriigis kasutatavad autod rahuajal peaksid olema võimalikult standarttüüpi, mis soodustab rekvisitsiooni korral raskusteta transpordi koostamist.

Major Jonaitis. Sõjavägede ettevalmistamine. Autor analüüsib üksikute väeliikide arengut, alates jalaväest ja lõpetades sõjakeemiaga, tulles lõppeks otsusele, et tulevikusõda iseloomustab kiirus ja ootamatus. Seepärast peab eeldama, et kerged väed otsustavad sõja alguse ja määravad sõja edaspidise iseloomu. Igal juhul jalavägi jääb peamiseks relvaliigiks, keda on vaid vaja kergendada motoriseerimisega.

Kaitseväe elu.

Kaitseväe vormikandmise määrused.

Käesoleva kuu algul ilmus trükist käsitamiseks kaitseväeosades ja -asutistes „Kaitseväe vormikandmise määrused“. Nimetatud määrused esialgu avalikule müügile ei tule, kuni valmivad juhised või määrused aumärkide kandmiseks. Kavatsusel on välja anda ühises köites kaitseväe vormi kirjeldus (trükist ilmunud), kaitseväe vormikandmise määrused (trükist ilmunud) ja aumärkide kandmise juhised (alles teoksil). Kavatsatud koguköite täppis ilmumise aeg pole veel selgunud, kuid müügi hinnaks on kalkuleeritud Kr. 2.

Vormikandmise juhiste puudumine on meie ohvitseridele valmistanud alati palju

tüli ja ka praegu pole määrusi kõigil käepärast, mispärast „Sõdur“ annab oma veerugudel ülevaate määruste sisust.

I osa määrustest sisaldab üldeeskirju vormikandmiseks. Esimeses järjekorras üldmäärustes kriipsutatakse alla kaitseväe vormi kandmist, kui kaitseväe esindamise akti, s. o. iga vormikandja järgi otsustatakse kaitseväe kui terviku positsiooni kõrgust. Vormikandmise määrused tulevad veel kord meelde, et vormikandmise korralikkuse järelevalvet teostavad esimeses järjekorras kõik ülemad.

Vormi väärtuse kõrgelhoidmiseks on määrused piiranud vormikandjate vabadusi

keeluga viibida a) näokattepidudel ja b) alkoholseid jooke kohal-
tarvitamiseks müüvates kohtades (res-
toranides, baarides, einelaudades jne.). See-
suguse nõude sissetoomisega pole tahetud
heita mingit varju kaitsevälaste käitumis-
oskusele avalikkuses, vaid on püütud neid
kaitsta võimalike arusaamatuste eest. Ava-
likes joogikohtades ja näokattepidudel on
sageli ümbrus seesugune, mille keskele
kaitseväge vorm ei sobi. Teisalt ametlikud
juurdused on korduvalt tõendanud, et tek-
kinud arusaamatustes pole niivõrra süüdi
kaitsevälased, kuivõrra aga avalikus joogi-
kohas mõne külastaja endavalitsemise puu-
dumine alkoholituse tõttu. Kogutud mater-
jalide põhjal esinevad arusaamatused ikka
ja alati pärast kella 2400, mil inimesed on
juba „soojaks köetud“. Seepärast restora-
nides käimise kohta annavad määrused
siiski mõningaid kergendusi ja nimelt järg-
misi:

1. Vormis võib viibida raudteejaamade, rongide ja laevade einelaudades. Määrused eeldavad siinjuures muidugi viibimist reisil.
2. Vormis võib viibida garnisoniülemalt lubatud restoranis kella 0700 kuni 2400.

Seejuures on aga vormis tantsimine restoranis keelatud. Niihästi restoranide külastamise ajal väljaspool lubatud aega kui ka tantsimise kohta erandjuhtumel võib järgneda garnisoni ülema luba.

Juhime siinkohal tähelepanu Kv. Ülemjuhataja soovele ohvitseride kogude esindajale 25. aprillil Ohvitseride Keskkogu üldkoosolekul, et kaitsevälased võimalikult väldiks avalikkude joogikohtade külastamise vormis. Kv. Ülemjuhataja soovid ja avaldatud vormikandmise määrused, võetud kaitsevälaste südameasjaks, tagavad meie kaitseväge kaadrile hea nime ning lugupidamist.

Vormikandmise määrused seavad oma eesmärgiks vormikandmise ühtlustamise. Seepärast erariietuse kandmine staapides ja asutistes teenistuses ning kogu kaitseväes väljaspoolt teenistust jääb lubatuks. Kuigi määrused küll erariideid kuskil ei soovita kanda, võib määruse nõudeist nii aru saada, et restoranide külastamisel on erariided isegi soovitatavad. Sel juhul ei esine kell 2400 pahandustekitajana restorani külastavale ohvitserile ega pole põhjust ühelgi kõrvalvaatajal kunagi ega kuskil märkimiseks, et meie ei suuda oma määrusi respektierida.

Alljärgnevas avaldame Maaväe- ja lennukivormi ning mitmesuguste esemete

kandmise korra ohvitseridele ja üleajateenijatele.

*

Vorm nr. 1 kandmine.

§ 16.

Vorm nr. 1:

1) k a n t a k s e:

- a) teenistuse ajal kõigil riviõppustel ja manöövritel;
 - b) vahiteenistuses ja toimkondades;
 - c) esinemistel (on lubatud esineda ka vormis nr. 2 võõrihmaga p. 2 lit. d ettenähtud juhtudel);
 - d) vaatustel, paraadidel, matustel ja kõigil pidulikkudel või muudel sündmustel, millest võtab osa kaitseväge üksus tseremoniaalkorras;
 - e) sõjakohtu istungitel — kohtualuste, tunnistajate ja asjatundjate poolt;
 - f) Vabariigi aastapäeval, väeosade aastapäeval ning kaitseväge või riigi- või omavalitsuseasutiste poolt korraldatavatel aktustel, vastuvõttudel ja pidustustel, mis järgnevad vahetult kaitseväge paraadile;
 - g) koosviibimistel ja vastuvõttudel, mis korraldatakse manöövrite, õppuste jne. puhul, kus osavõtjatel puudub võimalus ilmuda teistes vormides;
 - h) kõigil muudel ametikohuste täitmise juhtudel ja ametlikkudel ilmumistel, kus käesolevate määruste järgi ei ole nõutav teiste vormide kandmine;
- 2) l u b a t a k s e k a n d a:
- a) võõrihmata — töö juures asutistes ja kantseleides;
 - b) teenistusest vabal ajal kõigil juhtudel, kus ei ole ette nähtud teiste vormide kandmist.

§ 17.

Vorm nr. 1 juures on lubatud kanda pluusi kuueta:

- 1) laagris;
- 2) rivi- ja taktikalistel õppustel, välja arvatud õppustele minek ja õppustelt tulek läbi linna;
- 3) toimkondades laagrite räjoonis;
- 4) töö juures staapides ja kantseleides;
- 5) õppustel ruumes;
- 6) teenistusest vabal ajal väeosa või asutise piirkonnas.

Vormi ühtlustamine vajaduse korral p. 1, 2, 3 ja 5 ettenähtud juhtudel toimub vastavate kohapealsete ülemate korraldusel.

Vorm nr. 2 kandmine.

§ 18.

Vormi nr. 2:

- 1) k a n t a k s e — väeosaülema, garnisoniülema või kõrgema ülema erikorraldusel juhtudel, kus käesolevate määruste järgi ei ole nõutav teiste vormide kandmine;
- 2) l u b a t a k s e k a n d a :
 - a) töö juures staapides ja kantseleides;
 - b) loengutel ja õppustel väljaspool rivi;
 - c) aerodroomidel lennuteenistusega ühenduses olevatel õppustel vorm nr. 1 asemel;
 - d) võõrihuga — esinemistel, välja arvatud Garnisoni määrustiku § 600, 601 ja 603 ning Sisemäärustiku § 177 ja 178 ettenähtud esinemised;
 - e) teenistusest vabal ajal kõigil juhtudel, kus ei ole ette nähtud teiste vormide kandmist.

§ 19.

Vorm nr. 2 juures on lubatud kanda pluusi kuueta:

- 1) töö juures staapides ja kantseleides;
- 2) loengutel ja õppustel ruumes;
- 3) õppustel väljaspool rivi, välja arvatud õppustele minek ja õppustelt tulek läbi linna;
- 4) aerodroomidel lennuteenistusega ühenduses olevatel õppustel vorm nr. 1 asemel suviriietuse kandmise ajajärgul;
- 5) teenistusest vabal ajal väeosa või asutise piirkonnas.

Vormi ühtlustamine vajaduse korral p. 2, 3 ja 4 ettenähtud juhtudel toimub vastavate kohapealsete ülemate korraldusel.

Vorm nr. 3 kandmine.

§ 20.

Vormi nr. 3:

- 1) k a n t a k s e v ö ö g a :
 - a) sõjakohtu istungitel kohtu koosseisu (eesistuja, liikmed, prokurör ja sekretär) ja kaitsjate poolt, samuti sõjakohtus või kodanlikes kohtus esinemistel riigi-esindajana;
 - b) ametlikkudel visiitidel;
 - c) muudel juhtudel — erikorraldusel;
- 2) k a n t a k s e v ö ö t a :
 - a) kõigil ametlikkudel koosviibimistel ja pidustustel enne kella 1900, kui

ei ole nõutav teiste vormide kandmine;

- b) mitteametlikkudel visiitidel;
 - c) seltskondlikkudel pidustustel ja koosviibimistel enne kella 1900;
 - d) väeosaülema, garnisoniülema või kõrgema ülema erikorraldusel juhtudel, kus ei ole nõutav teiste vormide kandmine;
- 3) l u b a t a k s e k a n d a v ö ö t a — kõigil muudel juhtudel teenistuses ja väljaspool teenistust, kus ei ole nõutav teiste vormide kandmine.

Vorm nr. 4 kandmine.

§ 21.

Vorm nr. 4 kantakse ja lubatakse kanda ainult pärast kella 1900.

Vormi nr. 4:

- 1) k a n t a k s e v ö ö g a :
 - a) pidulikkudel vastuvõttudel Riigivanema, Kaitsevägede Ülemjuhataja, Peaministri, Riigikogu esimehe või ministrite juures;
 - b) pidulikkudel vastuvõttudel välisriikide esindajate juures või välisriikide sõjalaevadel;
 - c) Vabariigi aastapäeva või väeosa aastapäeva pidustustel ja uue-aasta vastuvõtmisel;
 - d) kaitseväge või riigi- või omavalitsuseasutiste poolt korraldatavatel ballidel ja pidustustel, kus ette nähtud frakk;
 - e) seltskondlikkude organisatsioonide poolt korraldatavatel pidustustel, kus ette nähtud frakk;
 - f) kaitsevägede staabi ülema või kõrgema ülema erikorraldusel neil juhtudel, kus ei ole nõutav teiste vormide kandmine;
- 2) l u b a t a k s e k a n d a v ö ö g a — seltskonnas viibides kõigil juhtudel, kus kohalikkude kommehete järgi kantakse frakki;
- 3) l u b a t a k s e k a n d a v ö ö t a — kõigil juhtudel, kus kohalikkude kommehete järgi kantakse smokingit.

Vorm nr. 5 kandmine.

§ 22.

Vorm nr. 5 kandmine ei ole sunduslik. Vormi nr. 5 lubatakse kanda vorm nr. 4 asemel § 21 p. 1 ja 2 loendatud juhtudel.

§ 23.

Vormis nr. 5 võib ilmuda tänavale ainult üliriietes.

Mitmesuguste esemete kandmine.

§ 25.

Vöörihma kantakse:

1) vorm nr. 1 juures:

- a) kuuel — kõigil juhtudel, välja arvatud tööl viibimisel asutistes ja kantseleides, kus vöörihma kandmine ei ole kohuslik;
- b) pluusil — juhtudel, kus nõutav rakmete (relvade) kandmine;
- d) palitul: ohvitseride ja kaitseväämetnikkude poolt — juhtudel, kus nõutav rakmete (relvade) kandmine või teenistuskohuste täitmine rivi koosseisus; üleaja-teenijate poolt — kõigil juhtudel;

2) vorm nr. 2 juures — kuuel esinemiste puhul.

Sõdurid kannavad vöörihma kuuel, pluusil ja palitul kõigil juhtudel, välja arvatud juhud õppustel ja töödel, kus vöörihma võib maha võtta vastava ülema korraldusel.

Vööd kantakse:

- 1) vorm nr. 3 juures — § 20 p. 1 ettenähtud juhtudel;
- 2) vorm nr. 4 juures — § 21 p. 1 ja 2 ettenähtud juhtudel.

Lennuväes ja õhukaitse suurtükiväes kannavad üleajateenijad: lihtvööd — vorm nr. 2 ja 3 juures, välja arvatud ametlikud visiidid; vööd — vorm nr. 3 juures ametlikudel visiitidel ning vorm nr. 4 juures § 21 p. 1 ja 2 ettenähtud juhtudel.

§ 27.

Kannuseid kannavad vorm nr. 1 juures kõik suurtükiväe ohvitserid, allohvitserid ja sõdurid. Juhtudel, kus kannuste kandmine segab, võetakse kannused maha.

Kannuseid on lubatud kanda vorm nr. 1 juures kõigil kindralitel ja vanem-ohvitseridel, kõigil staabiülematel ja adjutantide ametikohtadel teenivatel ohvitseridel ning kõigil neil ohvitseridel, allohvitseridel ja sõduritel, kellel ratsasõit seotud ametialaga.

§ 28.

Akselbante kannavad adjutantid iga vormi juures kõigil juhtudel.

Akselbante on lubatud kanda kõigil juhtudel iga vormi juures staabiülematel, kõigil kõrgema sõjakooli haridusega ohvitseridel ja kõigil teenistuse iseloomu poolest adjutandi ametikohale vastavatel ametikohtadel teenivatel ohvitseridel.

§ 29.

Mõõka kannavad:

1) ohvitserid:

- a) paraadidel — paraadist rivi koosseisus osavõtjad ja paraadi vastuvõtja;
 - b) aukompanites;
 - c) eskortides;
 - d) spaleerides;
 - e) Tallinna garnisoni Toompea vahtkonnas;
 - f) Garnisoni määrustikus ettenähtud ajutistes auvahtkondades;
 - g) olles määratud käsundusohvitseriks (Garnisoni määrustiku § 291);
 - h) rivis ja manöövril ainult neis väeliikides, kus ette nähtud mõök relvana;
- 2) üleajateenijad-allohvitserid — rivis ja manöövril ainult neis väeliikides, kus ette nähtud mõök relvana.

§ 30.

Kindaid kantakse:

- 1) paraadidel;
- 2) vaatustel ning rivis olles vahiteenistuses ja toimkondades;

3) esinemisel mütsiga;

4) kõigil sündmustel, millest võtab osa kaitsevää üksus tseremoniaalkorras;

5) kõigil juhtudel, kus kantakse mõõka.

Rivis tervituseks käeandmisel kinnast käest ei võeta.

§ 31.

Palitu kandmine kinnise rinnaesisega on sunnuslik:

- 1) ohvitseridele ja kaitseväämetnikkudele — juhtudel, kus nõutav vöörihma kandmine palitul;
- 2) üleajateenijatele-allohvitseridele ja sõduritele — kõigil juhtudel.

§ 32.

Kasukat on lubatud kanda ohvitseridel, kaitseväämetnikkudel ja üleajateenijatel talvel kõigil juhtudel, välja arvatud esinemised kaitsevää üksuse koosseisus paraadidel, aukompanites ja spaleerides.

§ 33.

Vihmapalitud või keepi on lubatud kanda kõigi vormide juures, välja arvatud vaatustel, paraadidel ja kõigil pidulikkudel või muudel sündmustel kaitsevää üksuse koosseisus, millest võtab osa kaitsevää üksus tseremoniaalkorras.

Vihmapalitu kandmiseks õppustel rivi koosseisus võib väeosale teha korraldusi vormi ühtlustamise otstarbel.

§ 34.

Salli võivad kanda ohvitserid, kaitseväämetnikud ja üleajateenijad üliriite kandmisel.

§ 35.

Viltsaapaid ja kummisaapaid võib kanda vorm nr. 1 juures väliõppustel, manöövril ja muudel juhtudel väeosale ülemale või kõrgemale ülema korraldusel.

§ 36.

Kalosse on lubatud kanda vormide nr. 2—5 juures ohvitseridel, kaitseväämetnikkudel ja üleajateenijatel.

§ 37.

Leinamärki kantakse vasakul varrukal küünarnuki ja õla vahel:

- 1) matustest osavõtmisel väljaspool rivi;
- 2) erikorraldusel.

Leinamärki võib kanda perekonnaliikme või sugulase surma puhul väljaspool teenistust, seltskonna kommete kohaselt.

§ 38.

Keppi on lubatud kanda:

- 1) väeosalematel ja kõrgematel ülematel — inspeksioonikäikudel;
- 2) kõigil ohvitseridel, kaitseväämetnikkudel ja üleajateenijatel:
 - a) õppustel väliolukorras ja manöövril;
 - b) muudel juhtudel — tervislikkudel põhjustel.

§ 39.

Stekki on lubatud kanda:

- 1) ratsa olles;
- 2) kõigil neil, kellel ette nähtud kannuste kandmine.

*

Käesolevaga on toodud vaid see osa määrustikust, mis puudutab kaitsevää enamikku. Kuna ratsa- ja merevägi ning orkestrid kujutavad endist piiratud peret, siis väljasaadetud määrused on küllaldased nendes väeliikides vormikandmise korraldamiseks vastavalt määrusile.

„Estonjtšik“ poola sõjaväe-sanatooriumis.

(Veste.)

Vähe on meie, noorema generatsiooni ohvitseride, seas neid, kes on pääsenud Eesti piirest kaugemale välja ja näinud mäestikku. Kuid kes meist ei tahaks seda kõike teha ja näha? Seepärast unustasin minagi silmapilkselt oma logiseva närvisüsteemi, tuult läbilaskvad kopsud ja väljaveninud südame, kui mulle saabus teade tervishoiu valitsuselt, et olen määratud saatmiseks poola sõjaväe-sanatooriumisse, mis asub Karpaatides, 2000 kilomeetri kaugusel Tallinnast.

Juba teate saabumise päeva õhtul viskasin kohvrisse oma „liikuva vara“, ütlesin üles oma möbleeritud toa ja asusin kärsituses ootama ärasõidupäeva visa lähenemist. Ootasin välismaale, eriti aga mäestikku pääsemist sellise pinevusega, et muutusin ebausklikukski. Hoidusin redelite alt läbi minemast, et vältida seitsme aasta pikkust õnnetust. Miski õnnetus ei võinuks aga olla suurem sellest, kui et ma nüüd veel pidanuksin loobuma sellest reisist. Kartsin nüüd musta kassigi, nagu kompaniülemad kindralit, ja võõrutasin endast kaitseväeteenistuse kestel harjumuseks saanud kõige algamise vasaku jalaga, et kogemata mitte teha sama ka hommikul voodist väljaastumisel.

Minu tasakaal ja teadvus saabusid alles siis tagasi, kui liikuma hakanud kiirrongi rattad löid rööpajätkul esimese löksatuse, mis kuuldus nagu keeratuks uks Euroopasse löksatades lukust lahti. Ja ikka kiiremini veerema hakkavad rattad röömustasid viimaks koos minuga:

„Zakopanessel! Zakopanessel!“

Arvasin nüüd olevat möödas kõik mured ja vaevad, kuid — olin teinud arvestuse konduktorita. See pistis nina minu kupeesse koos esimese õnnetusega. Nõudnud pileti ja selle saanud, vaatas ta minule ilmel, nagu olnuks ta majandusülem, kes tunneb röömu igast sendist, mille ta saab arvata säästu.

„Teil tuleb maksa trahvi kassas pileti registreerimata jätmise pärast,“ ütles ta minu hämmastuseks. — Pagan! Selle olin tõesti unustanud!

„... sest riik on saanud kahju Tallinn-Tapa vahelise sõiduraha suuruses.“

Ma ei taibanud küll, ega usu praegugi, kuid võis riik saada kahju minu priipileti tõttu, kuid „kooliraha“ tuli siiski maksa, sest ametnikuga ei sobi vaielda, eriti kui ta jutul on seaduslik alus. Või kelle süü see

siis on, kui sa bridšis „lähed alt“ omast „oskusest“, kuigi sul on peos „karjuv“ kaart?

Siit edasi läks kõik kenasti. Balti ekspreski tegi au oma nimele oma kiirusega. — Aga ainult Läti-Valgani. Seal ei antud mulle piletit edasisõiduks poola raha eest. Peale zlottide polnud mul aga taskus santiimi ega sentigi. Viimaks sain minuga ühessõitva kolonel J-i vastutulelikkuselt abi ja pääsesin edasi sama rongiga. Selle operatsiooni juures selgus aga ka mu esimene õnneraasukene, millest esialgu ei julgenud rääkida kolonelile. — Olin saanud pileti kaks krooni odavamalt kui tema, kes oli selle ostnud Tallinnas. Veendunult, et ta kuulus noorte vastu heatahtlike koloneliide hulka, rääkisin talle põhjusegi, miks vaikisin algul. Naersime mõlemad, ainus kord Lätis, sest terve tee venis „Balti ekspres“ nüüd nagu kartseripäevad ja see tegi morniks.

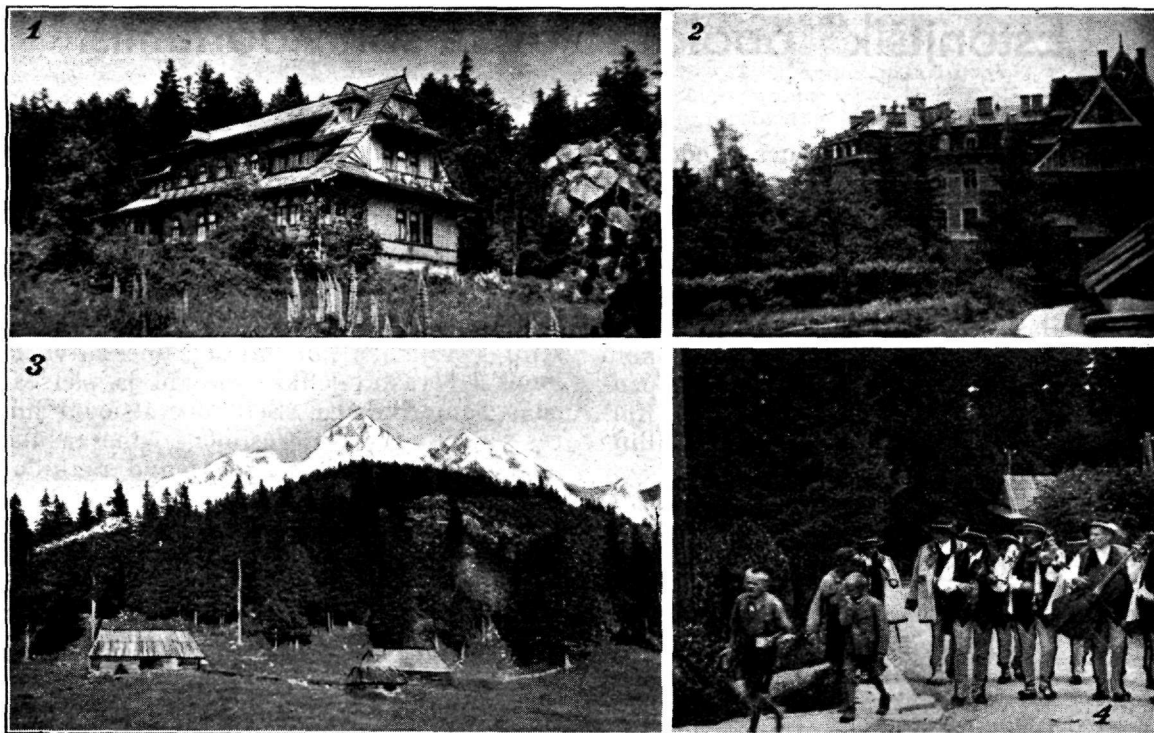
Poola piiri ja raudteeametnikuga läks kõik ladusalt... Nad andsid mulle pileti poola raha vastu kulmukarvagi liigutamata ametnikke — tolliametnikud. Löönuvalt laia liigutusega oma kohvrikaaned avali, nägin tolliametniku järsku kangestuvat nagu näinuks ta pan marssal Pilsudski pilti. Ühes kohvris, kuhu ta vaatas, ilutses kõige peal ilus klaaskaanega karp saja sigaretiga, kõik ilusti reas nagu sõduriterivi paraadil.

„Need jäävad siia!“ ütles ta viimaks.

Teadsin, et eesti sigaretit on head, kuid taipasin ka, et häda ei võinud seista mitte meeldivuse-küsimuses, vaid kuski mujal. — Aga, kus nimelt? Eestis polnud mulle keegi ütelnud, et Poolas oleks suitsetamine keelatud ja püüdsin seda ametnikule selgitada rahvusvahelises „käte ja silmade keeles“. Nii selgus, et suitsetamine olevat siin küll lubatud, kuid mitte enam kui 50 välismaa sigaretti. Oli küll liigutav kuulda esmakordselt Eestist kui välismaast, kuid meeolelu lipsas siiski minema. Polnud ju ma kuidagi tahtnud astuda üle lubatud piiri. Selgitasin sellegi kuidagi. Ametnik mõistis ühe sigaretiliigiga harjunud suitsetaja traagikat ja jättis mulle kõik sada, — hind neli krooni 50 senti. Igaks juhuks küsis ta, et ega mul pole neid rohkem.

„Sigarette? — Ei!“ olin kindlasti kategooriline.

Poola kollegidele kaasavõetud paberossidele ei teadnud panna rõhkugi. Mul polnud

1. „Kindralite-maja“ sanatooriumi aias. — 2. Sanatooriumi loodepoolne tüüb, kuhu paigutati „estonjtsikud“. — 3. Kaljumäe tipp, vaadatuna 1200 meetri kõrgusest orust. — 4. „Guralj'ide“ (mägielanike) rändorkester.

neid närvitsemisest meeleski. Kohusetruu ametnik leidis aga needki, sest ma polnud neidki peitnud, ja jättis enese juurde — minu tagasisõiduni. — Tubakamonopol ei pida- vat tunnustama seltsimehelikkust ja ametnik ei saavat midagi parata.

Sõitsin edasi, nüüd juba lõpuks ometi kord Poolas, saadetult juudinaise nutust, sest ta mees oli teinud katse tüssata riiki üsna suures mõõdus ja jäeti „istuma“. — Keerukas on ikka see piirisüsteem ja traagiline see ülemaailmliku kriisi järel- aeg!

Veel üks ööpäev sõitu läbi Poola, siis sai sellelegi riigile lõpp ja rong peatus varahommikul Zakopane linnakese jaamas, mis asub Tatrite külje all. Pool Tatritest kuulub Poolale, pool Tšehhoslovakkiale. Piir jookseb kiira-käära mööda mägede tippe ja harju ja Tatrite lõpus piki Bjalõi Dunajetsit, kärelda vooluga madalat jõge. Zakopanest umbes kolm kilomeetrit läänes asub marssal Pilsudski nimeline sõjaväe-sanatoorium, kus poola ja eesti kaitseväge- gede vastastikusel kokkuleppel on reserveeritud alaliselt kaks kohta ka eesti ohvitse- ridele. Neile loomulikult, kes on vastavalt haige ja rikas, et ta kandidatuur peaks vastu kohapealseile filtreile Eestis, mis al-

gavad arstidega ja lõpevad vahetu ülemaga. Mis puutub sinna kandideerivate rikkuses- se, siis vahel võib pääseda sinna ka mõni vaene, kuid kergemeelne. Selline on siis tagasi tulles veelgi vaesem, kuid puhanud, kaalult mõned kilod raskem ja räägib edas- pidi vaid nii, et... „meil Poolas...!“ Võib- olla olin mina ainus sellise klassi esindaja, kuid seega on see klass siiski loodud, mis aga ei tarvitse seepärast veel olla eeskujuks. Järeletegemast isegi hoiatan — hiljem järg- nevate raskuste pärast perekonnas. See puudutab peamiselt naisemehi. Igaüks on ju kuulnud juttu ilusaist ja temperament- seist poolatarest. Ja kuigi olukord oleks teissugune, naisi te ikkagi selles veenda ei suudaks, sest kuulujutt on neile sama, mis kiisule peegel. — Karvad tõmbab turri nii- kui-nii ja vahel äitakse kápakesega ka! Eestitar pole sugugi temperamentivaesem.

Sanatoorium asub tuhat meetrit kõrge- mal merepinnast ja sama palju meetreid madalamal Poola-Tatrite lähima mäe kalju- sest tipust. Mägede vahel, kõrge kaldaga oja ääres, suure ilusa pargiga ja maalilise silmapiiriga ümbritsetult on ta nagu väike paradüis hellitava looduse süles. Pildi teeb vähe reaalsemaks vaid sanatooriumi viie- kordne suur peahoone ja tema kõrval olev

pika vabrikukorstnaga elektri jaam ja kesk-
kütte-ahi.

Sanatooriumi peahoones on umbes 270
kohta ravitavaile, kaks suurt söögisaali —
üks ohvitseridele ja teine allohvitseridele
ning nende omakseile, oma kabelgi viien-
dal korral ja alumisel — salong, raamatu-
kogu, näitelava, muusikatuba, piljardi-
ruum ja juukselõikaja. Raviruumest täht-
samad on röntgeni-kabinett, analüüside tu-
ba, vereproovide-kabinett ja mitu muud
arstide vastuvõturuumi. Ümber hoone, vastu
parki ja mäestikku, on ülipikk terrass voo-
ditega, kus on sunduslik lamada iga päev
vähemalt kaks tundi. Seda sundusliku
lamamise paika nimetatakse „vaikseks ve-
randaks“, sest seal olles ei tohi rääkida, lehti
lugeda, kirjutada, istuda ega — kuramee-
rida teiste perekondade naisliikmetega. Nii
kujunevad need tunnid loomulikult maga-
miseks ja kujunesid samaks minugi seal-
viibimise ajal. Välja arvatud üks kord, kui
mäestikuäike tegi sellist põrgulärmi, et
naispatsiendid ei kannatanud välja ja vaa-
tamata sanatooriumi valjule korrale, page-
sid tubadesse. Mõni meeski järgnes naiste
eeskujule, maskeerides oma alateadlikku
hirmu ironiaga üteldes, et — vaat' sulle,
„vaikne veranda“! — Ja kadusid.

Poola ohvitserkonna ja nende perekon-

naliikmete ülisoe suhtumine „estonjtsi-
kuisse“ lõi hinge seevõrd koduse tunde, et
ei saanud kunagi tunda, et oled kodust ja
koduseist eemal kakstuhat kilomeetrit. Kül-
male ja ikka kahtlevale põhjamaalasele
tundus see algul isegi pisut võõrastavana,
kuid hiljem oleksin kindlasti tunnud end
mahajäetuna, kui see olukord oleks kuidagi
lakanud. Kunagi ei jäetud sind kaue-
mat aega üksi, tunti huvi asjast, mis puu-
tus sinusse, isegi vormi pisiasjade kohta
taheti seletust.

Meeldivaima vahelduse ja suurimaid
elamusi andsid aga mäed, milliseid nägin
esmakordselt. Halastamatud, kalgid, kul-
tuuri poolt võltsimatud ja metsik-romanti-
lised, kuni kahe ja poole kilomeetri kõrgu-
seni upituvad kaljutornid, -seljad, okas-
metsaga kaetud kuplid andsid võimsaid
muljeid vaheldamisi muinasjutulisis orgu-
des saadavaile ilusaimaile elamusile. Nende
eest jään alaliseks tänuvõlgaseks välissõite
organiseerinud energilisele pan kapten
Pisarskile, kes ei jätnud mind üheltki huvi-
tavalt väljasõidult maha ja kes tundis kõiki
mäestiku tippe ja orgusid sama täpsalt
nagu oma sapöörala. Väike ümmargune,
alati muheleva vurrualusega elurõõmus loo-
dusearmastaja ja ettevõtlik kapten korral-
das oma sanatooriumis viibimise ajal igal

1. Marssal Pilsudski nimelise sõjaväe-sanat. komandant. — 2. Kapten Pisarski.

nädalal vähemalt kaks väljasõitu mägedesse ja koos oma noore sümpaatse prouaga vedas mind muinasjutust muinasjuttu.

See kahekuuline viibimine Zakopane

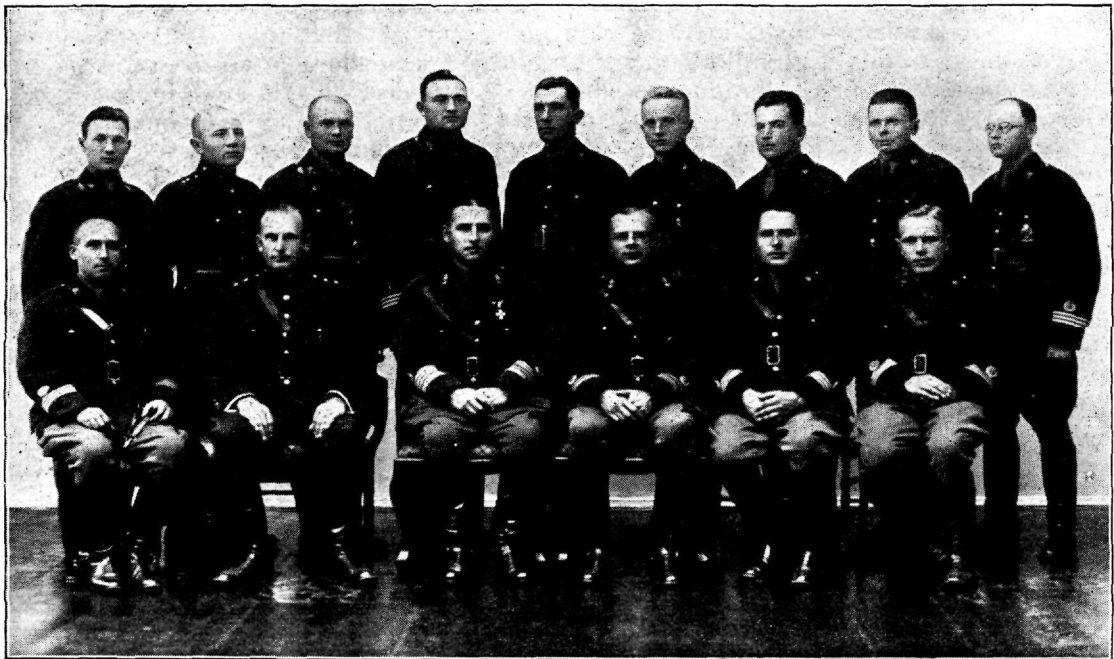
sõjaväes anatoomias, poola ohvitserkonna seas, jääb minu mälestusse alaliseks nagu pühapäev monotoonsete argipäevade hulgas ja Tatrid — muinasjutuks.

Ürgsoo.

Inseneriväe ohvitseride täienduskursuse lõpetamise puhul.

15. septembril s. a. lõppes inseneriväe ohvitseride täienduskursus. Kursus kestis 10 kuud ja kursuse eesmärgiks oli tõsta ning ühtlustada pioneriohvitseride teoreetiliste ja praktiliste teadmiste taset ning anda ohvitseridele võimalikult rohkem praktilisi juhi-

nilise osa praktiliste harjutuste arvu tuli aga vähendada loengute arvel, sest puudusid õpperaamatud, mille ulatus oleks vastanud kursuse õppekavale. Praktiliste harjutuste rohkus võimaldas anda kursuse õpilastele palju juhiseid loengutel

Inseneriväe ohvitseride täienduskursuse lõpetajad.

K e s k e l: Inseneriväe inspektor kolonel Rieberg, kelle järelevalvel töötas kursus. Major Thar — kursuse tegelik juhataja.

seid pioneriüksuste juhtimises ja pioneritööde organiseerimises ning läbiviimises.

Õppeained kursusel jagunesid kahte ossa: sõjateaduslik ja ehitustehniline osa; tundide arvu poolest oli väike ülekaal sõjateaduslikul osal. Sõjateaduslikest ainetest pandi erilist rõhku taktikalistele harjutustele kaardil ja maastikul ja kõik ülesanded lahendati taktikalise ja pionerijuhiseisukohalt.

Õppetundidest kasutati loenguteks 35% ja praktilisteks harjutusteks 65%. Sõjateadusliku osa praktiliste harjutuste protsent oli veelgi suurem (82%), ehitusteh-

mandatud teoreetiliste teadmiste rakendamiseks mitmesuguste tehniliste ja lahingu ülesannete lahendamisel.

Kogu kursuse vältel õpilased tegid intensiivset tööd ja suutsid edukalt jälgida loenguid ning täita kõik praktilised harjutused ja tööd, olgugi et kursuse kestus oli võrdlemisi lühike, arvestades õppeainete arvu ja ulatust. Tänu õpilaste poolt kursuse vältel ülesnäidatud töötahtele ja suurele huvile õppetöö vastu on kursuse eesmärk saavutatud, pioneriohvitseride teadmistele on pandud kindel alus ja neile jääb vaid jälgida sõja-, sõjatehnilist ja tehnilist kirjan-

dust ning ennast täiendada rahuaegsel õpetööl väeosades, et mitte maha jääda ajast ja sammuda koos tehnika arenemisega.

Kursus lõppes aktusega keskkogu kasiinos. Aktuse avas inseneriväe inspektor, kes andis ülevaate kursuse tegevusest ja tööst. Kaitseministri abi, kindralmajor N. R e e k oma kõnes peatus tehnika tähtsusel tänapäeval ja eriti selle vajadusel kaitseväes.

Seda tehnika vajadust on omaks võtnud kõikide riikide kindralstaabid pärast Maailma sõda. Ligi 13 aastat surmaunes viibinud Tehnikakool on uuesti ellu kutsutud meie Kaitsevägede staabi algatusel. Kui mõõta tänapäeva kindralstaapide töö väärtust, siis on siin esimeseks ja suurimaks mõõdupuuks see, kuivõrra põhjendatult ja kuivõrra küllaldaselt on ette valmistatud tehnilise haridusega ohvitseri. Tehnikat ja moodsaid relvi võidakse soetada lühikese ajaga. Samuti suudetakse ette valmistada lühikese ajaga inimesi tehniliste abinõude käsitlemiseks. Mis aga nõuab palju aega, see on tehniliste spetside ettevalmistamine, kes peavad tehnilisi vahendeid hooldama.

Edasi kerkib küsimus, missugused peavad olema tehnika tundjad inimesed kaitseväes ja eriti meie kaitseväes? Avaldatakse mõnikord arvamisi, et nad peaksid olema spetsialiseerunud kitsale erialale.

Kaitseväe olukord üldiselt ja meil eriti nõuab tehnilise ala ohvitseridelt liikuvust. Sattudes uutesse oludesse, kitsal erialal spetsialiseerunud ohvitser ei suuda mõnda aega kohaneda ega end produktiivselt rakendada. Seepärast vajame mitmekesise ettevalmistusega ja laia silmaringiga tehnilise ala ohvitseri. Lõppeks mõjutab kitsas eriala ka tehniliste ohvitseride teenistuskäiku, sest erialalistel kohtadel edasiliikumine, nende kohtade vähese arvu tõttu on piiratud.

Tuletanud veel kord meelde koolitarkuste ja — tegeliku elu vahekorda, kaitsevägede staabi ülem soovib kursuse lõpetajale jätkata tööd sama pingega, nagu see sündis kursuse kestel.

Aktusele järgnes kursuse õpilaste, lektorite ja külaliste omavaheline koosviibimine. T.

7. jalaväe rügement vabadussõjaegsetel lahinguväljadel.

Vabadussõja lahinguväljade uurimiseks teostas 7. jal. rügemendi kaader eesotsas rügemendiülema kolonel P a j u s o o g a VR II/3. väljasõidu Lõunalaagrist autobustel Velje järve ja Bor-Belkovo küla rajooni. Väljasõidust võttis osa ka rohkearvuliselt Võru ja Petseri reserv-ohvitseri.

Nimetatud rajoonis löödi ägedaid lahinguid 1919. a. detsembris 7. rügemendi osade ja Vene selleks eriti moodustatud puht kommunistlike, ligi kolmekordses ülekaalus olevate, löögiosadega. 17. detsembril 1919. a. andis rügement maailmasõjapäeval valmistatud kaevikutejoonel Velje järve põhjaosas lõpliku löögi, murdes nende pealetungitahte. Nimetatud lahingus langes sangarina veltv. Otto Š p a i d e l, kes raskesti haavatuna ei lasknud end lahinguväljalt ära kanda, vaid,

jaanud sinna viimsena, tulistas vaenlast, pidurdades nende edasitungi ning surmates nende ridadest kolm meest.

On huvitav märkida, et tookordne rügemendi rinde laius oli 30 km. Rügemendi osadest piisas rinde kilomeetrile keskmiselt 48 tääki ja umbes 2 automaatrelda.

Väljasõidul esinesid ettekannetega nimetatud lahingust osavõtjad 7. jal. rügemendi kapten Karl Luik ja res. ohv. asetäitja J õ g e v a.

Pärast ettekandeid peatuti Bor-Belkovo külas, kus vanemad külaelanikud, kes 16 aastat tagasi suhtusid kõigiti hästi meie sõjameestele, olid pisarateni liigutatud, nähes vanu lahingusangareid endistel võitlusaljadel, kus nüüd vabal pinnal mühisedes lokkavad põlluviljad.

Rindesõdur jutustab.

Ühe rühma ootamatu kokkupõrge vastasega Ingeri metsades 6. okt. 1919.

1919. aasta juuli lõpul ja augusti algul panid meie 1. diviisi osad seisma punaste läände rühkivad väemassid väga veristes, kuid meile õnnelikkudes lahingutes Luuga jõe ja Ingeri järvede joonel. Kandnud tõsiselt kaotusi lahingutes meiega ja väsinud Loo armee jälitamisest, punavägi ei avaldanud enam suuremat aktiivsust kuni oktoobri alguni, mil algas meie pealetung Krasnaja-Gorkale ja Loo armee Petrogradi operatsioon. Rindel oli harva luureosade kokkupõrkeid, enamik aega möödus täielikus vaikuses, mida meie väeosad kasutasid oma kaitsepositsioonide kindlustamiseks. Allpool kirjeldatud juhtum oli ajal, mil 1. polku vahetas 4. polk, millega vahest osaliselt seletatav punaste luure aktiivsus.

1. polgu 2. roodu selleaegne rahvaväelane A. Herman (Nurme) jutustab:

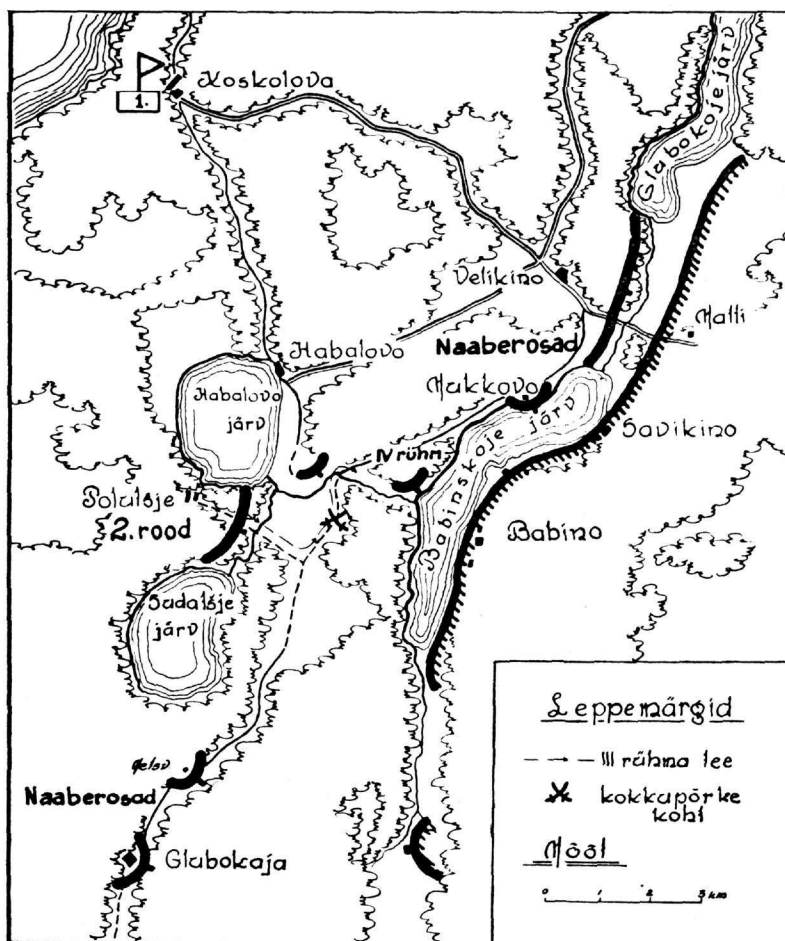
„Oli udune oktoobrikuu päev 1919. aastal. Kartulivõtmise oli juba kõikjal hoos. Meie 1. polgu 2. rood asus sel ajal liinil Ingeri järvede vahel Kaporje lahe ligikal suures Venemaa või Ingeri metsades, kus karud harilikkudeks loomadeks, kelle ilmumise üle kohalikud elanikud ei imestanud.

Meie väeosade asetus oli hõre ja naabruses asuvate salgakestega side nõrk. Tühemikke kaitsesid üksikud valvetõkked, mis liinipidamise suurtes laantes kardetavaks tegi. Punased neil aegadel tõsisemalt peale ei tunginud, mille tõttu tundsi end küllalt julgetena omal kaitsejoonel. Maad läbi suure metsa meie ja punaste liini vahel oli umbes paar kilomeetrit. Punased asusid Babino järve taga külates.

Elu kaevikutes oli vaikne, laskmist ei olnud ja esimesel liinil käidi vabalt, nagu oleks seljaga laagris olnud.

Ülaltähendatud päeval aga valmistasid punased meie närvepingutava vahejuhtumi, mis meil liinielu pisut erksamaks tegi.

Pärast lõunat läks meie roodu III rühm 1,5 km eemal asuvat IV rühma Babinskoje järve äärest valvetõkkest ära vahetama. Tee sinna läks läbi paksu ja pimedas metsa kahe liini vahelt. Meie rühm sammus kaks meest kõrvuti mööda teed ja hobusemees seljakottide ja toidukoormaga järel. Kui meie rühmast 1/3 osa oli jõudnud pimedas metsa vahele, kargasid punased ootamatult mõlemalt poolt teed peidust välja ja jooksid täakidega meie meeste peale tormi. Tekkis käsitsi võitlus. Et see meie meestele ootamatult tuli, siis taganeti esmalt löksu vahelt välja ja joosti lagendikule jõudes ahelikku, kust avati metsa äge tuli, mispeale punased kohe taganesid, kaasa viies meie

hobuse seljakottide koormaga, mis oli äkilises segaduses maha jäänud.

Meile tuli kiiresti abi ja ajasime punaseid läbi metsa taga kuni Babinskoje järveni, kuid neil õnnestus kiirelt taandudes siiski pääseda. Meist sai täägiga läbipistetuna surma üks Hiiumaa mees Karl Kriisa ja kaks haavata.

Meie kaotused oleks võinud olla suuremad, kui punased oleks kannatanud seni, kui rühm oleks kõik jõudnud metsa vahele ja oleks olnud seega tervelt lõksu vahel. Õnn oli seekord meie poolt.

Endine vaikus meie rindel kestis jälle edasi.“

Kirjeldatud sündmus on kahtlemata üks paljudest Vabadussõjas, samuti ka olukord väeosade hõreda asetuse mõttes metsasel ja soisel maastikul. Pikaajaline vaikus rindel

on meeskonna teinud hoolimatuks: nähtavasti liigub rühm kahe positsiooni vahelisel maastikul kas sootu ilma või nõrga julgestusega, sellega võimaldades anda vastasel löök ootamatult. Vastane on kärsitu, ei läbe oodata, kuni terve rühm jõuaks seatud lõksu, ta ründab enneaegselt. Meie rühma meeskonna moraalne tugevus: kaine kaalus, julgus ning leidlikkus esineb märkimisväärsena. Vähegi kõhklemist seesugustel juhtudel ja paanika on paratamatu. Punaste kiire taandumine juba avatud tule alt näib ka nende seisukohalt õigustatuna, sest tulnud kaugele omalt kaitsepositsioonilt, vaevalt nad võisid selles olukorras veel loota mingisuguseid tõhusamaid tagajärgi.

Tahtmata tuleme mõttele, et Vabadussõja lahingud on meile rikkalikuks allikaks näidetena kaitseväe õppe- ja kasvatustöös.

J. S.

Sport kaitseväes.

3. diviisi spordivõistlused.

1. ja 2. septembril s. a. peeti Tallinnas 3. diviisi väeosade vahelised traditsioonilised suvised kergejõustiku ja sõjalise iseloomuga võistlused. Võistlused kujunesid osavõtjate arvult käesoleva aasta suuremateks võistlusteks Tallinnas, sest võistlustel olid esitatud kõik diviisi väeosad — kokku üle 200 osavõtjaga. Vihma ähvardavad sügisilmad ei mõjutanud võistluste korraldajaid ega ka kindla võistlustahtega sportlasi, mille tõttu saadi häid tagajärgi. Samuti ei mõjutanud ilmastik pealtvaatajaid, sest tööpäevade peale vaatamata oli ilmunud võistlusi jälgima mõnisada inimest.

Võistlused algasid 1. septembril Järve-Liiva rajoonis 20 km jalgrattasõiduga murdmaastikul. Võistlejail tuli startida ja sõita kuni 700 m murdmaastikul, kus maastiku kohaselt tuli jalgratast kasutada kas kandes, kõrval ajades või sõites, pärast murdmaastiku läbistamist jätkus sõit Raudalu maanteel.

Ametlik võistluste avamine toimus samal päeval kell 1400 Kadrioru E. S. K. staadionil, kus võistlejate-pere oli väeosade kaupa üles rivistatud. Võistlused avas diviisiülema aj. kt. kolonel J. Järver, kellele esitas võistlejaid võistluste peakorraldaja kpt. M. Nurik.

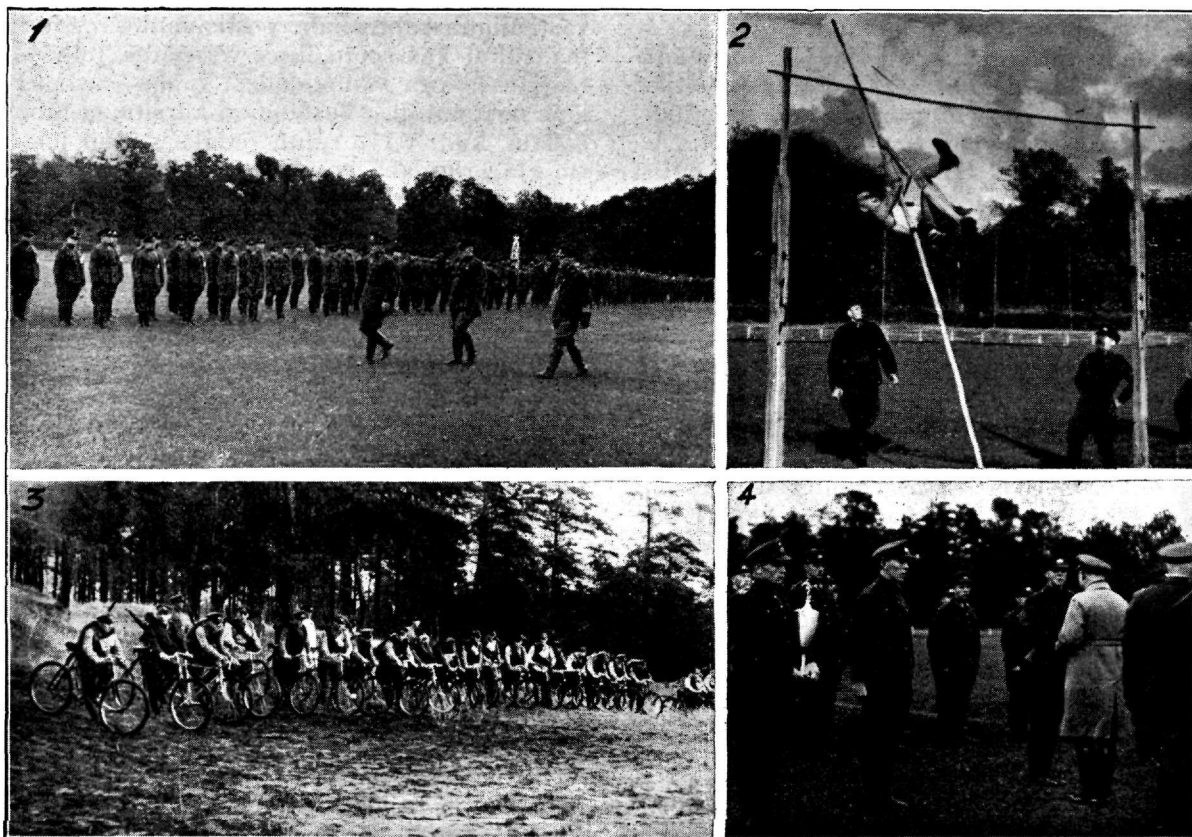
Esimese päeva huvitavamad alad olid kuulitõuge, kus noor A. Kreek Skouts

pat. püstitas uue kaitseväe rekordi tagajärgiga 15,18 m, ja teivashüpe, kus rms. H. Himma 10. üks. jalaväepat. püstitas uue diviisi rekordi tagajärgiga 3,40 m.

Võistluste esimene päev lõppes 5×1000 m teatejooksuga, millest võttis osa 8 meeskonda. Jooksul kujunes konkurents eriti pinevaks Skouts üks. jalaväepataljoni ja Tall. garnisoni komand. ja vahipataljoni meeskondade vahel. Jooksu võitis Tall. garn. komand. ja vahipataljoni meeskond.

Rändauhinnale — paremale diviisi väeosale kandideeris esimesel päeval 10. üks. jalaväepataljon Skouts üks. jalaväepataljoni ees.

Teine võistluspäev algas kell 0900 100 ja 400 m vabaujumisega Pirital E. S. S. Kalevi ujulas ja meeskondadevahelise sõjalise viievõistlusega Järvel. Madala vee temperatuuri (15° C) peale vaatamata saavutati ujumisel möödunud aastast paremaid tagajärgi. Parimateks ujujateks osutusid rms. J. Aavik — 10. üks. jalaväepataljonist ja rms. A. Gröön — Skouts üks. jalaväepataljonist. Sõjalise viievõistluse, mis koosnes 2 km rännakust, 60 m peale 40 kg liivakoti kandmisest, 200 m peale laskmisest, 30 m peale granaadi märgiviskest ja 30 m rünnakust — võitis ülekaalukalt teist aastat järjest Skouts üks. jalaväepataljoni meeskond.

1. Harju kariringül avab võistlused. — 2. Rm. Himma üritamas diviisi rekordi teivashüppes. — 3.20 km rattasõidu lähe. — 4. Jalgp. karika ja meistrimärkide väljaandmine.

Kell 1400 jätkusid võistlused E. S. K. staadionil, kuhu oli ilmunud juba rohkemal määral pealtvaatajaid.

Teise päeva pinevamad alad olid 1500 ja 5000 m jooksud, millest mõlemast alast võttis osa ligi 30 võistlejat.

Pärast kergejõustiku alade lõppu algas diviisi väeosadevaheliste jalgpallivõistluste finaali, kus kohtasid 10. ja Skouts üks. jalaväepataljonide meeskonnad. Mängu võitis tugeva „laulukoori“ saatel ülekaalukalt 10. üks. jalaväepataljoni meeskond, tagajärjega 6:0, tulles seega 1936. a. diviisi meistriks.

Pärast jalgpallivõistlust rivistati kõik võistlejad ja korraldajad väeosade kaupa auhindade väljaandmiseks.

Auhinnad jagas välja diviisiülem kindral B r e d e, kes tervitas võistlejaid ja korraldajaid.

Võistlused lõppesid võistlejate ja korraldajate defileega paraadkorras diviisiülema ees.

Võistlustel omandasid rändauhindu.

Diviisiülema poolt väljapandud — hõbekapa — parimale väeosale üksikaladel omandas 10. üks. jalaväepataljoni esimest korda.

5×1000 m teatejooksu — karika — omandas Tall. garn. komand. ja vahipataljonest, kolmandat korda vaheldumisi.

Sõjalise viievõistluse — karika — omandas Skouts üks. jalaväepataljoni teist korda järjest, kolmandat korda vaheldumisi.

Jalgpallivõistluste — karika — omandas 10. üks. jalaväepataljoni esimest korda.

Üksikaladel saavutati järgmised tehnilised tulemused:

100 m jooks.

1. V. a. o. Takk, Hans — 5. srtkv. gr. — 11,5
2. Rms. Kudu, Fred — 5. suurtükiväe gr. — 11,7
3. Rms. Rimmel, Edgar — 5. srtkv. gr. — 11,9

400 m jooks.

1. Noor Arvo, Henn — Sakala part. pat. — 54,8
2. Noor Vill, Henn — Sakala part. pat. — 56,0
3. Rms. Gavrilov, Vlad. - Kalevi üks. pat. — 56,4

1500 m jooks.

1. Noor Golding, Paul - Sakala part. p. — 4:32,2
2. Kpr. Pärnpuu, Joh. — Pionerpat. — 4:34,0
3. Noor Kaur, Eduard — 9 üks. pat. — 4:35,2

5000 m jooks.

1. Kpr. Kiili, Konrad - Auto-tangi rüg. - 16:38,9
2. Kpr. Pärnpuu, Joh. — Pionerpat. — 17:08,1
3. Rms. Grünberg, Roman - 9 üks. pat. - 17:08,2

110 m tõkkejooks.

1. Noor Arvo, Henn — Sakala part. pat. — 17,5
2. Rms. Himma, Heino — 10. üks. pat. — 18,9
3. Noor Vill, Henn — Sakala part. pat. — 19,2

Kaugushüpe.

1. Rms. Koppel, Olev — Pionerpatalj. — 6,28
2. Noor Kudu, Fred — 5 srtkv. grupp — 6,19
3. Kpr. Juurup, Hans — Auto-tangi rüg. — 6,06

Kõrgushüpe.

1. Noor Kasak, Nikolai — 5 srtkv. gr. — 1,70
2. Rms. Himma, Heino — 10. üks. pat. — 1,67
3. Rms. Levikov, Evald — Pionerpat. — 1,60

Teivashüpe.

1. Rms. Himma, Heino — 10 üks. pat. — 3,40
(uus div. rekord).

2. Rms. Kask, Kalju — 5. suurtv. gr. — 3,30
3. Rms. Koppel, Olev — Pionerpatalj. — 3,20

Kuulitõuge.

1. Noor Kreek, Aleks. — Skauts pat. — 15,18
(uus div. rek.)

2. Rms. Lohk, Aleks. — Pioneripat. — 13,10
3. Rms. Leisman, Adolf — 10. üks. pat. — 11,98

Kettaheide.

1. Noor Kreek, Aleks. — Skauts pat. — 39,84
2. Rms. Lohk, Aleks. — Pionerpat. — 36,80
3. Veltv. Kukkk, Ants - Auto-tangi rüg. — 35,95

Odavise.

1. Rms. Leisman, Adolf — 10 üks. pat. — 48,16
2. Noor Mänd, Roman - Kalevi üks. pat. — 47,85
3. Rms. Lohk, Aleks. — Pionerpatalj. — 47,53

Granaadivise.

1. Rms. Leisman, Adolf — 10 üks. pat. — 73,58
2. Kpr. Kivistik, Artur — 10. üks. pat. — 66,95
3. Noor Simpelson, Ernst — 10 üks. pat. — 66,59

100 m vabaujumine.

1. Rms. Aavik, Juhan — 10. üks. pat. — 1:18,4
2. Noor Tamm, Georg — 9. üks. pat. — 1:25,8
3. Rms. Hermann, Egon — Pioneripat. — 1:32,7

400 m vabaujumine.

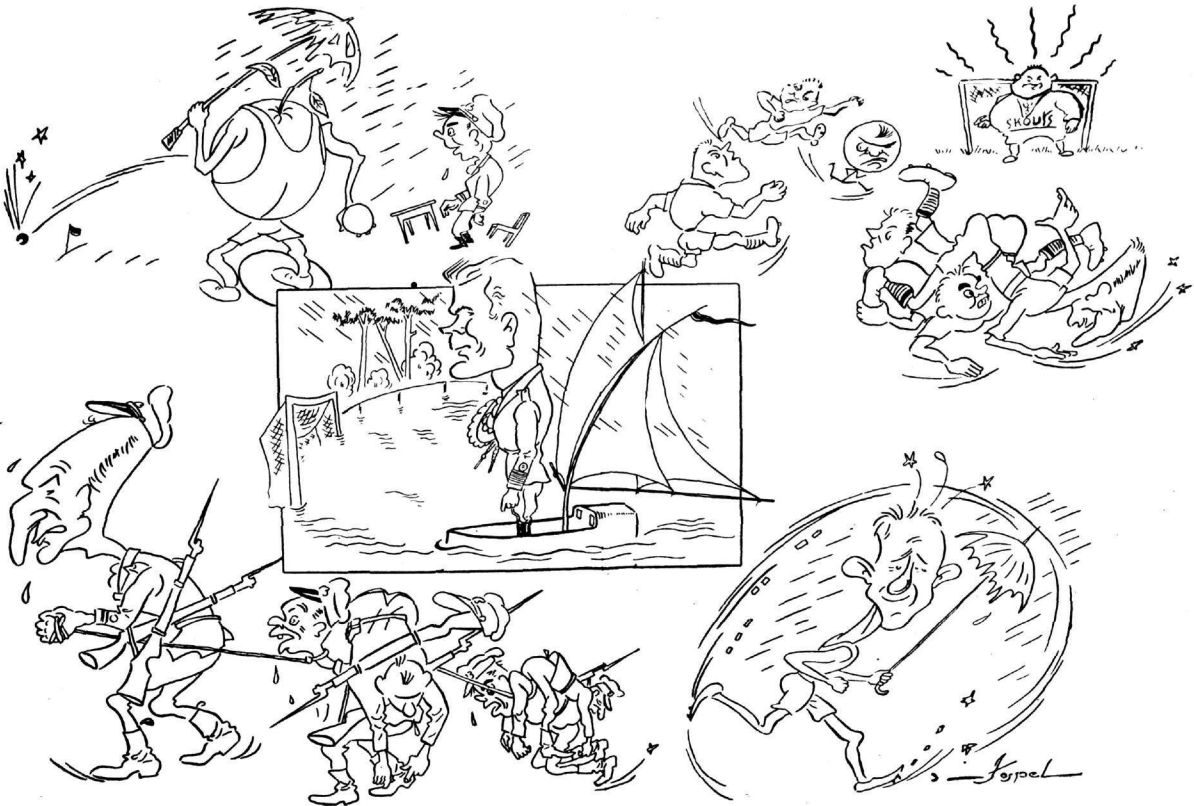
1. Rms. Gröön, Artur — Skauts pat. — 7:37,8
2. Rms. Aavik, Juhan — 10. üks. pat. — 7:44,4
3. Rms. Krafft, Rene — Pioneripat. — 7:57,8

20 km jalgrattasõit.

1. Rms. Tuisk, Vold. — 10. üks. pat. — 39:48,5
2. Rms. Aasmann, Helmut - Skauts pat. — 39:49,0
3. Noor Miller, Alfred — Skauts pat. — 39:51,8

5 × 1000 m teatejooks.

1. Tallinna garn. komand. ja vahipat. meeskond (koosseisus: n. a. o. H. Koppel, kpr. J. Tammela, rms. A. Mägi, rms. K. Siimon, rms. A. Saul) — 14:55,4

Viskeid 3. diviisi spordivõistlustelt.

Ülal: Võistlus suures sajus-vees, Kreek kuulitõukes kõigist ees. — Jalgpalli võistlus div. meistri nimele oli Skautspataljoni värava all kohati päris kombinatsioonirikas. Keskkel: Võistl. peakorraldaja võistles marulainetusega staadionil. — All: Skautspataljoni viievõistlusmeeskond jõuab vägeva lõuspurdiga finiši. — Vana murdmaameister Kiili, demonstreerib moodsat stiili.

2. Skouts üks. jalav.-patalj. meeskond — 14:57,8
3. Kalevi üks. jalav.-patalj. meeskond — 15:01,2
4. 9. üks. jalaväepataljoni meeskond.
5. Sakala partisanide pataljoni meeskond.

Sv. viievõistlus.

1. Skouts üks. jalaväepataljoni meeskond (koosseisus: ltn. M. Randla,

ltn. E. Taidur, v. a. o. A. Ahven,	
n. a. o. E. Jalakas, v. a. o. J. Lill ja	
noor A. Vanatoa)	225,00 p.
2. 10. üks. jalaväepatalj. meeskond .	180,40 p.
3. Kalevi üks. jalav.-pat. meeskond .	170,88 p.
4. 6. üks. jalaväepataljoni meeskond .	147,88 p.
5. 9. üks. jalaväepat. meeskond .	125,47 p.
	O. R.

4. suurtükiväegrupi korraldatud ratsavõistlused Tartus

5., 6. ja 7. septembril s. a.

Käesoleval aastal toimusid Tartus IV suurtükiväegrupi poolt korraldatud järjekorralised ratsavõistlused. Võistluste eesmärgiks on grupi poolt ülesseatud ratsaspordi edendamine ja ratsahobuste kasvatuspropageerimine.

Et ratsavõistlused toimusid T. E. P. S. näitusega ühel ajal, oli võistlusi jälgimas ka palju inimesi Tartu ümbrusest ja kaugemalt, mispärast ka ülesseatud eesmärk tuleb lugeda saavutatuks.

Võistlustest võtsid osa kõik Vabariigi kaitseväge ja K. L. Tartu maleva ning K. L. Tartumaa maleva territ. ratsaüksused. Seejärel kujunesid käesolevad ratsavõistlused oma iseloomult üleriiklikeks ratsavõistlusteks.

Võistluste esimese päeva kavas olid takistussõidud ohvitseridele ja allohvitseridele ning teatesõit.

Takistussõidud ohvitseridele nr. 1. A. tulid kohtadele: 1. leitn. Hannula — hob. „Pupsik“ — III s. grupist, 2. leitn. Raamat — hob. „Printsess“ — IV suurtükiväegrupist, 3. leitn. Vari — hob. „Boy“ — IV s. grupist, 4. kpt. Purre — hob. „Kunks“ — ratsarügemendist, 5. leitn. Pärlin — hob. „Mazurka“ — ratsarügemendist. 6. leitn. Tomp — hob. „Poska“ V suurtükiväegrupist.

Suurtükiväe inspektori poolt väljaantud esimese auhinna omandas leitn. Hannula.

Takistussõidud ohvitseridele nr. 1. B. tulid kohtadele:

1. v. a. o. Toomingas — hob. „Hektor“ — ratsarügem., 2. v. a. o. Selberg — hob. Miina — I suurtükiväegrupist, 3. veltv. Peetov — hob. „Jabur“ — V suurtükiväegrupist, 4. n. a. o. Hanneste — hob. „Rooste“ — IV s. grupist, 5. n. a. o. Nigol — hob. „Kanareika“ — IV suurtükiväegr., 6. v. a. o. Kühn — hob. „Orav“ — I s. grupist.

Esimeseks tulnud v. a. o. Tomingas omas riikliku seerumi instituudi personaalilt väljapandud esimese auhinna.

Kombineeritud teatesõidust võtsid osa

kolm meeskonda, mille koosseis oli: jalamees, rattur ja kaks ratsanikku. Teatesõidu võitis IV suurtükiväegrupi patareid nr. 3 meeskond. Teiseks jäi K. L. Tartu maleva suurtükiväe divisjoni meeskond ja kolmandaks — K. L. Tartumaa maleva meeskond.

Võistluste teise päeva huvi keskkohaks kujunes peaminister hr. K. Eenpalu poolt väljapandud rändkarika ja Tartu linna karika võistlus. Võistlustest võtsid osa III, IV ja V suurtükiväegrupi ja ratsarügemendi meeskonnad.

Mõlemad karikad võitis ratsarügemendi meeskond — 20 karistuspunktiga, kuhu kuulusid: leitn. Palm — hob. „Lauk“, — leitn. Pärfin — hob. „Mazurka“, — leitn. Märtn — hob. „Kuller“ ja leitn. Kahu — hob. „Baroness“.

Karikavõistlustel individuaal kohtadele tulid: 1. leitn. Hannula — hob. „Pupsik“ — III suurtükiväegrupist ja omandas 2. div. ülema poolt väljapandud auhinna, 2. leitn. Vari — hob. „Boy“ — IV suurtükiväegrupist, 3. leitn. Märtn — hob. „Kuller“ — ratsarügemendist.

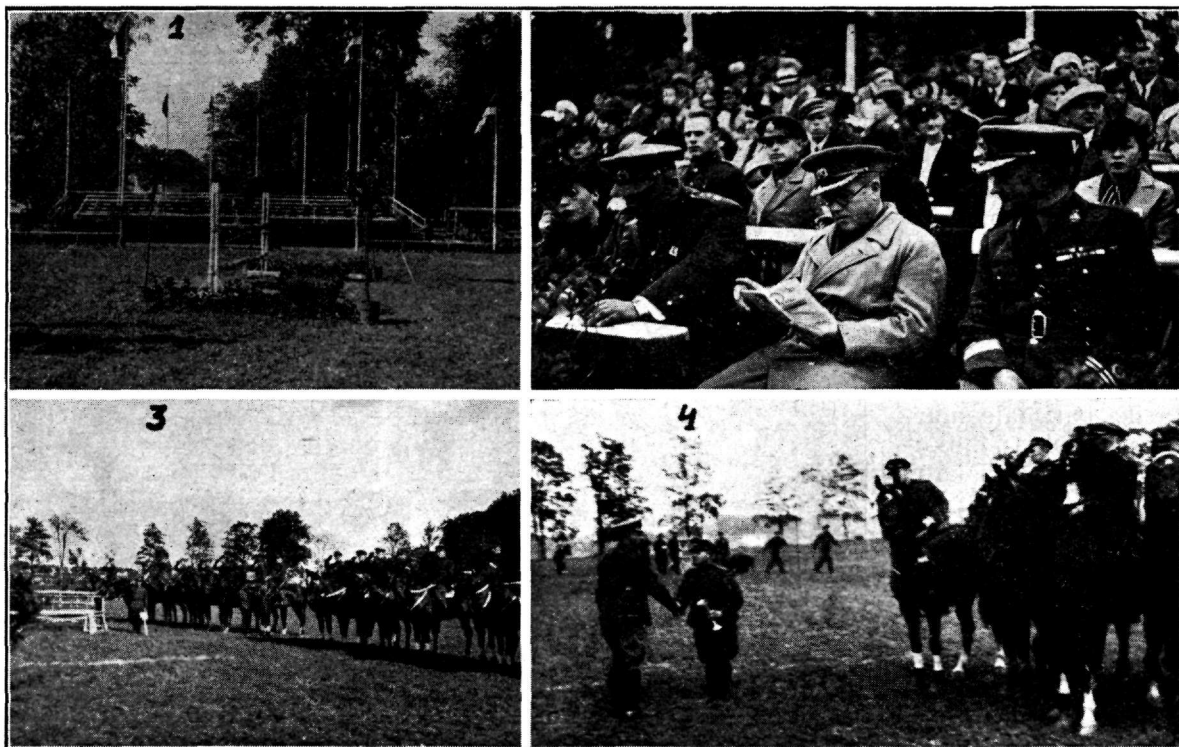
Karikad andis üle võitjale meeskonnale ratsaväe inspektor kindral Jonson.

Samal päeval terarelvavõistlustel allohvitseridele tulid kohtadele:

1. veltv. Peetov — V suurtükiväegrupist, 2. v. a. o. Sark — ratsarügemendist, 3. v. a. o. Tomingas — ratsar.

Takistussõidud allohvitseridele nr. 2. B. tulid kohtadele: 1. n. a. o. Hanneste — hob. „Säinas“ — IV suurtükiväegrupist, 2. n. a. o. Hanneste — hob. „Rooste“ — IV suurtükiväegrupist, 3. n. a. o. Nigol — hob. „Kanareika“ — IV suurtükiväegrupist, 4. veltv. Peetov — hob. „Jabur“ — V suurtükiväegr., 5. v. a. o. Kühn — hob. „Orav“ — I suurtükiväegrupist, 6. n. a. o. Kukk — hob. „Ludmilla“ — III suurtükiväegrupist.

Takistussõidust kaitseliidule võtsid osa K. L. Tartu maleva eskadron, K. L. Tartu maleva suurtükiväe divisjon — kaitseväge

1. Võistlusplats ja aukülaliste tribüün. — 2. Võistluste külalisi tribüünil. — 3. Võistlejate esitamine. — 4. K./Ü. „Postimehe“ rändkarrika üleandmine IV suurtükiväegrupi ohv.-kogu esimehele.

hobustel ja K. L. Tartumaa maleva territ. ratsaüksused oma hobustel.

Tulid kohtadele: I Tartu malevast 1. n. a. o. Pärsim — hob. „Mauri“ — T. M. eskadron, 2. n.-leitn. Pärlin — hob. „Lutu“ — T. M. eskadron, 3. n. a. o. Urveraid — hob. „Banaan“ — T. M. eskadron, 4. lpn. Vösu — hob. „Manni“ — T. M. suurtükiv. div.

II Tartumaa malevas: 1. mlv. Tiimann, 2. mlv. Norman, 3. mlv. Teder.

Siinjuures võiks märkida, et malevlane Tiimann on 62 a. vana.

7. septembril jätkusid võistlused k./ü. „Postimees“ rändkarikale ja lahkumistakistussõitudele.

Takistussõidus ohvitseridele nr. 2. A. ja k./ü. „Postimees“ rändkarika võistlustel tulid kohtadele:

1. kpt. Gerst — hob. „Orinoko“ — II suurtükiväegrupist, 2. ja 3. koha jagasid omavahel leitn. Raamat — hob. „Printsess“ ja leitn. Vari — hob. „Boy“ — IV suurtükiväegrupist, 4. leitn. Märtn — hob. „Puppe“ — ratsarügemendist, 5. kpt. Purre — hob. „Kunks“ — ratsarügem., 6. leitn. Kübar — hob. „Kane“ — IV suurtükiväegrupist.

K./ü. „Postimees“ rändkarikas on väljapandud Tartu väeosade vaheliseks võistlu-

seks ühes takistussõidus. Käesoleval aastal tuli k./ü. „Postimees“ rändkarikas väljamängimisele esmakordselt. Võitjaks väeosaks osutus tänava IV suurtükiväegrupp.

Takistussõidus ohvitseridele nr. 3. A. tulid kohtadele:

1. leitn. Märtn — hob. „Kuller“ — ratsarügemendist, 2. leitn. Vari — hob. „Boy“ — IV suurtükiväegrupist, 3. leitn. Hannula — hob. „Pupsik“ — III suurtükiväegrupist, 4. leitn. Raamat — hob. „Printsess“ — IV suurtükiväegrupist, 5. leitn. Märtn — hob. „Puppe“ — ratsarügemendist.

Lahkumistakistussõidus ohvitseridele nr. 4. A. tulid kohtadele:

1. leitn. Edor — hob. „Priske“ — ratsarüg., 2. leitn. Noleken — hob. „Jumekas“ — ratsarügemendist, 3. leitn. Vösu — hob. „Norrak“ — III suurtükiväegrupist.

Lahkumistakistussõidus allohvitseridele nr. 3. B. tulid kohtadele:

1. n. a. o. Kukk — hob. „Madli“ — III srtv. grupp, 2. v. a. o. Mark — hob. „Ormilda“ — IV srtv. grupp, 3. v. a. o. Unt — hob. „Esop“ — ratsarügemendist.

Ratsavõistlustele väljapandud ränd- ja eriauhinnad võitsid:

1. Tartu garnisoni ülema poolt väljapandud rändauhind — hõbekapp — pari-

male Tartu väeosale võitis ratsarügement 28 p. IV suurtükiväegrupi 24. p. vastu. Siinjuures tuleb märkida, et ratsarügemendile andis 10 võidupunkti peaministri karika võit, kuna aga IV suurtükiväegrupp sai omad punktid ainult individuaalkohtade eest.

2. End. 2. div. suurtükiv. ohv. kogu rändkarika parimale suurtükiväe ohv. lahkumissõidus võitis leitn. Võsu III suurtükiväegrupist.

3. III suurtükiväegrupi ülema rändauhinna parimale IV s. grupi ohvitserile lahkumissõidus teistkorda võitis leitn. Vari.

4. Kullasepp Tiido rändauhinna parimale Tartu garnisoni allohv. — võitis teistkorda n. a. o. Hanneste — IV suurtükiväegrupist.

5. T. M. suurtükiväe div. rändauhinna parimale IV srtv. grupi allohvitserile võitis teistkorda n. a. o. Hanneste.

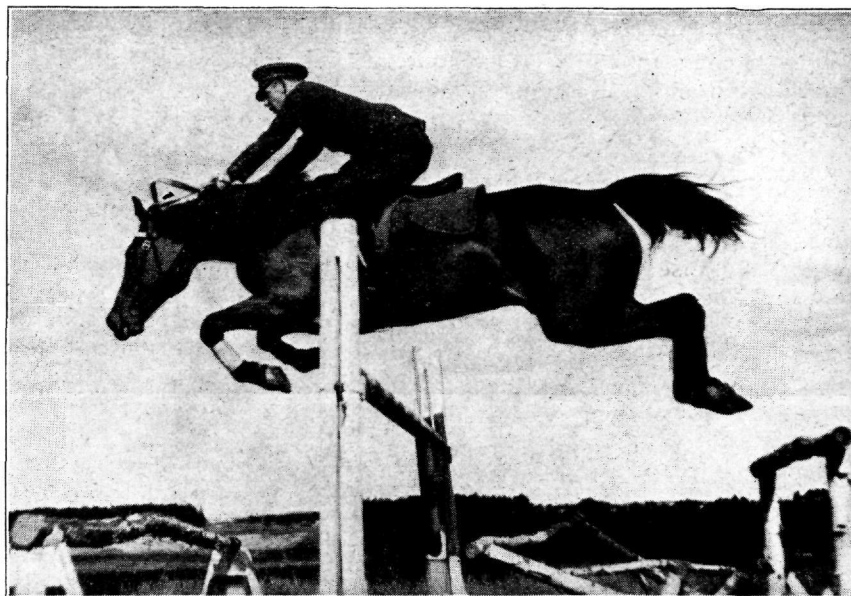
6. T. M. juhatuselt rändauhind parimale allohvitserile võitis esimest korda n. a. o. Hanneste.

7. T. M. juhatuselt rändauhind paremale Tartu maleva üksusele võitis T. M. eskadron teistkorda.

8. Riigimõisade valitsuse auhinna parimale IV srtv. grupi ohvitserile võitis — leitn. Vari.

9. Riigimõisade valitsuse auhinna parimale IV srtv. gr. allohvitserile võitis n. a. o. Hanneste.

Üldkokkuvõttes takistussõidus ohvitserile väeosad said auhinnalisi kohti järgmiselt:

Riigimõisade valitsuselt väljapandud auhinna, paremale IV suurtükiväegrupi ohvitserile, võitja leitn. H. Vari hüppel hob. „Boyl“.

Võistlustest osav. väeosad	Nr. 1 A.	Nr. 2 A.	Nr. 3 A.	Nr. 4 A.	Karika võistlus ind. kohti
Ratsarügement . .	—	IV	I	I, II	III
II suurtükiväe gr.	—	I	—	—	—
III „ „	I	—	III	III	I
IV „ „	II, III	II, III	II	—	II
V „ „	—	—	—	—	—

Võistlustest võttis osa 21 ohvitseri 35 hobusel; 25 allohv. — 43 hobusel ja 21 malevalast — 21 hobusel.

Igal võistlustepäeval esines hobuse dresuuri demonstratsiooniga V suurtükiväegrupist veltveebel Peetov — hobuse „Jaburiga“, kes sai Tartu publiku suurte kiiduväljenduste osaliseks.

Üldiselt võib lugeda võistlusi kordaläinuks. Ilusa ilma tõttu käis võistlusi jälgimas kokku kolmel päeval 7000 inimest.

A.

Juriidilised küsimused.

1. K ü s i m u s: Kas on õigustatud kandma haavamismärki kaitseväelane, kes on saanud haavata 1. detsembril 1924. a. kommunistide mässukatse puhul?

V a s t u s: Kaitseväe vormi kirjelduse (Kamini ksk. nr. 15 — 1936. a. lisa) § 95 näeb ette haavamistunnusmärkide kand-

mist ainult sõdades (Vabadussõjas ja teistes sõdades) saadud haavamiste puhul, kusjuures Vabadussõja haavamismärgid on kollavärvilised, teiste sõdade — hõbedavärvilised. Kuna 1. detsembri 1934. a. mässukatse puhul saadud haavamist ei saa lugeda sõjas saaduks, vormikirjeldus aga selle koh-

ta erandit ei tee, siis tuleb arvata, et eeltähendatud mässukatse mahasurumisel saadud haavad ei anna õigust haavamismärgi kandmiseks.

2. Küsimus: Kas v. a. o. ametkoha teeniv üleajateenija on õigustatud saama korteri-varustusraha Kaitseväelaste korterivarustuse tabeli (RT 42 — 1935) 10. ja 11. korterivarustuse astme normide järgi, kui tema abikaasa riigiteenistuses seisab?

Vastus: Kaitseväelaste korteriga varustamise seadluse (RT 29 — 1929) lisana avaldatud Kaitseväelaste korterivarustuse tabeli (RT 42 — 1935) märkus 3 järgi perekonna all selle tabeli 10. ja 11. korterivarustuse astmes on mõeldud üleajateenija juures elavad: abikaasa, lihased, adopteeritud, legitimeeritud või abikaasa lapsed, vanemad, alaealised vennad ja õed. Kuna eeltähendatud korterivarustuse tabeli märkuses ei ole tehtud erandit nende üleajateenijate suhtes, kellede abikaasad riigiteenistuses seisavad, ses mõttes, et viimased ei loeta kuuluvaks üleajateenija perekonna hulka, siis tuleb arvata, et kõnesolev üleajateenija on õigustatud saama korterivarustuse raha Kaitseväelaste korterivarustuse tabeli 10. korterivarustuse astme normide järgi, vaatamata sellele, et tema abikaasa on riigiteenistuses.

3. Küsimus: Kas rühmaülem, kes teenistuse huvides üle viidud Narvas asuvast X kompanist Narva-Jõesuu Y kompanisse, on õigustatud saama paigutustasu?

Vastus: Kaitseväelaste paigutustasude seadluse (RT 71 — 1935) § 2 järgi on kaitseväelane õigustatud paigutustasu saama oma elukoha tegeliku muutmise korral, kui see on tingitud teenistuse huvides üleviimisest, väeosa või asutise asukoha muutmisest või üle kahe kuu kestval läkitusel viibimisest, kui kaitseväelane läkituse aja eest ei saa päevaraha. Sama § 3 järgi elukoha muutmise loetakse tingituks teenistuse huvides üleviimisest, väeosa või asutise asukoha muutmisest või üle kahe kuu kestval läkitusel viibimisest 1) kui kaitseväelase senise ja uue teenistuskoha vahe on vähemalt 5 km ning 2) kui seejuures nimetatud asukohad ei kuulu ühe ja sama linna administratiivpiiridesse ja 3) uus teenistuse asukoht osutub kaitseväelase senisest elukohast kaugemaks kui senine teenistuse asukoht. Erandina loetakse elukoha muutmise eespoolloetletud tingimusi arvestamata paigutuseks, kui kaitseväelase elukoha muutmise on sündinud teenistuse huvides Kaitseväelaste korteriga varustami-

se seadluse § 3 ettenähtud ülemate korraldusel.

Kuna Narva-Jõesuu kuulub Narva linna administratiivpiiridesse (RT 27 — 1934, art. 226 § 1), siis järelikult ei saa ka teenistuse huvides üleviimist Narvast — Narva-Jõesuht ja vastupidi lugeda eespooltähendatud seadluse § 3 mõtte kohaselt elukoha muutmiseks, mis sama seadluse § 2 järgi annab paigutustasu saamise õiguse. Neil kaalutlustel tuleb arvata, et Narvast Narva-Jõesuht teenistuse huvides üleviidud ohvitser ei ole õigustatud saama paigutustasu.

4. Küsimus: Missugustel alustel ja normide järgi ning millistest kaitseväelase teenistustasudest võib võlgade katteks kinnipidamisi toimetada?

Vastus vaata „Sõdurites“ nr. 20/21/22 — 1928. a. lk. 675 jrk. 6, nr. 50/51/52 — 1931. a. lk. 1386 jrk. 1, nr. 1/2 — 1932. a. lk. 45 jrk. 4 ja 5, nr. 9/10 — 1932. a. lk. 239 jrk. 5 ja nr. 18/19 — 1934. a. lk. 551 jrk. 4.

5. Küsimus: Kas kaitseväelased on õigustatud saama raudteel Veomäärustiku (RT 55 — 1928 ja 16 — 1931) § 97 ettenähtud 50% sõiduhinna alandust ka pühapäevapiletite pealt?

Vastus: Tariifinõukogu otsusega 22. 03. 1935. a. 1. aprillist 1935. a. maksmapandud Eriveotariif nr. 158 kaitseväe, piirivalve, kaitseleidu ja nende varanduse veoks (RT 83 — 1935 art. 304) § 13 järgi tegelikus kaitseväes teenivad kaitseväelased saavad raudteel sõiduks kõigis klassides 50% sõiduhinna alandust üldveomaksu määra de järgi.

Kuna Raudtee reisijate- ja pagasiveo tariifi (RT 28 — 1935) § 16 järgi pühapäevapiletid maksustatakse eriveomaksu määra de järgi, siis järelikult nendelt piletitelt kaitseväelased ei ole õigustatud saama 50% hinnaalandust.

6. Küsimus: Missuguseid väeliigi tunnuseid on õigustatud kandma uue vormi juures jalaväerügemendi (üksiku jalaväepataljoni) pioneri ja side üksuste ohvitserid ja üleajateenijad, kui nad oma sõjalise põhiettevalmistuse poolest on inseneriväelased?

Vastus: Riigivanema poolt 22. 01. 36. a. kinnitatud Kaitseväe vormikirjelduse (Kamini ksk. nr. 15 — 1936. a. lisa) §§ 73, 74, 82, 156, 157 ja 164 mõtte kohaselt kannavad kõik maaväe ohvitserid ja üleajateenijad, välja arvatud kindralid ning jalaväe ratsaüksuste ohvitserid ja üleajateenijad, selle väeosa väeliigi tunnuseid, kus nad teenivad, vaatamata sellele, missugusesse väe-

liiki keegi neist oma sõjalise põhiettevalmistuse poolest kuulub. Erand on tehtud ainult keskjuhataste ja keskasutiste, kohapealsete juhatuste ja asutiste, õppeasutiste ning jalaväe ratsaüksuste koosseisu kuuluvate ohvitseride ja üleajateenijate suhtes. Viimased kannavad väeliigi tunnismärke oma sõjalise põhiettevalmistuse kohaselt. Neil põhjustel tuleb arvata, et küsimuse all olevad ohvitserid ja üleajateenijad on õigustatud kandma uue vormi juures jalaväe üksuste kohta ettenähtud väeliigi tunnismärke, vaatamata sellele, et nad sõjalise põhiettevalmistuse poolest kuuluvad inseneriväkke.

7. Küsimus: Kas väeosa (asutise) ülem on õigustatud piirama oma äranägemisel arstliku komisjoni otsusega ohvitserile (üleajateenijale) määratud tervisparandusliku puhkuse ulatust?

Vastus: Ohvitseridele ja üleajateenijatele (Üleajateenijate teenistuseseadluse § 20 — RT 19 — 1928) tervisparandusliku puhkuse määramise ja selle kasutamisele asumise kord on ette nähtud OTS (RT 85 — 1935) §§ 184—186. Tähendatud eeskirjadest nähtub, et arstliku komisjoni otsus tervisparandusliku puhkuse määramise üle on lõplik ning ei allu väeosa ülema kontrollile, välja arvatud väeosaarsti poolt tervise kosumise otstarbel määratud tervisparanduslik puhkus, mille tarvilikkust väeosaülem on õigustatud kontrollima kaitseväge haigemaja arstliku komisjoni kaudu. Seepärast tuleb asuda seisukohale, et väeosa (asutise) ülemal ei ole õigust arstliku komisjoni otsusega ohvitserile (üleajateenijale) määratud tervisparanduslikku puhkust oma äranägemise järgi piirata.

8. Küsimus: Kas reserv- ja maakaitseväge kaitsevägeametnikud, kes on kaitseliidu tegevliikmed või on koondunud tagavaraväge ohvitseride sektsioonidesse, on õigustatud saama Kaitsevägeateenistuse seaduse (RT 6 — 1936) § 34¹ ettenähtud sõidusoodustust riigiraudteedel?

Vastus: Kaitsevägeateenistuse seaduse § 34¹ põhjal on õigustatud riigiraudteedel III klassi täispiletiga II klassi sõitma reserv- või maakaitseväge ohvitserid, kes on kaitseliidu tegevliikmed, võin on koondunud tagavaraväge ohvitseride sektsioonidesse. Kuna seadus selle soodustuse annab ainult ohvitseridele, soodustust käsitlevat seaduse eeskirja aga laiendavalt tõlgitseda ei ole võimalik, siis tuleb arvata, et eeltähendatud sõidusoodustuse kasutamise õigust ei või laiendada reservis ja

maakaitseväes olevatele kaitsevägeametnikule, kuigi need isikud peaksid olema kaitseliidu tegevliikmed või tagavaraväehvitseride sektsioonide liikmed.

9. Küsimus: Kas Tervishoiupersonaali kutsetegevuse seaduse (RT 24 — 1932) alusel koolivelskeriks registreeritud üleajateenija velsker on õigustatud saama palka Kamini ksk. nr. 65, 01. 04. 35. a. avaldatud Kaitsevägeade palganormide tabeli nr. 1 XXVI palgaastme järele?

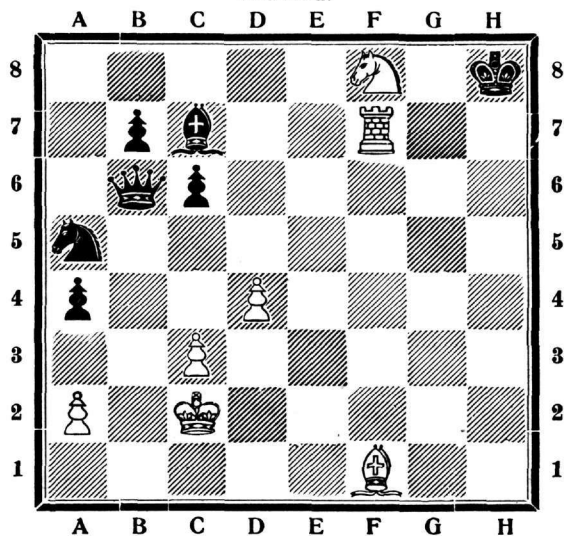
Vastus: Kaitsevägeade palganormide tabel nr. 1 sisaldab endas ohvitseride palganorme. Peale ohvitseride makstakse nende normide järgi palka veel kaitsevägeametnikele ja riigiteenijatele, kes OTS § 96 korras ohvitseride ametkohtadele määratud. Üleajateenijate suhtes tuleb kohaldamisele aga Kaitsevägeade palganormide tabel nr. 2. Selles tabelis (2) ei ole ette nähtud erilist palka neile velskeritele, kes oma erialalise ettevalmistuse järgi koolivelskeriteks on registreeritud. Seepärast tuleb arvata, et üleajateenija velskeri kohta ei saa palgamaksimisel kohaldada Kaitsevägeade palganormide tabelis nr. 1 näidatud XXVI palgaastet, kuigi tema koolivelskeriks on registreeritud. — en. —

Male.

Toimetaja: K. Rotberg.

ÜLESANNE NR. 8.

Mustad.

Valged.

Valged algavad ja võidavad. Lahendus järgmises malenurgas.

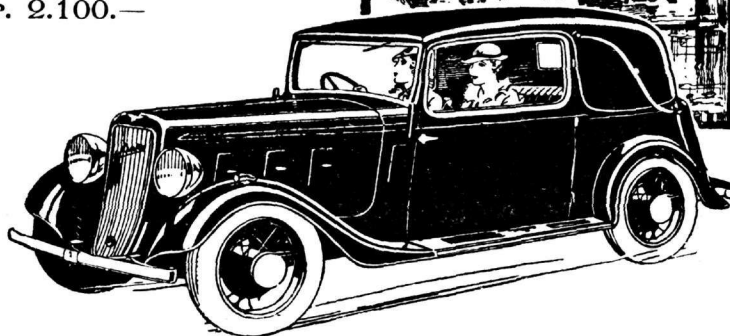
Vastutav toimetaja kolonelleitnant J. Raud. Tegev toimetaja kapten J. Madise.

Austin 1936

Hinnad alates Kr. 2.100.—

A.-s. Kapsi & Ko.

Tallinn, Harju 46

M. Andreesen

Tallinn, Vabaduseplats 10-1, telefon 430-54

Meesterahva rätsepaäri

Inglise riideladu

GOOD YEAR

välis- ja sisekummid

GOOD YEAR kummidel on iseloomulikult tugev välispind sügavate terava äärega blokkidega, sisekude on erilise elastilisest Supertwist koest — need on omadused, mis teevad sõitmise teemaga kindlaks ja mugavaks.

Esindaja:

A.-S. ESTAKLAND

Tallinn, V. Sadama 11

Telefon 427-65

KR. SAAR & Ko.

TARTUS, RAEKOJA 2 TEL. 6-94

Õmblusmasinad „Pfaff“, „Naumann“ ja „Vesta“.

Jalgrattad parematest vabrikutest.

Grammofonid „Homocord“. Suur valik kohver-, laua- ja kapp-grammofonidest. „Homocord“ plaatidest suurim valik.

Kirjutusmasinad „Ideal“ ja „Erika“.

Inglise mootorrattad „Excelsior“ ja „The super Calthorpe“ ning jalgratta abimootorid „ÖVÖ“ esimesele rattale.

K. LUKK

Pildiraami- ja tapetiliistutööstus

Tartus, Promenaadi tän. 4

Asutatud 1888. aastal.

Valmistab igas suuruses stiil, ümmargusi ja ovaal pildiraame, kuld, polituur ja vakseeritud pildiraami ja tapetiliiste, vanade piltide ja raamide restaureerimine, raamitud ja raamimata seinapiltide müük.

Šokolaad

A/S GINOVKER & Co

Biskviit

Igasugu

traatvõrke

soovitab odavasti

A. PAALBERG

TRAATVÕRGU TÖÖSTUS

Tallinn, Imanta t. 23, telefon 438-07

Plekisepa töökoda

A. Aman

Tallinn, Rüütli 4. Tel. 430-19

*Tehakse igasugu pleki- ja
vasesepa töid antud kavan-
dite järele, niisama ka ehi-
tustöid, katuste katmisi jne.*

Külastage

KOHVIK

O. K.

RESTORAN-ÕOLOKAAL

TALLINN, S. KARJA 18 TELEFON 449-93

Iga päev

kella 11-4

Rootsi eine

kella 1-5

Lõuna

Igal õhtul **KABAREE**

Nõudke

ASTRA

jalanõusid

Tööstus Tartus, Kroonuaia 76, tel. 3-99

J. Oha savitööstus

Tallinn, Öle 27, telef. 435-96

*Soovitame suures valikus iga-
sugust ahjumaterjali.*

Nõudke meie vabriku lihasaadusi!

Omad kauplused:

Tartus, Ülikooli tän. 7, tel. 12-59
„ Tähe „ 72, „ 12-18
„ Narva „ 9, „ 12-22
„ Narva „ 123, „ 14-08
„ Riia „ 125, „ 14-50
Valgas, Vabaduse t. 32, „ 32

OSTAME piiramata arvul sarv-
loomi, vasikaid ja lambaid, maks-
tes headuse järgi kõrgemat hinda.

Üh. „Lõuna Eesti Eksporttööstused“ Tartus

Telefonid: 11-24, 11-28 ja 11-64

Oscar Stude

Ekspeditsiooni äri

Tallinnas, asutatud 1882

Inkasso – Kinnitamine – Laevaagendid

Oma puksiirid ja laod raud-
tee ühendusega

Oma autopark

Osakonnad:

PARNUS, Pühavaimu 8

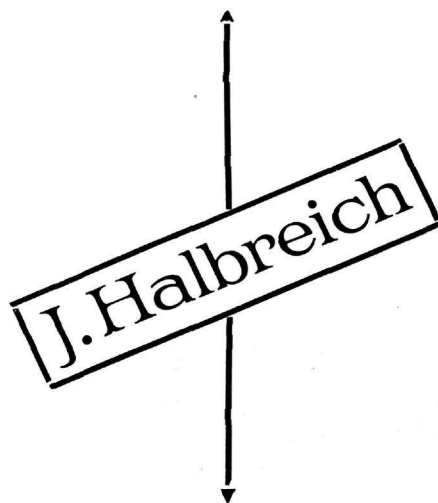
TARTUS, Ülikooli 44

VALGAS, Maleva 2

VILJANDIS, Lossi 8

Telegr. aadr.: igas kohas „Studeos“.

Keemiatööstus

Tallinn, Paldiski mnt. 25

Telefon 429-79

Metsatööstus

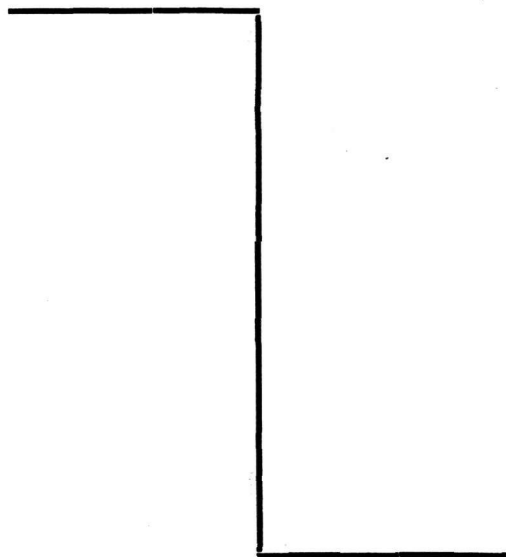
J. B. Goldberg ja L. Hirschfeldt

Saeveski „Lennok“

Pärnu

Telefon 2-08

Olü. A. Bliebernicht

Õllevabrik Pärnus

Auruvärvimise vabrik
R. NATUS

Asutatud 1838

Viljandis, Tartu 24

Telefon 59

Eriala: Kõiksugu kangaste vanutamine, värvimine, käärimine, pressimine ja dekateerimine.

Kõiksugu lõngade ja valmisriiete (tervelt või lahtiharutatult) värvimine. Värvimisel tarvitatakse Indathrenvärve, millised täiesti pesukindlad.

KEEMILINE PESUKODA

Vastuvõtmine peaaegu kõigis linnades ja alevites. Töö tehakse kõigi uuemate nõuete järele, nii et riie ei pleegi ega määri.

TELLIMISTE TÄITMINE KIIRE.

Tarvitades ainult

STELLA-
anoode
STELLA-
eelpingesid
STELLA-
patareisid

saavutatakse selge kõla raadios.

**Taskulambi ja anoodpatareide tööstus
„STELLA“, Pärnus, Poska tän. 4, tel. 189**

Kaalude- ja masina-
tehas

„KAAL“

Pärnus. Vingi 9, tel. 227 (linna sauna kõrval)

Valmistab kõiksugu kaale, kaaluvihte, masinate ja autode täielik parandus.

O.-Ü. RIJETURITE

Ühiskaubamaja

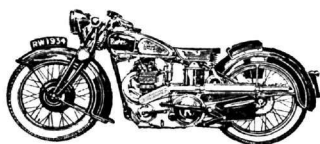
S. Karja 19
Aleksandri 5

TALLINN
TARTUS

Tel. 455-77
Tel. 16-20

On kohale jõudnud sügise- ja talve-hooajaks
suures valikus uudismustreid

Inglise ja kodumaa vabrikulist,
palitu-, ülikonna- ja kostüümiriideiks.

RUDGE

Meie teede kohaseim
mootorratas

*Ilus väljanägemine, sõidu mugavus,
suur jõud ja kiirus. Minimaalne
kütte ja õli taroitus on RUDGE
tõstnud Gesti mootorrataste esirinda.*

Täielikum tagavaraosade ladu

K.-m.

Lier & Rossbaum

Viru 7. Telef. 433-34.

Tarvitage **A**
G
F
A fototarbeid

Müügil igas fotoäris

K/M. TH. KAARMANN

Raekoja 10-12

TALLINN

Telef. 432-83

Klaas ja portselan majatarbeid

R. GLASSMANN

Tartus, Suurturg nr. 1

Soovitab Schokolaadi
Martsipaani

M. Männil & Ko.

Tallinn, Pikk 13 Telef. 431-49

Raud- ja teraskaubad
Laskeriistad ja laskemoon

Hinnad mõõdukad

Soovitame suures valikus
mitmesugust pudukaupa

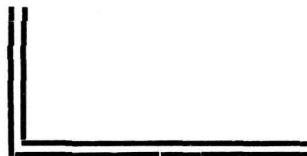
**Hooajaks uued nõõbid
kohale jõudnud**

F. Braschinsky & Pojad

V. Karja 12

Telef. 436-90

Eksport- ja importfirma
M. SMIRNOV

Tallinn, Narva m. 24
Telef. 302-68

SAVITÖÖSTUS

A. LAU

Asutatud 1837. a.

Tallinn, Paldiski m. 14^b

Telefon 429-21

Ladus alati saadaval:
hästi tulele vastupida-
vaid telliskive, plaate,
põrandakive, punaseid
ja mitmevärvil. ahju-
potte, lillepotte, alu-
seid, kausse, purke,
kivinõusid jne.

KOMPVEKI- JA
SCHOKOLAADITÖÖSTUS

„ENDLA“
(V. PALIAS)

TALLINN, MAAKRI 28, TELEF. 313-60

V. SOKOL'ï MÖÖBLIÄRI

S. Karja 23

Telef. 438-69

Soovitan moodsaid ja maitserikkalt
valmistatud **söögitoa, magamis-
toa, kabineti ja saali mööbleid**

Odavad hinnad

Soodus järelmaks

A-s. MERILAIID & Ko.

Tallinn

Aurulaevaomanikud

Pärnumaa Põllumeeste Ühispank

Pärnus, Kalevi tän. 47, telefon 220

Võtab raha hoiule, makstes hoiusummadelt ajakohast protsenti.

Annab laene mitmesugusel kujul ja kindlustusel.

Saadab raha teistesse linnadesse ja alevitesse ning toimetab sissenõudmisi vekslite ja dokumentide järgi.

Toimetab muid pangaoperatsioone.

JUHATUS.

J. KOLLIST

PÄRNU NAHATÖÖSTUS

Pärnu, Kuressaare maantee 11

Telefon 134 Postkast 35

Valmistab

kroom-,

pealis-,

voodri-,

portfelli- ja

kindanahku.

Kaubamaja

Hans Diedr. Schmidt

P ä r n u s .

Asutatud 1741. a.

Pakub Teile alati ainult kõrgeväärtuslikke kunstväetisaineid ja soola.

OLIVABRIK valmistab üle Eesti kuulsat värnitsat, linaõli ja lina-seemnekooke.

Speditsioon

Agentuur

Saeveski

Veo-, tule- ja muud kinnitused.

Balti Nahavabrik

Pärnus, Vana-Sauga tän. 24, telefon 76

Ladu Jännesselja tän. 15, telefon 420

Soovitab oma vabrikust ja ladudest kõrgeväärtusega kaupu.

Nõudke hinnakirju

TALLINN **VIRU 5.**

Y Igaks hooajaks **SUURIM VALIK**
mitmesuguseid kodu- ja välismaa

KARUSNAHKU
alati saadaval

K/ M ABRAMSOHN

*Oma parkimise- ja värvimise tööstus.
Kroonitud kuldaurahaga 1935 a.*

Sõjaväe Majandusühisuse Rätsepatöökoda

on üle viidud

Kuninga tän. 2, krt. 4
(3. kord) Telef. 469-96

Karusnahkade kauplus

Sauna 2

Tel. 470-02

*Soovitab suures valikus
kõiksugu karusnahku*

TH. STEMPEL

Pikk tn. 15, tel. 437-37

Pesuriided

Vooditekid

Kardinad

Vaibad

Mööbliriided

D. K. W. Mootorrattad

ja ederattaveoga neljaistmelised

Autod

Ainuesindus:

Eesti A-S. C. Siegel

Autoosakond

TALLINN, UUS TÄNAV 2, TEL. 450-85

Kellased, kuld- ja hõbeasju

ostate soodsaimalt

H. MÄLL'i ärist

Müürivahe tän. 9, Tallinnas

Oma töökojad. Ostan kulda ja hõbedat.

Labidaid

ja

kirveid

valmistab

A.-S. „ILMARINE“

Tallinn, Põhjapuiestee nr. 21.

J. HÜLB

TALLINN

Masinafabriku KARL KRAUSE, Leipzig,
ainuesindus

SOOVITAB TRÜKIKODADELE:

Igasuguseid rotatsioontrüki-,
raamatutrüki-, sügavtrüki-,
ofsettrüki-, kivitrüki- ja la-
dumis-masinaid. Stereotüü-
pia- ja tsinkograafia - apa-
raate ja abinõusid, Raama-
tukõitmise- ja karbitööstuse;
sisseseadeid.

Ainult kõrgeväärtusega masinad

Korralik teenimine ja asjatundlik nõuanne

MAAKRI 22 K. 9
T E L E F O N 308-09

Elmar Torv'i

metsamaterjalide
müügiladu

Tallinn, Laulupeo t. 26

Telefon nr. 304-10

TRIKOO- JA SUKAVABRIK

ESTOTRIKOO

KOPLI 22 TALLINN TELEF. 439-62

A-s. Franz Krull

Asutatud 1865. a.

Masinaehitusvabrik. Tallinn, Kopli t. 68.

Müügiosakond ja laod Tartus, Raekoja nr. 13.

Valmistab võistlemata headuses:

masinaid, sisseseadeid, aurukatlaid igat seltsi; põllutööriistu, keskkütte malm radiaatoreid ja katlaid; malmi- ja vasevalu; parandused ja šveisimine.

Töö eest täielik vastutus. Mõõdukad hinnad.

Nõudke eelarveid ja prospekte.

Kõrgekvaliteedilisi sügishooaja
uudisriideid ja pudukaupu
soovitab

A-S. OSKAR KILGAS

VABRIK TALLINNAS.